

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ

**СТАН І НОВІ МОЖЛИВОСТІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Монографія

За загальною редакцією О. Ю. Бобровської

Дніпро – 2019

Схвалено до друку вченою радою Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (протокол № 08/228 від 29 жовтня 2019 р.)

Рецензенти:

Латинін М. А. – д-р держ. упр., професор, завідувач кафедри економічної політики та менеджменту Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України;

Прокопенко Л. Л. – д-р держ. упр., професор, завідувач кафедри права та європейської інтеграції Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України;

Кравченко Т. А. – д-р держ. упр., професор, професор кафедри державного управління та земельного кадастру Класичного приватного університету.

Авторський колектив:

Бобровська О. Ю., Серьогін С. М., Бородін Є. І., Каховська О. В., Кірєєва О. Б., Крушельницька Т. А., Липовська Н. А., Маматова Т. В., Матвєєва О. Ю., Молоканова В. В., Огданський К. М., Псарьов О. С., Савостенко Т. О., Чикаренко І. А., Чикаренко О. О., Шевченко Л. Г., Щербаков П. С.

С 76 **Стан і нові можливості соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області** : монографія / за заг. ред. О. Ю. Бобровської. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. – 276 с.

ISBN 978-617-7139-41-5

У монографії на основі значного масиву статистичної інформації проведено ретельне дослідження стану та тенденцій соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області. Використано комплексний підхід до оцінювання та розгляду регіону як цілісної функціональної системи, стан та тенденції розвитку якої залежать від економічного, соціального, екологічного та фінансового складників. У дослідженні акцентовано увагу на те, що Дніпропетровська область, так само як і інші промислово розвинуті регіони України, має свою специфіку розвитку, а саме: гіпертрофована структура промисловості зі значним перевищенням фондо-, енерго-, матеріаломістких галузей стосовно середніх показників по Україні.

Ознайомлення з результатами дослідження примушують замислюватися щодо заходів системного характеру, необхідних для регулювання територіального розвитку.

Для державних службовців, науковців та практиків регіонального й муніципального управління, докторантів, аспірантів, слухачів і студентів вищих навчальних закладів, представників громадських організацій.

УДК 330.111.66(477.63):33.021.330.3

© Бобровська О. Ю.,
Серьогін С. М. та ін., 2019
© ДРІДУ НАДУ, 2019

ISBN 978-617-7139-41-5

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ГЕОПОЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	8
1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості	8
1.2. Природно-ресурсний потенціал	10
1.3. Характеристика міст обласного підпорядкування	12
1.4. Характеристика адміністративних районів області	18
1.5. Об'єднані територіальні громади області	30
1.6. Екологічна проблеми в регіоні та заходи у сфері навколишнього середовища	39
РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	44
2.1. Економіка області	44
2.2. Розвиток малого підприємництва	55
2.3. Проблеми та перспективи розвитку сільського господарства	59
2.4. Енергоефективність та розвиток альтернативної енергетики	68
2.5. Розвиток житлово-комунального господарства	78
2.6. Розвиток транспортної галузі й транспортної інфраструктури	87
2.7. Інвестиційна діяльність	94
2.8. Зовнішня торгівля: виклики та можливості для розвитку	101
2.9. Тенденції розвитку туристичної галузі як основи економіки послуг регіону	107
РОЗДІЛ 3. СТАН СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	116
3.1. Демографічна ситуація в області	116
3.2. Ринок праці	123
3.3. Освіта і наука в контексті євроінтеграційних трендів	132
3.4. Охорона здоров'я населення в умовах реформування медичної галузі	144
3.5. Охорона праці	153
3.6. Соціальний захист та пенсійне забезпечення населення області	162
3.7. Духовна і фізична культура та спорт	170
3.8. Доступність адміністративних послуг в умовах модернізації системи публічного управління	179
РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	187
4.1. Оцінювання механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні та місце області в рейтингу регіонів	187
4.2. Джерела наповнення місцевих бюджетів територіальних громад області як індикатор стратегічних пріоритетів	192
4.3. Фінансова забезпеченість адміністративно-територіальних одиниць області як основа стратегічного розвитку регіону	195

РОЗДІЛ 5. ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ВИБОРУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	200
5.1. Проблемні питання розвитку області за результатами опитування населення	200
5.2. Визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз: SWOT-аналіз	205
5.3. Розвиток об'єднаних територіальних громад і його інтеграція у стратегію розвитку регіону	222
5.4. Обґрунтування місії, стратегічного бачення та смарт-спеціалізації розвитку області	228
5.5. Відображення економічного та інноваційного потенціалу області в контексті смарт-спеціалізації	232
ДОДАТКИ	238
Додаток 1. Результати переміщення абітурієнтів для вступу на спеціальності закладів вищої освіти Дніпропетровської області у 2017 – 2018 рр.	239
Додаток 2. Заклади охорони здоров'я Дніпропетровської області	241
Додаток 3. Перелік пам'яток культурної спадщини національного значення Дніпропетровської області, занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України	260
Додаток 4. Центри надання адміністративних послуг Дніпропетровської області (станом на 01.01.2018 р.)	261
Додаток 5. Інституційно-організаційна спроможність ЦНАПів Дніпропетровської області	264
Додаток 6. Адміністративні послуги, надані ЦНАПами Дніпропетровської області станом на 01.01.2019 р.	270
Додаток 7. Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП України за 2015 – 2019 рр.	272
Додаток 8. Рівень залежності доходів місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету	272
Додаток 9. Зміна частки власних доходів у загальній сумі місцевих бюджетів Дніпропетровської області	272
Додаток 10. Доходи регіонів України у 2015 – 2017 рр.	273
Додаток 11. Динаміка податкових надходжень у місцеві бюджети Дніпропетровської області	273
Додаток 12. Рейтинг територіальних громад Дніпропетровської області за рівнем наповнюваності місцевих бюджетів у 2018 р.	274
Додаток 13. Рейтинг територіальних громад Дніпропетровської області за рівнем питомої ваги доходів спеціального фонду в загальній сумі місцевих бюджетів у 2018 р.	275

ВСТУП

Перехід національного господарства України на модель сталого розвитку значною мірою залежить від наявного потенціалу розширеного відтворення ресурсної бази соціально-економічного піднесення на новій інституціональній і технологічній основі. Досвід передових країн та результати структурної і системної перебудови більшості сегментів національного господарства свідчать, що зрушення в напрямі формування передумов сталого розвитку як держави в цілому, так і окремих регіонів можливі лише за умови нарощення не лише виробничого, а й природно-ресурсного, демографічного, науково-технічного, рекреаційного, інформаційного та соціально-культурного потенціалу. Тобто мова йде про всі складники соціально-економічного потенціалу, а також людський фактор та інституціональні зміни в системі економічних відносин при виборі пріоритетів переходу національного та регіональних господарських комплексів на модель сталого розвитку.

Тенденції соціально-економічного розвитку кожної країни формуються на основі загальноекономічних тенденцій у її регіонах. Ефективність економіки держави тісно пов'язана з реалізацією ідеї успішного територіального розвитку, яка сьогодні є неможливою без формування сильних дієздатних регіонів. Саме врахування особливостей розвитку економічної та соціальної сфер різних регіонів має бути покладено в основу ефективного організаційно-економічного механізму підвищення їх конкурентоспроможності. Дніпропетровська область – одна з найбільш економічно розвинених областей України, діючий індустріальний комплекс, який є вагомим складником економіки не тільки регіону, а й країни.

Дніпропетровська область є урбанізованою територією, де міське населення становить 83,78 % проти 16,22 % сільського населення. В той же час ми пам'ятаємо, що Дніпропетровська область – це не тільки великі міста, які мають досить розвинену та більш диверсифіковану економіку, а й невеликі сільські райони та міста, економіка яких базована на одному-двох підприємствах і є дуже вразливою до зміни кон'юнктури ринку. Саме тому одним із головних завдань розвитку регіону є розвиток усієї території області, стимулювання розвитку периферійних районів та сільських територій.

Метою монографії є визначення ролі Дніпропетровської області в загальнодержавному розподілі праці, виявлення позитивних та негативних тенденцій її соціально-економічного розвитку залежно від внеску економічної, соціальної, фінансової, екологічної складників.

Сьогодні промислові регіони найбільше впливають на стійкість розвитку української економіки. Стійкість територіального розвитку, на наш погляд, визначається чотирма складниками: темпами економічного зростання, фінансовою незалежністю, рівнем соціального розвитку, охороною навколишнього середовища, які доповнюють і впливають один на одного. Саме з таких позицій і була розглянута Дніпропетровська область як один із найпотужніших промислових регіонів України з експортоорієнтованою економікою, що має винятково важливе для розвитку держави значення. Проблеми цієї області характерні і для інших промислових регіонів. Якщо їх

вчасно не вирішити, то вони можуть негативно вплинути на хід стабілізаційних процесів в Україні.

При багатогалузевій структурі промислового виробництва області, її підприємства випускають продукцію добувної промисловості, харчової та легкої промисловості, деревообробки та поліграфічної діяльності, гумових та пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, металургії та металообробки, хімічної галузі, машинобудівного комплексу, енергетичної сфери та іншу. Підприємства добувної промисловості розробляють значну кількість загальнодержавних запасів корисних копалин, які є сировинною базою для багатьох галузей індустрії області. Однак за аналізований період обсяги промислового виробництва в області знизилися, причому найбільше у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Досі залишаються невирішеними питання, які стримують розвиток промислового виробництва, а саме: зниження платоспроможності на внутрішньому ринку, високі тарифи на енергоресурси та залізничні перевезення, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси, несвоєчасне повернення податку на додану вартість. Значним залишається негативний вплив на економічно-фінансову ситуацію підприємств, втрата традиційних ринків збуту та коопераційних зв'язків. Водночас промислові підприємства є основними джерелами забруднення повітряного басейну області, хоча простежується стійка тенденція до зменшення викидів забруднюючих речовин протягом аналізованого періоду. Попри всі наявні труднощі Дніпропетровська область має потужний промисловий комплекс, підприємства якого здатні й у подальшому вирішувати основні завдання соціально-економічного розвитку – зростання валового регіонального продукту, наповнення бюджетів, зайнятості населення.

Прикладне значення дослідження полягає в тому, що виявлені специфічні особливості, закономірності соціально-економічного розвитку Дніпропетровської області можуть бути використані при вирішенні різноманітних проблем ринкової трансформації економіки регіонів України, при розробці стратегії розвитку Дніпропетровської області на наступні роки.

Формування умов подальшого розвитку області потребує гармонійного поєднання економічної, соціальної та екологічної мети розвитку соціальної інфраструктури, досягнення якої передбачає модернізацію регіональної інфраструктури з урахуванням потреб розвитку людського потенціалу промислового регіону. Досягнення стратегічних цілей щодо розвитку людського ресурсу, підвищення якості життя населення, створення умов для підвищення добробуту населення та задоволення соціальних потреб зумовлюють необхідність розвитку регіональної соціальної інфраструктури. Перспективними для досягнення сталого розвитку регіону є кроки, спрямовані на підсилення конкурентних переваг розвитку регіональної соціальної інфраструктури, що передбачає: розвиток інфраструктурного потенціалу Дніпропетровської області; забезпечення якості та достатності соціальної інфраструктури регіону; створення сприятливих умов для підвищення рівня забезпеченості житлом, збільшення обсягів будівництва житла, у тому числі соціального та доступного для громадян із середнім рівнем доходу; ефективне

використання індустріального потенціалу регіону для розвитку соціальної інфраструктури; узгодження напрямів розвитку малого та середнього бізнесу з пріоритетними напрямами розвитку сфери послуг у регіоні; підвищення ефективності використання науково-освітнього потенціалу регіону в запровадженні інноваційних технологій розвитку соціальної інфраструктури; динамічний розвиток системи охорони здоров'я, забезпечення високоякісної та доступної медичної допомоги.

Монографія підготовлена авторським колективом Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України та Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації у такому складі: О. Ю. Бобровська (вступ, розділи 1.1, 1.2, 1.3, 1.4), С. М. Серьогін (розділи 1.5, 3.8, 4.3, 5.3), Є. І. Бородін (розділи 3.4, 3.6, 3.7, 5.3), О. В. Каховська (розділи 3.1, 3.2, 3.6), О. Б. Кіреєва (розділ 5.3), Т. А. Крушельницька (розділи 4.1, 4.2, 4.3), Н. А. Липовська (розділ 5.1), Т. В. Маматова (розділи 5.2, 5.4), О. Ю. Матвеева (розділи 2.9, 3.3, 3.4, 3.7, 3.8), В. В. Молоканова (розділ 5.5), К. М. Огданський (розділи 2.4, 3.5, 3.7, 3.8), О. С. Псарьов (розділи 1.5, 2.1, 2.2), Т. О. Савостенко (розділи 2.1, 2.2, 2.5, 2.7), І. А. Чикаренко (розділи 5.2, 5.4), О. О. Чикаренко (розділи 5.1, 5.2), Л. Г. Шевченко (розділи 1.6, 2.3, 2.6, 2.8), П. С. Щербаков (розділ 3.5).

РОЗДІЛ 1

ГЕОПОЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості

Дніпропетровська область є одним з найбільш розвинених в економічному відношенні регіонів України. За чисельністю населення, внеском у загальнодержавні обсяги виробництва валового внутрішнього продукту, масштабами промислового та сільськогосподарського виробництва, обсягами експорту товарів та надходжень до бюджету вона займає провідні місця серед інших регіонів України.

Територія Дніпропетровської області – 31 914 кв. км. (5,3 % площі України). Адміністративний центр області – місто Дніпро розташоване на обох берегах Дніпра та його притоків Самари.

Відповідно до адміністративно-територіального поділу на території Дніпропетровської області розташовано 13 міст обласного підпорядкування, 7 міст районного значення, 22 райони, 18 районів у містах, 46 селищ міського типу, селищ – 60 та 1 375 сіл. Протягом 2015 – 2018 рр. в області створено 63 об'єднані територіальні громади, дві громади об'єдналися навколо міст обласного значення до яких приєдналися 4 територіальні громади.

Чисельність населення на 01.01.2019 р. – 3 506 440 чоловік (7,6 % населення України). Кількість населення у місті Дніпро – 1 000 576 чоловік. Високий рівень урбанізації (чисельність міського населення області – 2 690 517 чоловік, сільського – 515 960 чоловік) визначає найвищу в Україні щільність населення – 102,7 на один квадратний кілометр (середня по Україні – 75,5).

Область розташована у степовій і лісостеповій зонах України. Ландшафт переважно рівнинний. На заході області простяглось значно почленоване Придніпровське узвишся (висота до 209 м.). У південно-східну частину її входять відроги 5 Приазовського узвишся (до 211 м.). Центральна частина зайнята Придніпровською низиною, яка на півдні переходить в Причорноморську. З північного заходу на південний схід область перетинає ріка Дніпро, до басейну якої належать її притоки – Оріль, Самара із Вовчою, Мокра Сура, Базавлук, Інгулець із Саксаганню та інші.

На території Дніпропетровщини знаходяться близько 1,5 тисячі водойм та ставків площею понад 26 тисяч гектарів, з них більше 280 річок, понад 3 290 ставків та 1 120 озер (з яких 219 озер площею три і більше гектарів). На півдні територія області омивається водами Каховського водосховища.

Головна водна артерія України ріка Дніпро – найбільша річка в Україні, друга за величиною з тих, що впадають у Чорне море, третя в Європі. Ріка поділяє область на дві частини: Лівобережжя та Правобережжя. Загальна довжина р. Дніпро в межах області – 160 км.

Найбільшими притоками Дніпра, що беруть свій початок за межами області, є Оріль, Самара, Вовча та Інгулець. Найбільш значними притоками

Дніпра, басейни яких повністю розташовані у межах області (на правобережжі), є Саксагань, Мокра Сура та Базавлук.

Природним чудом області є Токівський водоспад. Це мальовниче місце знаходиться в Апостолівському районі на річці Кам'янка і є єдиним у межах області водоспадом. Скелі каньйону річки висотою до 30 метрів складаються з рожевого, червоного та сірого граніту.

6 % території області займають ліси, головним чином по долинах річок Дніпро, Оріль, Самара і Вовча. У межах області є реліктовий Самарський бір – унікальне природне утворення, якому не має рівних у світі. У долинах степових річок і балках на поверхню виходять кристалічні породи, на яких формуються своєрідні біогеоценози. У долинах малих річок формуються багаті біологічним різноманіттям заплавно-борові та водно-болотні комплекси. Усі ліси області віднесені до 1-ї групи лісів (ліси, що виконують переважно природоохоронні функції, ліси, що мають наукове або історичне значення, а також ліси на територіях природно-заповідного фонду).

Рослинний світ області налічує більше 1 700 видів, тваринний – більше 7 500 видів. Також на території Дніпропетровської області зустрічається 144 види тварин, занесених до Червоної книги України, з них 84 – безхребетних і 60 – хребетних. До Європейського Червоного списку відносяться 38 регіональних видів. Крім того, у Червоному списку видів рослин і тварин Дніпропетровської області (затверджений рішенням обласної ради від 27.12.2011 р. № 219-10/VI) наведено 451 вид рідкісних та зникаючих рослин. Серед них 16 видів занесені до Світового Червоного списку, 27 – до Європейського Червоного списку, 82 – до Червоної книги України.

До списку цінних водно-болотних угідь України, які відповідають критеріям Рамсарської конвенції, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.1995 р. № 935, увійшла Дніпровсько-Орільська заплава (територія Дніпровсько-Орільського природного заповідника).

У регіоні проводиться планомірна діяльність щодо розвитку і розширення заповідних територій. У рамках природоохоронних та освітніх заходів видані серії робіт про біорізноманіття та природно-заповідний фонд області.

На сьогодні мережа природно-заповідного фонду Дніпропетровської області становить 178 об'єктів площею 96,4 тис. га, що становить 2,99 % від загальної площі території області, із них: об'єктів загальнодержавного значення – 31 (площею 33,1 тис. га) та об'єктів місцевого значення – 147 (площею 63,3 тис. га).

Дніпропетровщина розташована в зоні помірних широт. Клімат області помірно-континентальний. У цілому він характеризується відносно прохолодною зимою і спекотним літом. Середня річна температура в межах +7 – +9°C. Найхолодніший місяць – січень (-5 – -7°C), найтепліший – липень (+22 – +23°C). Річна кількість опадів збільшується від 400 – 430 мм на півдні до 450 – 490 мм на півночі. Кількість сонячних днів складає в середньому 240 днів на рік.

За різноманітністю і значимістю природних ресурсів Дніпропетровська область є однією з найбагатших в Україні. Майже на всій території області переважають родючі чорноземні ґрунти. Розгалужена система водопостачання дозволяє вести інтенсивне сільське господарство.

1.2. Природно-ресурсний потенціал

Дніпропетровщина багата на корисні копалини, адже тут зосереджені унікальні родовища копалин, значні запаси залізної і марганцевої руд, кам'яного та бурого вугілля, є нафта, природний газ, рідкісні та кольорові метали. Мінерально-сировинна база характеризується широкою різноманітністю видів і значними запасами деяких корисних копалин. В обліковується 249 родовищ і 79 об'єктів обліку (з врахуванням комплексності) різноманітних корисних копалин, з яких 94 родовища і 43 об'єкти обліку розробляються. Мінерально-сировинна база області на 30,8 % складається з корисних копалин паливно-енергетичного комплексу (нафта, газ, конденсат, кам'яне та буре вугілля), на 36,3 % – із сировини для виробництва будівельних матеріалів, решта – це руди металів, а також питні, технічні та мінеральні підземні води.

Потужною товщею вздовж річки Інгулець більше як на 100 км залягають залізні руди Криворізького басейну, який займає перше місце в Україні. Одним із найбільших у світі є Нікопольський басейн марганцевих руд. Значні родовища руд – Оріхово-Павлоградська та Чортомлицька магнітні аномалії, Жовтянське родовище. Також є поклади титану, рутило-ільменітових руд, цирконію, нікелю, кобальту. А родовища «Сергіївське» та «Балка Золота» мають схожість з аналогічними родовищами Канади, Австралії та Південної Африки.

Родовища залізної (м. Кривий Ріг) та марганцевої руди (м. Марганець та м. Покров) – світового значення. Розвідані запаси залізних руд у Криворізькому басейні складають близько 66 % загальнодержавних запасів. Об'єм видобутку становить 77 % від загального по державі. Головними центрами видобутку заліза є місто Кривий Ріг. 20 родовищ заліза знаходяться в промисловій розробці. У цьому ж районі знаходяться чотири найбільших гірничо-збагачувальних комбінати, на яких видобувається та збагачується залізна руда, споживачами якої є металургійні комбінати України та Східної Європи.

В області сконцентровано більшу частину запасів марганцевої руди України (та 100 % її видобутку по країні). Головними центрами видобутку марганцю є Нікопольський та Томаківський райони. 3 родовища марганцю знаходяться в промисловій розробці. У результаті геологорозвідувальних робіт виявлено золоторудні родовища в Солонянському та Нікопольському районах. В розвідано єдине в Україні родовище талько-магнезитів, розробка якого дасть змогу на 60 – 70 % забезпечити потреби України у вогнетривкій сировині та значно зменшити її імпорт з інших країн. До того ж у процесі збагачення талько-магнезитів отримується високоякісний і цінний тальк. У надрах області зосереджені значні поклади каменеоблицювальної сировини багаті кольоровою гамою. Наявні значні запаси уранових руд, каоліну, знаходиться одно з крупніших у світі родовищ цирконію (Вільногірськ), є родовища природного газу, а також будівничої сировини: граніту, щебеню, вапняку, пісковика, крейди, різноманітних глин.

Дніпропетровська область володіє 51 % усіх запасів вугілля України. Об'єм видобутку становить 17 % від загального по державі. Головними центрами видобування кам'яного вугілля є Павлоградський та Петропавлівський райони. Серед найбільших центрів виділяються Павлоград, Першотравенськ, Тернівка.

Головними районами родовищ бурого вугілля є Верхньодніпровський, Петриківський та Синельниківський райони. Найбільші родовища: Верхньодніпровське, Новоолександрівське, Павлівське, Синельниківське. Найбільшим підприємством є ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля». Загалом в області розвідано 77 родовищ вугілля. Наразі діють 10 вугільних шахт. В межах області відомо 16 родовищ вуглеводнів, більша частина яких комплексні, з них: чотири – газових, п'ять – газоконденсатних, 7 – нафтогазоконденсатних. Крім того, є підземне сховище газу – Пролетарське. У промисловій розробці знаходиться 11 родовищ, в розвідці – чотири. Серед нафтогазових родовищ виділяються Багатовське, Виноградівське, Голубівське, Гупалівське, Дмухайлівське, Кременівське, Левенцівське, Личківське, Михайлівське, Мусієнківське, Новоселівське, Перещепинське, Пролетарське, Рясківське, Східно-Голубівське, Східно-Новоселівське та Юр'ївське на півночі області. Видобуте вугілля відвантажується підприємствам енергетики, коксохімічним заводам та підприємствам побутового призначення області та України.

Господарський комплекс області – індустріально-аграрний. Провідною галуззю є промисловість, в якій зайнято більше третини всіх працюючих в економіці. На Дніпропетровщині сконцентровано приблизно 16 % промислового потенціалу країни, у тому числі унікальні підприємства машинобудування, зокрема космічного ракетобудування. За обсягом промислової продукції на душу населення область займає перше місце. Помітну роль відіграють підприємства Дніпропетровської області і у наповненні Державного бюджету України.

Основа промисловості області – гірничо-металургійний комплекс. В області у 2017 р. вироблялось близько 78,5 % – сталейних труб, 34,7 % – прокату, 39,3 % (38,7 % у 2018 р.) – чавуну, 53,0 % – сталі, 41,3 % (42 % у 2018 р.) – коксу від загального обсягу виробництва в Україні. Більша частина продукції сертифікована і відповідає світовому рівню якості.

Паливно-енергетичний комплекс Дніпропетровської області має значний виробничий потенціал, але його потужності не є достатніми. Це зумовлено тим, що область є однією з найбільш енергомістких в Україні і споживає на рік близько 28 млрд. кВт. Год. (24 млрд. кВт. Год. – у 2018 р.) електроенергії, більше ніж 7 млрд. куб. м природного газу (3,1 млрд. куб. м – у 2018 р.), що складає 13,6 та 16,8 % загальноукраїнського споживання. Значне енергоспоживання призвело до розвитку в області паливної та енергетичної галузей.

Енергогенеруючий комплекс області складається з двох теплових електростанцій – ВП «Придніпровська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» та ВП «Криворізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», загальною потужністю 4 585 МВт, філії «Середньодніпровська ГЕС» ПАТ «Укргідроенерго» потужністю 388 МВт, АТ «Дніпровська ТЕЦ» потужністю 61,6 МВт, які входять до складу найпотужніших електростанцій України та забезпечують близько 60 % потреб області в електроенергії.

Високий рівень економічного потенціалу області, густа заселеність території зумовили розвиток різних видів транспорту, що включають у себе всі його види (за винятком морського) – автомобільний, залізничний, повітряний, річковий, трубопровідний. Здійснюючи вантажні і пасажирські перевезення, в області

поширена взаємодія різних видів транспорту, що формує транспортну систему. В області діють 2 міжнародні аеропорти (в Дніпрі і Кривому Розі), які зв'язують регіон із країнами дальнього та ближнього зарубіжжя. Територію області перетинають найважливіші залізничні магістралі, які поєднують північні області України та Росію з південними областями України та з Кримом, а також головні сировинні бази країни – кам'яновугільний Донбас, залізорудне Криворіжжя і Нікопольський марганцевий басейн. Придніпровська магістраль виконує 25 % від усіх залізничних перевезень України. Сфера обслуговування Придніпровської залізниці поширюється на 90 тис. кв. км в межах 8 областей і Автономної Республіки Крим із населенням понад 8 млн. осіб. Експлуатаційна довжина залізничних колій складає 3 251 км. (на території області 1 554 км – у 2016 р.), в т.ч. електрифікованих ліній – 1 896 км, а протяжність ліній на тепловозній тязі – 1 356 км. Густота колії на 1 тис. кв. км по області складає 49 км (2016 р.) (по Україні цей показник – 36 км (2016 р.)). Автомобільний транспорт займає одну з провідних ролей як для внутрішньо обласних, так і для зовнішніх зв'язків. Крім того, він обслуговує та доповнює залізничний і річковий транспорт. Загальна протяжність доріг області становить 9 179,9 км (2017 р.), з них з твердим покриттям – 9 173,1 км.

Головною водною артерією області є Дніпро. Найбільші порти на Дніпрі – Дніпро, Кам'янське, Нікополь. Ріка Дніпро разом з іншими річками області складає досить розвинену мережу водних магістралей. Довжина судноплавної частини Дніпра та його приток на території області – 300 км, а середня тривалість навігації – 247 днів на рік. В обласному центрі діє потужний пасажирський та вантажний порт.

За агро-кліматичними характеристиками територія Дніпропетровської області знаходиться у межах степової зони України, яка відзначається теплими та посушливими погодними умовами. Ліса та лісопосадки займають близько 7 % її території. Сільськогосподарські угіддя займають 2 511 тис. га, що становить 91,7 % від площі сільськогосподарських земель. У розрахунку на 100 чол. Населення в області припадає 71 га орних земель, по Україні в цілому – 63 га. Основний фонд ґрунтового покриття області складають чорноземи звичайні різної глибини гумусового шару та механічного складу, що разом із природнокліматичними умовами області дозволяють вести інтенсивне сільське господарство, сприяють вирощуванню усіх зернових культур та дозволяють отримувати високоякісне продовольче зерно. Більш ніж 80 % площі області зайнято під сільськогосподарське виробництво. Валовий продукт сільського господарства Дніпропетровщини у загальнодержавних обсягах близько 6 %. Основними напрямками спеціалізації цього сектору економіки є вирощування зернових та олійних культур (переважно соняшника), а також м'ясо-молочне тваринництво та птахівництво.

1.3. Характеристика міст обласного підпорядкування

Виробнича специфіка міст обласного підпорядкування пов'язана з наявністю на їх території родовищ мінеральної сировини. Відповідно до адміністративно-територіального поділу на території Дніпропетровської області розташовано 13 міст обласного підпорядкування.

Економічним ядром центральної частини області є її адміністративний центр – **Дніпро** (до 2016 р. – Дніпропетровськ). Місто розташоване в центральній частині Дніпропетровської області, в межах степової зони. Територія розташована на межі Дніпровсько-Орільського та СурськоДніпровського фізико-географічних районів. Така ситуація обумовлює складність рельєфної будови території. Лівобережна частина представлена заплавно-рівнинним рельєфом з абсолютними відмітками поверхні 51,0 – 72,6 м. Правобережна частина представлена рівнинно-водороздільним рельєфом сильно розчленованим (0,8 – 0,9 км/км²), з перепадом висот 51,0 – 180,0 м. В межах правобережжя нараховується біля 17 основних балок і більше 20 ярів. Найбільші із них – Тонельна, Красноповстанська, Запорізька, Аптекарьська, Сухий яр, Діївська.

Сучасний Дніпро – це багатофункціональний обласний і промисловий центр, важливий транспортний вузол міжобласного значення, центр міської агломерації. Чисельність населення міста – 1 000 576 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 2 446,2 осіб на 1 кв. км (на 01.01.2018 р.). Територія міста – 405 кв. км, у т. ч. забудованої частини – 55 %, ландшафтно-рекреаційних територій – 30 %, водних та інших поверхонь – 15 %. Дніпро розташований на перехресті всіх видів шляхів сполучення: водних, залізничних, автомобільних, повітряних і наявності необхідної інфраструктури, що дає можливість здійснювати значні обсяги перевезень пасажирів та вантажів. Тут є два залізничних вокзали і потужний залізничний вантажний вузол, міжнародний аеропорт, здатний приймати найсучасніші літаки, річковий порт, у який заходять кораблі типу «ріка-море», автобусний вокзал.

В той же час місто має складну екологічну ситуацію з екологічними проблемами техногенного та природного характеру. На його території розташовані підприємства металургії, хімічної промисловості, машинобудування, виробництва будівельних матеріалів тощо, виробнича діяльність яких є головним чинником негативного впливу на навколишнє середовище, насамперед на стан атмосферного повітря.

Протягом усієї історії Дніпро формувався й розвивався як місце зосередження базових галузей важкої промисловості – металургійної, машинобудівної та хімічної і вже майже століття зберігає визнання як центр металургії. Частка міста у загальнорегіональних обсягах промислового виробництва становить 28 % (2018 р.). У місті розвинуто також виробництво харчової продукції. Набула розвитку і легка промисловість, яка має потужний потенціал із випуску швейних і трикотажних виробів, взуття.

У центральному районі розташовано також **Кам'янське** (до 2016 р. – Дніпродзержинськ). Територія міста – 138 кв. км, чисельність населення – 240 270 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 728,5 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Місто розташоване на берегах Кам'янського водосховища, нижче греблі Середньодніпровської ГЕС за 35 км на захід від міста Дніпро. Протяжність із сходу на захід – 22 км, з півночі на південь – 18 км. Місцевість являє собою рівнину, розділену річкою Дніпро і Кам'янським водоймищем на дві частини: правобережну і лівобережну.

Місто має вигідне економіко-географічне положення та знаходиться в центральній частині України. Близькість до індустріальних центрів – Дніпра, Кривого Рогу, Нікополя, Новомосковська, а також до рудних і паливо-енергетичних баз, залізо- і марганцеворудних басейнів Криворізького, Кременчуцького, Нікопольського, Томаківського – визначило спеціалізацію міста.

У промисловий комплекс міста входить 36 провідних великих та середніх підприємства, на яких працює понад 23 тис. осіб, що становить близько 10 % міського населення. Найважливішими видами продукції промислового призначення є чавун, сталь, прокат, кокс, цемент, мінеральні добрива, промислові та магістральні вагони тощо. Найбільш значущою для господарського комплексу міста галуззю промисловості є металургія. Обсяг продукції, що нею виробляється, становить 47,2 % (2017 р.) від загального обсягу промислового виробництва міста.

Місто **Кривий Ріг** розташоване у степовій зоні України на злитті річок Інгулець і Саксагань, які входять до басейну ріки Дніпро, та займає територію площею 431,4 кв. км, протяжністю в довжину – 126 км. Та ширину до 20 км. Чисельність населення – 627 304 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 470,7 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

На території Криворіжжя протікають 8 рік (всі входять до басейну Дніпра): Інгулець, з притоками – Саксагань, Зелена, Жовта, Бокова (з притокою Боковенька), Вербова (притока р. Вісунь, яка, в свою чергу, впадає в р. Інгулець), а також Кам'янка – притока р. Базавлук. Всі ріки, окрім Інгульця, відносяться до розряду малих річок. На ріках, у балках та подах Кривбасу створено 5 водосховищ і понад 100 ставків. Площа водосховища 26,9 км.

Криворіжжя – один із найбагатших на корисні копалини районів України. В надрах Криворізького басейну зосереджено близько 50 видів металевих і неметалевих корисних копалин, які характеризуються промисловими якісними та кількісними показниками і мають практичне значення. Найбільш важливими серед них є рудні родовища, поклади бурого вугілля, мармуру, доломітів (40 % балансових запасів України), покрівельних і талькових сланців, сурику, охри, будівельних пісків, суглинків, скандію, ванадію та ще близько 40 елементів таблиці Менделєєва. Криворіжжя багате на мінеральні води, як питні лікувально-столові, так і лікувальні (радонові, сірководневі, залізисті та води, багаті на йод і бром), для зовнішнього призначення, що за хімічними властивостями близькі до вод П'ятигорська та Цхалтубо.

Промисловість міста налічує 120 підприємств різних галузей: добувної, металургійної, машинобудівної, промислових будматеріалів, хімічної, поліграфічної, деревообробної, легкої, харчової тощо. Серед них – підприємства гірничо-металургійного комплексу світового значення. Добувна та металургійна галузі є особливо важливими для економіки міста. Головною містоутворюючою галуззю, яка визначає профіль міста у територіальному розподілі праці, є металургія. Переважна номенклатура: залізна руда, концентрат, агломерат, обкотиш, чавун, сталь, готовий прокат (арматура, кутик, катанка). У 2018 р. обсяг реалізованої промислової продукції склав 170,5 млрд. грн., що становить 35,4 % у загальному обсязі реалізації Дніпропетровської області, по Україні цей показник становить майже 7 %.

Вільногірськ розташоване у верхів'ї річки Самоткань, на відстані 34 км від м. Верхньодніпровська та 95,8 км на захід від обласного центру. Територія міста – 10,4 кв. км. Чисельність населення – 22 979 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 2 323,5 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Своїм виникненням місто завдячує багатству надр, які відзначаються різноманітністю, унікальністю родовищ корисних копалин, та пов'язане з розробками рідкоземельних металів, будівництвом і розвитком гірничо-металургійної промисловості. Мінеральні ресурси міста складає унікальне родовище рідкоземельних руд (кварцові піски, рідкоземельні метали – рутил, ільменіт, циркон, дістен, ставроліт тощо), поблизу відкрити поклади бурого вугілля та золоторудне родовище. Провідне місце у промисловій інфраструктурі відіграє гірничо-металургійний комплекс. Продукція галузі становить близько 90,0 % промислової продукції по місту.

Основне підприємство міста, що видобуває мінеральні ресурси – філія «Вільногірський гірничо-металургійний комбінат» ПАТ «Об'єднана гірничо-хімічна компанія», є провідним підприємством металургійної галузі України з виробництва рідкоземельних концентратів. Він є сировинною базою низки важливих для економіки країни галузей, таких як хімічна, електротехнічна та машинобудівна. На комбінаті випускається понад 50 видів продукції, яка користується попитом як у країнах близького так і далекого зарубіжжя. На місцевій сировині працюють такі підприємства, як ТОВ «Скляний альянс», ТОВ «Оксід», ТОВ «Вільногірський завод залізобетонних виробів». Підприємства міста випускають залізобетонні конструкції, розчин, бетон, скляну тару, цеглу, гофротару.

Жовті Води. Невелике місто, розташоване на межі Дніпропетровської та Кіровоградської областей на відстані 136 км на Захід від обласного центру (м. Дніпро) та 71 км на північ від м. Кривого Рогу. Основною водною артерією є річка Жовта та два ставки. Територія міста – 33,25 кв. км, на якій проживає 44 870 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 517,3 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Територія міста видовжена в меридіональному напрямку і співпадає з Жовторічанським родовищем, що знаходиться в північній частині Криворізького залізрудного басейну. В структурі загального обсягу реалізації промислової продукції найбільша питома вага (більше 80 %) припадає на добувну промисловість, яка представлена місто утворюючим підприємством ДП «Схід ГЗК». Основні галузі переробної промисловості міста: харчова промисловість та машинобудування. Найважливішими видами промислової продукції в місті залишаються сірчана кислота та урановий концентрат.

Марганець. Територія міста – 37 кв. км. Чисельність населення – 47 594 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 203,5 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Місто розташоване на базі Нікопольського марганцевого басейну – найвідомішого у світі родовища марганцевої руди. Південна межа міста проходить за 1,5 кілометри від правого берега Каховського водосховища. В межах міста також протікають річки Ревун, Томаківка, у яку впадає річка Балка Велика Кам'янка. У північній частині міста розташоване Миколаївське водосховище.

Містоутворюючим підприємством є ВАТ «Марганецький гірничо-збагачувальний комбінат», яке добуває марганцеву руду та виробляє марганцевий концентрат, що використовується у металургійній промисловості.

Нікополь. Територія міста – 50 кв. км., чисельність населення – 110 669 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 2 242 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Розташований у південній частині області на правому березі Каховського водосховища. Відстань до великих промислових міст становить: 65 кілометрів до Запоріжжя, 80 кілометрів до Кривого Рогу і 120 кілометрів до Дніпра.

Промислові підприємства є основними наповнювачами міського бюджету. Основною складовою промисловості міста є металургія і обробка металів. На їх частку припадає 95,6 % від загального обсягу виробництва промислової продукції міста. Тут розташований найбільший в Україні феросплавний завод (основний виробник в Україні агломерату, флюсів, феросплавів), а також здійснюється виробництво різних видів трубної продукції. Частка міста у загальнорегіональних обсягах промислового виробництва становить 7,4 %.

Новомосковськ. Територія міста – 36 кв. км., чисельність населення – 70 550 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 768,7 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Місто розташоване на правому березі річки Самари, лівої притоки Дніпра, за 25 км на північний схід від Дніпра, має значні рекреаційні ресурси. У місті працює більше 20 промислових підприємств, серед яких найбільший ПАТ «Інтерпайп Новомосковський трубний завод». Тут розташовані також підприємства з виробництва залізобетонних та електротехнічних виробів, швейних виробів, меблів, хлібобулочних та кондитерських виробів.

Покров (до 2016 р. – Орджонікідзе). Територія міста – 26 кв. км, чисельність населення – 40 728 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 373,2 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Розташоване на півдні Дніпропетровської області, у степовій зоні, у басейні річок Базавлук, Солона та Каховського водосховища. До адміністративних меж міста входять селища: Гірницьке, Чортомлик, Перевізькі Хутори, Рудник, Олександрівка. Причиною виникнення Створення міста сталося завдяки відкриттю у кінці XIX ст. в басейні річки Солона багатого родовища марганцевої руди. Добувна галузь економіки міста є й сьогодні основним містоутворюючим компонентом. АТ «Покровський гірничо – збагачувальний комбінат» та Орджонікідзевська філія ТОВ З П «ПРОКТЕР ЕНД ГЕМБЛ УКРАЇНА» є найбільшими підприємствами в місті.

В структурі земель міста, землі сільськогосподарського призначення складають 5,6 % або 145 га. 75 % цих земель – землі колективного садівництва та городництва. Вироблення сільськогосподарської продукції відбувається переважно на присадибних ділянках мешканцями приватного сектору міста та в садах і на городах мешканцями міського сектору.

Павлоград. Територія міста – 59,3 кв. км., що складає 0,01 % від загальної площі країни. Чисельність наявного населення – 105 238 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 769,7 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Місто приваблює своїм вигідним географічним положенням та розташоване на трасі Київ – Луганськ – Ізварине, між Дніпропетровськом і Донецьком. Відстань до обласних центрів у межах 200 км: Дніпро – 75 км;

Запоріжжя – 102 км; Донецьк – 194 км; Харків – 197 км; Полтава – 215 км.

Територія міста багата на корисні копалини: кам'яне вугілля, газ, германій, будівельні матеріали. Центр Західно-Донбаського вугільного басейну де розташовано найбільше та єдине в області родовище кам'яного вугілля.

Місто має потужний промисловий потенціал. Він характеризується високим рівнем розвитку переробної промисловості – хімічна промисловість, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів та машинобудування. Найбільші обсяги реалізації продукції має добувна промисловість, яка представлена підприємствами ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля».

Першотравенськ, місто розташоване в лівобережній частині ЗахідноДонбаському регіоні Дніпропетровської області. Територія міста – 3,9 кв. км. Відстань від міста до обласного центру складає 120 км. Чисельність населення становить 28 178 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 9 454,3 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

З населеними пунктами місто сполучається автотранспортним зв'язком. Залізничний транспорт у місті відсутній. Окраїною міста проходить водний канал «Дніпро-Західний Донбас». Межі міста обмежені землями Петропавлівського району. На відстані 5 км від міста проходить автомагістраль державного значення Київ – Ізварино, яка сполучає великі промислові центри України: Дніпропетровськ та Донецьк. Поблизу проходить залізниця Павлоград – Червоноармійськ – Ясинувата – Донецьк. Найближча станція – Миколаївка.

Вугільна промисловість є основною галуззю матеріального виробництва, яка формує економічний потенціал міста.

Синельникове. Територія міста – 23 кв. км, чисельність населення – 30 556 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 536,2 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Розташоване у центральній частині Дніпропетровської області на відстані 48 км на південний схід від м. Дніпро.

Місто є великим залізничним вузлом півдня України. Знаходиться на відстані 48 км на південний схід від м. Дніпро на схрещенні двох залізничних магістралей: Донбас – Криворіжжя та Москва – Сімферополь. У 15 км від міста – автотраса Москва – Сімферополь, а на північній околиці – Дніпро – Бердянськ.

На території міста активно працюють 14 підприємств та дільниць залізничного транспорту. Найкрупніші з них – локомотивне депо, пасажирське вагонне депо, Дистанція колії. Вони є основними виробниками послуг. Сьогодні інфраструктура міста включає підприємства залізничного транспорту, автотранспортне підприємство, побутові, комунальні, енергетичні та промислові підприємства, розвинуту торговельну мережу та сферу послуг.

Тернівка. Територія міста – 17,61 кв. км., чисельність населення – 27 944 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 1 415,8 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Розміщено на сході Дніпропетровської області, в 20 км на схід від м. Павлограда. Відстань до обласного центру – 100 км.

Основною галуззю економіки міста є вугледобувна промисловість, підприємства якої у загальній структурі робочих місць формують близько 56 %. На території міста розташовані дві шахти «Тернівська» і «Західно-Донбаська» – виробничі структурні підрозділи ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля».

1.4. Характеристика адміністративних районів області

Відповідно до адміністративно-територіального поділу на території області розміщуються 22 адміністративних райони.

Апостолівський район. Розташований у південній частині області, на сході омивається Каховським водоймищем. Район адміністративно-територіально поділяється на 2 міські та 2 сільські громади, які об'єднують 39 населених пунктів. Основними водними артеріями району є неглибокі річки: Кам'янка, Базавлук, Базавлучок, Жовтенька. Крім того, проходить канал Дніпро-Кривий Ріг. У структурі району – 2 міста та 37 сільських населених пунктів. Адміністративний центр місто Апостолове. З природних ресурсів у районі є запаси марганцевих руд, боксити, глина, руда, вапняк, буре вугілля, граніт. Видобуваються граніт і глина. Запасів граніту – понад 70 млн. куб. м. З граніту, який видобувається в Токівському кар'єрі, було побудовано Мавзолеї Леніну в Москві та Хо Ше Міну у В'єтнамі, оздоблено станції метрополітену у багатьох містах колишнього Радянського Союзу, обкладено Московський університет ім. М. Ломоносова. Район перетинають 54,8 км доріг республіканського значення, 48,6 км – обласного, 239,4 км – місцевого.

Територія району складає 1 380 кв. км, сільськогосподарських угідь – 104,756 га. Чисельність населення – 53 427 чол. (на 01.01.2019 р.), густота населення – 39,4 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Економічну основу району забезпечує промисловість та аграрний сектор. Сільське господарство характеризується вирощуванням зернових культур, соняшнику, картоплі, овочів та баштанних культур. У тваринництві – вирощуванням свиней, корів, овець та кіз, різної птиці. На території діють 35 сільськогосподарських підприємств, 211 фермерських господарств, 9 промислових, розвивається підприємництво, зареєстровано 569 суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб та 2 000 – фізичних осіб. На 1 000 чоловік населення району припадає 54 суб'єкти підприємницької діяльності. Загальна кількість працюючих у цьому секторі економіки складає 1,5 тис. чол.

Апостолівський район займає друге місце серед сільських районів області з виробництва промислової продукції, яку випускають 9 підприємств: електрична та теплова енергія, гранітні блоки, розпушувачі та культиватори, частини до машин сільського господарства, будівництва, лісового господарства, корми готові для тварин, хліб та хлібобулочні вироби, вироби кондитерські.

Васильківський район знаходиться у південно-східній частині Дніпропетровської області України. Межує з Межівським, Павлоградським, Петропавлівським, Покровським, Синельниківським районами та Вільнянським, Новомиколаївським районами Запорізької області. У складі району – 3 селищні та 10 сільських рад, три селища міського типу, два селища та 78 сільських населених пунктів.

Основні водні артерії району – мілководні річки Вовча, Верхня Терса. Загальна територія району – 1 330 кв. км. Площа водного фонду становить 1 766 га., лісових насаджень – 5 557 га., пасовищ – 15 290 га, площа сільгоспугідь

– 118,5 тис. га, у т. ч. ріллі – 98 тис. га. Корисні копалини: титано-цирконієві руди, залізисті кварцити, буре вугілля, граніти, магматити, піски, глини. Основні типи ґрунтів – чорноземи звичайні, на лісових породах мало- й середньо гумусні різної потужності; в долинах річок лучні ґрунти на делювіальних та алювіальних відкладах. В районі добре розвинута транспортна мережа загального користування: 600,6 тис. м. кв. Через територію району проходить залізнична дорога з 3 вузловими станціями: Чаплине, Ульяновка, Письменне. Довжина автомобільних доріг загального користування: 441,4 км, із них республіканських – 41,5 км; обласних доріг – 78,9 км.

Чисельність населення – 31 511 чол. (на 01.01.2019 р.), у тому числі міське – 52 %, сільське – 48 %. Густота населення – 24 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Сільське господарство в районі складається із 2-х галузей: галузі рослинництва і тваринництва. Основним видом діяльності господарств району є вирощування сільськогосподарських культур. Більша частина господарств використовують працю сезонних працівників, тому динаміка працевлаштування сільського населення напряму залежить від початку весняно-польових робіт в сільськогосподарських підприємствах.

Промисловість району представляють підприємства, що відносяться до добувної промисловості і розроблення кар'єрів (ТОВ «Кварцит ДМ»), сфери постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря (ДП ОКП «Дніпротеплоенерго» «Васильківкатеплоенерго»). Чисельність підприємців – фізичних осіб на кінець 2013 р. склала 1 114 осіб. В 2013 р. в районі налічувалось 5 середніх та 323 малих підприємства, в яких кількість зайнятих працівників склала 1 573 особи.

Верхньодніпровський район розташований в північно-західній частині Дніпропетровської області України на правому березі Дніпра. Межує з П'ятихатським, Криничанським, Петриківським районами і Вільногірською міською радою, Кобеляцьким районом Полтавської області та Онуфріївським районом Кіровоградської області. Район адміністративно-територіально поділяється на 2 міські ради, 2 селищні ради та 11 сільських рад, які об'єднують 69 населених пунктів. Адміністративний центр – місто Верхньодніпровськ. Територія району – 1 286 кв. км. Населення становить 52 245 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 41,3 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

На території району розташований великий залізничний вузол, який включає чотири підприємства. Станція Верхівцеве, яка здійснює як пасажирське перевезення, але більше виконує промислові функції на лінії Придніпров'я/Кривбас – Донбас/Приазов'я. Здійснюється перетяжка локомотивів із промислового використання на локомотиви дальнього слідування.

Теперішній Верхньодніпровський район за своєю інфраструктурою є унікальним серед сільських районів області. Тут вдало поєдналися в єдиному комплексі розвинута багатогалузева мережа промислових підприємств та аграрний сектор економіки. Загальна площа сільськогосподарських угідь становить 86 тис. га., з них ріллі – 69,1 тис. га, сіножатей – 1,6 тис. га, пасовищ – 13,4 тис. га. Головними галузями сільськогосподарського виробництва в

рослинництві є вирощування зернових та олійних культур. В тваринництві – молочне скотарство. У районі створено 68 фермерських господарств.

На території району діють 14 промислових підприємств. Своїми досягненнями промисловий комплекс району завдячує харчовій та переробній промисловості, а та, у свою чергу, її основному підприємству – ПрАТ «Дніпровський крохмалепатоковий комбінат». В промисловому комплексі району задіяні близько 3,4 тис. робітників, що становить 27 % від загальної чисельності робітників та службовців, зайнятих в народному господарстві району.

Дніпровський район (до 2016 р. – Дніпропетровський). Район називають воротами обласного центру, оскільки він розташований навколо нього. Район адміністративно-територіально поділяється на 1 міську ради, 2 селищні ради та 14 сільських рад, які об'єднують 43 населені пункти. Адміністративний центр – місто Дніпро, яке має статус міста обласного значення, тому не входить до складу району. Район межує з Магдалинівським, Новомосковським, Синельниківським, Солонянським, Криничанським і Петриківським районами Дніпропетровської області. Територія району – 1 410 кв. км, населення району складає 83 989 тис. осіб (на 01.01.2019 р.), у тому числі сільських мешканців – 41,7 тис. осіб, густина населення – 59,6 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

По території Дніпровського району протікає річка Дніпро, яка ділить район на дві частини. Основними малими річками: є річка Самара Дніпровська (150 км.), Мокра Сура (136 км.), Кільчень (109 км.). Унікальне явище природи на території району – Самарські плавні, утворені трьома річками: Дніпро, Самара та Кільчень. Грунт – чорноземний.

Дніпровський район є чи не найважливішим транспортним вузлом на Дніпрі після Києва. Місто має лише два об'їзних автошляхи: східний прохід через Новомосковськ та на шляху від Запоріжжя в напрямку Кам'янського, Кривого Рогу, Києва (західний обхід міста). Усі транспортні засоби, що йдуть зі сходу на захід та у зворотному напрямку, проходять самим центром Дніпра через Амурський та Кайдацький мости.

Сьогодні район об'єднує всі приміські господарства, забезпечуючи міста Дніпро та Кам'янське овочевою та молочною продукцією. Частка району в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва області становить 6,24 %. Виробництвом сільськогосподарської продукції займаються 235 сільськогосподарських формувань. Загальна площа сільськогосподарських земель становить 112,2 тис. га, у тому числі сільгоспугідь 108,74 тис. га, із них 91,29 тис. га – рілля. Господарства району спеціалізуються: у землеробстві – на вирощуванні зерна, особливо озимої пшениці, кукурудзи, соняшнику; у тваринництві – на виробництві молока, м'яса, яєць. Найкращими є такі підприємства як СПП «Чумаки», ТОВ «МВК «Єкатеринославський», ТОВ «Агрофірма «Дніпропетровська», ПрАТ АФ «Дніпро». У районі діють 12 будівельних організацій та 27 промислових підприємств, зокрема такі як СП «Дніпропромбудекспорт», Балівський комбінат хлібопродуктів, ВАТ «Гарант», облкооппромторг облспоживспілки, завод дерев'яних виробів, комплектації та збуту, ВАТ «Новоолександрівський завод керамічних виробів»,

ТОВ «Агровест», Фірма «Дніпроагропромбудматеріали», Східне підприємство електричних мереж, транспортне спецавтопідприємство.

Криворізький район. Район розташований на правому березі Дніпра, у північному заході Дніпропетровської області, територіально прилягає до міста Кривого Рогу. Адміністративно-територіально поділяється на 2 селищні ради та 17 сільських рад, які об'єднують 89 населених пунктів. Межує з П'ятихатським, Софіївським, Апостолівським, Широківським районами, Миколаївською та Кіровоградською областями. Районним центром сільського Криворіжжя фактично є м. Кривий Ріг, в якому розташовані всі його районні організації і служби. На території району протікають річки Інгулець та Саксагань. Загальна територія району складає 1 347 кв. км. У Криворізькому районі нараховується близько 44 340 осіб, густина населення – 33,4 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Залізничний рух районом відбувається на трьох напрямках: північно-східному, північно-західному та південному. Виокремивши усі станції Кривого Рогу, у районі лишаються сім станцій: дві вузлові залізничні станції: Грекувата та Мусіївка, сортувальна станція Кривий Ріг-Сортувальний та ще 4 станції Гейківка, Красний Шахтар, Пічугіно та Радужна.

У районі ведеться промислове видобування залізної руди та будівельного каменю місцевого значення. Мінеральні ресурси району представлені також сировиною для вироблення будівельних матеріалів – глина, пісок. Розвідані поклади цих матеріалів. Видобування піску ведеться кар'єрним способом поблизу.

Економічну основу району забезпечує аграрний сектор. Загальна територія сільськогосподарських угідь становить – 102,9 тис. га, з них ріллі, яка перебуває в обробітці всіма формами власності, 87,9 тис. га. Крім цього, в районі є 3 700,9 га садів, 10 855 га пасовищ та 474 га сінокосів. Сільськогосподарські підприємства району займаються виробництвом продукції рослинництва (зернових, овочевих та кормових культур) та тваринництва.

У районі діють 8 промислових підприємств: ТОВ «АСС», ПРАТ «Переробник», ТОВ «Олійний дім» та інші.

Криничанський район. Межує із Дніпровським, Солонянським, Софіївським, П'ятихатським, Верхньодніпровським і Петриківським районами. Район поділяється на 3 селищні ради та 18 сільських рад, які об'єднують 111 населених пунктів. Районний центр – смт Кринички.

Територія складає 1 684 кв. км., населення – 34 557 осіб (на 01.01.2019 р.), у тому числі міського – 10,9 тис. осіб, сільського – 23,6 тис. осіб. Густина населення – 20,8 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.)

Район перетинають залізничні колії Дніпро – Верхівцеве та Кам'янське – Долгінцево, а також дві автостради Київ – Луганськ – Ізваріно та Дніпро – Кривий Ріг – Миколаїв. Загальна мережа автомобільних доріг загального користування складає 574,5 км.

Основним в економіці району є виробництво продукції сільського господарства. Рослинництво займає 73 % від загальної кількості виробництва валової продукції, і тваринництво – 27 %. Провідне місце в структурі рослинництва посідає вирощування зернових культур та соняшнику. Головне місце посідає вирощування зернових культур, які займають до 50 % посівних

площ району. Питома вага посівних площ соняшнику в загальній структурі становить до 20 %. На території району знаходиться 47 сільськогосподарських агроформувань, 301 фермерське господарство, рибне господарство. Філіалом обласного держплемоб'єднання вирощуються племінні тварини, надаються послуги щодо запліднення тварин у господарствах району. У тваринництві основна увага приділяється вирощенню великої рогатої худоби та свиней, а також виробництву молока.

Крім сільськогосподарських, на території зареєстровано 143 суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи та 678 приватних підприємців, які виробляють сільськогосподарську та промислову продукцію (олія, борошно, крупи, консервовані овочі та фрукти, горілчані вироби, молочні продукти) та надають населенню району 16 видів послуг. Працюють 3 промислових підприємства, що виробляють продукцію: КП ДОР «Аульський водовід», ТОВ «Мегас», ТОВ «Преміум Дрінк».

Магдалинівський район розташований у півночі Дніпропетровської області. Район адміністративно-територіально на 1 селищну раду та 21 сільську раду, які об'єднують 59 населених пунктів. Адміністративний центр – смт. Магдалинівка. Територія району складає 1 599 кв. км. З них 138 067 га – сільгоспугідь, 123 560 га – ріллі, 1 061,2 га – ставків, 1 033,0 га – озер, 2 500 га – лісів. Орні землі складають 89,5 % площі району. Чисельність населення 33 168 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 21 особа на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

У надрах землі є запаси газу, нафти. На території району протікають чотири річки – Оріль, Кільчень, Чаплинка, Заплавка. Штучна водна артерія Дніпро-Донбас з'єднала води Дніпра з Північним Дінцем, дала Донбасу як питну, так і технічну воду. У південно-західній частині району розміщується Фрунзенська зрошувальна система.

У сільському господарстві району функціонують 342 агроформування, 30 товариств, 3 сільгоспокооперативи, 12 приватних підприємств, 2 державних підприємства, 292 фермерських господарств. Основний напрям господарювання агроформувань – вирощування зернових та соняшнику. Тваринництвом займаються 13 сільськогосподарських підприємств. Основна тваринницька галузь – свинарство.

Межівський район розташований у південно-східній частині Дніпропетровської області. Межує з Васильківським, Петропавлівським, Покровським районами Дніпропетровської області та Добропільським, Покровським, Олександрівським районами Донецької області. Район адміністративно-територіально поділяється на 2 селищні ради та 9 сільських рад, які об'єднують 52 населені пункти. Районний центр – смт. Межова – розташоване на відстані 168 км від обласного центру. Територія району складає 1 250 кв. км, кількість населення – 22 945 осіб (на 01.01.2019 р.) у тому числі сільське – 14 693 осіб, густота населення – 18,6 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Основними водними артеріями району є мілководні річки Вовча, Солона та Бик.

Основні галузі сільського господарства – рослинництво та м'ясо-молочне тваринництво. Сільськогосподарських угідь – 111,5 тис. га, ріллі – 91,8 тис. га, пасовищ – 17,3 тис. га, сіножаті – 0,5 тис. га. У структурі посівних площ зернові

культури складають 54 %, технічні – 2 %, кормові – 17,5 %, картопля та овоче-баштанні культури – 0,5 %. На території району працюють 24 агротовариства та 64 фермерських господарства. З початком інвестування агропромислового комплексу значно поліпшилась економічна ситуація в районі. Розведенням великої рогатої худоби та виробництвом молока займаються 13 товариств, свинарством – 14 господарств, птицю вирощують і утримують для одержання товарного яйця 3 господарства. Найбільшими підприємствами, виробниками сільськогосподарської продукції є ТОВ АФ «Схід-Агро», ТОВ АФ «Прогрес», ТОВ «Зоря», СФГ «Яна» та ТОВ «Межівське».

Щодо зайнятості населення, то на підприємствах, в установах і організаціях району у 2018 р. зайнятість без найманої праці у суб'єктів підприємницької діяльності (фізичних осіб) становить 3 296 особи, крім того чисельність суб'єктів підприємницької діяльності становить 543 осіб та чисельність найманої праці у малому бізнесі (фізичних осіб-підприємців) становить 311 осіб.

Нікопольський район розташований на півдні Дніпропетровської області. Межує із Солонянським, Софіївським, Апостолівським та Томаківським районами. Адміністративно-територіально поділяється на 1 селищну раду та 15 сільських рад, які об'єднують 68 населених пунктів та підпорядковані Нікопольській районній раді. Адміністративний центр місто Нікополь. На території району протікають річки Базавлук, Солона, Кам'янка, Ревун. Територія району – 1 943 кв. км, чисельність населення 39 449 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 20,6 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Район перетинають електрифіковані залізничні магістралі Кривий-Ріг – Запоріжжя, протяжністю в межах району 43 км, Апостолово – Нижньодніпровськ – 15 км, а також автошляхи республіканського значення Кіровоград – Запоріжжя, Дніпропетровськ – Нікополь, Нікополь – Щорськ, загальною довжиною 105 км.

У сільськогосподарському виробництві використовується 132,6 тис. га сільгоспугідь, з яких 111,2 тис. га – рілля. Зрошувана площа становить 19,5 тис. га. Під садами зайнято 1 783 га. Основна спеціалізація аграрного сектора району – виробництво зерна, питома вага якого у валовому виробництві становить 57 %, і тваринницької продукції м'ясо-молочного напрямку (43 %). У сільському господарстві району зайнята половина працездатного населення. Створено 41 агроформування, більшість з яких має переробні підприємства: млини, олійниці, крупорушки, пекарні, два тепличних комбінати, 4 рибпромислових підприємства.

До промислових підприємств району належать: ТОВ «Птахокомплекс «Дніпровський», ПрАТ «Новопавлівський гранітний кар'єр» ПАТ «Нікопольська агропромтехніка». Обслуговують населення 124 торговельних підприємства, 27 підприємств громадського харчування різних форм власності.

Новомосковський район розташований на півночі Дніпропетровської області. Межує з Харківською областю, Юр'ївським, Павлоградським, Синельниківським, Дніпровським та Магдалинівським районами. Адміністративний центр – місто Новомосковськ. Район перетинають дві залізничні лінії із півночі на південь та забезпечений різними видами транспорту: залізничним, автомобільним, трубопровідним, річковим. До складу району

входять міська, 4 селищні та 14 сільських рад, які об'єднують 58 населених пунктів. Займає площу 1 990 кв. км. Під сільськогосподарськими угіддями зайнято 146,8 тис. га землі, у тому числі під пасовищами – майже 19 тис. га, під сінокосами – 3,2 тис. га. Чисельність населення складає 72 385 осіб (на 01.01.2019 р.), густина населення – 36,8 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Новомосковщина багата на ліси (близько 12 % площі району), водна поверхня займає близько 3,5 % площі. На території району протікають річки Самара, Самарчук, Оріль, Кільчень, Багата, Татарка, Підпільнянка та ін. На півночі проходить 30 км каналу «Дніпро-Донбас», а на заході – канал Фрунзенської зрошувальної системи. Район є здравницею всієї Дніпропетровської області. За рішенням уряду села Орловщина і Новотроїцьке визнані курортними зонами. На території району розташовано 119 туристичних баз відпочинку, дитячих оздоровчих таборів. Для збереження природи в районі створено заказники й заповідники – ландшафтні, ботанічні, геологічні, що охороняються законом.

Район багатий на корисні копалини. Освоєно Багатське газоконденсатне родовище, розвідані великі запаси коксівного вугілля, нафти, високоякісної мінеральної води біля озера Солоний лиман (с. Новотроїцьке).

На території району працюють 35 сільськогосподарських підприємств, 300 фермерських господарств, 18 промислових підприємств, які виробляють металоконструкції, збірний залізобетон, займаються виробництвом мінеральної води та безалкогольних напоїв, плодоовочевих консервів та соків, виробляють трикотажну продукцію. Серед них – ПрАТ «Новомосковський завод мінводи», ПАТ «Новомосковський завод залізобетонних виробів». Зареєстровано і працюють 418 підприємств малого бізнесу, середніх підприємств – 31 одиниця та 1 357 приватних підприємців.

Павлоградський район розташований на сході Дніпропетровської області. Межує з Васильківським, Новомосковським, Петропавлівським, Синельниківським, Юр'ївським районами та Близнюківським районом Харківської області. Район адміністративно-територіально поділяється на 13 сільських рад, які об'єднують 39 населених пунктів. Адміністративний центр – місто Павлоград.

Територія району – 1 450 кв. км, у тому числі у районі налічується 116,1 тис. га сільгоспугідь, у тому числі ріллі – 86,8 тис. га, зрошуваних земель – 5,1 тис. га. Чисельність населення – 27 038 осіб (на 01.01.2019 р.), густина населення – 18,8 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Провідна галузь району – агропромисловий комплекс, де працюють 56 сільськогосподарських підприємств, млини, олійниці, крупорушки, цехи з виробництва макаронних виробів та пекарні. Із промислових підприємств на території району споруджено 7 шахт. Функціонують 4 будівельних, автотранспортне та 9 підприємств, що обслуговують агропромисловий комплекс.

Петриківський район розташований у північно-західній частині Дніпропетровської області. Межує з Дніпровським, Царичанським, Криничанським, Верхньодніпровським, Магдалинівським районами та Кобеляцьким районом Полтавської області. Район адміністративно-

територіально поділяється на 3 селищні ради та 6 сільських рад, які об'єднують 20 населених пунктів.

Територія омивається водами Дніпра та Кам'янського водосховища. Через район тече річка Оріль, яка має притоку – Чаплинку. У надрах землі знайдено поклади кам'яного вугілля, природного газу, запаси будівельних глин і піску.

Територія району – 938 кв. км. У районі проживає 24 848 осіб (на 01.01.2019 р.), густина населення – 27 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Район сільськогосподарський. Основні галузі сільського господарства – рослинництво (виробництво зерна, соняшнику, овочів), тваринництво (виробництво молока, м'яса) переробка (виробництво масла тваринного, ковбас, олії, борошна, круп). Виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції займаються 12 агропромислових підприємств, такі як ТОВ «Тепличний комбінат «Дніпровський», ПрАТ «Оріль-Лідер», ПрАТ «Петриківський рибгосп», ЗАТ «Петриківка Агротехсервіс», ВАТ «Петриківська Родючість» та інші, 72 фермерських господарства. У районі працюють: молокозавод, 11 олійниць, 2 консервних та ковбасний цехи, 4 млини.

Загальновідомий своїми художніми виробами ТОВ «Центр народного мистецтва «Петриківка».

Петропавлівський район розташований у степовій зоні, у східній частині Дніпропетровської області. Межує з Васильківським, Межівським, Павлоградським районами; Близнюківським районом Харківської області та Олександрівським районом Донецької області. Район адміністративно-територіальний поділяється на 1 селищну раду та 12 сільських рад, які об'єднують 51 населений пункт. Адміністративний центр – смт. Петропавлівка.

Територією району протікає річка Самара з притокою Бик. З природних багатств тут є родовища кам'яного вугілля. Площа району – 1 248 кв. км, з яких 4,98 тис. га – ліси, а 1,98 тис. га – водойми. Населення – 25 534 особи (на 01.01.2019 р.), з них 7 158 осіб міське населення, 18 376 осіб – сільське. Густина населення – 20,7 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Працездатне населення 15,8 тис. чол.

Агропромисловий комплекс виробляє 90 % валової продукції. У сільськогосподарському виробництві використовується 91,3 тис. га ріллі. На території району розташовано 5 шахт.

Покровський район розташований на південному сході Дніпропетровської області. Район адміністративно-територіально поділяється на 2 селищні ради та 9 сільських рад, які об'єднують 71 населений пункт. Адміністративний центр – селище міського типу Покровське. Межує з Гуляйпільським і Новомиколаївським районами Запорізької області, Великоновосілківським – Донецької та Межівським і Васильківським – Дніпропетровської області. Район розташований уздовж річки Вовча та її приток Янчур і Гайчур. Із природних копалин є поклади каоліну та граніту. Загальна територія району – 1 210 кв. км. Населення району – 33 700 осіб (на 01.01.2019 р.), густина населення – 28,3 особи на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Економічний потенціал району складають 2 промислових підприємства. Сільськогосподарське виробництво характеризується зерно-м'ясо-молочним

напрямом. У районі працюють 80 агрогосподарств. Загальна площа сільгоспугідь – 105,6 тис. га, із них орної землі – 92,4 тис. га, лісів – 1,9 тис. га, садів – 2,3 тис. га, луків і пасовищ – понад 12,2 тис. га. Покровщину прославляє сільгосппідприємство ТОВ агрофірма «Обрій», на базі якого створено племінні заводи з розведення великої рогатої худоби та племінний репродуктор з розведення овець.

П'ятихатський район розташовано у західній частині Дніпропетровської області. Район поділяється на 1 міську раду, 2 селищні ради та 16 сільських рад, які об'єднують 88 населених пунктів. Районний центр – м. П'ятихатки і розташоване за 90 км на південний захід від м. Дніпра. Межує із Кіровоградською областю, із Софіївським, Криничанським та Верхньодніпровським районами. П'ятихатський район розташований в межах Придніпровської височини. Ліси займають близько 4 % площ району. Лісова рівнина розділена ярами та балками. Протікають річки: Жовта, Саксагань, Омельник. З корисних копалин є вогнетривкі глини (П'ятихатське родовище вогнетривких глин) та графіт.

Територія району – 1 650 кв. км. Населення складає 44 081 особа (на 01.01.2019 р.), густота населення – 27 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Район перетинають Придніпровська та Одеська залізниці, автомагістраль Волгоград – Кишинів. Одним із найважливіших залізничних вузлів Придніпровської залізниці та південного Придніпров'я є залізничний вузол по станціях П'ятихатки – Стикова – П'ятихатки. Також є шість залізничних станцій: Ерастівка, Жовті Води I, Зелена, Савро, Саксагань та Яковлівка.

Найважливішою галуззю економіки району є сільське господарство. Під сільськогосподарськими угіддями зайнято 141,7 тис. га землі, у тому числі під ріллею – 122,8 тис. га. На території працюють 211 фермерських господарств, 35 товариств та сільськогосподарських підприємств. Сільгосппідприємства вирощують зернобобові, технічні, овоче-баштанні та кормові культури. Напряму тваринництва – м'ясо-молочний. У районі створено у районі діє племінний репродуктор з розведення свиней великої білої породи. Зареєстровано і працюють 461 підприємство малого бізнесу та 809 приватних підприємців.

Розвивається в районі переробна галузь. Працюють 11 олійниць, 6 млинів, 4 крупорушки, 6 хлібопекарень, 2 цехи з виготовлення макаронних виробів.

До промисловості відноситься п'ять підприємств: Ерастівське кар'єроуправління, ДП «П'ятихаткитеплоенерго», П'ятихатська виправна колонія Управління державного департаменту України з питань виконання покарань (ПВК 122), ТОВ «Млин». Стабільно працюють підприємства залізничного вузла – колективи станції П'ятихатки, локомотивного й вагонного депо, дистанції колії, дистанції сигналізації та зв'язку, колійної машинної станції.

Синельниківський район розташований на центральному сході Дніпропетровської області. Район займає лівобережжя Дніпровської дуги. У районі перетинаються залізничні колії у чотирьох напрямках: Дніпро-Головний, Павлоград I, Вільнянськ та Чаплине. Шість залізничних станцій: Вишнівецьке, Зайцеве, Івківка, Іларіонове, Роздори та Славгород-Південний.

Район поділяється на 3 селищні ради та 20 сільських рад, які об'єднують 123 населені пункти. Адміністративний центр – місто Синельникове. Територія

району 1 648 кв. км, проживає 37 274 особи (на 01.01.2019 р.), густота населення – 22,8 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

У районі працює понад 70 сільськогосподарських підприємства різних форм власності. Одним із провідних господарств району є ПАТ «Агро-Союз», основні напрями діяльності якого – рослинництво, тваринництво, зберігання і переробка зерна. Поряд з ним працюють такі сільськогосподарські підприємства як ТОВ «Нива», ВСК «Україна», СФГ «Рой», ВАТ «Славутич». Господарства району спеціалізуються на виробництві м'яса, молока, зерна та технічних культур. У районі працюють арматурний завод, 3 хлібоприймальних підприємства, насіннева станція.

Солонянський район розташований в центральній частині Дніпропетровської області на правому березі р. Дніпра та водорозподілу р. Дніпро і Мокра Сура. Граничить на заході з Софіївським і Криничанським районами, на півдні – з Нікопольським і Томаківським районами, на півночі – з Дніпровським районом. На його території розташовано 18 сільських і 2 селищних ради, 105 сіл і два селища міського типу (Солоне, Новопокровка). Адміністративний центр району – смт Солоне. Через територію району проходить залізнична колія Дніпро – Апостолово та два важливі автошляхи Бориспіль – Дніпро – Запоріжжя та Дніпро – Нікополь. Загальна площа 1 732 кв. км. Населення району становить 37 936 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 22,2 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Основною галуззю в районі є сільськогосподарське виробництво, яке спеціалізується на вирощуванні зернових культур та насіння соняшнику. У районі 196 сільськогосподарських агроформувань, у тому числі фермерських – 164.

Софіївський район розташований у південно-західній частині Дніпропетровської області. Межує з Апостолівським, Нікопольським, Криворізьким, Криничанським та Солонянським районами області. Територія району займає південно-східну частину Придніпровської височини. У районі 81 населений пункт. Адміністративно-господарський і культурний центр району – селище міського типу Софіївка. На території району протікають річки Саксагань, Базавлук, Жовтенька, які впадають у Дніпро. Основне джерело водопостачання – ставки. Є дані про родовища вапна, червоної глини, річкового піску, граніту. Загальна площа території району – 1 363 кв. км., з них: сільськогосподарські угіддя – 121 228 га в т.ч. рілля – 107 122 га; пасовища – 12 973,2 га; землі вкриті лісами та чагарниками – 5 203,9 га; ставки – 1 260,7 га. Населення району становить 21 000 осіб (на 01.01.2019 р.), з них 94 % сільських жителів, густота населення – 15,8 особа на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.)

Основною галуззю сільського господарства є рослинництво, значно меншу питому вагу мають тваринництво. Сільськогосподарські угіддя складають – 121,23 тис. га, з них орної землі – 107,1 тис. га, пасовищ – 4,2 тис. га. Перебуває в оренді 64,3 тис. га орної землі. Сільськогосподарську діяльність в районі здійснюють 145 підприємств різних форм власності, з них: 1 державне підприємство, 25 – ТОВ, 110 – СФГ, 6 – приватних і 5 обслуговуючих.

Томаківський район розташований у південно-східній частині Дніпропетровської області. Поділяється на 1 селищну раду та 12 сільських рад, які об'єднують 55 населених пунктів. Адміністративний центр – смт. Томаківка. Площа району – 1 191 кв. км. Територією району протікає 3 річки загальною довжиною 96,3 км. Загальна площа ставків 356,4 га. Кількість населення – 24 134 осіб (на 01.01.2019 р.), з них міського – 6 828 осіб. Густота населення – 20,7 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Основою економіки Томаківського району є сільськогосподарське виробництво. Сільськогосподарські угіддя становлять 94,6 тис. га., у тому числі 84,5 тис. га орних земель. Господарства району спеціалізуються на виробництві зерна, молока, яєць та вирощуванні технічних культур. Сільськогосподарську діяльність в районі здійснюють 42 підприємства різних форм власності та 130 фермерських господарств.

У районі працюють 3 промислових підприємства. Активно розвивається мале підприємництво: в районі налічується 50 малих підприємств. Зареєстровано і працює 320 підприємців та 109 фермерських господарств.

Царичанський район знаходиться у північно-західній частині Дніпропетровської області і займає територію 903 кв. км., або 2,8 % площі області. Розташований за 80 км від обласного центру та за 90 км від м. Новомосковськ. Відстань з півдня на північ – 35 км, зі сходу на захід – 33 км. Адміністративним центром району є селище міського типу Царичанка. Річка Оріль розділяє район на дві частини: правобережну і лівобережну.

Район поділено на 11 територіальних громад: 1 селищну, 8 сільських рад та 2 об'єднані територіальні громади. Крім смт. Царичанка до складу району входить 48 сільських населених пунктів. Населення району складає 26 425 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 29,7 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

У районі розвідані запаси бурого вугілля, торфу, природного газу та мінеральної води. Перші три види корисних копалин за обсягами малорентабельні для широкого використання. На території району є чотири заповідні зони: гора Калитва (400 га лісу), озеро «Довге» біля с. Бабайківка (5,8 га), урочище «Лелія» у с. Турове (30 га) та декоративний сад у с. Ляшківка (43 га).

До промислового комплексу району входять 3 підприємства: ПрАТ «Царичанський завод мінводи», КП «Факел», ТОВ «Завод сільгоспмашин». Столово-лікувальна мінеральна вода під назвою «Царичанська» є популярною в багатьох регіонах України.

Економічну основу району складає сільськогосподарське виробництво. Основними його напрямками є рослинництво і тваринництво. Головними напрямками сільськогосподарського виробництва в рослинництві є вирощування зернових та олійних культур, у тваринництві – молочне та м'ясне скотарство. Основу агропромислового комплексу району становлять 119 сільськогосподарських підприємств з різними формами власності та підпорядкування, у тому числі: фермерських господарств – 89, товариств – 19, приватних підприємств – 6, державних підприємств – 2, інших суб'єктів господарювання – 3. Найбільшими виробниками сільськогосподарської

продукції є товариства «Україна», «Маяк», агрофірма «Колос», «Світанок», ПП «Націонал плюс», фермерські господарства «Нове», «Сяйво», «Грант», «Дніпро».

У районі багато мальовничих місць та куточків відпочинку. По берегах річки Оріль розміщені 30 туристичних баз, один спортивно-оздоровчий і 9 дитячих оздоровчих таборів. На території району знаходяться понад 120 пам'яток археології та 42 пам'ятки історії та культури. Перлинами Приорільського краю є Китайгородські церкви: Успенська, Святої Варвари та Миколаївська – одні з найстаріших архітектурних споруд Дніпропетровщини.

Широківський район. Розташований на крайньому півдні Дніпропетровської області і межує з Високопільським районом Херсонської області, з Казанківським районом Миколаївської області, з Криворізьким і Апостолівським районами області. Район поділяється на 9 сільських та 2 селищні ради, яким підпорядковано 66 сільських населених пунктів та 2 селища міського типу. Майже на дві рівні частини поділяє район р. Інгулець (напрямо течії річки – з півночі на південь, Довжина її 549 км.), яка бере свій початок з джерел біля села Кучерівка на Кіровоградщині. Серед покладів основні групи: пісковики і кварцити, сланці, залісті роговики, залізні руди. До с. Шестірня входить Високопільське родовище бокситів, залізоалюмінієва руда, яка містить 38 % алюмінію і 33 % заліза. На території виявлено також електрокорунд. Загальна протяжність вулично-дорожньої мережі району становить 628,3 км, в тому числі 260,2 км – дороги комунальної власності.

Загальна площа району складає 1 210 кв. км. Населення району складає 26 245 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 22,2 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.). Загальна площа сільськогосподарських угідь в районі становить 94 627 га, в тому числі: 81 707 га орної землі, 11 489,8 га пасовищ, 1 362,9 га багаторічних насаджень. Ґрунти здебільшого піщано-чорноземні.

Загальний напрям господарювання району – виробництво зерна та технічних культур. Станом на 01.01.2014 р. в районі вели сільськогосподарську діяльність 177 підприємств різних форм власності, які займаються вирощуванням сільськогосподарських культур та за якими закріплено 50 832,75 га сільськогосподарських угідь, в тому числі 148 фермерських господарств, в користуванні яких знаходиться 11 994 га землі, із якої 11 982 га ріллі. У районі діє підприємство, яке займається молочним скотарством, 3 підприємства займаються вирощуванням свиней.

На стан зайнятості населення та ринку праці в Широківському районі впливає близьке розташування до м. Кривий Ріг. Регіональне розташування району дозволяє багатьом мешканцям, які не мають роботи за місцем проживання, отримати її в місті. З трьох боків землі району оточують промислові підприємства Криворізького басейну, а саме: ПАТ «Інгулецький ГЗК» та ПАТ «Арселор Міттал Кривий Ріг». На землях району розташовані відвали і хвостовища.

Юр'ївський район розташований у східній частині Дніпропетровщини і межує з Павлоградським, Новомосковським районами та Харківською областю. Територію району поділено на 12 адміністративно-територіальних одиниць (11 сільських та 1 селищна рада). Територія Юр'ївського району – 902 кв. км., з

яких 79,7 тис. га – сільськогосподарські угіддя. 4,5 тис. га земель району вкриті лісами. У районі знаходяться 3 об'єкти природно-заповідного фонду України, загальна площа яких складає 754 га. Територію району перетинають 239,4 км доріг з асфальтовим покриттям, 136,6 км з твердим покриттям.

Населення району складає 12 790 осіб (на 01.01.2019 р.), густота населення – 14,4 осіб на 1 кв. км. (на 01.01.2018 р.).

Економічну основу району складає аграрний сектор. Господарства району обробляють 66,7 тис. га ріллі, 75 % якої знаходиться в користуванні у 21 крупного сільськогосподарського підприємства. Основною продукцією, яку виробляють сільськогосподарські підприємства району є зернові культури, цукровий буряк, соняшник. Переробка продукції здійснюється на 9 олійницях, 7 млинах, 5 пекарнях, 4 макаронно-виробничих цехах. Провідними господарствами сільського господарства району є: ФГ «МЮД», ФГ «Зоря», ТОВ «ЛАН», ТОВ «Преображенівське».

Малий бізнес в районі представляють 56 фермерських господарств, 16 підприємств малого бізнесу та 155 підприємців-фізичних осіб.

1.5. Об'єднані територіальні громади області

Протягом 2015 – 2018 рр. в області створено 63 об'єднані територіальні громади (далі – ОТГ), дві громади об'єдналися навколо міст обласного значення до яких приєдналися 4 територіальні громади. У 60 об'єднаних територіальних громадах пройшли перші вибори депутатів та голів до сільських, селищних об'єднаних територіальних громад.

Таблиця 1.1

Динаміка створення ОТГ в Дніпропетровській області

2015(15)	2016(19)	2017(22)	2018(7)
Апостолівська міська об'єднана територіальна громада	Аулівська селищна об'єднана територіальна громада	Верхньодніпровська міська об'єднана територіальна громада	Личківська сільська об'єднана територіальна громада
Богданівська сільська об'єднана територіальна громада	Божедарівська селищна об'єднана територіальна громада	Девладівська сільська об'єднана територіальна громада	Марганецька міська об'єднана територіальна громада
Вакулівська сільська об'єднана територіальна громада	Васильківська селищна об'єднана територіальна громада	Зайцівська сільська об'єднана територіальна громада	Перещепинська міська об'єднана територіальна громада
Вербівська сільська об'єднана територіальна громада	Варварівська сільська об'єднана територіальна громада	Іларіонівська селищна об'єднана територіальна громада	Покровська міська об'єднана територіальна громада
Грушівська сільська об'єднана територіальна громада	Великомихайлівська сільська об'єднана територіальна громада	Карпівська сільська об'єднана територіальна громада	Піщанська сільська об'єднана територіальна громада
Зеленодольська міська об'єднана територіальна громада	Вишнівська селищна об'єднана територіальна громада	Китайгородська сільська об'єднана територіальна громада I	Черкаська селищна об'єднана територіальна громада*
Ляшківська сільська об'єднана територіальна громада	Гречаноподівська сільська об'єднана територіальна громада	Лошкарівська сільська об'єднана територіальна громада	Чумаківська сільська об'єднана територіальна громада

2015(15)	2016(19)	2017(22)	2018(7)
Могилівська сільська об'єднана територіальна громада	Криничанська селищна об'єднана територіальна громада	Любимівська сільська об'єднана територіальна громада	
Нивотрудівська сільська об'єднана територіальна громада	Лихівська селищна об'єднана територіальна громада	Межиріцька сільська об'єднана територіальна громада	
Новоолександрівська сільська об'єднана територіальна громада	Маломихайлівська сільська об'єднана територіальна громада	Межівська селищна об'єднана територіальна громада	
Новопокровська селищна об'єднана територіальна громада	Мирівська сільська об'єднана територіальна громада	Миколаївська сільська об'єднана територіальна громада	
Святовасилівська сільська об'єднана територіальна громада	Новолатівська сільська об'єднана територіальна громада	Миколаївська сільська об'єднана територіальна громада	
Слобожанська селищна об'єднана територіальна громада	Новопавлівська сільська об'єднана територіальна громада	Першотравневська сільська об'єднана територіальна громада	
Солонянська селищна об'єднана територіальна громада	Покровська селищна об'єднана територіальна громада	Петриківська селищна об'єднана територіальна громада	
Сурсько-Литовська сільська об'єднана територіальна громада	Роздорська селищна об'єднана територіальна громада	Раївська сільська об'єднана територіальна громада	
	Софіївська селищна об'єднана територіальна громада	Саксаганська сільська об'єднана територіальна громада	
	Томаківська селищна об'єднана територіальна громада	Славгородська селищна об'єднана територіальна і громада	
	Царичанська селищна об'єднана територіальна громада	Троїцька сільська об'єднана територіальна громада	
	Чкаловська сільська об'єднана територіальна громада	Українська сільська об'єднана територіальна громада	
		Червоногригорівська селищна об'єднана територіальна громад	
		Широківська селищна об'єднана територіальна громада	
		Юр'ївська селищна об'єднана територіальна громада	

У 2019 р. продовжується процес добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад. Апостолівський та Павлоградський райони на 100 % покриті об'єднаними громадами.

Таблиця 1.2

Населення та площа об'єднаних територіальних громад Дніпропетровської області

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громад, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
1.	Апостолівська (м. Апостолове)	м. Апостолове, с. Володимирівка, с-ще Жовте, с. Запорізьке, с. Кам'янка, с. Катеринівка, с. Михайлівка, с. Михайло-Заводське, с. Нова Січ, с. Новоіванівка, с. Новомар'янівка, с. Новосеменівка, с. Перше Травня, с. Сергіївка, с. Слов'янка, с. Тарасо-Григорівка, с-ще Українка, с. Червона Колона, с. Шевченко, с. Широчани	23 331	14 597	8 734	679,5
2.	Аулівська (смт Аули)	смт Аули, с. Українка, с-ще Вишневе	5 141	4 127	1 014	112,5
3.	Богданівська (с. Богданівка)	с. Богданівка, с. Зелене, с. Кохівка, с. Мар'ївка, с. Мерцалівка, с. Нова Дача, с. Нова Русь, с. Самарське, с. Шахтарське	6 816	-	6 816	362,8
4.	Божедарівська (смт Божедарівка)	смт Божедарівка, с. Болтишка, с. Весела Долина, с. Веселе, с. Вільне, с. Грузинівка, с. Зелений Яр, с. Калинівка, с. Крута Балка, с. Людмилівка, с-ще Милорадівка, с. Надія, с. Новомилоградівка, с. Олександрівка, с. Олексіївка, с. Покровка, с. Потоки, с. Скелюватка, с-ще Сорокопанівка, с. Трудове, с. Червоний Орлик	5 820	2 750	3 070	265,9
5.	Вакулівська (с. Вакулове)	с. Вакулове, с. Базавлучок, с. Дачне, с. Жовте, с. Калашники, с. Мар'ївка, с. Нові Ковна, с. Нововасилівка, с. Нововітебське, с. Новоолексіївка, с. Новоподільське, с. Одрубок, с. Павлівка, с. Петропавлівка, с. Садове, с. Тернуватка, с. Українка, с. Явдохівка	3 060	-	3 060	286,2
6.	Варварівська (с. Варварівка)	с. Варварівка, с. Вербське, с. Вербуватівка, с. Весела Гірка, с. В'язівське-Водяне, с. Долина, с. Нижнянка, с. Призове, с. Широка Балка, с. Юр'ївське	2 478	-	2 478	151,7
7.	Васильківська (смт Васильківка)	смт Васильківка, с. Бабакове, с. Богданівка, с. Бондареве, с. Великоолександрівка, с. Вовчанське, с. Воскресенівка, с. Зоря, с. Іванівка, с. Катеринівка, с. Колоно-Миколаївка, с. Красне, с. Манвелівка, с. Нововасильківка, с. Новосокресенівка, с. Первомайське, с. Петриківка, с-ще Правда, с. Преображенське, с. Улянівка, смт Письменне, с. Вербівське, с. Возвратне, с. Воронізьке, с. Дібрівка, с. Зелений Гай, с. Іванівське, с. Тихе, с. Луб'янці, с. Новоіванівка, с. Рубінівське, с. Солонці, с. Шевченківське, с. Григорівка, с. Дебальцеве, Веселий Кут, с. Лугове, с. Новотерсянське, с. Охотничє, с. Перевальське, с. Пришиб	20 583	12 931	7 652	880,87

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громади, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
8.	Великомихайлівська (с. Великомихайлівка)	с. Великомихайлівка, с. Березове, с. Вороне, с. Запорізьке, с. Калинівське, с. Лісне, с. Малівка, с. Новогеоргіївка, с. Новомиколаївка, с. Новоселівка, с. Орестопіль, с. Соснівка, с. Степове, с. Тернове, с. Хороше, с. Январське	4 017	-	4 017	271,2
9.	Вербківська (с. Вербки)	с. Вербки, с. Веселе, с. В'язюк, с. Жолобок, с. Кочережки, с. Морозівське, с. Нові Вербки, с. Новомиколаївське, с. Підлісне, с. Поперечне, с. Свідівок, с. Степ	7 494	-	7 494	450,3
10	Верхньодніпровська (м. Верхньодніпровськ)	м. Верхньодніпровськ, с. Новогригорівка, с. Перше Гравня, с. Підлужжя, с. Самоткань, с. Тарасівка	17 488	16 364	1 124	101,5
11	Вишнівська (смт Вишневе)	смт Вишневе, с. Байківка, с. Іванівка, с. Кулябкіне, с. Ликошине, с. Лозуватка, с. Новоукраїнка, с. Терно-Лозуватка, с. Червоний Яр	3 874	2 347	1 527	158,3
12	Гречаноподівська (с. Гречані Поди)	с. Гречані Поди, с. Водяне, с. Калинівка, с. Кравці, с. Красний Під, с. Кряжове, с. Миролубівка, с. Озерне, с. Подове, с. Пологи, с. Свистунове, с. Степове, с. Трудолюбівка, с. Олександрівка, с. Нове Життя	6 218	-	6 218	288,5
13	Грушівська (с. Грушівка)	с. Грушівка, с-ще Гранігне, с-ще Тік, с-ще Токівське, с. Усть-Кам'янка, с-ще Червоний Запорожець, с. Червоний Тік	6 573	-	6 573	261,4
14	Девладівська (с-ще Девладове)	с-ще Девладове, с. Андріївка, с. Вербове, с. Веселе Поле, с. Водяне, с. Ганно-Миколаївка, с. Гончарове, с. Грушки, с. Довгівка, с. Зелений Гай, с. Ковалево, с. Кринички, с. Криничувате, с. Любе, с. Макорти, с. Мар'є-Дмитрівка, с. Нова Зоря, с. Олександрівка, с. Перше Гравня, с-ще Потоцьке, с. Спокойствіє, с. Червоне Поле, с. Червоний Яр, с. Южне	3 671	-	3 671	254
15	Зайцівська (с. Зайцеве)	с. Зайцеве, с. Калинівка, с. Кам'януватка, с. Кислянка, с. Козачий Гай, с. Красне, с. Майське, с. Максимівка, с. Надеждівка, с. Нове, с. Новомиколаївка, с. Очеретувате, с. Романівка, с. Тернове, с. Хороше	3 559	-	3 559	257
16	Зеленодольська (м. Зеленодольськ)	м. Зеленодольськ, с. Велика Костромка, с. Мала Костромка, с. Мар'янське	19 485	13 349	6 136	311,9
17	Ларіонівська (смт Ларіонове)	смт Ларіонове, смт Сад, с. Знаменівське, с. Іванівка, с. Лозуватка, с. Мар'ївка, с. Мар'їнка, с-ще Первомайське, с. Ракове, с. Старолозуватка, с-ще Хорошеве, с-ще Шахтарське	12 385	9 336	3 049	151,97
18	Карпівська (с. Карпівка)	смт Миколаївка, с. Карпівка, с. Вишневе, с. Дем'янка, с. Зелений Гай, с. Зелений Став, с. Казанківка, с. Малинівка, с. Мирне, с. Новомалинівка, с. Олександрія, с. Пугатар, с. Полтавка, с. Розівка, с. Тихий Став, с. Ціткове, с. Червоне, с. Широка Дача, с. Широка Долина, с. Яблунівка, с. Явдотівка	3 977	8	3 969	306

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громади, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
19	Китайгородська (с. Китайгород)	с. Китайгород, с. Кравцівка, с. Рибалки, с. Рудка, с. Щербинівка	3 367	-	3 367	96,2
20	Криничанська (с.мт Кринички)	с.мт Кринички, с. Гримуче, с. Діброва, с. Дружба, с. Кам'ячани, с. Маломихайлівка, с. Малярщина, с. Мирне, с. Новокалінівка, с. Новопідірне, с. Новолушкарівка, с. Одарівка, с. Первозванівка, с. Суворовське, с. Сухий Хутір, с. Улянівка, с. Червоний Став, с. Червоний Яр, с. Чернече, с. Шмакове, с. Яблуневе	8 784	4 176	4 608	264,5
21	Лихівська (с.мт Лихівка)	с.мт Лихівка, с. Байдаківка, с. Володимирівка, с. Грамівка, с. Григорівка, с. Миронівка, с. Райдужне, с. Степове, с. Цвіле, с. Червона Гірка, с. Яковлівка	3 491	1 992	1 499	253
22	Личківська (с. Личкове)	с. Личкове, с. Великокозирищина, с. Бузівка, с. Йосипівка, с. Ковпаківка, с.ще Приорільське, с. Гавришівка, с. Зоряне	5 289	-	5 289	298,4
23	Лошкарівська (с. Лошкарівка)	с. Лошкарівка, с. Воляне, с. Головкове, с. Звізда, с. Зелене, с. Іванівка, с. Крутий Берег, с. Максимівка, с. Маринопіль, с. Межуївка, с. Нова Балга, с. Олександропіль, с. Павлопілля, с. Приют, с. Сорочине, с. Христофорівка, с. Шевченкове, с. Шишкіне	3 719	-	3 719	242,4
24	Любимівська (с. Любимівка)	с. Любимівка, с. Перше Травня, с. Придніпрянське, с. Діброва, с. Веселе, с. Воронівка	3 743	-	3 743	156,4
25	Ляшківська (с. Ляшківка)	с. Ляшківка, с. Андріївка, с. Залелія, с. Лозуватка, с. Назаренки, с. Нетесівка, с. Орлівка, с. Помазанівка, с. Шарівка	2 167	-	2 167	82,2
26	Маломихайлівська (с. Маломихайлівка)	с. Маломихайлівка, с. Гаврилівка, с. Підгаврилівка, с. Яблунівка	4 300	-	4 300	236,2
27	Марганецька (м. Марганець)	м. Марганець, с. Максимівка, с.мт Мар'ївка, с. Новокиївка, с. Новокам'янка, с. Вільне, с. Добра Надія, с. Іллінка	50 051	48 139	1 912	201,32
28	Межиріцька (с. Межиріч)	с. Межиріч, с. Булахівка, с. Дачне, с. Домаха, с. Карабинівка, с. Лиманське, с.ще Мінеральні Води, с. Новоолександрівське, с.ще Новоселівське, с. Оженківка, с. Червона Долина, с. Червона Нива	7 023	-	7 023	279,3
29	Межівська (с.мт Межова)	с.мт Межова, с.мт Демурино, с. Біляківка, с. Василівка, с. Веселе, с. Веселе, с. Володазьке, с. Вознесенське, с. Володимирівка, с. Всесвятське, с. Жукове, с. Запорізьке, с. Іванівка, с. Колона-Межова, с. Красногорівка, с. Мар'ївка, с. Новогригорівка, с. Новолозуватівка, с. Новоолександрівка, с. Новопідгородне, с. Новотроїцьке, с. Олександрівка, с. Полутне,	15 584	8 401	7 183	630

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громади, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
30	Миколаївська	с. Преображенка, с. Райполе, с. Славне, с. Степове, с. Сухарева Балка, с. Українка, с. Юр'івка	6 382	-	6 382	274,4
31	Миколаївська (с Миколаївка)	с Миколаївка, с-ще Васильківське, с. Запоріжжя, с. Катеринівка, с. Кунінова, с. Маломиколаївка, с. Мар'їна Роша, с. Новопричепилівка, с. Петрівка, с. Русакове, с. Сидоренко	3 583	-	3 583	316,9
32	Мирівська (с-ще Мирове)	с Миколаївка, с. Артемівка, с. Бровки, с. Гришаї, с. Дачне, с. Добровілля, с. Довге, с. Дубовики, с. Зелена Роша, с. Зелений Гай, с. Копані, с. Крутеньке, с. Лиса Балка, с. Медичне, с. Новоандріївка, с. Очеретувате, с. Таранове, с. Хвилі	7 550	-	7 550	355,87
33	Могилівська (с Могилів)	с-ще Мирове, с. Весела Федорівка, с-ще Зоря, с-ще Маяк, с. Настасівка, с-ще Прогрес, с. Топила, с. Воводове, с. Глухе, с. Долинське, с. Жмерине, с. Новий Мир, с. Новопавлівка, с. Стрюківка, с. Вищегарасівка	3 661	-	3 661	146,6
34	Нивотрудівська (с Нива Трудова)	с Могилів, с. Проточі	4 935	-	4 935	129
35	Новолатівська (с Новолатівка)	с Нива Трудова, с. Веселі Чумаки, с. Вільне, с. Зоряне, с. Єлизаветпілья, с. Новоукраїнське, с. Садове, с. Солдатське	2 722	-	2 722	278
36	Новоолександрівська (с Новоолександрівка)	с Новолатівка, с. Зелена Балка, с. Інгулець, с. Курганка, с. Лапівка, с. Макарівка, с. Нове, с. Новоселівка, с. Стародобровільське, с. Червоний Ранок, с. Шведове	11 013	-	11 013	226,1
37	Новопавлівська (с Новопавлівка)	с Новоолександрівка, с. Братське, с. Волоське, с. Дніпрове, с. Дороге, с-ще Дослідне, с. Кам'янка, с. Майорка, с. Ракшівка, с. Старі Кодаки, с. Червоний Садок, с. Чувиліне	4 114	-	4 114	321,4
38	Новопокровська (с-ще Новопокровка)	с Новопавлівка, с. Антонівське, с. Богданівка, с. Дачне, с. Миколаївка, с. Солоне, с. Тарасівка, с. Федорівське, с. Філія, с. Чаус, с. Чугуєве	4 207	1 807	2 400	229,3
39	Першотравневська (с Першотравневе)	с-ще Новопокровка, с. Багате, с. Водяне, с. Григорівка, с. Дружелюбівка, с. Квітуче, с. Котлярівка, с. Малинове, с. Мирне, с. Павлівка, с. Пропашне, с. Суданівка, с. Товариський Груд, с. Тракторне	4 004	-	4 004	247,2

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громади, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
40	Перещепинська (м. Перещепине)	м. Перещепине, с-ще Вишневе, с. Козирщина, с. Малокозирщина, с. Олександрія, с. Свчанівка, с. Багате, с. Панасівка, с. Рівне, с. Керносівка, с. Ганнівка, с. Орілька, с. Михайлівка, с. Левенцівка, с. Голубівка, с. Воскресенівка, с-ще Кільчень, с-ще Миролюбівка, с. Троїцьке, с. Шандрівка, с. Новошандрівка	21 305	9 931	11 374	573,9
41	Петриківська (смт Петриківка)	смт Петриківка, с. Кулішеве, с. Мала Петриківка, с. Сотницьке, с. Хутірське	8 683	6 602	2 081	167
42	Піщанська (с. Піщанка)	с. Піщанка, с. Новоселівка, с. Соколове, с. Ягідне, с. Орлівщина, смт Мелоративне, с. Знаменівка, с. Новотроїцьке, с. Підпільне	19 395	4 140	15 255	395,8
43	Покровська (м. Покров)	м. Покров, смт Гірницьке, смт Чортомлик, с. Шолохове, с. Миронівка, с. Улянівка	44 471	41 195	3 276	170,37
44	Покровська (смт Покровське)	смт Покровське, с. Андріївка, с. Богодарівка, с. Братське, с. Відрадне, с. Вільне, с. Вовче, с. Воляне, с. Гай, с. Гапоно-Мечетне, с. Герасимівка, с. Добропасове, с. Зелена Долина, с. Коломійці, с. Левадне, с. Нечаївка, с. Новоселювате, с. Олександрівка, с. Олексіївка, с. Остапівське, с. Отрیشки, с. Петриків, с. Писанці, с. Піщане, с. Радісне, с. Романки, с. Скотувате, с. Старокосянівське, с. Тихе, с. Христофорівка, с. Чорненкове	17 032	9 910	7 122	440,3
45	Раївська (с. Раївка)	с. Раївка, с. Андріївка, с. Березнуватка, с. Богуславка, с. Василівка, с. Василівка-на-Дніпрі, с. Великомихайлівка, с. Вербки-Осокорівка, с. Вербова, с. Веселе, с. Вільне, с. Воронове, с. Георгіївка, с. Грушувато-Криничне, с. Дніпровське, с. Дубове, с. Запорожець, с. Заяче, с. Іванівка, с. Калинівське, с. Київське, с. Кодацьке, с. Котлярівське, с. Луб'янка, с. Мажари, с. Мар'ївка, с. Миролюбівка, с. Михайлівка, с. Морозівське, с. Ненаситець, с. НовийПосьолок, с. Новогніде, с. Носачі, с. Новоолександрівка, с. Новоолексіївка, с. Павлівка, с. Новочернігівське, с. Панасівка, с. Партизани, с. Рудево-Миколаївка, с. Садове, с. Суха Калина, с. Терса, с. Токове, с. Циганівка, с. Шевченківське, с. Ясне	10 960	-	10 960	669,4
46	Роздорська (смт Роздори)	смт Роздори, с-ще Вишневецьке, с. Водяне, с. Гострий Камінь, с. Катражка, с. Новознесенка, с. Новопавлоградське, с. Парне, с. Роздолля, с. Старовишневецьке	3 205	1 953	1 252	144,8
47	Саксаганська	с. Саксагань, с. Балкове, с. Вільне, с. Галина Лозуватка, с. Грушуватка,	5 703	-	5 703	283,1

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громади, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
	(с. Саксагань)	с. Демурино-Варварівка, с. Кам'яне, с. Красноіванівка, с. Нерудсталь, с. Новоіванівка, с. Савро, с. Семенівка, с. Цівки, с. Червона Поляна, с. Чигринівка, с. Чумаки				
48	Святовасилівська (с-ще Святовасилівка)	с-ще Святовасилівка, с. Барвінок, с. Голубинівка, с. Дальнє, с. Карайкове, с. Магросове, с. Наталівка, с-ще Незабудине, с. Незабудине, с. Новомар'ївка, с. Орлове, с. Промінь, с. Рясне, с. Томаківка, с. Хижине, с. Чернігівка, с. Чернопарівка, с. Шульгівка, с. Якимівка	4 269	-	4 269	231,9
49	Славгородська (с-ще Славгород)	с-ще Славгород, с. Андріївка, с. Бетма, с. Бурханівка, с. Варварівка, с. Володимирівське, с. Гірки, с. Грякувате, с. Дубо-Осокорівка, с. Запорізьке, с. Зелене, с. Мар'ївське, с. Надеждине, с. Новоолександрівське, с. Новоолександропіль, с. Обоянівське, с. Олександропіль, с. Осокорівка, с. Першозванівка, с. Польове, с. Попове, с. Третяківка, с. Троїцьке, с. Тургенівка	5 252	2 211	3 041	241,6
50	Слобожанська (с-ще Слобожанське)	с-ще Слобожанське, с. Степове	14 635	13 221	1 414	166,4
51	Солонянська (с-ще Солоне)	с-ще Солоне, с. Антонівка, с. Аполлонівка, с. Василівка, с. Вишневе, с. Гончарка, с. Дніпровське, с. Дороганівка, с. Кам'яне, с. Малозахарине, с-ще Надіївка, с. Новоселівка, с. Сергіївка, с. Сонячне, с. Тригузне, с. Червонокам'яне, с. Шестипілля, с. Широке	13 988	7 628	6 360	295
52	Софіївська (с-ще Софіївка)	с-ще Софіївка, с. Братське, с. Запорізьке, с. Любимівка, с. Михайлівка, с. Петрове, с. Тарасівка, с. Широке, с. Миколаївка, с. Вільне Життя, с. Володимирівка, с. Зелене, с. Катеринівка, с. Катерина-Наталівка, с-ще Лошкарівка, с. Назарівка, с. Непереможне, с. Олександро-Білівка, с. Петрівка	10 157	6 748	3 409	488,8
53	Сурьсько-Литовська (с-ще Сурьсько-Литовське)	с-ще Сурьсько-Литовське, с. Зелений Гай, с. Новомиколаївка, с. Сурьсько-Клевцеве	5 982	-	5 982	120,5
54	Томаківська (с-ще Томаківка)	с-ще Томаківка, с. Баркове, с. Високе, с. Ганнівка, с. Гарбузівка, с. Грушеве, с. Запорізька Балка, с. Запорізьке, с. Зелений Клин, с. Катьощине, с. Кисличувата, с. Китайгородка, с. Крутеньке, с. Миролубівка, с. Михайлівка, с. Новокацьощине, с. Новомиколаївка, с. Новомихайлівка, с. Новоукраїнка, с. Олександрівка, с. Петрівка,	14 625	6 957	7 668	671,9

№ з/п	ОТГ (адміністративний центр)	Повний склад ОТГ (населені пункти)	Чисельність населення (за даними Держстату на 01.01.2018), осіб			Площа територій громади, км ² (за даними Держгеока дастру)
			Всього	Міське населення	Сільське населення	
55	Троїцька (с Троїцьке)	с. Преображенка, с. Садове, с. Семенівка, с. Сергіївка, с. Степанівка, с. Урожайне, с. Чайки, с. Червоний Яр, с. Чумаки	2 685	-	2 685	239,3
56	Українська (с-ще Українське)	с-ще Українське, с. Василівка, с. Вереміївка, с. Зелений Гай, с. Мар'янка, с. Новоселівка, с. Новохорошеве, с. Троїцьке	2 672	-	2 672	267,8
57	Царичанська (с-ще Царичанка)	с-ще Царичанка, с. Бабайківка, с. Вербове, с. Гнатівка, с. Драгівка, с. Дубове, с. Заорілля, с. Івано-Яризівка, с. Калинівка, с. Куцівка, с. Лисківка, с. Михайлівка, с. Ненадівка, с. Новостроївка, с. Пилипівка, с. Преображенка, с. Прядівка, с. Селянівка, с. Семенівка, с. Тарасівка, с. Турове, с. Червона Орілька, с. Юр'івка	14 980	7 415	7 565	453,5
58	Черкаська (с-ще Черкаське)*	с-ще Черкаське, с-ще Черкаське	10 459	10 459		189,98
59	Червоногригорівська (с-ще Червоногригорівка)	с-ще Червоногригорівка, с. Борисівка, с. Дмитрівка, с-ще Кам'янське, с. Муслівка, с. Привільне, с. Придніпровське	13 048	6 348	6 700	487,9
60	Чкаловська (с Чкалове)	с Чкалове, с. Південне	2 921	-	2 921	91,7
61	Чумаківська (с Чумаки)	с. Чумаки, с. Виноградне, с-ще Зоря, с. Майка, с. Приют, с. Веселе, с. Вишневе, с. Іванівка, с. Нововасилівка, с. Новоспаське, с. Тарасо-Шевченківка	4 746	-	4 746	194,1
62	Широківська (с-ще Широке)	с-ще Широке, с. Благодатне, с. Весела Дача, с. Ганнівка, с. Григорівка, с. Дачне, с. Запоріжжя, с. Кошове, с. Надія, с. Новокурське, с. Новоукраїнка, с. Одрадне, с. Оленівка, с. Подиляр, с. Спаське, с. Шестірна	13 414	10 202	3 212	305,1
63	Юр'ївська (с-ще Юр'ївка)	с-ще Юр'ївка, с. Білозерське, с. Бразолове, с. Варламівка, с. Василівка, с. Голубівське, с-ще Жемчужне, с. Жемчужне, с. Загишне, с. Івано-Межиріцьке, с. Катеринівка, с. Кіндратівка, с. Новогригорівка, с. Новомосковське, с. Новочорноглазівське, с. Олексіївка, с. Первомайське, с. Преображенка, с. Пшеничне, с. Сокильське, с. Терни, с. Українське, с. Улянівка, с. Федорівське, с. Чернявщина, с. Чорноглазівка, с. Яблунівка	5 719	2 195	3 524	398,1

Ці громади об'єднали майже 600 тис. населення, а це 80 % від чисельності сільського населення області і майже 20 % до загальної кількості населення області.

1.6. Екологічні проблеми в регіоні та заходи у сфері охорони навколишнього середовища

Незважаючи на те, що в останні роки у Дніпропетровській області спостерігається тенденція до зменшення антропогенного тиску на довкілля, рівень техногенного навантаження залишається високим. Екологічні проблеми в області пов'язані, зокрема з підвищеним рівнем забруднення атмосферного повітря. Промислові підприємства гірничо-металургійного, паливно-енергетичного, хімічного комплексів і транспорт є основними джерелами забруднення повітряного басейну [1]. Так, викиди шкідливих речовин в атмосферу у 2018 р. становили 614,3 тис. т, що на 43,0 тис. т менше, ніж у 2017 р. (93,5 % від рівня 2017 р.). Викиди шкідливих речовин в атмосферу у 2017 р. становили 657,3 тис. т, що на 175,7 тис. т (21 %) менше, ніж у 2016 р. Із загальної кількості суб'єктів підприємницької діяльності у 2018 р. отримали дозвіл на викиди 684 підприємств.

У складі викинутих забруднюючих речовин у 2018 р. оксиди вуглецю становлять 317,8 тис. т; діоксиди та інші сполуки сірки 52,7 тис. т; речовини у вигляді суспендованих твердих частинок – 76,0 тис. т; метан – 128,7 тис. т; сполуки азоту – 30,5 тис. т; метали та їх сполуки – 0,8 тис. т тощо. Динаміка викидів забруднюючих речовин протягом 2014 – 2018 рр. наведена у табл. 1.3. Аналіз даних, що наведені у таблиці, свідчить про стійку тенденцію до зменшення викидів забруднюючих речовин протягом 2014 – 2018 рр.

Таблиця 1.3

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Дніпропетровській області, тис. т

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Загальна кількість викидів, у т.ч.	1037,1	876,6	833,0*	657,3*	614,3*	59,2
від стаціонарних джерел забруднення	855,8	723,9	833,0	657,3	614,3	71,8
від пересувних джерел забруднення	181,3	152,6	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.

На підставі аналізу даних щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі міст Дніпропетровської області з'ясовано, що найбільшими забруднювачами у 2018 р. були м. Кривий Ріг (267,4 тис. т, або 43,5 % від загального обсягу Дніпропетровської області), м. Каменське (103,3 тис. т, або 16,8 % відповідно), м. Дніпро (47,1 тис. т., або 7,7 % відповідно) (рис. 1.1).

У 2018 р. підприємства добувної промисловості і розроблення кар'єрів викинули в атмосферу 188,7 тис. т (30,7 %) шкідливих речовин від загального обсягу викидів по області. Частина викидів від підприємств постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря у загальному обсязі викидів становить 9,0 %, від переробної промисловості – 58,0 %, від транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 0,4 %, підприємств, які спеціалізуються на водопостачанні, каналізації, поводженні з відходами – 1,2 %.

Основними забруднювачами довкілля у 2018 р. залишалися підприємства металургійної, добувної промисловості та виробники електроенергії. Найбільш екологічно небезпечними видами економічної діяльності є видобування металевих руд, виробництво електроенергії, чавуну, сталі та феросплавів.

Систематичний нагляд за рівнем забруднення атмосферного повітря проводиться на стаціонарних постах Дніпропетровським регіональним центром з гідрометеорології у таких містах, як: Дніпро, Кривий Ріг та Кам'янське.

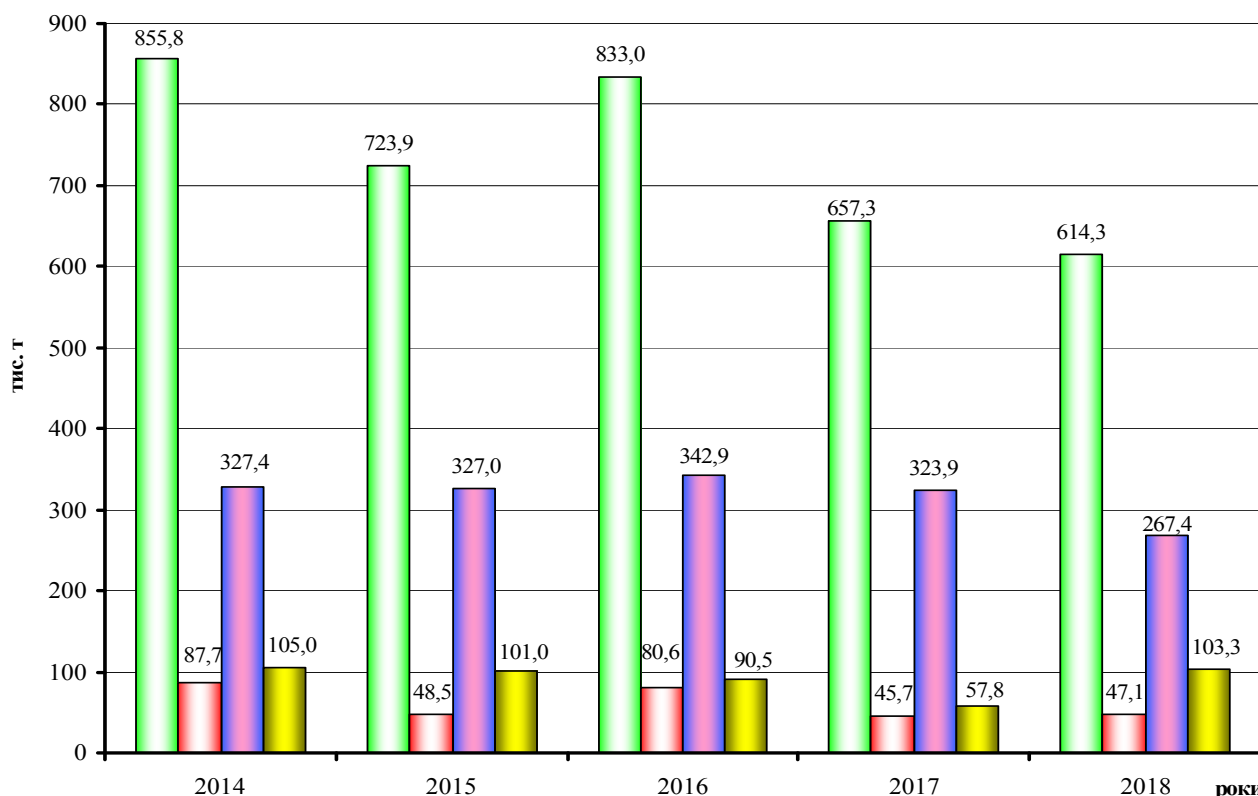

Рис. 1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у містах Дніпропетровської області, тис. т

■ Дніпропетровська область ■ м. Дніпро ■ м. Кривий Ріг ■ м. Кам'янське

У 2018 р. середньорічні концентрації становили:

– м. Кривий Ріг: пилу – 2,7 ГДК, діоксиду азоту – 1,0 ГДК, фенолу – 0,3 ГДК, аміаку – 0,3 ГДК, формальдегіду – 3,7 ГДК, діоксиду сірки – 0,28 ГДК, оксиду вуглецю – 0,7 ГДК; оксиду азоту – 0,3 ГДК;

– м. Кам'янське: пилу – 2,7 ГДК, діоксиду азоту – 1,8 ГДК, фенолу – 2,3 ГДК, формальдегіду – 3,0 ГДК, аміаку – 1,3 ГДК; оксиду азоту – 0,7 ГДК, діоксиду сірки – 0,12 ГДК, оксид вуглецю – 1,0 ГДК;

– м. Дніпро: пилу – 2,0 ГДК, аміаку – 1,0 ГДК, діоксиду азоту – 3,0 ГДК, формальдегіду – 5,0 ГДК, оксиду азоту – 0,8 ГДК, фенолу – 1,0 ГДК, оксиду вуглецю – 1,0 ГДК, оксид азоту – 0,8 ГДК [1].

Результати спостережень свідчать, що в 2018 р. рівень забруднення атмосфери промислових міст області залишався ще досить високим. Екологічна

ситуація загострюється тим, що викиди в атмосферу здійснюються нерівномірно, а переважно в промислових зонах, де велика концентрація підприємств металургійної, гірничодобувної, машинобудівної, хімічної та іншої промисловості.

Загальний обсяг забору води у 2018 р. з поверхневих та підземних водних об'єктів склав 1 179,0 млн. м³. Використання води становило 868,3 млн. м³, що на 66,3 млн. м³ більше, ніж у 2017 р. Основні галузі промислового виробництва – найбільші енергетичні та металургійні об'єкти, комунально-побутове водокористування та зрошення земель пов'язані з використанням водних ресурсів р. Дніпро. Обсяги водних ресурсів у містах і селищах є значно меншими від потреби в них. Внаслідок цього, в більшості міст області склалася передкризова та кризова водогосподарська та гідроекологічна ситуація, коли самовідновлювальна здатність Дніпра та багатьох річок басейну вже не забезпечує відновлення порушеної екологічної рівноваги. Але якість річкової води в районах основних питних водозаборів Дніпропетровської області суттєво не змінюється.

Скиди зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у 2018 р. склали 692,8 млн. м³, з них забруднених – 233,9 млн. м³ (без очистки – 93,7 млн. м³; недостатньо очищених – 140,2 млн. м³); нормативно чистих без очистки – 343,2 млн. м³; нормативно очищених – 115,7 млн. м³.

Значні масштаби використання природних ресурсів та енергетично-сировинна спеціалізація Дніпропетровської області, що обумовлена великими обсягами виробництва і споживання разом із застарілою технічною базою, а також стрімкий розвиток урбанізації та агломерацій визначають високі показники щорічного утворення і нагромадження відходів. Так, станом на 01.01.2019 р. в області накопичено понад 10,7 млрд. т промислових відходів. За цим показником область займає 1-е місце в Україні, а питома вага області за обсягами накопичених відходів становить 82,6 % від загального показника в Україні (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях).

Більша частина розміщених відходів мають велику кількість ресурсоцінних компонентів, які можна вилучити з метою одержання якісної та дешевої сировини. Рециклінг відходів має велике екологічне значення, оскільки сприяє захисту довкілля від негативного впливу та забезпечує ощадливе використання матеріально-сировинних і енергетичних ресурсів.

На підприємствах області протягом 2018 р. утворилося 243,6 млн. т відходів (69,2 % від загального обсягу в Україні). Із загального обсягу утворених відходів 26,3 тис. т становили відходи I – III класів небезпеки. Переважна їх більшість використовується повторно або передається спеціалізованим підприємствам для подальшої утилізації. Динаміка основних показників поводження з відходами представлена у табл. 1.4.

У період 2014 – 2018 рр. відбувається поступове зменшення обсягів відходів, що утворюються (рис. 1.2). Так, у 2018 р. обсяги утворених відходів становлять 93,9 % від показника 2014 р. Аналогічна тенденція спостерігається щодо відходів, які видалено у спеціально відведені місця (у 2018 р. показник становить 72,6 % від рівня 2014 р.). Збільшено обсяги відходів, що спалено (103,6 % у 2018 р. від рівня 2014 р.).

**Динаміка основних показників поводження з відходами
I – IV класів небезпеки**

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Утворено, тис. т	259353,9	227076,8	205850,1	243114,7	243598,8	93,9
Зібрано, отримано зі сторони	н.д.	2093,2	2218,0	3429,5	3245,5	н.д.
Спалено, тис. т	25,2	23,4	33,0	36,0	26,1	103,6
у т.ч. з метою отримання енергії, тис. т	н.д.	23,1	32,4	35,5	25,3	н.д.
Утилізовано, тис. т	н.д.	71495,7	66745,7	79854,7	85056,3	н.д.
Видалено у спеціально відведені місця, тис. т	144104,3	102670,6	103161,9	106619,4	104550,5	72,6

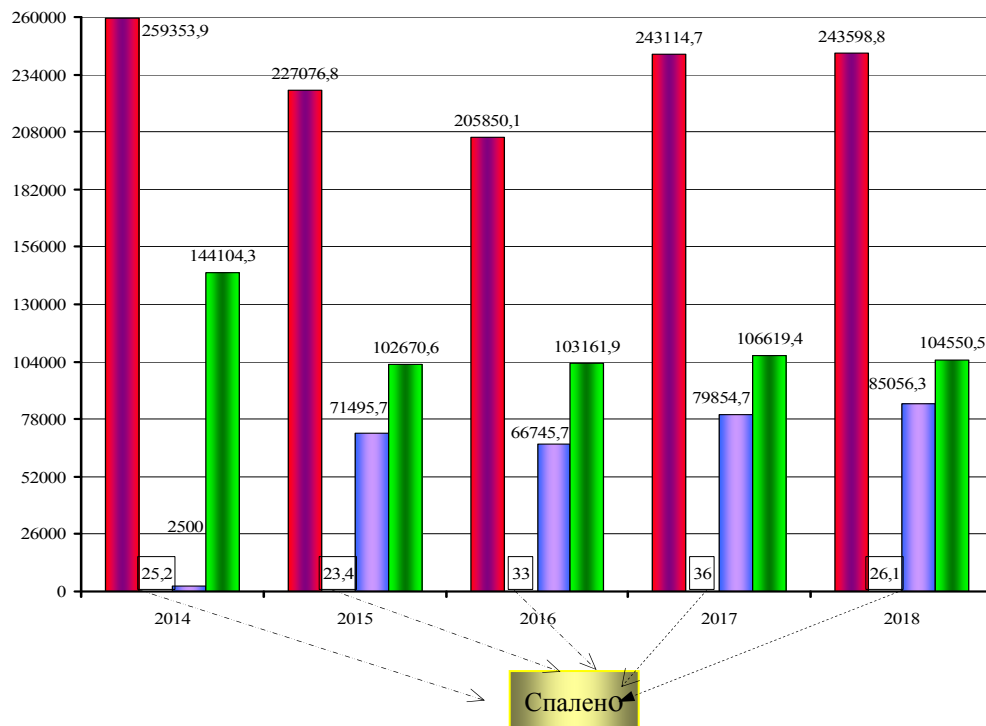

Рис. 1.2. Поводження з відходами у 2014 – 2018 рр., тис. т

■ Утворено, тис. т

■ Спалено, тис. т

■ Утилізовано, тис. т

■ Видалено у спеціально відведені місця, тис. т

У 2018 р. на охорону навколишнього середовища у Дніпропетровській області витрачено 9 478 231,1 тис. грн. (у фактичних цінах), що складає 27,6 % усіх витрат на зазначені цілі в Україні, у т.ч. 2 454 713,2 тис. грн. складають капітальні інвестиції, 7 023 517,9 тис. грн. – поточні витрати.

Основними екологічними проблемами області залишаються:

- забруднення атмосферного повітря викидами від промислових підприємств та автотранспорту;
- забруднення водних об'єктів скидами із зворотними водами промислових підприємств та підприємств житлово-комунального господарства;
- утилізація відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості, а також поводження з відходами I – III класів небезпеки;

- порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону та забруднення підземних водоносних горизонтів;
- підтоплення земель та населених пунктів регіону, поширення екзогенних геологічних процесів;
- охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори, проблеми природно-заповідного фонду.

Вищезазначене дає можливість зробити наступні *висновки*, що у Дніпропетровській області в 2014 – 2018 рр. спостерігається тенденція до зменшення антропогенного тиску на довкілля, хоча рівень техногенного навантаження залишається високим.

Промислові підприємства гірничо-металургійного, паливно-енергетичного, хімічного комплексів і транспорт є основними джерелами забруднення повітряного басейну області. Аналіз показників свідчить про стійку тенденцію до зменшення викидів забруднюючих речовин протягом 2014 – 2018 рр. Найбільшими забруднювачами у 2018 р. були м. Кривий Ріг (267,4 тис. т, або 43,5 % від загального обсягу Дніпропетровської області), м. Каменське (103,3 тис. т, або 16,8 % відповідно), м. Дніпро (47,1 тис. т, або 7,7 % відповідно).

Станом на 01.01.2019 р. в області накопичено понад 10,7 млрд. т промислових відходів. За цим показником Дніпропетровська область займає 1-е місце в Україні, а питома вага області за обсягами накопичених відходів становить 82,6 % від загального показника в Україні (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях). На підприємствах області протягом 2018 р. утворилося 243,6 млн. т відходів (69,2 % від загального обсягу в Україні). Із загального обсягу утворених відходів 26,3 тис. т становили відходи I – III класів небезпеки. Обсяги утворених відходів у 2018 р. становили 93,9 % від показника 2014 р. Аналогічна тенденція спостерігається щодо відходів, які видалено у спеціально відведені місця (72,6 % у 2018 р. від рівня 2014 р.). Збільшено обсяги відходів, що спалено (103,6 % у 2018 р. від рівня 2014 р.). Скиди зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у 2018 р. збільшились на 76,1 млн. м³ у порівнянні з 2017 р. Існуючі системи водопостачання та водовідведення області знаходяться переважно в незадовільному стані, очисні споруди працюють неефективно та потребують ремонту та реконструкції.

На охорону навколишнього середовища у Дніпропетровській області в 2018 р. витрачено 9 478 231,1 тис. грн. (у фактичних цінах), що складає 27,6 % усіх витрат на зазначені цілі в Україні.

Список використаних джерел:

1. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2017 рік. – Режим доступу : https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/EKOLOGIA/regionalna_dopovid_za_2017_rik_ekologia.pdf.
2. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення за регіонами. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів по регіонах у 2018 році. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Утворення відходів по регіонах у 2018 році. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Витрати на охорону навколишнього природного середовища по регіонах у 2018 році. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Економіка області

Дніпропетровська область є одним з найпотужніших індустріальних центрів – лідерів країни і має значний потенціал для подальшого економічного розвитку держави. Про це, зокрема, свідчать основні макроекономічні показники, за якими Дніпропетровщина стабільно посідає провідні позиції серед регіонів України.

Дніпропетровська область займає 2 місце після міста Києва за загальними обсягами виробництва валового регіонального продукту (ВРП). Виробництво ВРП у Дніпропетровській області становило за даними 2017 р. 313,83 млн. грн., або 10,5 % ВРП України. Динаміку зміни ВРП області порівняно з іншими областями України наведено у табл. 2.1 [1].

Таблиця 2.1

Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту за регіонами України у 2014 – 2018 рр.,

Регіони України	% до попереднього року					2018 до 2014,%
	2014	2015	2016	2017	2018	
Автономна Республіка Крим
Вінницька	104,6	97,1	106,5	101,8	106,4	112,0
Волинська	101,1	95,3	108,2	105,3	103,3	112,2
Дніпропетровська	95,1	90,3	98,4	102,1	102,5	93,1
Донецька	67,1	61,3	99,1	95,2	100,9	58,3
Житомирська	103,6	98,1	105,2	105,0	106,1	115,0
Закарпатська	102,8	93,5	97,3	103,1	104,7	98,1
Запорізька	100,4	94,7	99,7	103,1	101,9	99,1
Івано-Франківська	97,6	92,0	99,0	107,1	105,8	103,1
Київська	99,4	94,0	105,7	104,6	106,5	110,7
Кіровоградська	100,6	91,7	105,0	98,6	105,8	101,0
Луганська	61,0	47,7	118,0	73,8	101,0	41,9
Львівська	100,9	95,2	99,3	103,8	105,4	103,4
Миколаївська	98,4	95,3	105,6	99,1	104,1	103,8
Одеська	98,3	95,8	104,2	104,2	100,9	104,9
Полтавська	96,0	93,8	97,9	97,2	105,8	94,4
Рівненська	102,6	93,4	100,3	103,5	100,6	97,5
Сумська	100,4	96,7	96,6	100,2	103,9	97,3
Тернопільська	108,0	93,7	98,5	105,6	102,0	99,4
Харківська	97,9	90,9	102,1	101,4	101,8	95,8
Херсонська	99,7	98,7	102,8	100,8	100,6	102,9
Хмельницька	102,3	92,2	104,7	106,4	101,2	103,9
Черкаська	98,9	95,0	101,8	98,3	105,7	100,5
Чернівецька	98,3	94,7	99,4	103,5	104,5	101,8
Чернігівська	100,5	93,4	100,6	102,2	104,2	100,0
м. Київ	96,1	93,3	105,5	105,7	102,9	107,0
м. Севастополь
Всього по регіонах	93,4	90,2	102,4	102,5	103,5	98,0

Як видно з табл. 2.1 у 2014 – 2015 рр. виробництво ВРП у індустріальних регіонах (у тому числі й Дніпропетровській області) швидко падало, хоча у інших певний час продовжувалось невеличке зростання. Так, у 2014 р.,

незважаючи на загальний спад економіки, Вінницька, Волинська, Житомирська, Тернопільська області показали високі показники зростання. Це тому, що основою економіки цих областей були товари та послуги для населення. Наприклад, основою економіки Вінницької області є харчова промисловість, яка ще за інерцією продовжувала працювати. А от у 2015 р. всі області показали приблизно однаковий спад в межах 6 – 7 %. Тобто, інерція підйому закінчилася, а кардинальних змін, які б спонукали бізнес працювати, не відбулося. У 2016 р. зростання ВРП в Україні в цілому склало 2,4 %. У той час як у ряді індустріальних регіонів та Дніпропетровській області, зокрема, продовжувався спад. Починаючи з 2017 р. обсяг валового регіонального продукту у більшості регіонів збільшився. В цілому по регіонах зростання склало 2,5 %, у 2018р. – 3,5 % У Дніпропетровській області ВРП збільшився на 2,1 %, у 2018 р. – на 2,5 %, однак це не компенсувало попередні від’ємні значення показника, і в цілому за 2014 – 2018 рр. індекс ВРП Дніпропетровської області складає 93,1 % (рис. 2.1).

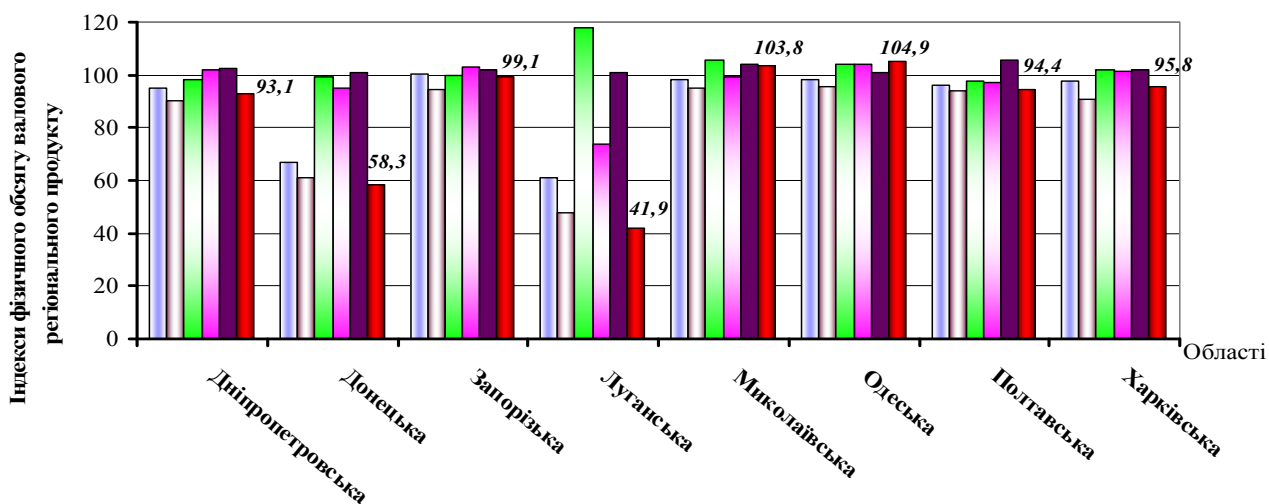

Рис. 2.1. Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту за деякими регіонами України у 2014 – 2018 рр., % до попереднього року

■ 2014 □ 2015 ■ 2016 ■ 2017 ■ 2018 ■ 2018 до 2014, %

Слід відзначити, що позитивну динаміку регіонального виробництва в Україні за період 2014 – 2018 рр. було досягнуто у більшості регіонів, хоча вона помітно відрізняється за темпами. Так, приріст ВРП за цей період було досягнуто у Вінницькій (12,0 %), Волинській (12,3 %), Житомирській (15,0 %), Івано-Франківській (3,1 %), Київській (10,7 %), Кіровоградській (1,0 %), Львівській (3,4 %), Миколаївській (3,8 %), Одеській (4,9 %), Херсонській (2,9 %), Хмельницькій (3,9 %), Черкаській (0,5 %), Чернівецькій (1,8 %), областях, м. Києві (7,0 %). У Луганській області зменшення становило 58,1 %, Донецькій – 41,7 %, Харківській (4,2 %), Дніпропетровській – 6,9 %. Такі тенденції є наслідком проведення АТО в державі, як наслідок криза зовнішньоекономічних відносин та недосконалість чинних механізмів державного регулювання розвитку регіонів. Враховуючи «прифронтовий» статус області, її переважно промислову та орієнтовану на експорт до Росії структуру область зазнала значне падіння ВРП на душу населення і посіла 3 місце (після м. Києва та Полтавської області).

Незважаючи на вищезазначене, статистичні данні свідчать, що найбільший рівень ВРП на душу населення у м. Києві (238 622 грн.) та старих промислових областях – Дніпропетровській (97 131 грн.), Полтавській (106 248 грн.), Запорізькій (75 306 грн.). У цих регіонах обсяги ВРП на душу населення перевищують середньоукраїнський показник у 3,3 – 1,07 рази. Причому, останнім часом до них приєдналась Київська область, де у 2017 р. вироблялось 90 027 грн. ВРП на душу населення. Це пояснюється тим, що традиційно індустріальні області з великими виробництвами залишаються на перших стрічках рейтингу. Що ж стосується Полтавської області, то наявним є машинобудівний центр Кременчук, великі копальні залізної руди, видобуток нафти та газу при невеликій кількості населення. Київська ж область, за оцінками фахівців, дещо вибивається за рахунок логістичних, торговельних та інших послуг, бо старих великих виробництв тут небагато.

Найменший ВРП на душу населення у західних областях – Чернівецькій, Тернопільській, Закарпатській, Волинській. Там немає великих виробництв з надмірним споживанням сировини та енергоресурсів, з коштовними основними фондами та великим валовим випуском продукції. Зрозуміло, що низькими стали обсяги виробництва ВРП у Луганській та Донецькій областях, які колись входили до п'ятірки найбільш потужних регіонів України.

Скорочення валового регіонального продукту у Дніпропетровській області у 2016 р. відбулося, в першу чергу, внаслідок зменшення виробництва валової доданої вартості (ВДВ) на підприємствах таких видів економічної діяльності, як водопостачання; каналізація, поводження з відходами (індекс фізичного обсягу – 89,7 %), фінансова та страхова діяльність (91,4 %), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (92,9 %), освіта (94,6 %), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (95 %), добувна промисловість і розроблення кар'єрів (96 %) та будівництво (97,9 %).

Водночас значний позитивний внесок до загального обсягу ВДВ внесли підприємства, які займалися такими видами економічної діяльності, як постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (індекс фізичного обсягу – 124,8 %), інформація та телекомунікації (110,5 %), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, а також мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (по 103,4 %).

В економіці Дніпропетровщини основними товаровиробниками традиційно залишаються підприємства промисловості, якими за даними 2017 р. створено майже половину (48,2 %) валової доданої вартості області.

За видами економічної діяльності вагому частку у виробництві ВДВ мали оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (11,4 %), сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство (7,3 %), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (5,4 %), операції з нерухомим майном (5,9 %) (рис. 2.2).

В економіці області переважне значення має промисловість. Аналіз ВДВ у розрізі галузей господарського комплексу за 2014 – 2017 рр. свідчить, що частка промисловості за цей період майже не змінювалась. Привертає увагу те, що, незважаючи на провідне місце в економіці України за промисловим виробництвом, не набула належного розвитку невиробнича сфера області. У структурі валової доданої вартості в 2017 р. порівняно з 2014 р. питома вага галузі оптова та

роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів скоротилась з 12,4 % до 11,4 %, галузі освіта – скоротилась з 4,1 до 2,4 %, галузі професійна, наукова та технічна діяльність – з 2,1 до 1,6 % (табл. 2.2).

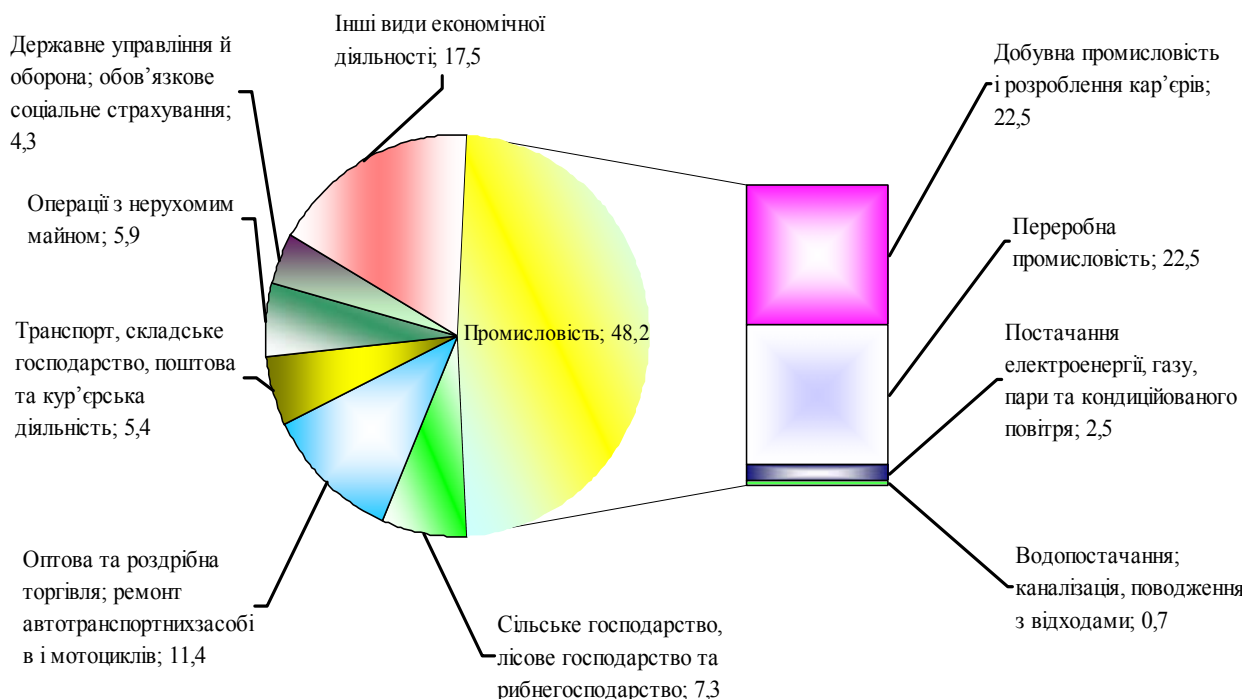

Рис. 2.2. Структура валової доданої вартості Дніпропетровської області за видами економічної діяльності у 2017 р. (у фактичних цінах, %).

Таблиця 2.2

Структура валової доданої вартості Дніпропетровської області за видами економічної діяльності у 2014 – 2017 рр., %

Види економічної діяльності	2014	2015	2016	2017
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	6,7	9,3	8,5	7,3
Промисловість (всього)	47,7	44,6	46,7	48,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21,9	19,1	20,2	22,5
Переробна промисловість	21,8	22,1	22,4	22,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2,7	2,3	3,1	2,5
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1,3	1,1	1,0	0,7
Будівництво	1,6	1,4	1,3	1,8
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	12,4	12,1	10,9	11,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5,2	6,3	6,4	5,4
Тимчасове розміщення й організація харчування	0,5	0,5	0,5	0,5
Інформація та телекомунікації	1,8	2,0	2,2	2,1
Фінансова та страхова діяльність	3,5	2,8	2,5	2,6
Операції з нерухомим майном	5,7	6,4	6,3	5,9
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,1	1,6	1,6	1,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,3	1,4	1,4	1,3
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3,6	4,1	4,3	4,3
Освіта	4,1	4,0	3,6	4,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,7	2,6	2,6	2,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,3	0,3	0,5	0,4
Надання інших видів послуг	0,8	0,6	0,7	0,6
Всього	100	100	100	100

Одночасно спостерігається збільшення у структурі валової доданої вартості таких галузей як сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – з 6,7 до 7,3 %; Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – з 3,6 до 4,3 %.

Характерною особливістю структури ВДВ Дніпропетровської області порівняно з Україною є переважання добувної та обробної промисловості (у 3,6 та 1,8 рази відповідно) та менша частка тих видів економічної діяльності, які пов'язані з наданням послуг – оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів інформації та телекомунікації (у 1,2 та 1,6 рази відповідно).

У промисловості Дніпропетровської області висока питома вага галузей важкої індустрії з високим рівнем фондо-, енерго-, матеріаломісткості продукції. За даними 2016 р. показник проміжного споживання у випуску по області перевищував загальноукраїнський рівень на 6,2 в. п. та складав 66,5 % проти 60,2 % по Україні, що свідчить про високу затратність продукції.

Високий рівень витрат відзначається серед підприємств виробничих видів економічної діяльності, що пояснюється використанням застарілих технологій та основних засобів, недостатнім стимулюванням малозатратних і енергозберігаючих технологій, підвищенням цін на сировину, матеріали, енергоносії. Найбільш витратомісткими залишаються підприємства переробної промисловості (частка проміжного споживання у випуску становить близько 80 %), будівництва (78,1 %), підприємства з водопостачання; каналізації, поводження з відходами (72,1 %) та з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (69,5 %). Значні витрати на виробництво також спостерігалися серед таких видів економічної діяльності: сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство (56,4 %); тимчасове розміщування й організація харчування (54,4 %); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (53,6 %); добувна промисловість і розроблення кар'єрів (52,2 %); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (51,7 %).

Найменша частка проміжних витрат у випуску зафіксована на підприємствах з надання послуг, а саме: державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (31,4 %), операцій з нерухомим майном (32,2 %), інших видів послуг (32,6 %), освіти (34,8 %), охорони здоров'я і соціальної допомоги (39,2 %), а також фінансових та страхових послуг (39,3 %).

У промисловому комплексі Дніпропетровської області традиційно переважає гірничодобувний комплекс та металургія, стан справ у яких впливає на економічний розвиток області в цілому. На підприємства ГМК припадає, біля 67 % всієї реалізованої продукції області.

За даними 2018 р., при розподілі виробництва за видами економічної діяльності структура промисловості має такий вигляд (за обсягами реалізованої продукції). Найбільшу питому вагу в структурі виробництва має металургійне виробництво (37,7 %). Це пов'язано з тим, що вона традиційно була галуззю спеціалізації області, що зумовлено природно-географічними факторами. Важливе місце у структурі виробничих потужностей промисловості Дніпропетровської області посідають підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та

кондиційованого повітря (12,4 %), виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (7 %), виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (2,8 %), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (3,6 %), машинобудування (4 %) табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Структура обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг)
Дніпропетровській області за видами економічної діяльності
промисловості за 2014 – 2018 рр., %**

Види економічної діяльності промисловості	2014	2015	2016	2017	2018
Промисловість	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	25,6	23,1	23,1	25,8	27,2
Переробна промисловість	59,5	63,0	59,4	60,8	59,5
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	7,8	9,1	8,9	7,4	7,0
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,3	0,4	0,4	0,4	0,3
виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	1,4	1,2	1,4	1,2	0,9
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	1,6	2,2	1,8	2,5	2,6
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	4,3	5,9	4,1	4,0	2,8
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	4,0	4,2	4,6	4,2	3,5
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин та устаткування	35,3	35,5	33,8	36,2	37,7
машинобудування	3,2	2,9	3,0	3,4	4,0
виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	0,1	0,0	0,1	0,1	Н.д
виробництво електричного устаткування	0,5	0,5	0,4	0,5	Н.д
виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	1,0	1,0	1,1	1,2	Н.д
виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	1,6	1,4	1,4	1,6	Н.д
виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	1,6	1,6	1,4	1,5	Н.д
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	12,7	12,2	15,8	12,0	12,4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2,2	1,7	1,7	1,4	0,9

За даними 2018 р. питома вага області в загальному обсязі реалізованої промислової продукції України складає 19,2 %, експорті товарів – 16,3 %. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) на одну особу населення перевищує загальноукраїнський показник у 2,5 рази.

Область володіє значними запасами кам'яного та бурого вугілля і має всі можливості для подальшого розвитку вугільної галузі. Балансові запаси вугілля, що зосереджені в області, складають більше 21 млрд. тонн. Базу гірничодобувної промисловості області складають 10 підприємств з видобутку залізних руд та руд інших кольорових металів. В області видобувається 100,0 % марганцевої руди в Україні. За даними 2018 р. в області вироблялось 78,9 % від усього обсягу в Україні

концентрату залізорудного неагломерованого, 47,3 % концентрату залізорудного агломерованого, 100 % труб обсадних, насосно-компресорних та бурильних.

Дніпропетровська область – одна з найбільш енергонасичених в Україні. Обсяг реалізованої продукції (надано послуг) галузі електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря становить 12,4 % обсягу промислової продукції області. В області виробляється 3,8 % від обсягу виробництва електроенергії в Україні. Електроенергетика являє собою високорозвинену галузь економіки області, до складу якої входять енергогенеруючі підприємства: ВП «Придніпровська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» та ВП «Криворізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», філії «Середньодніпровська ГЕС» ПАТ «Укргідроенерго», АТ «Дніпровська ТЕЦ».

Переробна промисловість області забезпечує 17,5 % від загальнодержавного обсягу реалізації промислової продукції. Основа промисловості області – металургія. Обсяги реалізованої продукції складають 37,7 %, від загального обсягу реалізації продукції промисловості. На Дніпропетровщині виробляється 39,3 % чавуну, 53,0 % сталі, 34,7 % прокату, 78,5 % труб, 41,3 % коксу (2017 р.) від загального обсягу по Україні. Більша частина продукції сертифікована і відповідає світовому рівню якості. Металургійні підприємства області виробляють високоякісну сталь та конкурентоспроможний прокат.

Обсяг реалізованої продукції машинобудівного комплексу складає 4,0 % від обсягу реалізації в області. Продукція машинобудування широко відома не тільки в Україні, а й далеко за її межами. За низкою основних видів продукції вона займає провідне місце в Україні. На машинобудівних підприємствах області (ДП ВО Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова, ПАТ «Дніпропетровський завод прокатних валків», ПАТ «Дніпропетровський агрегатний завод», ПАТ «Дніпропетровський стрілочний завод», ПАТ «Дніпроважмаш», ДП «НВК «Електровозобудування», ПАТ «Дніпровагонмаш» та інших) виробляються: устаткування для прокатних станів, вагони вантажні, стрілочні переводи, автомобільні напівпричепи, велика низка обладнання для гірничо-металургійного комплексу, акумулятори, електровози та інша продукція.

Частка харчової промисловості у 2018 р. складала 7,0 %. Виробництвом продуктів харчування і переробкою сільськогосподарських продуктів зайнято більш 130 основних підприємств (без урахування підсобних і малих підприємств). Стосовно виробництва продуктів харчування підприємствами області у співвідношенні до загального виробництва в Україні спостерігається наступна ситуація (за даними 2018 р.): виробництво виробів ковбасних та подібних м'ясних складає 27 % до загального його виробництва в Україні; молоко та вершки незгущені й без додання цукру – 11 %; молоко та вершки коагульовані, йогурт, кефір, сметана та інші ферментовані продукти – 9,5 %; йогурт рідкий та сквашене молоко ароматизовані – 26,2 %; борошно пшеничне чи пшенично-житнє – 9,1 %; хліб та хлібобулочні вироби нетривалого зберігання – 12,7 %. На підприємствах харчової та переробної промисловості є достатній запас сировини, матеріалів, створені всі умови для виробництва продукції і забезпечення споживачів з урахуванням попиту. Підприємства галузі працюють на замовлення споживачів та постачають продукцію в широкому асортименті торговельним мережам,

бюджетним установам. Для підвищення конкурентоспроможності підприємства харчової та переробної промисловості області значну увагу приділяють впровадженню міжнародних та європейських стандартів (отримання відповідних сертифікатів систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів). Це дозволяє використовувати досвід і досягнення розвинутих країн та дає можливість відстояти свої позиції на сучасному ринку. На кінець 2018 р. система управління якістю (ISO серій 9000, 14000, 22000) впроваджена на дев'яносто дев'яти підприємствах харчової промисловості області. У стані впровадження – на шести підприємствах області. Система управління безпечністю харчових продуктів (НАССР) впроваджена – на вісімдесяти п'яти підприємствах харчової промисловості. У стані впровадження – на дев'ятнадцяти підприємствах області.).

Підприємствами харчової промисловості експортується наступна продукція: м'ясо курчат-бройлерів – у Молдову, Казахстан, Ірак, Узбекистан, Грузію; високоякісні алкогольні напої – у Німеччину, Ізраїль, Китай, Латвію, Вірменію, Естонію, Азербайджан; олія соняшникова (нерафінована, рафінована) та інші рослинні олії експортуються до Ізраїлю, Лівану, Молдови, Грузії, Білорусії, Південної Кореї, Словенії, США, а також до країн Європи (Польща, Німеччина, Голландія); крохмаль та крохмальні продукти – до Молдови, Казахстану, Узбекистану, Азербайджану, Білорусії, Сирії, Литви, Туреччини; виробники кондитерської галузі експортують продукцію в такі країни, як Молдова, Німеччина, Латвія, Грузія, Киргизія та інші; томатні пасти, соуси, кетчупи експортуються до Німеччини, Ізраїлю, Китаю, Латвії, Вірменії, Естонії, Азербайджану.

Важливе місце у структурі промислового виробництва області займає виробництво хімічних речовин і хімічної продукції. Обсяг реалізованої продукції у галузі виробництва хімічних речовин і хімічної продукції складає 2,8 % обсягу промислового виробництва в області. Мінеральні добрива, лакофарбові матеріали, промислові гази та вибухові речовини – далеко не повний перелік продукції, що виробляється нині на підприємствах галузі. АТ «Дніпроазот» є одним з найбільших хімічних підприємств не тільки Дніпропетровської області, але й країни в цілому. На виробничих потужностях підприємства виробляється аміак, карбамід, каустична сода, рідкий хлор і соляна кислота та інша продукція, яка користується стабільним попитом у ПАТ «Дніпроазот» експортується в країни Азії і Латинської Америки, Центральної та Східної Європи. Найбільшим державним підприємством хімічної галузі області є науково-виробниче об'єднання «Павлоградський хімічний завод», основною номенклатурою якого є вибухові речовини для гірничо-збагачувальних комбінатів України. Наукові розробки, програмне забезпечення, технології та продукція підприємства успішно використовуються в Україні та експортуються до країн ЄС, Південно-Східної Азії, Австралії, Америки та Африки.

Питома вага галузі з виробництва гумових і пластмасових виробів; іншої неметалевої мінеральної продукції у загальнообласних обсягах реалізації промислової продукції складає 3,6 %. В регіоні виробляються нові синтетичні матеріали, конструкції, гумотехнічні вироби для багатьох галузей – космосу, повітряного транспорту, науки та інші.

Текстильне виробництво. Незважаючи на те, що питома вага галузі у загальнообласних обсягах реалізації промислової продукції незначна, найбільші підприємства легкої промисловості області мають необхідні виробничі потужності для випуску широкого асортименту високо-якісного, конкурентоспроможного одягу та досвід співпраці як з іноземними, так і українськими партнерами. Серед асортименту промисловості: швейні і трикотажні вироби, взуття, штучне хутро, іграшки, вовняна та бавовняна пряжа, швейні нитки. Підприємства області постійно оновлюють асортимент, приймають участь в галузевих виставках, займаються переобладнанням підприємства і представляють комерційний інтерес для потенційних інвесторів, як українських, так і закордонних.

Однак, слід відзначити, що у промисловості області спостерігаються певні негативні тенденції. Зокрема, за п'ять років (2014 – 2018 рр.) обсяги промислового виробництва в області знизилися на 5,8 %. Причому у найбільшому ступені у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 29,9 %) (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Індекси промислової продукції за основними видами діяльності
Дніпропетровської області за 2014 – 2018 рр.**

Види економічної діяльності у промисловості	% до попереднього року					2018 до 2014,%
	2014	2015	2016	2017	2018	
Промисловість	92,5	92,1	99,3	100,1	103,0	94,2
Добувна та переробна промисловість	92,2	93,9	98,0	101,3	103,0	95,9
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	94,5	97,0	96,4	96,8	102,2	92,4
Переробна промисловість з неї	89,2	89,8	100,3	107,8	103,8	100,0
виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	93,8	106,8	103,2	106,4	96,9	113,5
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	79,7	88,9	106,6	91,6	98,5	85,5
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	87,5	79,0	91,9	112,5	96,7	79,0
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	111,5	105,3	103,9	106,1	103,8	120,5
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	94,9	82,5	108,2	99,9	105,5	94,1
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	97,4	83,3	103,1	105,3	97,6	88,2
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	93,5	86,9	103,4	102,0	103,2	94,5
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	64,9	84,1	99,9	136,2	108,6	124,2
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	97,0	66,6	125,8	80,7	103,8	70,1

Індекси продукції переробної промислової за основними видами діяльності Дніпропетровської області за 2014 – 2018 рр. наведено на рис. 2.3.

Індекс промисловості у 2018 р. склав 103,0 %. Підсумки діяльності індустрії регіону формувалися під впливом зростання обсягів випуску продукції (товарів, послуг) в таких базових галузях промислової діяльності як: переробній галузі (індекс – 103,8 %), добувній промисловості і розробленні кар'єрів (102,2 %). У добувній промисловості та розробленні кар'єрів загальне

збільшення темпів виробництва у 2018 р. порівняно з 2017 р. забезпечено досягненнями підприємств усіх базових напрямків: з видобутку кам'яного вугілля; металевих руд; каменю, піску та глини.

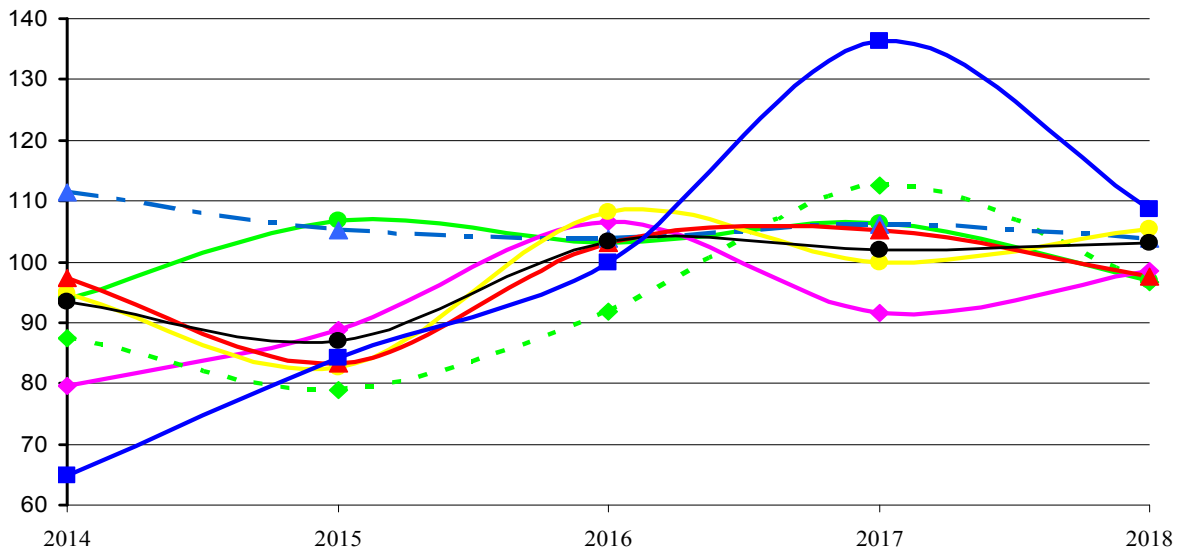

Рис. 2.3. Індеси продукції переробної промислової діяльності за основними видами діяльності Дніпропетровської області за 2014 – 2018 рр., % до попереднього року

- виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів
- ◆— текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів
- -◆- виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність
- ▲— виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення
- виробництво хімічних речовин і хімічної продукції
- ▲— виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції
- металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування
- машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування

Серед товаровиробників-переробників зростання темпів випуску продукції спостерігається у металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин і устаткування (індекс – 103,2 %), виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення (103,8 %), хімічних речовин і хімічної продукції (105,5 %), машинобудуванні (108,6 %).

При цьому їх скорочення зафіксовано у виготовленні гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (індекс – 97,6 %), виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів 96,9, а також у текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів 98,5, виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності (96,7 %). У галузі з випуску харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів виробництво продукції у 2018 р. порівняно з попереднім роком зменшилось на 3,1 %.

Скорочення його рівня спостерігалось у виробництві молочних продуктів, м'яса та м'ясних продуктів, олії та тваринних жирів, готових кормів для тварин,

продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів, хліба, хлібобулочних і борошняних виробів.

Таким чином у 2018 р. намітилися певні позитивні тенденції зростання промислового виробництва у деяких галузях регіону, хоча порівняно із 2014 р., індекс виробництва складає 94,2 %.

Вражаючим є зменшення частки важливої інвестиційної галузі як машинобудування в структурі промислового виробництва з 8,0 % у 2000 р. до 4,0 % у 2018 р. Такий стан сприяє скороченню внутрішнього попиту на продукцію металургійного комплексу, знижує можливості оновлення виробничого апарату, сприяє моральному й фізичному зношенню основних виробничих фондів та, у кінцевому рахунку, знижує можливості інноваційного розвитку економіки.

Для виробництва певної кількості продукції необхідні ресурси, зокрема відповідна кількість праці, найбільш загальним показником якої є чисельність працівників, зайнятих у промисловості. У 2017 р. середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих на промислових підприємствах області, склала 279,7 тис. осіб (у 2016р. – 289,5 тис. осіб). Перевищення кількості вибулих працівників, порівняно з прийнятими, спостерігалось у більшості видів економічної діяльності промисловості. Коефіцієнт обороту робочої сили по прийому у 2017 р. становив 25,7 % від середньооблікової чисельності штатних працівників, по звільненню – 28,5 % [3].

При загальному незначному зменшенні зайнятих у промисловості області впродовж 2017 р., найбільше скорочення персоналу спостерігалось на підприємствах з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції – на 15,2 %; меблів, іншої продукції, ремонту і монтажу машин і устаткування – на 10,2 %; з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 6,8 %; з виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції – на 6,2 %.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника промислових підприємств у 2017 р. склала 7 831 грн. (у 2016 р. – 6 121 грн.). Найзначніше збільшення рівня оплати праці спостерігалось у виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (в 1,9 раза), текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (на 49,5 %), у виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічної діяльності (на 48,2 %), виробництві електричного устаткування (на 46,7 %), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів (на 37,6 %), а також меблів, іншої продукції, ремонту і монтажу машин і устаткування (на 35,9 %).

За даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області, фінансовий результат промислових підприємств до оподаткування (крім бюджетних установ) за 2017 р. був позитивним і склав 38,3 млрд. грн. прибутку. У 2018 р. прибуток склав 42,59 млрд. грн. Прибутковими підприємствами, частка яких у загальній кількості дорівнювала 75,1 %, отримано 93,89 млрд. грн. прибутку, що у 1,6 рази більше, ніж за 2017 р. Основна його частина сформована за рахунок промислових підприємств (69,3 % від загального обсягу прибутку промисловості області).

Частка збиткових підприємств за 2018 р. порівняно з попереднім роком зменшилась на 1,9 в. п. і становила 24,9 %. Ними допущено 21,2 млрд. грн. збитків, що в 2,4 раза більше, ніж за 2017 р.

Отже, попри всі наявні труднощі, Дніпропетровська область має потужний промисловий комплекс, підприємства якого здатні й у подальшому вирішувати основні завдання соціально-економічного розвитку – зростання валового регіонального продукту, наповнення бюджетів, зайнятості населення.

2.2. Розвиток малого підприємництва

Формування і розвиток підприємництва є одним із головних чинників створення повноцінного ринкового середовища. В умовах ринкової економіки підприємець є основним господарюючим суб'єктом. В сьогоденному мінливому соціально-економічному середовищі самостійна ініціативна діяльність (підприємництво) дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси і переваги, інноваційні та креативні підходи до справи. Не дивно, що для значної частини населення країни, підприємництво стало основною діяльністю. Наприклад, у Дніпропетровській області (за даними 2017 р.) зареєстровано 125 841 фізичних осіб – підприємців у яких зайнято 191,04 тисячі працівників, що складає майже чверть зайнятого населення регіону.

В Україні 95,3 % зареєстрованих підприємств відносяться до малих підприємств, які виробляють 7 – 15 % валового внутрішнього продукту країни. За даними Федерації роботодавців України 85 % української економіки створюється приблизно чотирьома великими підприємствами, і тільки 15 % валового внутрішнього продукту припадає на частку малого та середнього бізнесу.

У розвинених країнах малий бізнес в економіці є важливою ланкою національної економіки, що забезпечує зайнятість переважній частині населення, і виробництво досить вагомої частки продукції. Так, у США на малих підприємствах працюють 54 % усього працездатного населення, в Італії – 73 %, в Японії – 78 %. Малі підприємства виробляють на рік 45 % в Австрії, 50 – 52 % ВВП країни у США, 57 – 60 % – в Італії та Німеччині, 52 – 53 % – в Японії.

За даними Державної служби статистики України у 2018 р. частка продукції малих підприємств складає 19,1 %, від загального обсягу реалізованої продукції підприємств, чисельність працюючих – 27,3 % від загальної кількості зайнятих у виробництві, що свідчить про те, що малий бізнес поки не отримав належного розвитку.

На Дніпропетровську область припадає 8,2 % підприємств малого бізнесу держави. За цим показником область посідає друге місце, після м. Києва (25,8 %). За даними 2018 р., на території області функціонувало 27 772 малих підприємств, або 95,4 % загальної кількості підприємств області. Їх кількість за період з 2014 р. по 2018 р. зросла на 11,8 %, частка зайнятих працівників у їх загальній кількості – на 10,8 % (по Україні – кількість малих підприємств зменшилась на 0,5 %, а частка зайнятих збільшилась на 1,8 % відповідно). У розрахунку на 10 000 осіб наявного населення кількість малих підприємств становить 91 в розрахунку на 10 000 населення (по Україні 84) (табл. 2.5).

**Показники розвитку малих підприємств
у Дніпропетровській області та Україні в 2014 – 2018 рр.**

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014,%
Україна						
Малі підприємства, всього, одиниць	341 001	343 440	306 369	338 254	339 382	99,5
Малі підприємства в розрахунку на 10 000 населення, одиниць	75,0	80,0	71,9	80,1	84,0	112,0
Частка продукції малих підприємств у загальних обсягах реалізації продукції, %	16,9	18,2	18,9	19,3	19,1	113,0
Частка кількості зайнятих працівників на малих підприємствах у загальній кількості зайнятих, %	26,8	26,8	27,4	28,6	27,3	101,8
Дніпропетровська область						
Малі підприємства, всього, одиниць	24 821	25 969	24 325	26 603	27 772	111,8
Малі підприємства в розрахунку на 10 000 населення, одиниць	76,0	79,0	75,0	82,0	91,0	119,7
Частка продукції малих підприємств у загальних обсягах реалізації продукції, %	12,3	14,1	15,6	14,8	15,0	121,9
Частка кількості зайнятих працівників на малих підприємствах у загальній кількості зайнятих, %	19,3	19,7	21,9	22,3	21,4	110,8

Незважаючи на те, що Дніпропетровська область – промисловий регіон, у структурі малих підприємств за їх кількістю по основних видах економічної діяльності за даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області за 2018 р., переважають підприємства оптової та роздрібної торгівлі (31,2 %), друге місце займають промислові підприємства (12,7 %).

Це пов'язане з тим, що лібералізація зовнішньої торгівлі та зняття заборон на приватну торгівлю на початковому етапі реформ створили потребу в забезпеченні населення та підприємств у сфері торгівлі товарами за рахунок імпорту. При цьому малі підприємства у сфері торгівлі забезпечують можливість вижити та сприяють зайнятості багатьох верств населення (табл. 2.6) [11].

За даними 2018 р., найбільші обсяги реалізації продукції (робіт, послуг) належать підприємствам оптової та роздрібної торгівлі. Ними реалізовано 50,8 % обсягу продукції малих підприємств. На другому місці – промислові підприємства 16,9 %. На сільськогосподарські підприємства припадає – 9,0 % будівельні – 8,2 %, підприємства транспорту та зв'язку – 4,8 % обсягу реалізації. Сьогодні в області ефективними для малого бізнесу можуть вважатися такі сфери економічної діяльності, як оптова та роздрібна торгівля; сільське та лісове господарство; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність.

Малий бізнес відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку Дніпропетровської області, є одним із головних факторів формування й розвитку конкурентоспроможності регіональної економіки, підтримки внутрішнього ринку. Загальновизнано, що мале підприємство, як самостійний і незамінний елемент ринкової економіки, істотно впливає на структурну перебудову економіки країни, робить певний внесок у збільшення загальних обсягів виробництва, роздрібно

товарообігу, сприяє економії та раціональному використанню всіх ресурсів, створює сприятливе середовище для розвитку конкуренції та усунення монополізму в здійсненні підприємницької діяльності, забезпечує сильнодіючі стимули до інноваційних процесів та високоефективної праці. У той же час окремі негативні фактори, що мають місце у процесах розвитку малого бізнесу в області зменшують вищезазначені позитивні впливи.

Таблиця 2.6

Показники розвитку малих підприємств за видами економічної діяльності в Дніпропетровській області у 2018р.

	Кількість підприємств		Кількість зайнятих працівників.		Обсяг реалізованої продукції.		Частка підприємств, які отримали прибуток, %	Частка підприємств, які отримали збиток, %
	Од.	%,	чол.	%	млн. грн.	%		
Усього	27772	100	131083	100	155840,9	100	74,9	25,1
у тому числі								
сільське, лісове та рибне господарство	4090	14,7	17289	13,1	14113,9	9,0	84,4	15,4
промисловість	3366	12,1	27356	20,9	26355,4	16,9	72,8	27,2
будівництво	2142	7,7	12635	9,6	12862,7	8,2	73,4	26,6
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	8712	31,2	33826	25,8	79234,5	50,8	77,3	22,7
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1209	4,4	7255	5,5	7501,0	4,8	76,7	23,3
тимчасове розміщення й організація харчування	374	1,3	2262	1,7	623,3	0,39	72,6	27,4
інформація та телекомунікації	866	3,1	4375	3,3	2700,58	1,7	73,0	27,0
фінансова та страхова діяльність	219	0,8	1275	0,97	1510,17	0,96	66,3	33,7
операції з нерухомим майном	2861	10,3	9791	7,5	5691,7	3,6	65,4	34,6
професійна, наукова та технічна діяльність	1939	6,9	7707	5,9	2686,7	1,7	71,0	29,0
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1141	4,1	3733	2,8	1669,8	1,07	67,6	32,4
освіта	152	0,5
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	317	1,1	1348	1,03	281,9	0,2	65,8	34,2
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	140	0,5
надання інших видів послуг	244	0,9	947	0,7	277,9	0,2	69,7	30,3

Висновки. Дніпропетровська область відіграє провідну роль в економіці України. Вона посідає друге місце за загальним обсягом виробництва валового регіонального продукту України – 10,5 % та ВРП на душу населення – 97 131 грн. В економіці області переважне значення має промисловість. Частка промисловості в структурі валової доданої вартості області становить, за даними 2017 р. 48,2 %.

Сьогодні Дніпропетровська область – це діючий індустріальний комплекс, який є вагомою складовою економіки не тільки регіону, а й країни.

При багатогалузевій структурі промислового виробництва області, її підприємства випускають продукцію добувної промисловості та розроблення кар'єрів, харчової та легкої промисловості, деревообробки та поліграфічної діяльності, гумових та пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, металургії та металообробки, хімічної галузі, машинобудівного комплексу, енергетичної сфери, кокс та нафтопродукти, меблі та іншу.

Підприємства добувної промисловості Дніпропетровщини розробляють значну кількість загальнодержавних запасів корисних копалин – паливно-енергетичних матеріалів, залізних, марганцевих та поліметалічних руд, інших мінеральних копалин, які є сировинною базою для багатьох галузей індустрії області.

Однак, за п'ять років (2014 – 2018 рр.) обсяги промислового виробництва в області знизилися на 5,8 %. Причому у найбільшому ступені у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 29,9 %).

Частка збиткових промислових підприємств становить 26,6 %. Рівень збитків – 36,97 млрд. грн. Причому, більше 60 % від загальної суми збитків припадає на підприємства металургійного виробництва.

Це свідчить про те, що й досі залишаються невирішеними питання, які стримують розвиток промислового виробництва, а саме: зниження платоспроможності на внутрішньому ринку, високі тарифи на енергоресурси та залізничні перевезення, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси, несвоєчасне повернення податку на додану вартість. Значним залишається негативний вплив на економічно-фінансову ситуацію підприємств, втрата традиційних ринків збуту та коопераційних зв'язків.

Невід'ємним системоутворюючим елементом сучасної ринкової економіки є малий бізнес. Його сутність зводиться до трансформації економічної системи, формування інноваційного середовища, що сприяє руйнуванню традиційних структур і відкриває шлях до структурно-інноваційних перетворень.

Слід зазначити, що державна підтримка суттєво вплинула на пожвавлення розвитку малого бізнесу в Дніпропетровській області, але більшість заходів як загальнодержавних так і регіональних програм, спрямовані на сприяння створенню нового суб'єкта малого підприємництва, а не підвищення ефективності діяльності вже існуючого. Про що свідчить наявність 25,1 % збиткових підприємств та низький рівень рентабельності – 11,2 % (2017 р.). Одним з напрямків підтримки вже працюючих підприємств (і, як наслідок, зростання економіки) може стати надання спеціалізованих теоретичних знань та практичних навичок з підприємницької діяльності. Адже часто маючи працюючу технічну бізнес-ідею підприємець не має навичок управлінця-економіста для її ефективної реалізації. Заходами реалізації такої підтримки може стати навчання з питань організації, ведення, ефективності

підприємницької діяльності на базі мережі ВНЗ, яка досить різноманітна і розгалужена в Дніпропетровському регіоні. Активізація таких заходів (реалізація яких зараз майже повністю покладена на Державну службу зайнятості) має підвищити ефективність діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Регіони України» за 2017 р. /Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm
2. Валовий регіональний продукт Дніпропетровської області у 2016 році. Статистичний збірник. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018. – 56с.
3. Статистичний збірник «Промисловість Дніпропетровщини» [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018. – 102 с.
4. Географія українського бізнеса (инфографіка) – Режим доступу: http://delo.ua/ukraine/geografija-ukrainskogo-biznesa-infografika-224243/?supdated_new=1453051790
5. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва Дніпропетровської області у 2015 році. Статистичний збірник. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018. – 287с.
6. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва Дніпропетровської області у 2017 році. Статистичний збірник. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018. – 311с.
7. Кількість підприємств за їх розмірами за регіонами у 2018 р – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/kp_reg_u_2018.htm.
8. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за їх розмірами за регіонами у 2018 р. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/kzp_reg_u_2018.htm
9. Обсяги реалізованої продукції на підприємствах за їх розмірами за регіонами у 2018 р. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Кількість підприємств на 10 тис. осіб наявного населення за їх розмірами за регіонами у 2018 році http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_reg/kp_reg_u/kp10nn_reg_u_2018.htm
11. Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2018 році – Режим доступу : http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/rpid/2018/rpid_2.pdf
12. Кількість зайнятих працівників на підприємствах за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2018 році – Режим доступу:http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/rpid/2018/rpid_3.pdf
13. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2018 році Режим доступу: http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/rpid/2018/rpid_1.pdf
14. Фінансові результати підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності у 2018 році http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/f/2018/f5_k01.pdf

2.3. Проблеми та перспективи розвитку сільського господарства

Загальна площа сільськогосподарських земель, що входять до складу адміністративно-територіальних одиниць області, становить 2 581,4 тис. га. (у 2018 р.). Площа сільськогосподарських угідь – 2 512,9 тис. га, з яких ріллі – 2 127,2 тис. га. За агрокліматичними характеристиками територія Дніпропетровської області знаходиться у межах степової зони України, яка відзначається теплими та посушливими погодними умовами.

В агропромисловому комплексі області діє 3 949 сільськогосподарських об'єктів виробничого призначення, у тому числі – 3 225 селянських фермерських господарств, 4 науково-дослідні станції, Інститут зернових

культур Національної академії аграрних наук України, аграрно-економічний університет, 6 коледжів, навчально-виробничі бази і філії кафедр, створені на високотехнологічних підприємствах Дніпропетровської області.

Сфера сільського господарства відіграє суттєву роль у соціально-економічному розвитку Дніпропетровської області та України в цілому, про що свідчать показники питомої ваги області у загальнодержавних показниках продукції сільського господарства (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Частка Дніпропетровської області у загальному виробництві продукції сільського господарства, %

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Продукція сільського господарства	5,7	6,3	6,0	6,1	5,8
Продукція рослинництва	5,4	6,3	5,8	5,9	5,6
Продукція тваринництва	6,2	6,3	6,4	6,6	6,3

За період, що досліджується, спостерігається певна позитивна динаміка (в контексті розвитку сільського господарства) за всіма наведеними показниками, але у 2018 р. відбулося зниження показників на 0,3 в. п. у порівнянні з попереднім роком. За підсумками 2018 р. Дніпропетровська область за показником частки продукції сільського господарства у загальному виробництві посіла 4-е місце серед регіонів України (у 2017 р. – 2-е місце).

У період 2014 – 2018 рр. спостерігаються позитивні зрушення у сільськогосподарській сфері Дніпропетровської області, коли виробництво валової продукції сільського господарства у 2018 р. становило 107,2 % від рівня 2014 р. (за розрахунками на підставі даних Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Дніпропетровській області (рис. 2.4)).

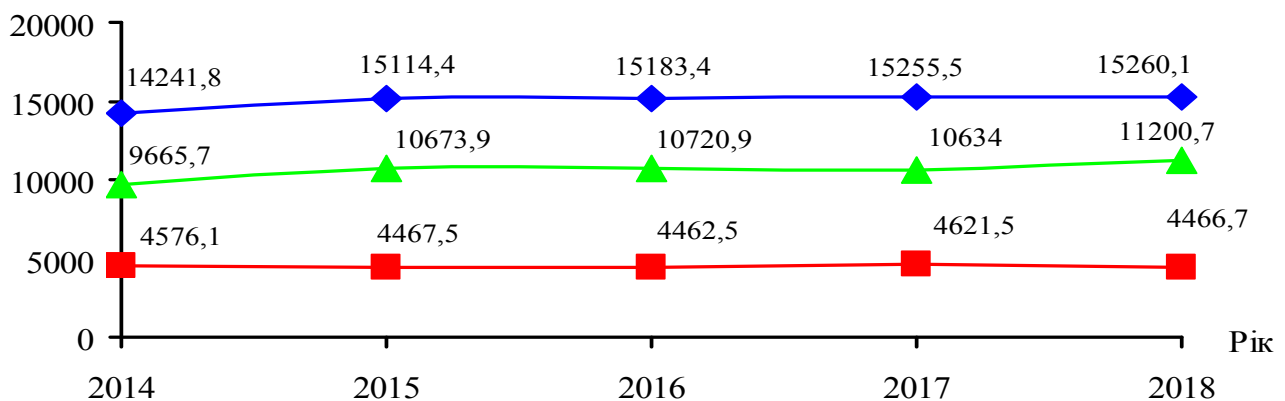

Рис. 2.4. Виробництво валової продукції сільського господарства Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр. (у постійних цінах 2010 р.), млн. грн.

- ◆ Продукція сільського господарства
- ▲ Продукція рослинництва
- Продукція тваринництва

Аналіз динаміки обсягу виробництва сільськогосподарської продукції свідчить про те, що суттєві позитивні зрушення відбувалися у 2015 р. (по відношенню до 2014 р.), у подальшому темпи росту залишалися більш повільними (табл. 2.8).

**Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва
у Дніпропетровській області, % до попереднього року**

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства усіх категорій, у т.ч.	94,1	106,3	100,3	100,5	102,7
	102,2*	95,2*	106,3*	97,8*	108,1*
сільськогосподарські підприємства	90,5	108,2	100,4	102,3	103,2
			110,0*	96,8*	112,6*
господарства населення	100,0	103,7	100,1	97,7	101,9
			101,8*	99,2*	102,3*

Структура сільськогосподарського виробництва Дніпропетровської області представлена у табл. 2.9. Можна стверджувати про відносно усталену структуру сільськогосподарського виробництва регіону як протягом досліджуваного періоду, так і за період, починаючи з 2000 р. (частка продукції рослинництва становила 74,4 % у 2000 р., частка продукції тваринництва у 2000 р. становила 25,6 %).

Таблиця 2.9

**Структура сільськогосподарського виробництва
Дніпропетровської області, %**

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Продукція рослинництва	67,9	70,5	70,6	69,7	73,4
Продукція тваринництва	32,1	29,5	29,4	30,3	26,6

Примітка. Розраховано за [6 – 7].

Основними напрямками виробничої діяльності агропромислового комплексу Дніпропетровської області є вирощування зернових і технічних культур, виробництво м'ясо-молочної продукції та яєць. Основу сільськогосподарського виробництва в області складає рослинництво, на яке припадає близько 73,4 % сільськогосподарського виробництва. На рис. 2.5 наведено індекси продукції рослинництва Дніпропетровської області в розрізі категорій господарств, що свідчать про поступову позитивну динаміку розвитку цієї галузі протягом 2014 – 2018 рр. У той же час, темпи росту виробництва продукції рослинництва в регіоні є меншими, ніж загальнодержавні показники. Так у 2018 р. показник у господарствах усіх категорій Дніпропетровської області становить 105,3 % (в Україні – 110,7 %), у сільськогосподарських підприємствах – 106,9 % (в Україні – 114,8 %), у господарствах населення – 103,0 % (в Україні – 104,4 %).

За розрахунками на підставі даних Державної служби статистики України [8] у 2018 р. порівняно з 2014 р. обсяги виробництва зернових та зернобобових культур становили 105,1 %, насіння соняшнику – 135,7 %, картоплі – 79,5 %, овочів – 94 % (табл. 2.10).

У структурі рослинництва домінують культури технічні (25 % від загального обсягу продукції сільського господарства), культури зернові та зернобобові (24,2 %), картопля, овочеві культури та баштанні продовольчі

становлять 15,4 %, незначну частку займають культури плодів та ягідні, виноград (3,6 %), культури кормові (0,7 %). Родючі землі області дозволяють вирощувати високі врожаї сільськогосподарських культур. Великі площі посівів зайнято під пшеницею, соняшником, кукурудзою, ячменем. У структурі виробництва зернових культур домінує озима пшениця – 48,7 %, кукурудза на зерно – 28,8 %, ярий ячмінь – 13,8 %.

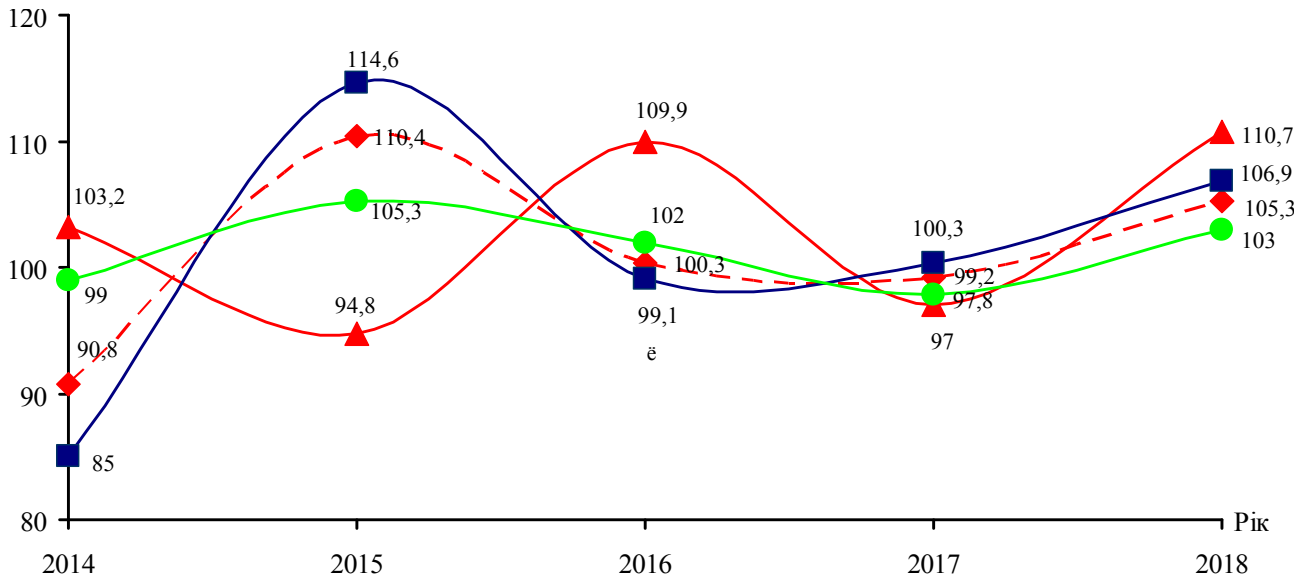

Рис. 2.5. Динаміка виробництва продукції рослинництва Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр., у % до попереднього року

- ◆— Господарства усіх категорій (Дніпропетровська обл)
- ▲— Господарства усіх категорій (Україна)
- Сільськогосподарські підприємства
- Господарства населення

Таблиця 2.10

Виробництво основних сільськогосподарських культур у Дніпропетровській області, тис. т

Види с/г культур	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Зернові та зернобобові культури	3317,8	3866,2	3480,8	3578,4	3487,5	105,1
Насіння соняшнику	945,6	1198,6	1264,1	1202,8	1283,2	135,7
Картопля	658,9	560,3	602,1	567,9	523,9	79,5
Овочі	709,6	728,3	732,7	702,6	667,0	94,0

Примітка. Наведено та розраховано за [8].

Зерновий сектор області є стратегічною галуззю економіки, який визначає обсяги, пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення області, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських товаровиробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій. Протягом останніх шести років аграріям області вдається отримати понад 3 млн. т зернових культур.

Урожайність основних сільськогосподарських культур наведено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц/га [7]

Види с/г культур	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Культури зернові та зернобобові (включаючи кукурудзу на зерно)	28,7	32,6	31,9	31,9	31,1
Соняшник	16,9	22,4	20,0	19,2	21,6
Картопля	126,7	104,7	113,0	106,9	98,5
Культури овочеві	201,9	207,6	205,1	197,2	187,9
Культури плодові та ягідні	94,7	105,5	110,6	104,5	136,2

Спостерігається підвищення урожайності зернових та зернобобових (у 2018 р. 108,4 % від показника 2014 р.), соняшника (127,8 % відповідно), культур плодових та ягідних (143,8 % відповідно). Зниження урожайності спостерігається по картоплі (77,7 % від показника 2014 р.), культурам овочевим (93,1 % відповідно).

Урожайність зернових та зернобобових культур становить 31,1 ц/га, що є меншим, ніж середній показник по Україні. За окремими видами культур урожайність становить: пшениця озима – 30,1 ц/га (38,2 ц/га показник по Україні), пшениця яра – 23,2 ц/га (37,1 ц/га відповідно), кукурудза на зерно – 43,0 ц/га (74,3 ц/га відповідно), ячмінь озимий – 24,6 ц/га (34,3 ц/га відповідно), ячмінь ярий – 19,4 ц/га (28,3 ц/га відповідно), жито озиме – 27,2 ц/га (27,9 ц/га відповідно), овес – 11,5 ц/га (22,5 ц/га відповідно), гречка – 8,0 ц/га (13,5 ц/га відповідно), просо – 15,7 ц/га (15,4 ц/га відповідно), зернобобові – 14,0 ц/га (18,1 ц/га відповідно).

Тваринництво – одна із стратегічно важливих галузей у загальній структурі сільського виробництва області, основним напрямом розвитку якої є збільшення обсягів виробництва всіх видів тваринницької продукції, особливо м'яса птиці, молока, яєць. Крім того, успішний розвиток галузі забезпечує значну кількість сільського населення робочими місцями та зменшує соціальні проблеми села. Розведенням худоби та птиці займаються 236 господарств, у тому числі свинарством – 139, скотарством – 48, птахівництвом – 30. У галузі свинарства створена одна з найбільших в Україні племінна база. Усього в області працює 3 племінні заводи і 6 племінних репродукторів з маточним поголів'ям 1,9 тис. голів [1].

Продукція тваринництва становить 26,6 % у загальній структурі продукції сільського господарства Дніпропетровської області. У 2018 р. порівняно з 2014 р. обсяги виробництва м'яса становили 108,9 %, молока – 82,4 %, яєць – 80,5 % (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Виробництво основних видів продукції тваринництва
Дніпропетровської області**

Види продукції	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
М'ясо, тис. т	293,4	298,0	311,1	330,9	319,5	108,9
Молоко, тис. т	357,2	344,6	319,5	300,7	294,3	82,4
Яйця, млн. шт.	1046,6	923,7	803,1	845,3	842,4	80,5

Протягом 2014 – 2018 рр. спостерігається чітка тенденція до зменшення обсягів виробництва молока та яєць, обсяги виробництва м'яса мають тенденцію до повільного зростання.

Негативним чинником, який справляє вплив на обсяги виробництва продукції тваринництва в сільському господарстві, є скорочення поголів'я худоби (табл. 2.13). У 2018 р. відносно 2014 р. поголів'я великої рогатої худоби становило 93,1 %, зокрема, корів – 89,8 %, свиней – 68,5 %, вівць та коз – 102,7 %, птиці – 108,0 %, хоча область має одну з найкращих в Україні племінних баз.

Таблиця 2.13

Поголів'я худоби та птиці Дніпропетровської області, тис. голів

Види поголів'я	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Велика рогата худоба	131,2	130,3	127,2	125,6	122,1	93,1
у т.ч. корови	75,9	73,1	71,6	71,8	68,2	89,8
Свині	530,1	470,3	426,1	371,4	363,3	68,5
Вівці і кози	56,1	57,5	55,3	58,3	57,6	102,7
Птиця	18069,2	16870,3	18629,9	18548,7	19521,9	108,0

Примітка. Наведено та розраховано за [7; 9].

Результатом негативної тенденції скорочення поголів'я великої рогатої худоби є зменшення виробництва деяких видів продукції тваринництва (зокрема, молока) в розрахунку на одну особу (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу

Види продукції	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014, %
М'ясо, кг	68,4	70,4	73,9	79,9	116,8
Молоко, кг	108,8	105,5	98,5	93,1	85,6
Яйця, шт.	319	283	248	262	82,1

Примітка. Наведено та розраховано за [7].

На рис. 2.6 наведено індекси продукції тваринництва Дніпропетровської області в розрізі категорій господарств, що свідчать про нестабільну динаміку розвитку цієї галузі в регіоні, цілком повторюючи тенденцію розвитку рослинництва в частині відставання показників Дніпропетровської області від загальнодержавних.

Так у 2018 р. показник виробництва продукції тваринництва у господарствах усіх категорій Дніпропетровської області становить 96,7 % (в Україні – 101,5%), у сільськогосподарських підприємствах – 96,4 % (в Україні – 105,2%), у господарствах населення – 97,3% (в Україні – 98,4 %).

Зважаючи на те, що тваринництво як галузь генерує найбільше робочих місць у сільській місцевості, територіальні громади регіону можуть долучитися до підтримки підприємців, які інвестують у цей вид діяльності.

За результатами 2018 р. 61,6 % продукції сільського господарства регіону створено на сільськогосподарських підприємствах, 38,4 % – у господарствах населення. Господарства населення забезпечили 42,1 % продукції

рослинництва, 29,1 % продукції тваринництва. Таким чином, у структурі виробництва продукції сільського господарства переважає внесок сільськогосподарських підприємств. У господарствах населення вироблено 76,6 % молока, 94,5 % картоплі, 87,1 % овочевих культур, 88,1 % плодівих та ягідних культур, 37,2 % зернових та зернобобових культур.

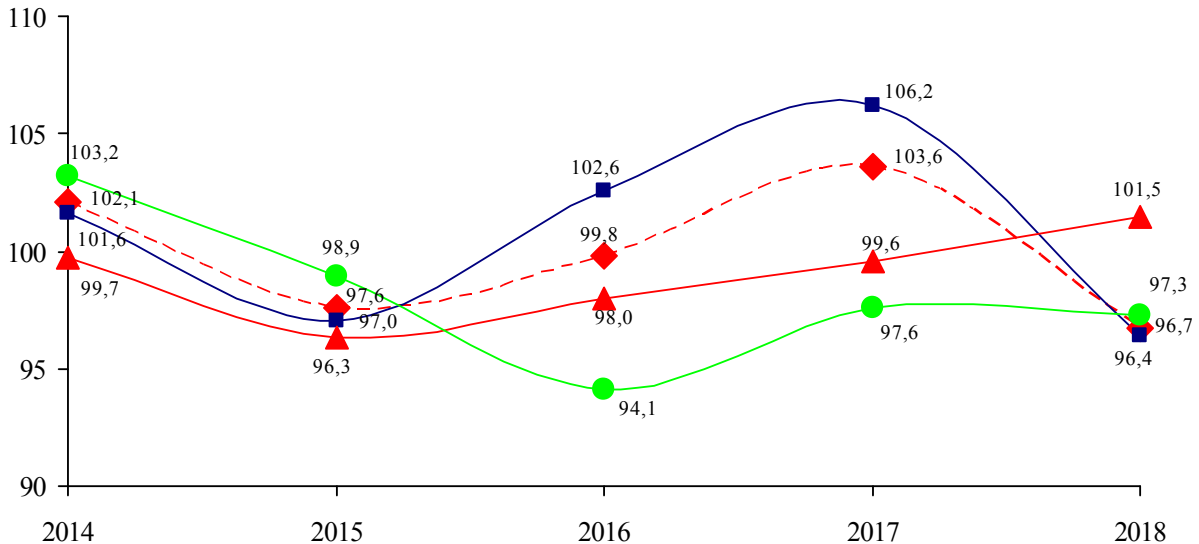

Рис. 2.6. Динаміка виробництва продукції тваринництва Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр., у % до попереднього року

- ◆— Господарства усіх категорій (Дніпропетровська обл)
- ▲— Господарства усіх категорій (Україна)
- Сільськогосподарські підприємства
- Господарства населення

Станом на 01.01.2019 р. у Дніпропетровській області налічується 161,2 тис. особистих селянських господарств. Порівняно з 2017 р. їх кількість зменшилась на 6 тис. Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» започатковано інститут сімейних фермерських господарств. З метою забезпечення повноцінної участі в аграрному ринку та посилення соціального захисту членів таких господарств, стимулювання створення на їх основі життєздатної системи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та подальшого забезпечення комплексного розвитку малих форм господарювання у сільській місцевості створення сімейних фермерських господарств можна рекомендувати для створення в сільській місцевості регіону.

На думку експертів, однією з найбільш гострих проблем в Україні та її регіонах залишається слабкість кооперативного руху на селі, який сприяв би подальшому розвитку інфраструктури аграрного ринку, позитивно впливав на цінові коливання на продовольчому ринку, створював прозору мережу заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції.

Перспективою для розвитку сільських територій регіону є створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. В Дніпропетровській

області діє 34 сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, у тому числі: молочарських – 18, плодоовочевих – 1, інших – 15.

Для зберігання зернових та технічних культур в області діє 76 зернових складів, крім того у сільгосп підприємствах нараховується ще 1 522 зернові склади. Загальна ємність складів для зберігання зернових та технічних культур – 4,54 млн. т. В області налічується 62 сховища (загальна ємність – 173,1 тис. т) для зберігання сільгосппродукції, у тому числі: овочів – 46 (84,9 тис. т), картоплі – 9 (59,8 тис. т), фруктів – 7 (28,4 тис. т).

Для здійснення сільгоспвиробниками торгівлі безпосередньо із транспортних засобів в області функціонують оптові ринки сільгосппродукції: ТОВ «Еліт- Бізнес» у м. Кривий Ріг на 578 торгових місць, оптово-роздрібний промислово-продовольчий ярмарок «Передовий» у м. Дніпро на 250 місць та промислово-продовольчий ринок на 137 торгових місць у м. Зеленодольськ Апостолівського району.

У Дніпропетровській області реалізується низка проектів із залученням інвестицій. У квітні 2018 р. впроваджено в дію канадський кооперативний зерновий Проект розвитку зерносховищ та сільськогосподарських кооперативів в Україні – кооперативний підхід надає можливість фермерам здійснювати загальні закупівлі (включаючи придбання високоякісного посівного матеріалу), мати спільний доступ до сучасного обладнання з доробки та зберігання зерна, спільно здійснювати поставки зернових безпосередньо до найбільших покупців тоді, коли ціни є найвищими.

На базі сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу «Зерновий» Васильківського району побудований та введений в дію елеватор потужністю 12 тис. т (вартість проекту – близько 6 млн. канадських доларів).

У рамках канадського проекту «Розвиток молочного бізнесу в Україні» у Покровському районі завершено будівництво другої черги демонстраційної ферми (сільськогосподарське підприємство «Молочарське»), а саме – будівництво корівника на 60 голів джерсейської породи (вже закуплено та завезено в Україну 45 нетелей з Данії).

Об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «Господар» продовжує розвивати мережу кооперативів молочного напрямку: діє лабораторія з аналізів якості молока (юридична особа ТОВ «Дейрі Менеджмент Систем») – щомісяця в лабораторії проводиться аналіз 5 000 зразків молока; з метою збільшення мережі збору молока встановлюються танки-охолоджувачі та забезпечуються молоковозами молочні кооперативи, які є членами об'єднання: сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «Добробут Андріївки», «Первоцвіт», «Жовтневий», «Молочна ріка», «Любава»; збір молока організовано на 109 пунктах, кооперативне об'єднання щоденно продає 20 т молока.

У 2018 р. реалізовувались також й інші інвестиційні проекти, а саме:

– товариство з обмеженою відповідальністю «Сади Дніпра» Дніпровського району – збільшено площі закладених багаторічних насаджень фруктових дерев (яблунь) терміном плодоношення понад 10 років до площі 60,4 га та будівництво холодильника для зберігання вирощеної продукції;

– товариство з обмеженою відповідальністю АФ «Агро – Овен» Магдалинівського району – реконструкція свиногокомплексу для 56 вирощування 70 тис. голів свиней на рік;

– будівництво II черги племінного репродуктора з виробництва 15 млн. шт. інкубаційного яйця на рік;

– будівництво комплексу з переробки та зберігання 20 тис. т овочів на рік;

– дочірнє підприємство «Націонал-плюс» приватного підприємства «Націонал» Царичанського району – реконструкція молочної ферми на 540 голів корів;

– сільськогосподарське товариство з обмеженою відповідальністю «Агромайстер» Солонянського району – реконструкція свиногокомплексу на 840 голів свиней (180 т м'яса на рік).

Висновки: За підсумками 2018 р. Дніпропетровська область за показником частки продукції сільського господарства у загальному виробництві посіла 4-е місце серед регіонів України (у 2017 р. – 2-е місце).

У період 2014 – 2018 рр. спостерігаються позитивні зрушення у сільськогосподарській сфері Дніпропетровської області, коли виробництво валової продукції сільського господарства у 2018 р. становило 107,2 % від рівня 2014 р. Суттєві позитивні зрушення відбувалися у 2015 р. (по відношенню до 2014 р.), у подальшому спостерігався стабільний темп росту. Проблемним аспектом є відставання показників темпу росту в регіоні у порівнянні з загальнодержавними показниками в окремі роки.

Основу сільськогосподарського виробництва в області складає рослинництво, на яке припадає близько 73,4 % сільськогосподарського виробництва. Темпи росту виробництва продукції рослинництва в регіоні є меншими, ніж загальнодержавні показники. Перспективою для розвитку галузі рослинництва та підвищення урожайності сільськогосподарських культур є відновлення зрошувального землеробства.

Протягом 2014 – 2018 рр. спостерігається чітка тенденція до зменшення обсягів виробництва молока та яєць, обсяги виробництва м'яса мають тенденцію до повільного зростання. Негативним чинником є скорочення поголів'я худоби.

Станом на 01.01.2019 р. у Дніпропетровській області налічується 161,2 тис. особистих селянських господарств. Порівняно з 2017 р. їх кількість зменшилась на 6 тис. Перспективою для розвитку сільських територій регіону є створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 рік. – Режим доступу : adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Socialno-ekonomichnij%20rozvitok%20oblasti/zvit_soc_ekonom_2018.pdf. – Назва з екрану.

2. Статистичний збірник «Регіони України». 2015 рік. Ч. 1. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm.

3. Статистичний збірник «Регіони України». 2016 рік. Ч. 1. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm.

4. Продукція сільського господарства у господарствах усіх категорій за регіонами. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_sg2017_pdf.pdf.

5. Індекс сільськогосподарської продукції у 2018 р. (попередні дані). – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Соціально-економічне становище Дніпропетровської області за 2018 рік. Статистичний бюлетень. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Сільське господарство Дніпропетровської області. Статистичний збірник. – Дніпро, 2018. – 169 с.
8. Виробництво основних сільськогосподарських культур. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Виробництво основних видів продукції тваринництва за регіонами. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Корінець Р. Навчання фахівців у сфері сільського розвитку : інформаційний посібник для тренера (тестовий варіант) / Р. Корінець, Н. Морозюк, В. Васильєв, Ю. Бакун. – Київ. : U-Lead. – 2018. – 212 с.

2.4. Енергоефективність та розвиток альтернативної енергетики

На початку ХХІ ст. сформувався сучасне бачення місії світової енергетики – максимально ефективного використання природних паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) та потенціалу енергетичного сектора для зростання світової економіки і підвищення якості життя населення планети. Питання енергозбереження стає все більше актуальним не лише в контексті енергетичної незалежності України, а й контексті економії бюджетних коштів держави та регіону. Що стосується загальнонаціонального масштабу, то загальний обсяг відпуску електроенергії за всіма джерелами постачання енергії у 2017 р. становив 147,8 млрд. кВт·год, теплоенергії – 99,0 млн. Гкал. Установлена електрична потужність за усіма видами енергогенеруючих установок на початок 2018 р. становила 53 930 тис. кВт, установлена теплова потужність – 277,6 тис. Гкал/год.

У структурі джерел постачання електроенергії за видами генеруючих установок найбільш вагомими були теплові електростанції (ТЕС), питома вага яких займала 47 %, атомні електростанції (АЕС) – 23 %, теплоелектроцентралі (ТЕЦ) – 18 %; у структурі джерел постачання теплоенергії найбільша частка припадала на теплоцентралі (котельні) – 83 % й ТЕЦ – 11 %. При цьому частка генеруючих підприємств (установок) з виробництва електроенергії та теплоенергії, що працювали на біопаливі, становила 24 %. Зазначеними підприємствами (установками) відпущено електроенергії 103 млн. кВт·год (7 % від загальних обсягів), теплоенергії – 5 303 тис. Гкал (5 %).

Підприємствами й організаціями протягом 2017 р. на виробничо-експлуатаційні та комунально-господарські потреби було використано 88,8 млрд. кВт. год. електроенергії та 59,9 млн. Гкал теплоенергії. У структурі використання підприємствами й організаціями електроенергії основну частку (71 %) становили витрати на виробництво всіх видів продукції та виконання робіт, на власні технологічні потреби енергогенеруючих підприємств припадало 14 % (від загальних обсягів використання), на комунально-господарські потреби підприємств – 13 %, інші витрати підприємств – понад 1 %. Крім того, втрати в електромережах енергосистем становили у 2016 р. 10,0 млрд. кВт. год.

У 2017 р. порівняно з попереднім роком обсяги використання електроенергії, без урахування власного споживання енергогенеруючими установками, збільшилися у цілому на 0,5 %. Збільшення обсягів використання електроенергії спостерігалось у 14 регіонах, серед яких найбільше в м. Києві, Миколаївській, Черкаській, Волинській, Одеській та Закарпатській областях. Значну частину електроенергії (62 %) використали підприємства Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Харківської, Полтавської областей та м. Києва.

Порівняно з 2016 р. обсяги використання теплоенергії, без урахування власного споживання енергогенеруючими установками, зменшилися в цілому на 4 %. Зменшення обсягів використання теплоенергії відбулося у 13 регіонах, серед яких найбільше в Донецькій, Рівненській, Запорізькій, Кіровоградській, Чернівецькій областях.

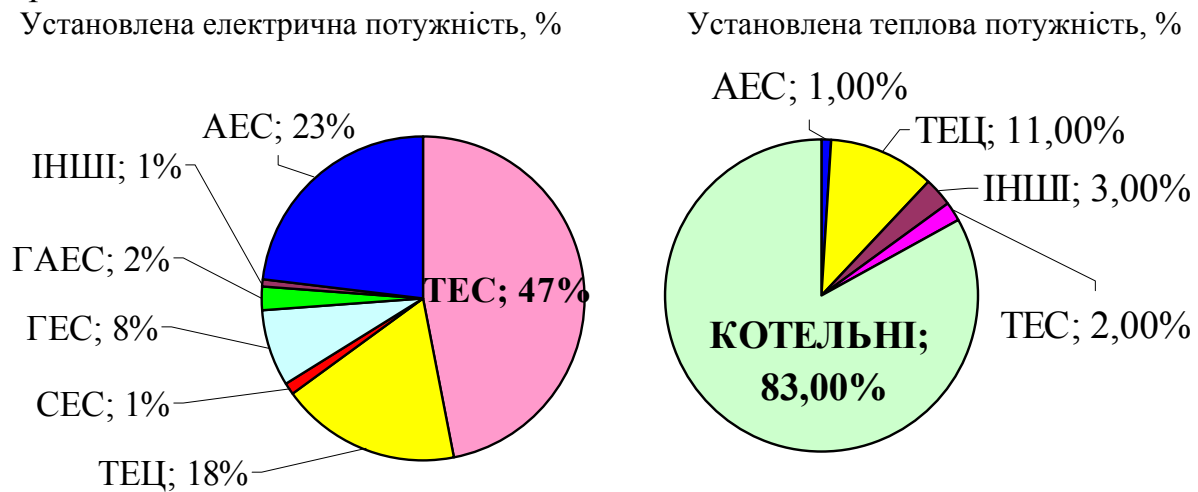

Рис. 2.7. Структура установленної потужності за джерелами постачання енергії в Україні в 2017 р.

У структурі використання теплоенергії основну частку (60 %) становили витрати на виробництво всіх видів продукції та виконання робіт, на власні технологічні потреби енергогенеруючих підприємств припадало 16 % (від загальних обсягів використання), на комунально-господарські потреби підприємств – 24 %. Крім того, втрати в тепломережах енергосистем становили у 2017 р. 10,2 млн. Гкал. Найбільшими кінцевими споживачами теплоенергії у 2017 р. були підприємства Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Київської, Миколаївської, Рівненської, Харківської, Черкаської областей та м. Києва, питома вага яких становила 70 % від загальних обсягів використання (без витрат на власні потреби генеруючих об'єктів).

Основні витрати електроенергії та теплоенергії припадали на промисловість – відповідно 77 % і 59,6 % загального обсягу їхніх витрат; діяльність транспорту та зв'язку – відповідно 7,4 % і 2,4 %; сільське господарство, мисливство та лісове господарство – 2,7 % і 4,1 %.

Основними споживачами електроенергії були підприємства таких видів економічної діяльності, як переробна промисловість (42,4 %), з неї металургійне

виробництво становило 22,3 %; постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (17,2 %), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (7,4 %). Серед основних споживачів теплоенергії були підприємства переробної промисловості (59,6 %), з неї підприємства металургійного і хімічного виробництва становили відповідно 23,8 % і 8,8 %; державного управління й оборони; обов'язкового соціального страхування (9,1 %); освіти (4,9 %) і охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (3,8 %).

Таблиця 2.15

Використання електроенергії та теплоенергії за 2017 р. за регіонами*

	Електроенергія, млн.кВт·год	Теплоенергія, тис.Гкал
Україна	88816,0	59876,5
Вінницька	1754,1	2027,9
Волинська	756,8	842,9
Дніпропетровська	23489,4	12458,1
Донецька	10381,7	5808,7
Житомирська	1222,0	1263,9
Закарпатська	529,1	447,0
Запорізька	8525,4	2906,2
Івано-Франківська	1934,9	992,9
Київська	3081,6	3076,3
Кіровоградська	2254,9	1127,7
Луганська	2778,8	2193,9
Львівська	2529,8	1973,8
Миколаївська	3170,1	3288,8
Одеська	3025,1	2055,9
Полтавська	4010,5	2829,9
Рівненська	2550,9	2399,8
Сумська	1281,8	1265,5
Тернопільська	456,3	800,0
Харківська	4016,9	3210,9
Херсонська	976,5	598,6
Хмельницька	1834,2	1274,6
Черкаська	2023,1	2706,4
Чернівецька	389,6	327,9
Чернігівська	889,0	899,3
м. Київ	4953,4	3099,6
В середньому по Україні	3552,64	2395,06

* за даними держкомстату

За даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області, підприємствами та організаціями регіону (табл. 2.16) у 2014 р. використано 25,4 млн. т паливно-енергетичних ресурсів в умовному обчисленні, у т. ч. котельно-пічного палива – 16,4 млн. т умов. палив., теплоенергії 8,4 млн. Гкал, електроенергії – 23,5 млрд. кВт·год. Найпоширенішим видом ресурсів у 2014 р. було паливо. У структурі використання на нього припадало майже дві третини витрат енергоресурсів, 30 % – на електроенергію, решта – на теплову енергію. У 2014 – 2018 рр. основними споживачами паливно-енергетичних ресурсів були промислові підприємства таких видів економічної діяльності, як металургійне виробництво (59,3 % загальних обсягів споживання), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (12,9 % загальних обсягів споживання), добування металевих руд (12,5 % загальних обсягів споживання).

**Використання паливно-енергетичних ресурсів
в Дніпропетровській області**

Показник	Роки			
	2014	2015	2016	2017
За типами енергії				
Котельно-пічне паливо, млн. т	16,4	13,2	Н.д.	Н.д.
Електроенергія, млрд.кВт-год	23,5	21,5	22,4	23
Теплоенергія, млн. Гкал	8,4	7,5	7,4	12
Основні споживачі електроенергії за видами економічної діяльності				
Металургійне виробництво, %	48	49	45	44
Добування металевих руд, %	32	31	30	29
Основні споживачі теплової енергії за видами економічної діяльності				
Металургійне виробництво, %	32	35	36	58
Добування металевих руд, %	12	9	7	4

* за даними Головного управління статистики в Дніпропетровській області

У 2017 р. загальний обсяг відпуску електроенергії за всіма джерелами постачання енергії складав 4,9 млрд. кВт год, теплоенергії – 11,2 млн. Гкал. Установлена електрична потужність за усіма видами енергогенеруючих установок на початок 2018 р. становила 5 621,4 тис. кВт, установлена теплова потужність – 20,7 тис. Гкал/год. Серед джерел постачання електроенергії та за видами генеруючих установок переважали теплові електростанції, джерел постачання теплоенергії – теплоцентралі (котельні).

Майже 10 % генеруючих підприємств (установок) з виробництва електроенергії та теплоенергії працювали на біопаливі. Ними було відпущено 43,6 млн. кВт год. електроенергії та 476 тис. Гкал теплоенергії (1 % і 4 % від загальних обсягів відпуску відповідно).

Таблиця 2.17

Потужність і відпуск енергії за джерелами постачання енергії

	Установлена електрична потужність, тис.кВт	Обсяг відпуску електричної енергії, млн.кВт год.	Установлена теплова потужність, Гкал/год	Обсяг відпуску теплової енергії, тис. Гкал
Усього	5621,4	4922,4	20669,0	11182,4
у тому числі				
теплоелектроцентралі	521,8	417,3	6728,0	3436,5
сонячні електростанції	22,3	18,2	–	–
гідроелектростанції	х	х
теплогенеруючі установки,				
котельні	х	х	11905,0	6605,0

за даними: http://www.dneprstat.gov.ua/expres/2018/06/23_06_2018/e-v%2017t.pdf

Підприємствами та організаціями області протягом 2017 р. на виробничо-експлуатаційні та господарські потреби використано 23,1 млрд.кВт год. електроенергії та 11,9 млн. Гкал теплоенергії.

У 2017 р. порівняно з 2016 р. обсяги використання електроенергії, без урахування власного споживання енергогенеруючими підприємствами (установками), зменшилися у цілому на 0,5 %, теплоенергії – на 3,6 %.

Використання теплоенергії та електроенергії за основними видами економічної діяльності у 2017 р.

	Теплоенергія, тис.Гкал		Електроенергія, млн.кВт год.	
	Обсяг використання теплоенергії, усього	Витрати на виробництво продукції (виконання робіт)	Обсяг використання електроенергії, усього	Витрати на виробництво продукції (виконання робіт)
Усього	7173,0	5954,8	22298,3	21093,5
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	138,4	133,3	140,8	134,2
Промисловість	5835,3	5643,0	19857,9	19719,8
Будівництво	20,6	2,2	31,3	17,7
Оптова та роздрібна торгівля	33,3	10,7	343,9	37,0
Транспорт, складське гос-во, поштова та кур'єрська діяльність	95,8	87,6	804,0	757,4
Тимчасове розміщення й організація харчування	6,5	–	18,3	–
Інформація та телекомунікації	17,6	16,8	36,1	32,8
Фінансова та страхова діяльн.	3,3	–	5,7	–
Операції з нерухомим майном	51,9	5,5	305,2	60,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	64,1	43,4	321,9	299,6
Діяльність у сфері адмін. та доп. обслуг.	14,7	6,2	65,8	5,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соц. страх.	541,2	6,1	201,7	29,1
Освіта	218,4	–	86,5	–
Охорона здоров'я, надання соц. доп.	112,9	–	66,7	–
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	16,9	–	10,0	–
Надання інших видів послуг	2,1	–	2,5	–

за даними: http://www.dneprstat.gov.ua/expres/2018/06/23_06_2018/e-v%2017t.pdf

У структурі використання електроенергії основну частку (91,5 % від загальних обсягів) становили витрати на виробництво всіх видів продукції та виконання робіт, на комунально-господарські потреби підприємств припадало 4,9 %, на власні технологічні потреби енергогенеруючих підприємств – 3,3 %, на інші витрати – 0,3 %. Втрати в електромережах енергосистем у 2017 р. дорівнювали 45,1 млн. кВт год. У структурі використання теплоенергії половина усіх витрат припадала на виробництво всіх видів продукції та виконання робіт, 39,5 % – на власні технологічні потреби енергогенеруючих підприємств, 10,3 % – на комунально-господарські потреби. Крім того, втрати в тепломережах енергосистем склали 411,3 тис. Гкал. Підприємства промисловості традиційно залишаються основними споживачами енергетичних ресурсів. Їх частка у загальному обсязі використання електроенергії та теплоенергії (без витрат на власні потреби генеруючих об'єктів) становила 89,1 % та 81,4 % відповідно. Зокрема підприємствами переробної промисловості використано 11 936 млн. кВт год. (53,5 % від загальних витрат електроенергії) та 4 533 тис. Гкал теплоенергії (63,2 % від загального обсягу використаної теплоенергії), підприємствами добувної промисловості і розроблення кар'єрів – відповідно 7 251,8 млн. кВт год. (32,3 %) та

762,4 тис. Гкал (10,6 %). Серед регіонів України область посіла перше місце за обсягами використання електроенергії (23,8 % від загальних обсягів витрат по країні) та теплоенергії (20,1 %). Найбільшими кінцевими споживачами електроенергії у 2017 р. були підприємства міст Кривого Рогу, Нікополя та Дніпра, питома вага яких становила 81,5 % від загальних обсягів використання (без витрат на власні потреби генеруючих об'єктів). Значна частина витрат теплоенергії (75,4 %) використана підприємствами міст Кривого Рогу, Дніпра і Кам'янського.

Таблиця 2.19

**Використання теплоенергії та електроенергії
по містах та районах області у 2017 р.**

	Теплоенергія		Електроенергія	
	тис.Гкал	%	млн.кВт год.	%
Усього	7173,0	5954,8	22298,3	21093,5
Дніпропетровська область	7173,0	100,0	22298,3	100,0
м. Дніпро	1618,7	22,6	3593,8	16,1
м. Вільногірськ	10,7	0,1	270,0	1,2
м. Жовті Води	215,1	3,0	136,8	0,6
м. Кам'янське	1607,8	22,4	1447,6	6,5
м. Кривий Ріг	2178,2	30,4	10597,3	47,5
м. Марганець	33,9	0,5	121,1	0,5
м. Нікополь	350,1	4,9	3991,0	18,0
м. Новомосковськ	39,5	0,5	136,1	0,6
м. Павлоград	313,9	4,4	686,2	3,1
м. Першотравенськ	14,1	0,2	8,7	0,0
м. Покров	42,4	0,6	255,4	1,2
м. Синельникове	26,4	0,4	76,1	0,3
м. Тернівка	61,9	0,9	9,8	0,1
райони				
Апостолівський	14,5	0,2	12,6	0,1
Васильківський	10,8	0,1	8,5	0,0
Верхньодніпровський	169,5	2,4	93,5	0,4
Дніпровський	51,0	0,7	419,6	1,9
Криворізький	10,0	0,1	22,9	0,1
Криничанський	4,7	0,1	74,2	0,3
Магдалинівський	93,2	1,3	53,9	0,2
Межівський	6,7	0,1	2,9	0,0
Нікопольський	88,8	1,2	45,5	0,2
Новомосковський	4,1	0,1	37,4	0,2
Павлоградський	6,4	0,1	5,1	0,0
Петриківський	129,7	1,8	39,1	0,2
Петропавлівський	10,4	0,1	3,4	0,0
Покровський	8,9	0,1	19,0	0,1
П'ятихатський	12,5	0,2	12,2	0,1
Синельниківський	4,3	0,1	44,0	0,2
Солонянський	12,4	0,2	38,6	0,2
Софіївський	3,2	0,0	7,8	0,0
Томаківський	10,3	0,1	14,3	0,1
Царичанський	1,5	0,0	6,0	0,0
Широківський	4,0	0,1	4,0	0,0
Юр'ївський	3,4	0,0	3,9	0,0

за даними: http://www.dneprstat.gov.ua/expres/2018/06/23_06_2018/e-v%2017t.pdf

Актуальними питаннями щодо енергоефективності та зменшення споживання енергетичних ресурсів у Дніпропетровській області є високий рівень

енергоємності валового регіонального продукту, значна частка нетехнічних втрат енергоносіїв та відсутність чіткого співфінансування з державного бюджету заходів з енергозбереження. З 2010 р. на території Дніпропетровської області постійно реалізуються програми щодо енергоефективності, а саме «Програма підвищення енергоефективності зменшення споживання енергетичних ресурсів». Основними заходами які проводяться в межах покращення використання енергії підприємствами та організаціями регіону є: удосконалення існуючих технологій на діючому підприємстві; формування значних комплексних цільових інноваційних проектів, що мають регіональне та національне значення; зниження рівня питомих паливно-енергетичних витрат; здійснення розрахунків за спожиті енергоресурси тільки за показниками приладів обліку для всіх категорій споживачів; здійснення заходів із популяризації серед широких верств населення ефективного та ощадливого споживання паливно-енергетичних ресурсів; сприяння висвітленню цього питання у навчальних закладах Дніпропетровської області; створення системи підтримки просування інноваційних продуктів на ринку енергоефективності та енергоспоживання. Іншою частиною розвитку енергоефективності є виробництво енергії, електроенергетична галузь Дніпропетровської області забезпечує приблизно 10 % виробленої в Україні електроенергії. Важливими питаннями в цьому сегменті енергоефективності можна виділити: нестабільність забезпечення потреб теплових електростанцій області вугіллям необхідної якості; недоотримання від споживачів у повному обсязі платежів за спожиті енергоносії, а як наслідок недостатність обігових коштів енергогенеруючих підприємств Дніпропетровської області.

Для вирішення вищезазначених проблем 2014 – 2018 рр. в Дніпропетровській області були визначені пріоритетні заходи щодо ефективного виробництва енергії підприємствами регіону: стабільна та надійна робота енергогенеруючих підприємств області, що входять до складу енергосистеми України та беруть участь у регулюванні, покритті сезонних та добових графіків навантажень (ТЕЦ, ГЕС); надійність електропостачання з урахуванням вимог споживачів, зростання електричних навантажень та обсягів споживання електроенергії; перевірка нормативного рівня якості електроенергії; адаптивність електромереж до зростаючих потреб регіонів з енергозабезпечення; скорочення витрат на розподіл електричної енергії; реконструкція і технічна модернізація розподільних електричних мереж; поліпшення технічного стану електричних мереж. Під час виконання вищезазначених завдань було досягнуто наступні загальні результати: підвищення надійності, безаварійності і економічності роботи обладнання; забезпечення інтенсивного рівня зростання обсягів виробництва шляхом прискорення процесу технічного переозброєння, модернізації, та реконструкції діючого виробництва із застосуванням сучасного високопродуктивного обладнання; підтримка виробничих потужностей та впровадження новітніх технологій виробництва; зниження та недопущення понаднормативних втрат електроенергії; зниження нетехнічних втрат електроенергії; постійне оновлення та модернізація ВП «Придніпровська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго».

З метою забезпечення надійності енергопостачання, скорочення витрат на розподіл електричної енергії, поліпшення технічного стану електричних мереж, покриття зростаючих навантажень, забезпечення безаварійної роботи системи електропостачання, забезпечення стабільної та надійної роботи енергогенеруючих підприємств області на території Дніпропетровської області здійснено наступні заходи:

– у 2014 – 2018 рр. постійне оновлення основних фондів підприємств Дніпропетровської області з метою покращення рівня енергоефективності та енергоспоживання (ПрАТ з П «Дніпровський олійно-екстраційний завод», ПАТ «Надія», ПАТ «Дніпровський крохмало-патоковий комбінат», ПАТ «Кондитерська фабрика А.В.К.», ПАТ «ДМК», ПАТ «Дніпровський стрілочний завод»);

– у 2016 – 2018 рр. розпочато та завершено будівництво нової підстанції ПС-150 кВ «Наддніпряньська» АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» в м. Дніпрі. Новий об'єкт електромережі дозволить вирішити наступні завдання: підвищення якості електропостачання мешканцям Соборного та Шевченківських районів м. Дніпро; покрити нестачу електропотужностей, забезпечить будівництво метрополітену м. Дніпро необхідними енергоресурсами та підвищить надійність всієї енергомережі м. Дніпро;

– ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго» у 2014 – 2018 рр. постійно модернізує та покращує безпеку й ефективність електромереж області. На території області продовжено перехід від систем централізованого опалення на системи альтернативного опалення в тому числі на електроопалення (м. Нікополь, м. Марганець, м. Покров). Причиною цього стали наступні фактори: зменшення кількості абонентів централізованого опалення в загальній структурі споживачів енергії, зношеність комунікацій, застаріле неефективне обладнання в системі централізованого теплопостачання, утримання котелень, які не задіяні на повну потужність, висока ціна на газ та збільшення боргу населення за використану теплову енергію;

– у 2016 р. розпочато реконструкцію гідроагрегату Г2 на філії «Середньодніпровська ГЕС» ПАТ «Укргідроенерго». Протягом цього періоду було виконано роботи, які дозволять підвищити потужність гідроагрегату майже на 15 % з існуючих 44 МВт до 50 МВт. Крім того планується підвищити якість використання та збільшити коефіцієнт корисної дії реконструйованого гідроагрегату на 4 %, що має зменшити витрати води на виробництво одиниці продукції;

– протягом 2015 – 2017 рр. проведено реконструкцію енергоблоку № 1 на ВП «Криворізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго». Під час реконструкції було повністю замінені основні агрегати. Що дало можливість в декілька раз зменшити викиди шкідливих речовин в атмосферу. За рахунок проведеної реконструкції вдалося: підвищити надійність та продовжити термін експлуатації енергоблоку більше ніж на 15 років; підвищити потужність до 315 МВт (з 282 МВт); збільшити показники економічності зазначеного енергоблоку;

– 2014 – 2018 рр.. відбувається поступовий перехід на теплоелектростанціях Дніпропетровської області з антрацитного вугілля на газове;

– розвиток альтернативної енергетики в Дніпропетровській області у період 2014 – 2018 рр.. відбувається доволі активно. Так, по-перше, на

Дніпропетровщині працюють найбільш потужні котельні на альтернативному паливі в Україні. Вони працюють на соняшниковому лушпинні і зовсім не споживають газу. Найбільша автономна котельня – в обласній дитячій лікарні на Космічній. Потужність її семи твердопаливних котлів – 10,5 МВт. Вона дозволяє економити близько 2 млн. кубометрів газу на рік. Тепла вистачає і для обігріву онкологічного диспансеру, обласного перинатального центру та 8-ї міськлікарні. Для Дніпровської міської лікарні № 9 звели котельню потужністю 6 МВт, для 4-ї – 7,5 МВт. Загалом на Дніпропетровщині працює 185 установок, які виробляють теплову енергію з альтернативних джерел енергії, з яких 147 забезпечують тепловою енергією об'єкти бюджетної сфери. По-друге, курс на впровадження сонячної енергетики Дніпропетровщина так само успішно реалізує. Сонячні батареї стали з'являтися не тільки в приватних будинках, але і на об'єктах соціальної інфраструктури. З 2016 р. в Підгородньому вітчизняні інвестори запустили унікальну для Східної Європи сонячну електростанцію з трекерною системою. За допомогою спеціальних датчиків батареї на ній обертаються і слідує за сонцем протягом дня. Такі рухливі модулі дозволяють виробляти на 50 % більше енергії, ніж звичайні стаціонарні установки. Потім сонячну електростанцію побудували в Нікополі канадські інвестори. У 2018 р. в регіоні встановили 13 наземних СЕС, в порівнянні з 2017 р. їх загальна потужність зросла вчетверо. Об'єкти сонячної енергетики виробили електроенергії майже 37 млн. кВт год. Це річне споживання електрики Новомосковського району. На сьогодні в Дніпропетровській області енергію сонця конвертують в електричну 47 станцій. Їх загальна потужність – 338 МВт. Національну статистику щодо альтернативної енергетики представлено в табл. 2.20.

Таблиця 2.20

Енергоспоживання в Україні на основі відновлюваних джерел¹

	Од. вим.	2014	2015	2016	2017
Загальне постачання первинної енергії	тис. т н.е.	105683	90090	94383	89625
в тому числі:					
Гідроенергетика	тис. т н.е.	729	464	660	769
у % до підсумку	%	0,7	0,5	0,7	0,9
Енергія біопалива та відходи	тис. т н.е.	1934	2102	2832	3046
у % до підсумку	%	1,8	2,3	3,0	3,4
Вітрова та сонячна енергія	тис. т н.е.	134	134	124	149
у % до підсумку	%	0,1	0,1	0,1	0,2
Усього енергія від відновлюваних джерел					
Загальне постачання енергії від відновлюваних джерел	тис. т н.е.	2797	2700	3616	3964
Частка постачання енергії від відновлюваних джерел	%	2,6	3,0	3,8	4,4

¹ 2014-2017 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Дані оперативні.

Примітка. В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку у зв'язку з округленням даних.

Висновки. Світовий досвід свідчить, що лише там відбулось швидке досягнення міжнародної конкурентоспроможності держави, де наріжним каменем державної політики постала енергоефективність. Зростання енергоефективності в Дніпропетровській області можливе за рахунок реалізації науково обґрунтованої, системної та програмно і законодавчо підкріпленої політики енергоефективності.

Філософія енергозбереження та підвищення енергоефективності для України має свої характерні риси. Задекларована пріоритетність політики енергозбереження в Україні тривалий час не була підкріплена ефективною формою та механізмами взаємодії влади, бізнесу та наукового потенціалу у питаннях впровадження інноваційних енергозберігаючих технологій. Мета енергозберігаючої політики полягає не в обмеженні споживання енергоресурсів, а у підвищенні ефективності використання первинних енергоносіїв на регіональному рівні. Досвід таких країн, як США, Німеччина, Японія, Південна Корея, показав, що суттєве зростання енергоефективності може бути лише за умови реалізації не лише державної, а й регіональної енергоефективної політики

Таблиця 2.21

Загальне постачання первинної в Україні енергії за 2014 – 2017 рр.¹

	Одиниці виміру	2014	2015	2016	2017 ²
Виробництво енергії	тис. т н.е.	76928	61614	66323	58851
Імпорт енергії	тис. т н.е.	34437	31575	29152	35261
Експорт енергії	тис. т н.е.	6967	1447	1427	1944
Міжнародні морські та авіаційні бункери	тис. т н.е.	131	124	157	251
Зміни запасів	тис. т н.е.	1417	-1529	492	-2291
в тому числі:					
Електроенергія	тис. т н.е.	-725	-116	-323	-445
у % до підсумку	%	-0,7	-0,1	-0,	-0,5
Теплоенергія	тис. т н.е.	745	571	599	546
у % до підсумку	%	0,7	0,6	0,6	0,6

¹ 2014-2017 рр. без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Дані оперативні.

Примітка. В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку у зв'язку з округленням даних.

Про енергозбереження в Дніпропетровській області за 2014 – 2018 рр. можна говорити як про новий енергетичний ресурс, залучення якого в господарський обіг дозволить знизити енергоємність суспільного виробництва. Передбачається, що енергозбереження, витісняючи інші енергоресурси із паливно-енергетичного балансу, саме стає своєрідним енергетичним ресурсом. Головним пріоритетом енергозбереження та енергоефективності області є впровадження сучасних енергоефективних технологій в існуючі підприємства та розвиток альтернативної енергетики. Відповідно до проведеного аналізу основними шляхами щодо енергозбереження в області можуть бути:

- забезпечення енергетичної безпеки області за рахунок підвищення рівня енергоефективності та втілення заходів (проектів) раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) у бюджетній сфері, житлово-комунальному господарстві та промислово-господарському секторі;
- збільшення частки енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих видів палива в енергетичному балансі області;
- забезпечення надійності електропостачання, скорочення витрат на розподіл електричної енергії;
- поліпшення технічного стану електричних мереж;
- забезпечення стабільної та надійної роботи енергогенеруючих підприємств області, що входять до складу енергосистеми України та беруть участь у регулюванні, покритті сезонних та добових графіків навантажень (ТЕС, ГЕС).

Список використаних джерел:

1. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області за 2015 рік
2. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області за 2016 рік
3. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області за 2017 рік
4. Програма соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області за 2018 рік
5. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/energ.htm
6. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/energ/pve/arh_pve_u.htm
7. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/energ/vmp/vmp_u/vmp_0519_u.htmhttp://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ekolog/ukr/k_ensp_u.html
8. Моніторинг виконання основних показників соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 рік Головного управління статистики у Дніпропетровській області http://www.dnprstat.gov.ua/expres/2018/06/23_06_2018/e-v%2017t.pdf

2.5. Розвиток житлово-комунального господарства

Кожний мешканець України відчуває на собі безпосередній вплив стану житлово-комунального обслуговування, бо саме житлово-комунальне господарство надає послуги і є однією з важливих частин територіальної інфраструктури. Разом з тим, житлово-комунальне господарство є найбільш відсталим сегментом в економічній діяльності України в цілому та Дніпропетровської області, зокрема. Воно знаходиться у важкому становищі, про що свідчить високий рівень технічного зносу основних засобів, інфраструктурних елементів та об'єктів житлово-комунального господарства.

Вплив стану справ у житлово-комунальному господарстві Дніпропетровської області можна відстежити за даними за 2014 – 2018 рр., які наведено в табл. 2.22 та на рис. 2.8.

Таблиця 2.22

Характеристика співвідношення деяких економічних показників Дніпропетровської області за 2014 – 2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014,%
Видатки з бюджету на ЖКГ, % до загальної суми видатків	12,6	5,2	9,3	7,2	7,0	55,0
Індекс споживчих цін, %	125,7	142,6	112,7	112,8	109,2	197,9,
Індекс споживчих цін на житло, воду, електроенергію та інші види палива, %	143,2	183,2	150,2	107,9	112,1	332,8
Реальний наявний дохід населення, %	94,0	81,1	99,2	106,7	114,8	98,5
Індекс реальної середньомісячної заробітної плати, %	97,1	78,8	102,3	119,1	115,8	93,3

Аналітичний огляд табл. 2.22 дозволяє зробити висновки, що за період, що розглядається, при постійному зростанні споживчих цін на житло, воду, електроенергію та інші види палива (у 3,3 рази) видатки з бюджету на житлово-комунальне господарство знизилися (на 55,0 %). При цьому, не дивлячись на зростання у 2017 – 2018 рр. доходів населення, реальна заробітна плата знизилася на 6,7 %, реальний наявний дохід – на 1,5 %, а зростання споживчих цін склало 97,9 %.

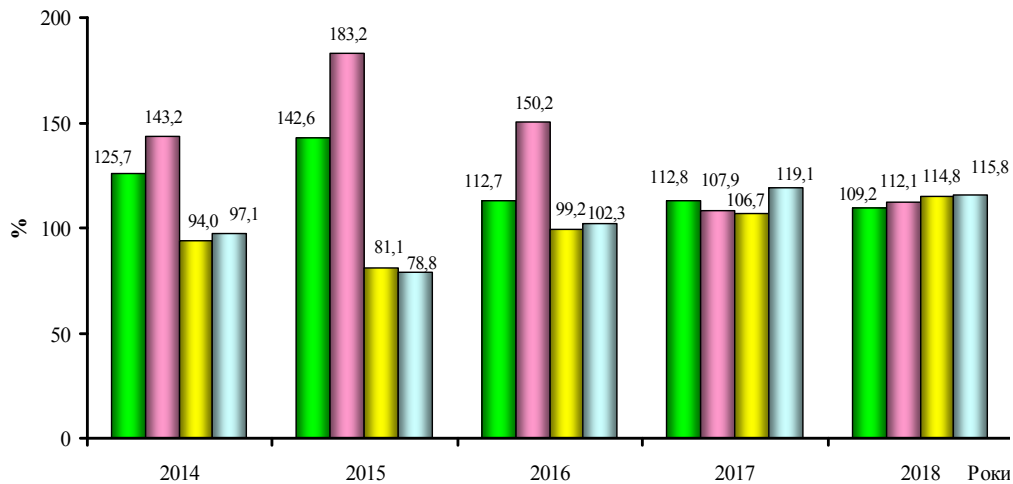

Рис. 2.8. Співвідношення доходів населення, споживчих цін та цін на житло, воду, електроенергію та інші види палива у Дніпропетровській області за період 2014 – 2018 рр. [4].

- Індекс споживчих цін
- Індекс споживчих цін на житло, воду, електроенергію та інші види палива
- Реальний наявний дохід населення
- Індекс реальної середньомісячної заробітної плати

Зрозуміло, що такий стан справ сприяє наявності заборгованості сплати населенням за житлово-комунальні послуги. Рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг складав 85,5 % по стану на 01.01.2016 р., 94,3 % на 01.01.2017 р., 96,6 % на 01.01.2018 р. та склав 2 822,4 млн. грн.

Витрати населення як основного споживача житлово-комунальних послуг збільшуються. Витрати домогосподарств на оплату житлово-комунальних послуг населенням у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство до споживчих витрат у відсотках наведені в табл. 2.23.

Таблиця 2.23

Структура сукупних витрат домогосподарств у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство за 2014 – 2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014,%
Сукупні витрати за місяць, грн.	4398,7	4428,7	5440,5	6760,6	8752,6	152,7
Споживчі витрати, %	94,0	92,2	91,4	91,8	88,1	-2,2 п.п.
У т.ч. оплата житла, комунальних продуктів та послуг, %	10,3	11,2	14,2	15,5	14,5	5,5 п.п.
з них сума пільг та субсидій	0,3	0,9	3,9	4,1	Н.д.	3,8 п.п.

За період 2014 – 2018 рр. сукупні витрати за місяць збільшилися на 52,7 %. При цьому у структурі витрат домогосподарств споживчі витрати у цілому зменшилися, при одночасному зростанні частки витрат на оплату житла, комунальних продуктів та послуг – на 5,5 п.п. а частки пільг та субсидій – на 3,8 п.п. Таке співвідношення показників свідчить про те, що пільги та субсидії, які надаються населенню недостатні для того щоб повністю компенсувати підвищення цін на послуг ЖКГ. Про це також свідчать данні табл. 2.24 у якій наведено інформацію щодо стану оплати населенням за житлово-комунальні послуги.

**Оплата населения за жилищно-коммунальные услуги
у Днепропетровській області за 2014 – 2018 рр.**

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014,%
Нараховано до сплати, млн. грн.	4007,373	5509,704	7931,679	8652,781	11269,656	281,2
Відсоток оплати населення за житлово-комунальні послуги, %	92,2	94,3	79,6	91,1	77,9	84,4
Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг, млн. грн.	2150,977	2370,413	3947,5	4622,1	7009,9	325,8

Так, обсяги коштів, нарахованих до сплати збільшилися у 2,8 рази та склали у 2018 р. 11 269,656 млн. грн., але ці кошти не сплачуються на 100 %. Якщо у 2014 – 2015 рр. сплачувалось 92,2 – 94,3 % від суми нарахованих коштів, то у 2018 р. було сплачено лише 77,9 %. Це призвело до зростання заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг до 70 009,9 млн. грн., що порівняно із 2014 р. складає 3,2 рази. У структурі заборгованості найбільшу частку складає заборгованість за постачання природного газу (40,2 %) на другому місці – заборгованість за централізоване опалення та постачання гарячої води (35,8 %) (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Структура заборгованості населення за видами житлово-комунальних послуг на кінець 2018 р. %

Стан оплати населенням Дніпропетровської області житлово-комунальних послуг має сезонний характер. Якщо проаналізувати ситуацію за грудень 2017 – грудень 2018 рр. (рис. 2.10), то наглядно видно як збільшується розрив між нарахованими та сплаченими коштами за житлово-комунальні послуги у осінньо-зимовий період [11].

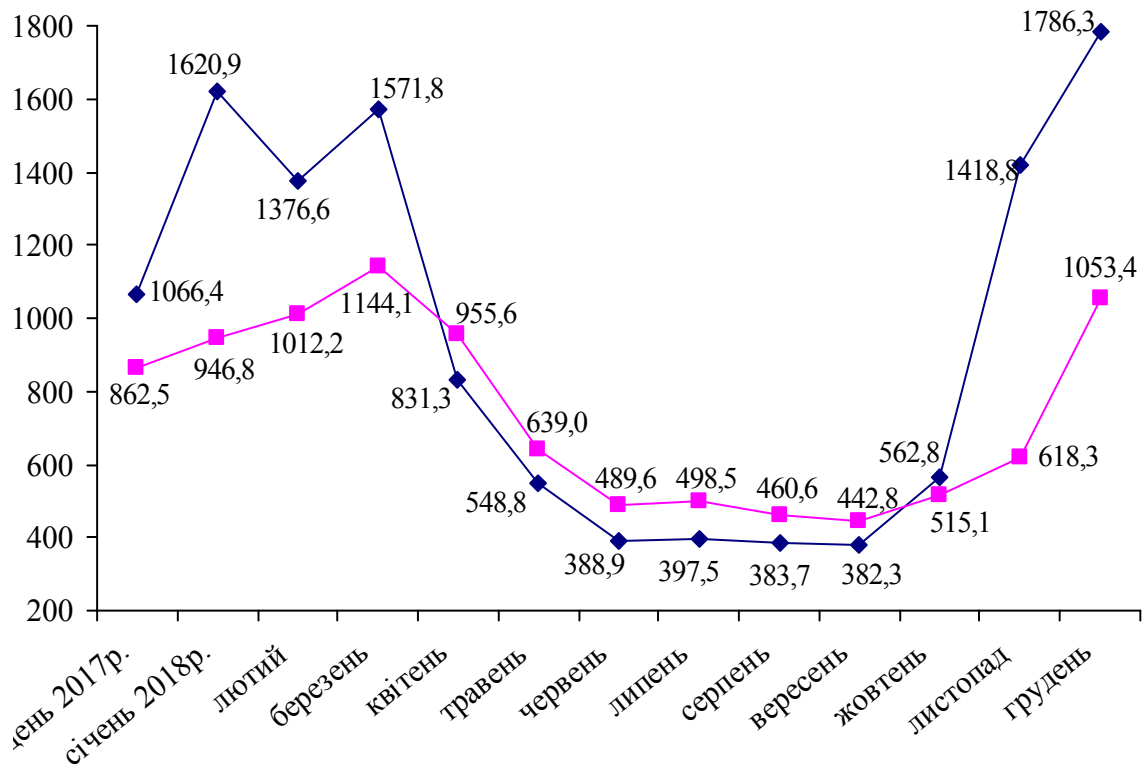

Рис. 2.10. Стан оплати населенням Дніпропетровської області житлово-комунальних послуг за грудень 2017 – грудень 2018 рр., млн. грн.

◆ Нараховано ■ Сплачено

Розвиток житлово-комунального господарства тісно взаємопов'язаний із напрямками соціально-економічного розвитку економіки країни. Розглядаючи діяльність житлово-комунального господарства та рівень його сервісу, слід зазначити, що з позицій вимог суспільного розвитку житлово-комунальному господарству ще далеко до задоволення його потреб.

Зокрема, зменшення видатків бюджету на ЖКГ та несвоєчасна оплата абонентів за отримані послуги призводить до підвищення зносу комунальної інфраструктури та збільшення ветхого та аварійного житлового фонду.

Для більш детального розгляду кількісних і якісних показників розвитку житлово-комунального господарства України доцільно розглянути стан окремих видів його діяльності.

Житловий фонд. На сьогодні в області налічується понад 20 тис. од. багатоквартирних будинків, площа житлового фонду складає 77 297 млн. кв. м. (по стану на кінець 2017 р.). Значна частина будинків побудована ще в період 50-х – 90-х рр. минулого століття та потребує не тільки капітального ремонту, а й відновлення. Здебільш мешканці багатоквартирних будинків нарікають на стан покрівель будинків та на погіршення технічного стану ліфтового господарства. На сьогодні 10 % житлового фонду потребує проведення капітального ремонту покрівель. Що стосується ліфтового господарства, то його характеристику наведено у табл. 2.25.

В 2018 р. на балансі ліфтового господарства перебувало 7 340 ліфтів, з них 85,5 % становлять ліфти, які мають термін експлуатації 25 і більше років, а

це 6 280 шт. Такі ліфти по закінченню терміну експлуатації підлягають капітальному ремонту, модернізації або заміні. За останні п'ять років на розвиток ліфтового господарства було спрямовано 591,2 млн. грн. Це дало змогу відремонтувати та замінити 1 987 ліфтів та зменшити кількість непрацюючих ліфтів з 495 у 2014 р. до 105 од. у 2018 р.

Таблиця 2.25

Стан ліфтового господарства в житловому фонді комунальної власності по Дніпропетровській області за 2014 – 2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Загальна кількість ліфтів, од	8777	8792	8266	8270	7340	83,6
Кількість ліфтів, які експлуатуються понад 25 років, од.	6183	6358	6627	6984	6280	101,5
Кількість ліфтів, які експлуатуються понад 25 років, % до загальної кількості	70,4	72,3	80,2	84,4	85,5	121,4
Кількість непрацюючих ліфтів, од.	495	530	494	265	105	21,2
Ремонт та заміна ліфтів, од.	212	100	384	445	846	399,0
Фінансування, що спрямоване на розвиток ліфтового господарства млн. грн.	10,3	33,9	123,3	118,1	305,6	2966,9

З метою раціонального використання власних коштів та ефективного управління багатоквартирними будинками, співвласниками будинків активно створюються відповідні об'єднання (об'єднання співвласників багатоквартирних будинків – ОСББ). Дніпропетровська область займає перше місце по кількості створених ОСББ по Україні. З 2014 р. в області створено 1 918 ОСББ. На кінець 2018 р. таких об'єднань в області налічувалось 2 954 од.

В області останні декілька років активно приділяється увага впровадженню заходів спрямованих на енергозаощадження та енергонезалежність територій. В житловому фонді втілюються проекти по енергомодернізації будинків.

У рамках реалізації Програми підтримки населення в енергозбереженні житлового сектору Дніпропетровщини на 2015 – 2020 рр., передбачено відшкодування в повному обсязі відсоткових ставок на впровадження енергоефективних заходів для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельного комплексу [13].

Результатом дії Урядової програми «теплих» кредитів та фінансової підтримки з боку місцевих органів влади в області за 4 роки активно втілювались заходи, спрямовані на енергоефективність житлових будинків, шляхом їх енергомодернізації. Учасниками зазначених програм стали понад 42 тис. родин на загальну суму понад 300 млн. грн. Ці показники є одними з найвищих по Україні (на 23 % вище середніх показників по Україні).

Загалом в області прийнято 15 місцевих програм підтримки енергоефективності. Тільки за останній рік попит на оформлення кредитів збільшився в 3 рази. Враховуючи стабільно високий попит на «теплі» кредити серед мешканців, наразі розглядається необхідність прийняття відповідних програм в інших населених пунктах області.

Водопостачання. Дані табл. 2.26 містять показники водопостачання та водовідведення в житлово-комунальному господарстві [11].

Таблиця 2.26

**Показники водопостачання та водовідведення
у Дніпропетровській області за 2013 – 2018 рр.**

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Загальна протяжність водогінних мереж, км	13901,6	13920,3	13947,2	14686,84	14762,23	106,1
З них ветхих та аварійних, км	6152	6577	6628	6418,4	5519,9	89,7
Заміна водопровідних мереж, км	5,0	66,1	71,3	75,6	81,13	1622,6
Загальна протяжність каналізаційних мереж, м	4528,0	4574,9	4578,0	4660,16	4668,58	103,1
З них ветхих та аварійних, км	1546,1	1626,4	1768,9	1796,8	1912,77	123,7
Заміна каналізаційних мереж, км	4,3	16,1	17,73	16,25	16,88	392,5
Частка абонентів (споживачів), які обладнані засобами обліку води, %	88,3	90,2	96,5	98	98	110,3

Послуги з водопостачання та водовідведення надають 88 підприємств усіх форм власності. Централізованим водопостачанням в області охоплено близько 2,7 млн. населення, або 84 %. Централізоване питне водопостачання здійснюється на 1,7 % за рахунок використання підземних джерел та 98,3 % – поверхневих вод. Щорічно споживачам Дніпропетровської області реалізується понад 300 млн. м³ питної води. Близько 2 % сільського населення користується привізною водою. Для вирішення питання забезпечення сільського населення області централізованим питним водопостачанням упродовж 2014 – 2018 рр. завдяки консолідації коштів бюджетів усіх рівнів збудовано близько 230 км водопровідних мереж. Наведені результати свідчать, що загальна протяжність водопровідних мереж зростає в динаміці. Так, загальна протяжність водопровідних мереж на кінець 2018 р. становила 14 762,23 км. Замінено 299,13 км, хоча ще 37,3 % залишається у аварійному та ветхому стані.

Разом з тим збільшується і загальна протяжність каналізаційних мереж. На кінець 2018 р. 40,0 % каналізаційних мереж мають ветхий та аварійний стан, що зумовлено понаднормативною експлуатацією мережі. Частка абонентів (споживачів), які обладнані засобами обліку води, зросла на 10,3 % та станом на кінець 2018 р. складала 98 %.

З метою реалізації заходів щодо забезпечення якісною питною водою мешканців області в 2017 р. за кошти обласного та державного бюджетів для вирішення питання водозабезпечення населення, що користується привізною водою, збудовано 70 км водопровідних мереж, що дозволило забезпечити якісною послугою централізованого питного водопостачання близько 19 тис. сільських мешканців (в населених пунктах Дніпровського, Криворізького, Криничанського, Межівського, Софіївського, Широківського та Томаківського районах), які ніколи не мали її у своїх будинках або мали із значними перебоями. Для поліпшення якості централізованого водопостачання та водовідведення мешканцям області реконструйовано 13 км водопровідних та 5 км каналізаційних мереж; 5 водопровідних

насосних станцій, 1 водопровідну очисну станцію, 1 каналізаційну насосну та 2 очисні станції. Проведені заходи дозволили забезпечити якісним водопостачанням близько 90 тис. мешканців м. Нікополь, м. Покров та Дніпровського району.

За кошти місцевих бюджетів та інших коштів (кошти підприємств, кредити, гранди) у 2017 р.: реконструйовано та збудовано близько 35 км водопровідних та 3 км каналізаційних мереж; реконструйовано 5 од. водопровідних очисних споруд та водопровідних насосних станцій; реконструйовано 2 од. каналізаційних очисних споруд та каналізаційних насосних станцій; на 7 водозаборах упорядковано зони санітарної охорони джерел питного водопостачання.

Теплопостачання. У Дніпропетровській області виробництво теплової енергії для опалення об'єктів соціальної сфери та житлового фонду забезпечують 1 409 джерел опалення (котелень). Загальна протяжність теплових мереж, що обслуговується комунальними підприємствами складає 2 514 км в двотрубному вимірі, з них 22,5 % відносяться до ветхих та аварійних (табл. 2.27).

Таблиця 2.27

**Показники роботи підприємств теплоенергетики
Дніпропетровської області за 2014-2018 рр.**

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014,%
Всього котелень на кінець року, од.	1516	1509	1484	1429	1409	0,93
Загальна протяжність теплових мереж в двотрубному обчисленні всього, км	2774,8	3153,0	2507,0	2555,8	2514,3	90,6
з них ветхих та аварійних	555,0	630,6	526,47	575,06	568,2	102,4

В якості палива основна частка котелень комунальних підприємств використовують природний газ, 3 котельні використовують вугілля (м. Тернівка та м. Першотравенськ), опалення лівобережної частини м. Дніпра та м. Зеленодольська Апостолівського р-ну здійснюється за рахунок теплової енергії виробленої ВП «Придніпровська ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» та ВП «Криворізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», що в якості палива використовують вугілля.

Обсяг загального боргу підприємств теплоенергетики області перед НАК «Нафтогаз України» за усі періоди станом на 01.01.2019 р. становив 5 млрд. 850 млн. грн. При цьому, заборгованість міських теплопостачальних підприємств становить 5 млрд. 31 млн. грн. – це майже 86 % всієї заборгованості області. Найбільшими боржниками є підприємства теплоенергетики м. Кривий Ріг, загальний борг яких становить 2 908 млн. грн. або 49,3 % від загального боргу області та м. Дніпро – 1 543 млн. грн. (27% від загального боргу області).

В області запроваджується програми переведення житлового фонду на індивідуальне опалювання. Це впровадження здійснюється внаслідок нерентабельності котелень, які опалюють житловий фонд. Востаннє зазначені роботи проводились ще у 2016 р. у містах Нікополь, Марганець, Покров, оскільки більшою частиною мешканців зазначених міст було встановлено індивідуальне опалення. Загальний бюджет Програм в 3-х містах склав 188 млн. грн., у тому числі 27,6 млн. грн. фінансування з обласного бюджету,

34,1 млн. грн. – було виділено місцевими бюджетами, 126 млн. грн. – кошти інвесторів (70 % від загального бюджету). З 13 міст обласного підпорядкування наразі 5 міст повністю відмовились від послуг централізованого теплопостачання (м. Вільногірськ, Синельніково, Нікополь, Марганець, Покров).

Однак, одним з недоліків відмови від централізованого опалення є підвищення навантаження на електричні мережі. Через те, що абоненти встановлювали індивідуальні електричні котли виникали аварійні ситуації на мережах електропостачання. Але за останні два роки силами органів місцевого самоврядування та АТ «ДТЕК Дніпровські електромережі» було виконано роботи по підсиленню усіх проблемних ділянок.

Враховуючи постійне зростання вартості природного газу, керівництвом області прийнято рішення щодо зміні курсу надання послуг з опалення об'єктів бюджетної сфери та житлових будинків у населених пунктах, шляхом відмови від застарілих газових котелень та переведення об'єктів на індивідуальне опалення або встановлення твердопаливних котелень. Так на сьогодні в області для опалення об'єктів соціальної сфери працюють понад 150 котелень на біомасі, загальною потужністю 110,4 Гкал/год. За 2018 р. зазначеними котельнями вироблено 78 тис. Гкал теплової енергії.

За 4 роки споживання природного газу в області зменшилось на 917,3 млн. куб. м або на 23 %, у тому числі підприємствами суб'єктами господарювання, які виробляють теплову енергію – на 40,18 млн. куб. м або на 6 %.

Порівняння обсягів газоспоживання за 2017 та 2018 рр. свідчить про зменшення на 390,92 млн. куб. м, або на 11 %, у тому числі підприємствами суб'єктами господарювання, які виробляють теплову енергію – на 3,66 млн. куб. м або на 0,6 %.

Держава не має іншого виходу щодо енергозаощадження як проведення енергоаудиту підприємств комунальної теплоенергетики, оснащення їх засобами технологічного обліку теплової енергії, скорочення опалювальних котелень шляхом децентралізації та переходу на альтернативні види палива. Разом з тим проводиться робота щодо заощадження енергоресурсів з населенням шляхом встановлення засобів обліку гарячої води, теплової енергії та регуляторів температури, що значно підвищить рівень довіри споживачів до послуг підприємств комунальної теплоенергетики.

Популяризація засобів обліку серед споживачів дає можливість проводити розрахунки тільки за фактично отриманий обсяг послуг, вплинути на раціональне використання енергоресурсів як серед надавачів цих послуг, так і серед споживачів, заохочувати власників будівель до покращання їх енергетичних характеристик. Це значно знизить негативний вплив на національну економіку країни, видатків з бюджету на субсидії і пільги та з дорожчання імпортованого природного газу, що, у свою чергу, призведе до підвищення рівня енергетичної безпеки держави.

Поводження з твердими побутовими відходами. Однією із загроз екологічній безпеці держави є накопичення відходів. Однак поведження з твердими побутовими відходами не забезпечує захист населення та навколишнього середовища від їх шкідливого впливу. Показники роботи підприємств, які надають послуги з вивезення побутових відходів, наведені в табл. 2.28 [6].

Показники підприємств, які надають послуги з вивезення побутових відходів у Дніпропетровській області, за 2014 – 2017 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014 %
Кількість підприємств, од.	58	73	75	75	129,3
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) всього, тис грн.	195 687,87	195 538,25	210 422,99	254 775,49	130,2

Дані таблиці свідчать про збільшення кількості підприємств і обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) підприємств, які надають послуги з вивезення побутових відходів.

На території Дніпропетровської області нараховується 10 діючих полігонів, що приймають на захоронення тверді побутові відходи. На кінець 2018 р. на полігонах та сміттєзвалищах області захоронено понад 39 млн. м³ твердих відходів. В населених пунктах області щорічно утворюється близько 5,0 млн. м³ побутових відходів, які розміщують на полігонах і звалищах.

Відповідно до чинного законодавства (Закон України «Про місцеве самоврядування» (ст. 30), збирання, транспортування, утилізація та знешкодження твердих побутових відходів є компетенцією виконавчих органів міських, селищних та сільських рад, які зволікають із фінансуванням розвитку та утриманням об'єктів сфери поводження з побутовими відходами, встановлення економічно обґрунтованих тарифів, стандартів якості послуг з вивезення відходів і організації контролю за перевезенням, розміщенням і використанням полігонів та сміттєзвалищ твердих побутових відходів. Разом з тим гальмування органами місцевого самоврядування процесів впровадження сучасних методів та технологій поводження з твердими побутовими відходами тільки посилюють і так вкрай складну ситуацію.

Так, на територіях населених пунктів області розташовані понад 270 сміттєзвалищ, які не відповідають чинному законодавству та рішення про розташування та експлуатацію яких прийняли сільські та селищні ради.

Висновки. Результати дослідження кількісних та якісних характеристик розвитку житлово-комунального господарства дають підставу стверджувати, що, не дивлячись на зусилля обласної влади, всі види діяльності житлово-комунального господарства потребують певних конструктивних змін для забезпечення умов створення ефективної економічної моделі його експлуатації та розвитку, забезпечення надійного обслуговування з урахуванням збалансованості інтересів споживачів і надавачів житлово-комунальних послуг, що, у свою чергу, знизить надмірне навантаження на економіку держави з подальшою стабілізацією та якісною зміною макроекономічного середовища і стане запорукою динамічного розвитку національного господарства в цілому.

Додає ускладнень перехресне субсидіювання, зниження рентабельності та низькі доходи населення, яке не має можливості платити ринкову ціну за послуги, надані житлово-комунальним господарством. Зайвою є і заполітизованість органів місцевої влади при формуванні кінцевого споживчого тарифу як для населення, так і для бюджетних організацій та юридичних осіб.

Найболючішим питанням всього житлово-комунального господарства є тарифи на житлово-комунальні послуги, яке потребує окремого обґрунтованого аналізу та розробки напрямів його вирішення.

Список використаних джерел:

1. Валовий регіональний продукт Дніпропетровської області у 2016 році. Статистичний збірник. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018. – 56с.
2. Звіт про виконання обласного бюджету за 2017. Режим доступу: <http://old.adm.dp.gov.ua/OBLADM/obldp.nsf/document.xsp?id=D5AADC62D882FF85C225825E00329>
3. Звіт про виконання обласного бюджету за 2018. Режим доступу <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/xvi-sesiya/%E2%84%96-437-16vi%D1%96-22-02-2019-%D1%80/>
4. Структура сукупних витрат населення у 2018 р./ Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/vrd/2017vrd2.pdf>
5. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2007 – 2018 рр. / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/ct/2018/ct03.pdf>
6. Звіт про виконання обласного бюджету на 2018 р / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/xvi-sesiya/%E2%84%96-437-16vi%D1%96-22-02-2019-%D1%80/>
7. Доходи та витрати населення Дніпропетровської області у 2018 році. Прес-випуск / Головне управління статистики у Дніпропетровській області Режим доступу: http://dneprstat.gov.ua/pres_vipuski/2019/05/15_05_2019/pres1.pdf
8. Статистичний збірник «Регіони України» за 2017 р. /Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm
9. Стан оплати населенням житлово-комунальних послуг у 2017 р.[Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області – 2 с.
10. Витрати і ресурси домогосподарств Дніпропетровської області у 2017 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Статистичний збірник. [Електр. ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області – Дніпро, 2018 – 93с.
11. Статистичні показники ЖКГ Дніпропетровської області за 2014 – 2017 рр. [Електр. ресурс] / Департамент ЖКГ Дніпропетровської обласної адміністрації – Дніпро, 2019 – 4с.
12. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2017 році. Київ 2018 – 382 с. – Режим доступу:www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?
13. Про програму соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2019 рік. – Режим доступу <https://oblrada.dp.gov.ua/rishennia/sklikannia-7/xv-sesiia/%>.

2.6. Розвиток транспортної галузі і транспортної інфраструктури

Транспортна система Дніпропетровської області є важливою складовою не тільки потужного господарського комплексу області, а й транспортного сполучення у державі, що забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезенні пасажирів та вантажів. Основними елементами транспортної системи є рухомий склад, шляхи сполучення усіх видів транспорту, а також автостанції, аеропорти, річкові порти та пристані, залізничні станції та ін.

Протягом 2014 – 2017 рр. спостерігається нестійка динаміка обсягів перевезення вантажів, але у 2017 р. не досягнуто рівня 2014 р. При цьому у перевезенні вантажів повністю задоволено потреби господарського комплексу області.

Динаміка перевезення вантажів за видами транспорту

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014, %
Транспорт*, млн. т, у т.ч.	455,2	391,3	370,5	412,7	90,7
автомобільний**	361,7	300,4	284,2	328,1	90,7
водний	0,3	0,4	0,5	н.д.	н.д.
авіаційний	0,0	0,0	0,0	н.д.	н.д.

Найбільш затребуваним видом транспорту для перевезення вантажів був автомобільний транспорт, питома вага якого у 2017 р. становила 79,5 % (рис. 2.11).

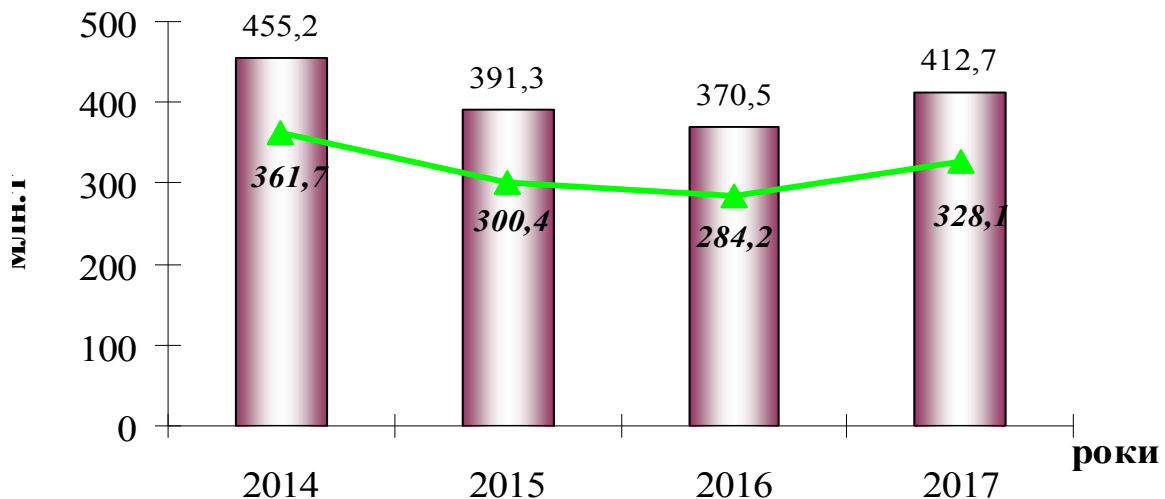

Рис. 2.11. Динаміка перевезення вантажів області у 2014 – 2017 рр., млн. т

- Перевезення вантажів усіма видами транспорту, млн. т
- Перевезення вантажів автомобільним транспортом, млн.

Аналіз динаміки вантажообороту (табл. 2.30) свідчить також про нестійку динаміку цього показника протягом 2015 – 2017 рр. загалом, в розрізі окремих видів транспорту (крім залізничного) спостерігається поступове зростання показника. У той же час, загальний вантажообіг транспорту у 2017 р. становить лише 86,9 % показника 2014 р.

У 2018 р. вантажооборот підприємств транспорту становив 27 056,3 млн. т км (збільшення на 2,2 % порівняно з 2017 р.). Вантажооборот залізничного транспорту дорівнював 23 871,8 млн. т км (на 2,4 % більше, ніж у 2017 р.).

Виходячи з того, що частка автомобільного транспорту у структурі загального вантажообороту становила 17,1 % у 2017 р., найбільшу частку в структурі цього показника займає залізничний транспорт. За обсягами перевезень вантажів автомобільним транспортом серед регіонів України Дніпропетровська область займає 1 місце протягом 2014 – 2017 рр. Серед міст і районів Дніпропетровської області за цим показником лідером є м. Кривий Ріг (270,3 млн. т, або 82,4 % у 2017 р.), м. Дніпро (12,4 млн. т, або 3,8 %). За показником вантажообороту автомобільним транспортом лідером є м. Дніпро (1 344,9 млн. т км, або 27,9 % у 2017 р.), м. Кривий Ріг (1 081,8 млн. т км, або 22,5 %), Дніпровський район (529,6 млн. т км, або 11 %).

Таблиця 2.30

Динаміка вантажообороту за видами транспорту

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014, %
Транспорт*, млн. ткм, у т.ч.	32423,2	24097,3	28794,0	28171,1	86,9
автомобільний**	3798,3	3641,6	4421,4	4815,6	126,8
водний	16,7	39,6	41,4	н.д.	н.д.
авіаційний	1,3	3,8	6,1	н.д.	н.д.

Протягом 2018 р. спостерігалось зростання обсягів відправлення брухту чорних металів (на 21,3 % у порівнянні з 2017 р.), залізної і марганцевої руд (на 3,4 %). Разом з тим, скоротилося транспортування лісових вантажів (на 20,0 %), хімічних і мінеральних добрив (на 51,8 %), нафти і нафтопродуктів (на 48,0 %), коксу (на 24,2 %), зерна і продуктів перемолу (на 29,5 %), чорних металів (на 1,1 %), цементу (на 19,9 %), будівельних матеріалів (на 19,8 %), кам'яного вугілля (на 0,5 %).

Аналіз динаміки перевезення пасажирів свідчить про суттєве зменшення обсягів перевезення пасажирським транспортом протягом 2014 – 2017 рр. Обсяги перевезень пасажирів усіма видами транспорту у 2017 р. становили 65,5 % від рівня 2014 р. При цьому потреби у пасажироперевезеннях повністю задоволено.

Також суттєво зменшилися обсяги перевезень пасажирів автомобільним (автобуси) транспортом (у 2017 р. 44,1 % від рівня 2014 р.). Обсяги перевезень тролейбусним, трамвайним і метрополітенівським транспортом суттєво не змінилися протягом 2014 – 2017 рр. (табл. 2.31).

Таблиця 2.31

Динаміка перевезення (відправлення) пасажирів за видами транспорту

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014, %
Транспорт*, млн., у т.ч.	490,7	417,1	337,2	321,6	65,5
автомобільний (автобуси)**	264,9	163,2	101,7	116,9	44,1
водний	0,0	0,0	0,0	н.д.	н.д.
авіаційний	0,2	0,1	0,1	н.д.	н.д.
тролейбусний	53,6	63,1	56,5	55,0	102,6
трамвайний	129,0	145,6	133,2	127,6	98,9
метрополітенівський	7,4	8,0	7,4	7,6	102,7

Протягом 2018 р. перевезено 313,3 млн. пасажирів (97,4 % від рівня 2017 р. (за попередніми даними)).

У структурі перевезення (відправлення) пасажирів за видами транспорту протягом 2014 – 2017 рр. відбулися суттєві зміни (табл. 2.32).

Так у 2014 р. перевезення автомобільним транспортом складала 54 % від загального обсягу. Протягом 2014 – 2017 рр. відбувалося поступове зменшення питомої ваги автомобільних перевезень до значення 36,3 %, натомість відбувалося поступове збільшення питомої ваги тролейбусних перевезень (з 10,9 % до 17,1 %), трамвайних перевезень (з 26,3 % до 39,7 %), метрополітенівських перевезень (з 1,5 % до 2,4 %). Розподіл перевезення (відправлення) пасажирів за видами транспорту у 2017 р наведено на рис. 2.12.

Таблиця 2.32

**Структура перевезення (відправлення) пасажирів за видами транспорту
Дніпропетровської області у 2014 – 2017 рр., %**

Показник	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Транспорт*, у т.ч.	100	100	100	100
автомобільний (автобуси)**	54,0	39,2	30,1	36,3
водний	0,0	0,0	0,0	н.д.
авіаційний	0,0	0,0	0,0	н.д.
тролейбусний	10,9	15,1	16,7	17,1
трамвайний	26,3	34,9	39,5	39,7
метрополітенівський	1,5	1,9	2,2	2,4

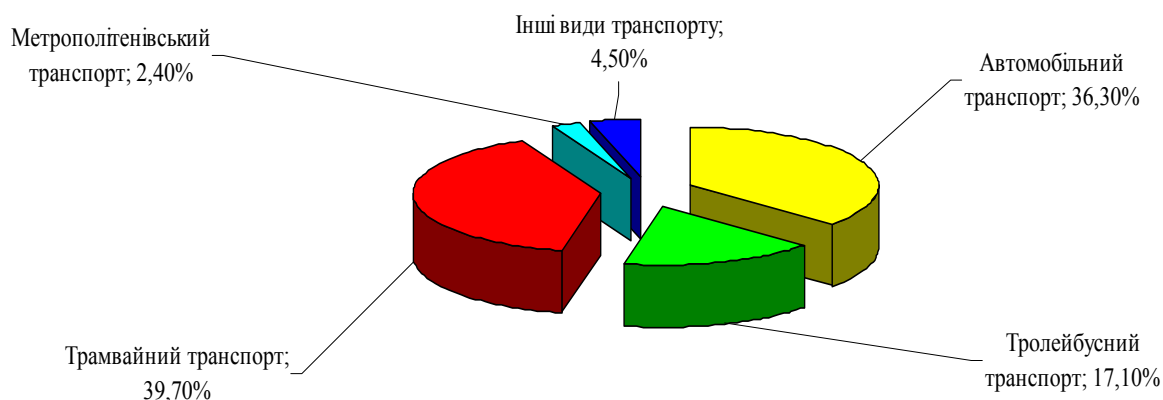

Рис. 2.12. Розподіл перевезення (відправлення) пасажирів за видами транспорту у 2017 р., %

Аналіз динаміки пасажирообороту свідчить про стійку тенденцію до його зменшення протягом 2014 – 2017 рр. Так у 2017 р. показник пасажирообороту за усіма видами транспорту становив 69,2 % від рівня 2014 р. (табл. 2.33).

Таблиця 2.33

Пасажирооборот області за видами транспорту у 2014 – 2017 рр., %

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014, %
Транспорт*, млн. пас. км, у т.ч.	7663,2	6325,3	5838,9	5302,5	69,2
автомобільний (автобуси)**	3719,3	2404,1	1887,2	2184,8	58,7
водний	0,4	0,5	0,5	н.д.	н.д.
авіаційний	120,4	109,2	105,5	н.д.	н.д.
тролейбусний	388,7	457,9	410,0	401,7	103,3
трамвайний	802,0	905,5	827,6	790,9	98,6
метрополітенівський	35,3	38,2	35,8	36,3	102,8

Примітка. Складено і розраховано за [2]. *Включаючи залізничний. **З урахуванням обсягів автомобільних пасажирських перевезень (автобусами), виконаних підприємствами малого бізнесу – фізичними і юридичними особами.

Суттєво зменшився пасажирооборот автомобільного транспорту (у 2017 р. 58,7 % від рівня 2014 р.). Пасажирооборот тролейбусного та метрополітенівського транспорту збільшився несуттєво (у 2017 р. 103,2 % та 102,8 % відповідно від рівня 2014 р.). Протягом 2018 р. пасажирооборот становив 5265,8 млн. пас. км, що на 0,7 % менше, ніж у 2017 р.

У структурі пасажирообороту спостерігається зменшення частки автомобільного транспорту, натомість поступово збільшується питома вага тролейбусного, трамвайного та метрополітенівського транспорту (табл. 2.34).

Таблиця 2.34

**Структура пасажирообороту за видами за транспорту
Дніпропетровської області у 2014 – 2017 рр., %**

Показник	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Транспорт*, у т.ч.	100	100	100	100
автомобільний (автобуси)**	48,4	38,0	32,3	41,2
водний	0,0	0,0	0,0	н.д.
авіаційний	1,6	1,7	1,8	н.д.
тролейбусний	5,1	7,2	7,0	7,6
трамвайний	10,5	14,3	14,2	14,9
метрополітенівський	0,5	0,6	0,6	0,7

За обсягами перевезень автомобільним транспортом серед міст та районів області у 2017 р. лідерами є м. Дніпро (45 900,0 тис. пас.), м. Кривий Ріг (34 339,6 тис. пас.), м. Кам'янське (11 757,7 тис. пас.). Аналогічним є розподіл лідерів у регіоні за показником пасажирообороту у 2017 р. (м. Дніпро – 1 213,8 млн. пас. км, м. Кривий Ріг – 423,5 млн. пас. км, м. Кам'янське – 219,5 млн. пас. км).

За показником обсягу перевезень пасажирів автомобільним транспортом Дніпропетровська область у 2017 р. займає 4-е місце, трамвайним – 1-е місце, тролейбусним – 5-е місце.

Питома вага автомобільних доріг загального користування Дніпропетровської області у 2017 р. становила 5,6 % від показника України. Відповідно, частка доріг з твердим покриттям склала 5,7 %. Питома вага трамвайних колій загального користування становить 23,8 %, тролейбусних ліній загального користування – 13,3 % від показника в Україні.

Довжина шляхів сполучення Дніпропетровської області у період 2014 – 2017 рр. залишалась майже незмінною (табл. 2.35).

Таблиця 2.35

Динаміка довжини шляхів сполучення області у 2014 – 2017 рр.

Показник	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2017 до 2014, %
Довжина автомобільних доріг загального користування, км, у т.ч.	9172,0	9172,0	9179,9	9179,9	100,1
з твердим покриттям	9165,2	9165,2	9173,1	9173,1	100,1
Довжина тролейбусних ліній загального користування, км	445,6	445,6	450,0	450,0	101,0
Довжина трамвайних колій загального користування, км	374,0	373,2	373,1	373,1	99,8

Примітка. Складено і розраховано за [2].

Аналіз наявного рухомого складу електротранспорту Дніпропетровської області (рис. 2.13) свідчить про незадовільну ситуацію з оновленням транспортного парку. У структурі рухомого складу переважають трамвайні вагони з часом експлуатації 15 років і більше (95,7 %) і тролейбусні машини з аналогічним часом експлуатації (64,4 %).

У 2018 р. з метою системного оновлення рухомого складу для пасажирських перевезень регіональною філією «Придніпровська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця» капітально відремонтовано і модернізовано електропоїзд ЕР2Т-7222. У січні – серпні 2018 р. у спеціалізованих вагоноремонтних депо різними видами ремонту відновили 4 033 вантажні вагони, у т. ч. 330 капітально відремонтували; у січні – липні 2018 р. різними видами ремонту оновили 175,4 км колії. Виконано реконструкцію 23 км колії, посилений капітальний та капітальний ремонт – майже 15,7 км, посилений середній та середній – майже 47,7 км, комплексно-оздоровчий – 47,1 км колії. Ремонтно-колійні роботи велися на основних напрямках вантажного та пасажирського руху – П’ятихатки – Чаплине, Лозова – Солоне Озеро та в Криворізькому регіоні.

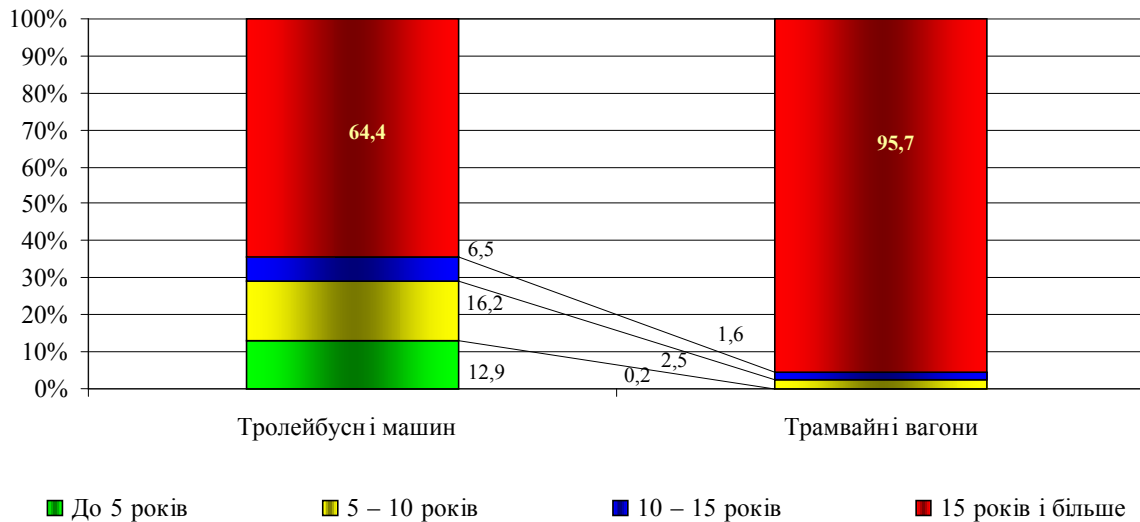

Рис. 2.13. Структура наявного електротранспорту Дніпропетровської області у 2017 р., %

■ До 5 років ■ 5 – 10 років ■ 10 – 15 років ■ 15 років і більше

Тривають роботи з будівництва метрополітену в м. Дніпро.

За січень – червень 2018 р. придбано 23 тролейбуси, відремонтовано 21 одиницю трамвайних вагонів, 7 одиниць тролейбусів, 17 км трамвайних колій та 15 км контактної мережі (в один провід). За даними виконавчих комітетів міських рад, придбано 30 одиниць міського транспорту.

З метою покращення стану об'єктів транспортної інфраструктури у 2018 р. затверджено робочі проекти:

- «Капітальний ремонт дороги на проспекті 200-річчя Кривого Рогу від вул. Спаської до вул. Едуарда Фукса в Саксаганському районі в м. Кривий Ріг Дніпропетровської області»;
- «Капітальний ремонт вул. Курчатова в м. Дніпрі». Корикування»;
- «Капітальний ремонт автодорожнього моста № 2 через р. Дніпро в м. Дніпро». Корикування»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О041710 Солоне – Лошкарівка – Широке – Р-73/км 0+000 – км 17+483 Солонянського району Дніпропетровської області»;

- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О041405 Гаврилівка – Іванівка – Новопавлівка км 4+990 – км 22+560 Межівського району Дніпропетровської області»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О042205 Овов'язівське – Кочережки – Булахівка – /М-04/км 4+567 – км 15+800; км 22+000 – км 31+030 Павлоградського району області»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О040301 Верхньодніпровськ – Боровківка – Доброгірське км 0+000 – км 29+042 Верхньодніпровського району Дніпропетровської області»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О0410110 Вільне – Гвардійське – /М-18/ км 0+000 – км 0+900; км 1+000 – км 20+940 Новомосковського району Дніпропетровської області»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О041302 Петропавлівка – Сонцеве – Богданівка км 0+000 – км 16+350 Петропавлівського району Дніпропетровської області»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О040909 Станція Лошкарівка – Маринопіль – Гірницьке км 13+340 – км 33+580 Нікопольського району Дніпропетровської області»;
- «Капітальний ремонт автомобільної дороги загального користування місцевого значення О041106 Зелене – Богданівка – Богуслав км 0+000 – км 18+600 Павлоградського району Дніпропетровської області».

Висновки: Питома вага автомобільних доріг загального користування Дніпропетровської області у 2017 р. становила 5,6 % від показника України, частка доріг з твердим покриттям склала 5,7 %. Питома вага трамвайних колій загального користування становить 23,8 %, тролейбусних ліній загального користування – 13,3 % від показника в Україні. Довжина шляхів сполучення Дніпропетровської області у період 2014 – 2017 рр. залишалась майже незмінною.

Найбільш затребуваним видом транспорту для перевезення вантажів був автомобільний транспорт, питома вага якого у 2017 р. становила 79,5 %. За обсягами перевезень вантажів автомобільним транспортом серед регіонів України Дніпропетровська область займає 1 місце протягом 2014 – 2017 рр.

Протягом 2014 – 2017 рр. спостерігається нестійка динаміка обсягів перевезення вантажів, але у 2017 р. не досягнуто рівня 2014 р. (обсяги перевезення вантажів усіма видами транспорту становлять 90,7 %).

Аналіз динаміки вантажообороту (табл. 2.30) свідчить також про нестійку динаміку цього показника протягом 2015 – 2017 рр. загалом, в розрізі окремих видів транспорту (крім залізничного) спостерігається поступове зростання показника. Загальний вантажообіг транспорту у 2017 р. становить 86,9 % показника 2014 р.

Аналіз динаміки пасажирообороту свідчить про стійку тенденцію до його зменшення протягом 2014 – 2017 рр. У 2017 р. показник пасажирообороту за усіма видами транспорту становив 69,2 % від рівня 2014 р. Обсяги перевезень пасажирів усіма видами транспорту у 2017 р. становили 65,5 % від рівня 2014 р. Суттєво зменшилися обсяги перевезень пасажирів автомобільним (автобуси) транспортом (у 2017 р. 44,1 % від рівня 2014 р.). Обсяги перевезень

тролейбусним, трамвайним і метрополітенівським транспортом суттєво не змінилися протягом 2014 – 2017 рр.

Відбувалося поступове зменшення питомої ваги автомобільних перевезень пасажирів до значення 36,3 %, натомість відбувалося поступове збільшення питомої ваги троллейбусних перевезень (з 10,9 % до 17,1 %), трамвайних перевезень (з 26,3 % до 39,7 %), метрополітенівських перевезень (з 1,5 % до 2,4 %). За показником обсягу перевезень пасажирів автомобільним транспортом Дніпропетровська область у 2017 р. займає 4-е місце, трамвайним – 1-е місце, троллейбусним – 5-е місце серед регіонів України.

Аналіз наявного рухомого складу електротранспорту свідчить про незадовільну ситуацію з оновленням транспортного парку. У структурі рухомого складу переважають трамвайні вагони з часом експлуатації 15 років і більше (95,7 %) і троллейбусні машини з аналогічним часом експлуатації (64,4 %).

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 рік. – Режим доступу : adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Socialno-ekonomichnij%20rozvitok%20oblasti/zvit_soc_ekonom_2018.pdf. – Назва з екрану.
2. Транспорт і зв'язок у Дніпропетровській області 2017. Статистичний збірник. – Дніпро, 2018. – 49 с.

2.7. Інвестиційна діяльність

Дніпропетровська область займає 2-є місце за інвестиційною привабливістю серед регіонів України. За період 2014 – 2018 рр. в області було освоєно 182,642 млрд. грн. капітальних інвестицій. У тому числі у 2018 р. – 60,28 млрд. грн. У табл. 2.36 наведено індекси капітальних інвестицій у Дніпропетровській області та Україні, які свідчать про приріст капітальних інвестицій у 2016 – 2018 рр. майже у 2 рази. Темпи падіння обсягів інвестицій в основний капітал у Дніпропетровській області у 2014 – 2015 рр. були майже такими, як і по Україні в цілому (табл. 2.36).

Таблиця 2.36

Індекси капітальних інвестицій у Дніпропетровській області за період 2014 – 2018 рр. %, до попереднього року

Рік	Дніпропетровська область	Україна
2014	80,2	75,9
2015	98,2	98,3
2016	115,5	118,0
2017	129,3	120,7
2018	129,4	116,4

У загальній структурі капітальних інвестицій найбільшу частку складають власні кошти підприємств та організацій 85,7 % (рис. 2.14).

За 2014 – 2018 рр. в області спостерігається загальна тенденція збільшення частки коштів місцевих бюджетів державних централізованих інвестицій (з 1,7 % у 2014 р. до 10,9 % у 2018 р.), що свідчить про позитивні наслідки децентралізації.

Однак головним джерелом інвестицій залишаються власні кошти підприємств і організацій – 83,3 % від загального обсягу по області (табл. 2.37).

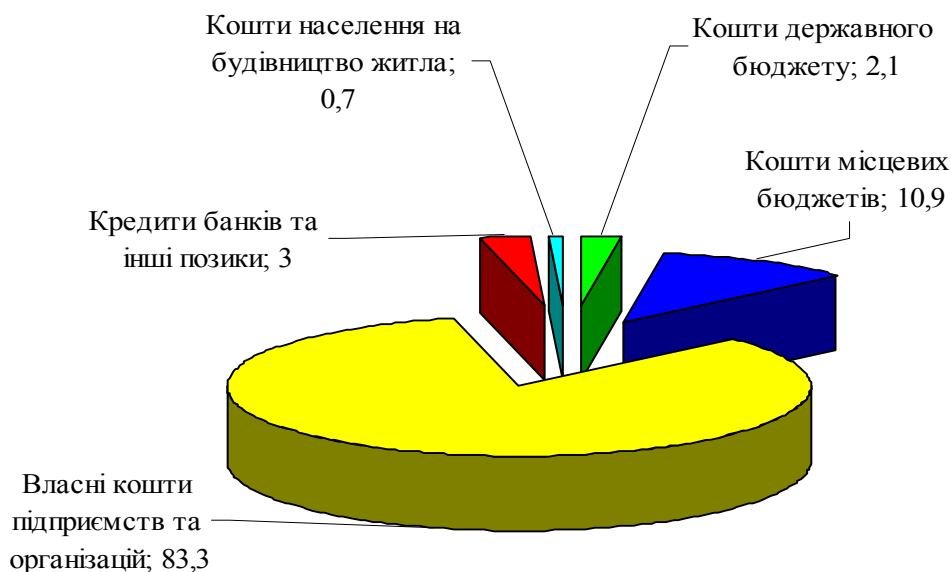

Рис. 2.14. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування у Дніпропетровській області за 2018 р. (у % до загального обсягу)

Таблиця 2.37

Структура капітальних інвестицій у Дніпропетровській області та Україні за джерелами фінансування у 2014 – 2018 рр., %

Джерела фінансування	Україна					Дніпропетровська область				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі за рахунок										
Коштів державного бюджету	1,2	2,5	2,6	3,4	3,9	0,3	0,8	0,9	0,7	2,1
Коштів місцевих бюджетів	2,7	5,2	7,5	9,3	8,7	1,7	5,2	7,0	9,3	10,9
Власних коштів підприємств	70,5	67,5	69,3	69,1	70,8	88,9	88,8	87,4	85,7	83,3
Кредитів банків та інших позик	9,9	7,6	7,5	6,6	7,8	6,5	1,1	2,1	2,5	3,0
Коштів іноземних інвесторів	2,6	3,0	2,7	1,4	0,3	0,3	0,4	–*	–*	–*
Коштів населення на будівництво житла	10,0	11,7	8,3	7,3	6,0	2,0	3,7	2,4	1,6	0,7
Інших джерел фінансування	3,1	2,5	2,1	2,9	2,5	0,3	0,4	–*	–*	–*

Примітка: –* дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації

Слід відзначити, що частка коштів державного бюджету в області у джерелах фінансування по роках у 2 – 5 рази менша, ніж у цілому по Україні. Водночас, частка коштів підприємств – більша. Для порівняння: у 2018 р. частка інвестицій за рахунок коштів бюджету в Дніпропетровській області складала 2,1 %, в Україні в цілому – 3,9 %, власних коштів підприємств – 83,3 % та 70,8 % відповідно.

Переважну більшість капітальних вкладень (59,0 %) у 2018 р. було спрямовано у промисловість, на другому місці за обсягами інвестування за видами економічної діяльності знаходяться операції з нерухомим майном – 9,8 % від

загальних обсягів капітальних інвестицій. На третьому – сільське, лісове та рибне господарство – 5,2 % загальних обсягів капітальних інвестицій.

Із загального обсягу капітальних інвестицій спрямованих у промисловість 52,2 % приходить на переробну промисловість, 41,4 % – на добувну, 5,6 % – на галузь постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря та 0,8 % – на водопостачання; каналізацію, поводження з відходами. У переробній промисловості найвагоміші обсяги було освоєно в галузях: металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування (63,8 %); виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (16,8 %), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (10,8 %); виробництво хімічних речовин і хімічної продукції (3,6 %).

Оскільки для забезпечення умов стійкого економічного росту недостатньо використання тільки наявних ресурсів області, саме іноземні інвестиції здатні підвищити ефективність виробництва і розширити ринки збуту завдяки заміні старого обладнання, впровадженню прогресивних технологій у виробництві.

Дніпропетровська область є одним із найбільш інвестиційно привабливих регіонів України. Факторами її інвестиційної привабливості виступають висока якість людського капіталу, традиції індустриального виробництва, наявність розгалуженої промислової та транспортної інфраструктури.

Для розвитку більшості країн у сучасних умовах іноземні інвестиції мають велике значення. При цьому вирішальну роль у пожвавленні соціально-економічних процесів в Україні мають прямі іноземні інвестиції. Однак, як видно з табл. 2.38, за період 2014 – 2018 рр. іноземні інвестиції в економіку області зменшилися на 38,2 %, по Україні в цілому – на 15,9 %. Зменшення притоку іноземних інвестицій відбулося по усіх індустриальних регіонах, окрім Запорізької області, де приріст склав 6,9 %.

Таблиця 2.38

Індекс прямих іноземних інвестицій в економіці України та окремих областях у 2014 – 2018 рр., (по стану на початок року)

Регіони	% до попереднього року					2018 до 2014
	2014	2015	2016	2017	2018	
Україна, всього	75,8	83,7	97,2	101,2	102,2	84,1
Дніпропетровська область	64,8	69,7	86,6	105,6	97,0	61,8
Донецька область	61,3	75,3	71,5	89,3	108,0	51,9
Запорізька область	78,4	80,9	126,5	105,5	99,1	106,9
Луганська область	70,0	76,8	98,3	100,4	99,7	75,6
Полтавська область	97,6	96,2	100,3	100,6	101,8	98,8
Харківська область	81,1	90,8	42,3	99,4	104,4	39,8
м.Київ	77,9	85,8	107,6	99,0	103,5	94,6

Значне зменшення індексів прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку Дніпропетровської області, також як і Харківської, за період 2014 – 2017 рр., не дивлячись на їх деякий приріст у 2017 – 2018 рр., пов'язано в першу чергу зі збройним конфліктом на Сході України, адже ці області мають спільні кордони з Луганською і Донецькою областями, що збільшує потенційні ризики для іноземних

інвесторів, а також із тим, що протягом тривалого часу, промисловий комплекс був зорієнтований на ринок Росії, розрив господарських зв'язків із якою суттєво вплинув на динаміку прямих іноземних інвестицій в економіку області.

Станом на 31.12.2018 р. обсяг внесених з початку інвестування в економіку області прямих інвестицій (акціонерного капіталу) дорівнював 3 577,8 млн. дол. США, що становить 97 % обсягів інвестицій на початок року, у тому числі з країн ЄС отримано 2 780,0 млн. дол. США (77,7 % обсягу прямих інвестицій), з інших країн світу – 797,8 млн. дол. США (22,3 %) (рис. 2.15).

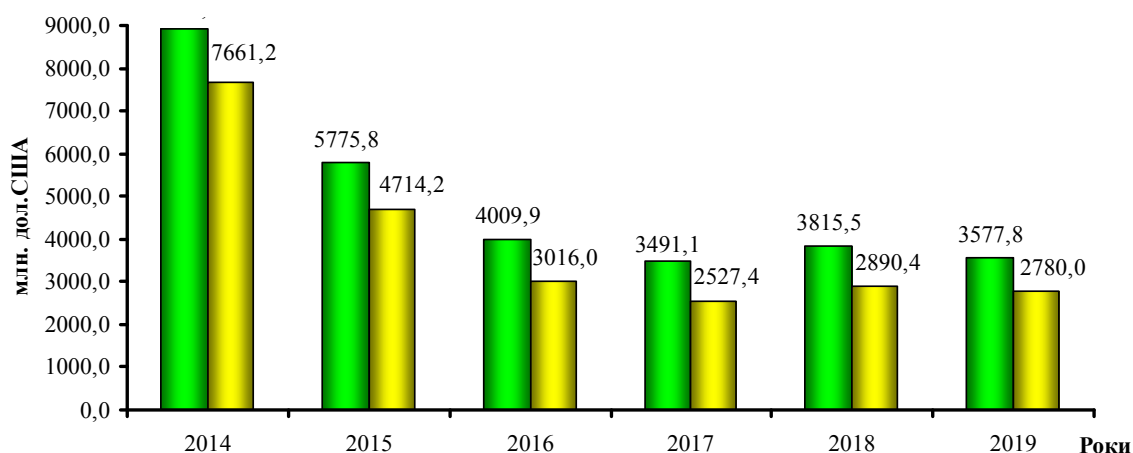

Рис. 2.15. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці Дніпропетровської області за період 2014 – 2018 рр., млн. дол. США (по стану на початок 2019 р.)

■ Всього

■ Країни ЄС

У 2018 р. в економіку Дніпропетровщини іноземними інвесторами вкладено 32,5 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), це друге місце (після м. Києва) серед регіонів України, питома вага регіону становила 11,1 %.

У 2018 р. прямі іноземні інвестиції в область надійшли з 57 країн світу в 914 підприємств 11 міст та 18 районів області.

У 2018 р. до шістки основних країн-інвесторів, на які припадає 88 % загального обсягу вкладень входили: Кіпр – 36,1 % (1 138,2 млн. дол. США), Нідерланди – 23,9 % (755,5 млн. дол. США), Німеччина – 18,3 % (579,4 млн. дол. США), Віргінські Острови (Брит.) – 15,9 % (501,9 млн. дол. США), Беліз – 2,2 % (69,38 млн. дол. США), Австрія – 3,4 % (108,0 млн. дол. США), на іншу 51 країну приходить 12,0 % від загального обсягу інвестицій (рис. 2.16).

Найбільші обсяги іноземних інвестицій вкладено у промисловість – 2 132,0 млн. дол. США (59,6 % загального обсягу). За даними на початок 2018 р. серед галузей переробної промисловості найбільш привабливими для інвестора є підприємства з металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів, де акумульовано 891,7 млн. дол. США прямих інвестицій (23,4 % загального обсягу прямих інвестицій), виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 235,6 млн. дол. США (6,2 %), виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 59,6 млн. дол. США (1,6 %).

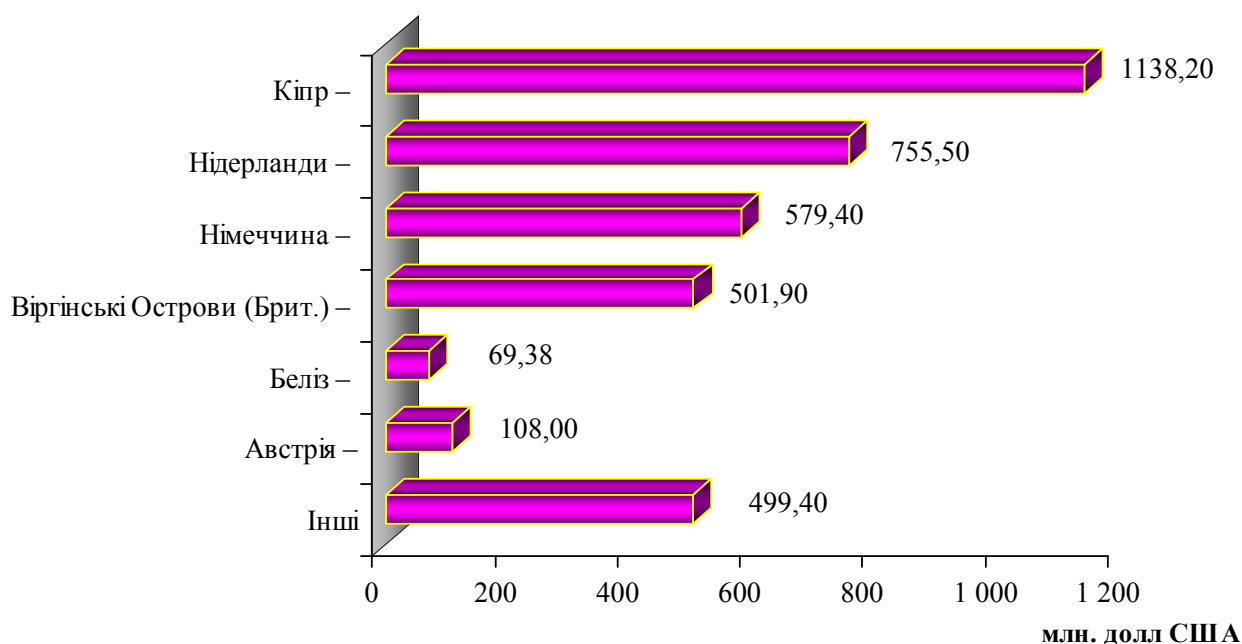

Рис. 2.16. Географічна структура прямих іноземних інвестицій в Дніпропетровську область у 2018 р., млн. дол. США (по стану на 31.12.2018 р.)

Цікавими для інвесторів залишаються проекти, що орієнтовані на внутрішній попит області – підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, в які інвестовано 574,2 млн. дол. США.

Значні обсяги іноземних інвестицій зосереджено також на підприємствах, які займаються операціями з нерухомим майном (434,5 млн. дол. США), діяльністю у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (192,5 млн. дол. США), професійною, науковою та технічною діяльністю (113,6 млн. дол. США) (рис. 2.17).

Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку Дніпропетровської області не є достатнім. Вкладення іноземних інвесторів у Дніпропетровській області не перевищують 1 % від загального обсягу інвестицій в економіку області та не спричиняють істотного впливу на її структурну перебудову.

У розрахунку на одного мешканця у Дніпропетровській області припадає 1 112,7 дол. США, що майже у 1,5 рази перевищує середньоукраїнський показник 767 дол. США, але у 5,2 рази менше ніж у м. Київ – 5 828,4 дол. США.

Для порівняння: в Грузії на одного мешканця припадає 3 290 дол. США іноземних інвестицій, Литві – 5 890 дол. США, Латвії – 8 350 дол. США, Естонії – 19 040 дол. США, Німеччині – 18 050 дол. США, Норвегії – 40 830 дол. США, Сінгапурі – 196 600 дол. США, Китаї – 233 000 дол. США [13].

На рис. 2.18 наведено динаміку ПІІ в Україні та Дніпропетровській області у розрахунку на одну особу постійного населення за період 2014 – 2018 рр. Як видно з рис. обсяги ПІІ у розрахунку на одну особу населення за період 2014 – 2018 рр. зменшилися наполовину.

За умови нестачі інвестицій в економіці області має місце відплив коштів в економіку інших країн. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з області в економіку інших країн становили на 31 грудня 2018 р. 19,6 млн. дол. США.

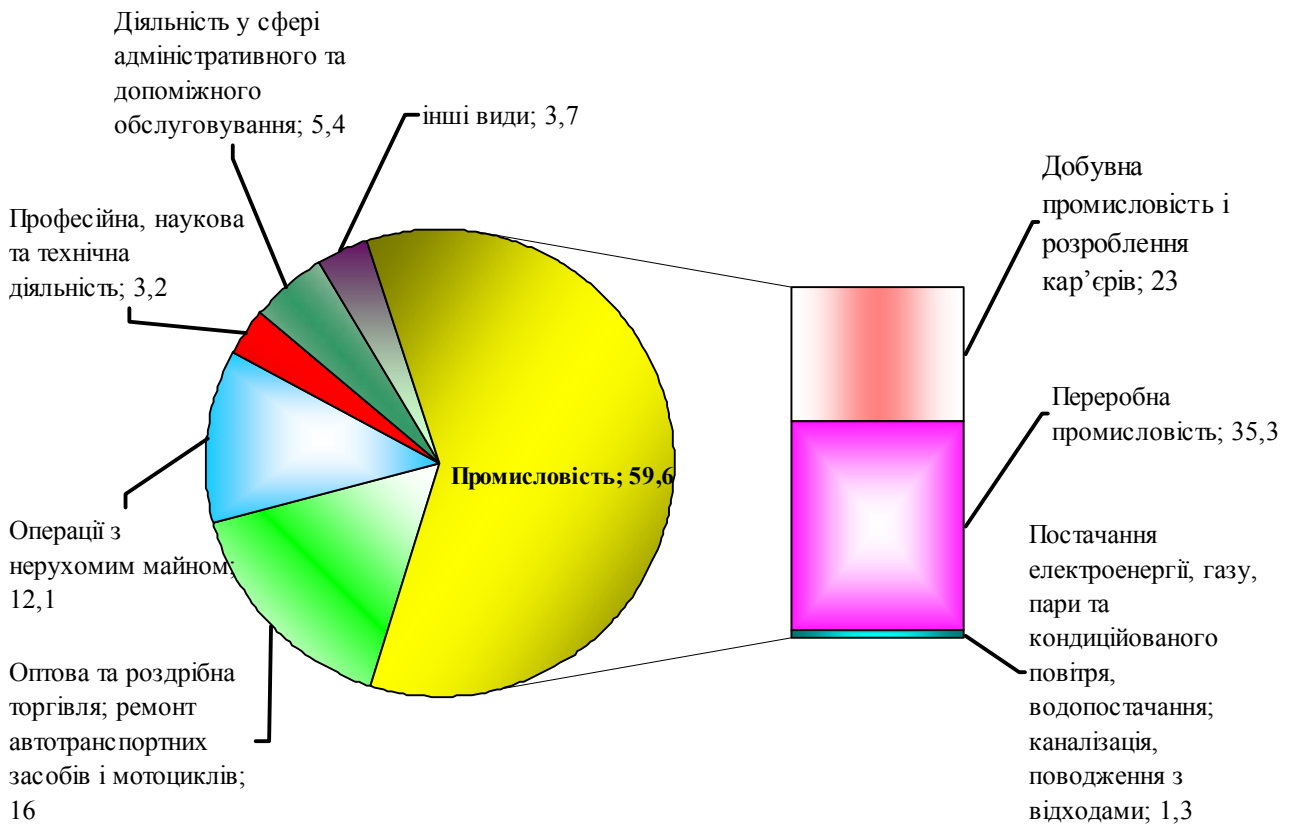

Рис. 2.17. Структура прямих інвестицій (акціонерного капіталу) Дніпропетровської області за видами економічної діяльності підприємств на 31 грудня 2018 р.

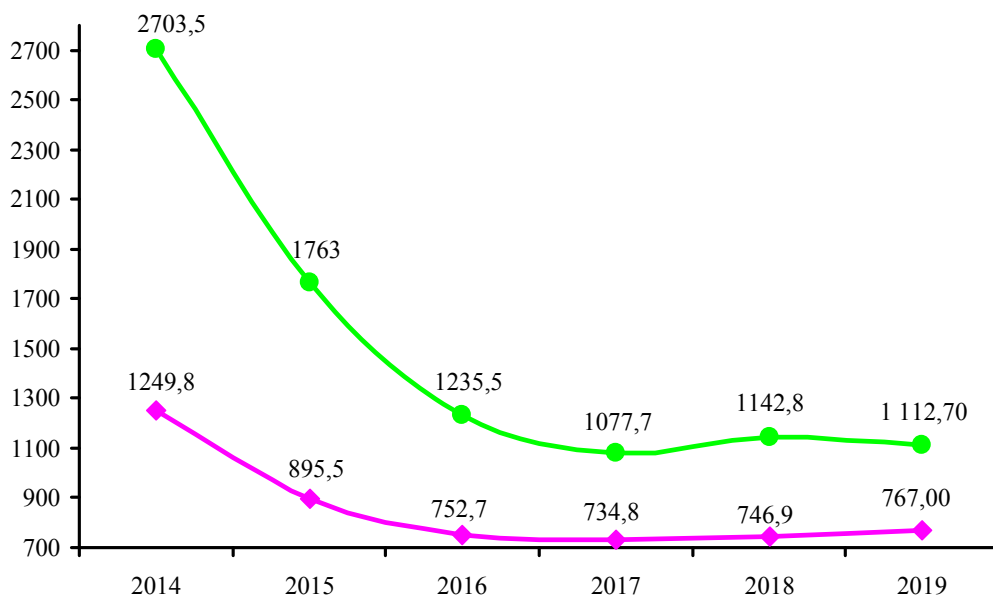

Рис. 2.18. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) на одну особу постійного населення в Україні та Дніпропетровській області за 2014 – 2019 рр., дол. США (по стану на початок року)

● Дніпропетровська обл ◆ Україна

Висновки. Таким чином, власні інвестиційні ресурси, недостатні за своїми фізичними обсягами, спрямовуються на підтримку сировинних галузей, не вирішують проблем структурної перебудови економіки області.

Іноземні інвестиції набагато менші, ніж в Європейських країнах, спрямовуються в галузі з високим рівнем рентабельності, які не належать до стратегічно пріоритетних і тому не відіграють вирішальної ролі в інвестуванні трансформаційних процесів. Найбільшою популярністю користуються галузі, які переживають піднесення та зорієнтовані на внутрішнє споживання.

В географічній структурі прямих іноземних інвестицій переважають інвестиції з Кіпру, Віргінських островів, Белізу – трьох «класичних» офшорних зон. На думку експертів, більшість інвестицій з офшорів в Україні – це реінвестований український капітал, власники якого використовують компанії у Кіпрі та інших офшорах для оптимізації оподаткування. Нідерланди, завдяки сприятливим податковим умовам, також діють як офшор і вважаються одним з найбільших джерел інвестицій у світі лише формально. Інвестиції із Нідерландів та Німеччини – це переважно теж український капітал.

Неефективна галузева структура залучення іноземних інвестицій, де частка високотехнологічних та наукоємних виробництв мінімальна, неоптимальна географічна структура надходження інвестиційних ресурсів, призводять до високої залежності від незначного числа зарубіжних країн-інвесторів та поглиблення проблем у соціально-економічному розвитку регіону. Іноземний капітал сьогодні особливо потрібен у тих сферах економіки, активізація яких допоможе вивести її з кризового стану, призведе до покращення суспільного життя в країні, а саме – харчова промисловість, фармакологія, енергетика, виробництво товарів широкого вжитку, сільське господарство та інші галузі.

Отже, стан залучення прямих іноземних інвестицій в Дніпропетровській області значно ускладнює інвестиційну діяльність, оскільки наявний обсяг вкладень не забезпечує передумов економічного зростання і навіть повноцінного відтворення їх наявного стану.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Регіони України» за 2017 р. /Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm
2. Капітальні інвестиції у Дніпропетровській області. Статистичний бюлетень за 2017 р. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018 – 10 с.
3. Капітальні інвестиції за 2018 рік. /Державна служба статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/kin/kin2018_u.xls.
4. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2014 р. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2015. – 523с.
5. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2015 р. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2016. – 501 с.
6. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2016 р. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2017. – 500с.
7. Темпи зростання (зменшення) обсягу прямих інвестицій за регіонами України (2015-2018) /Державна служба статистики України. – Режим доступу:
8. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровщини у 2017 році. Статистичний збірник. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у

Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018 – 38 с.

9. Аналітична інформація щодо прямих іноземних інвестицій у Дніпропетровську область за січень – грудень 2018 року. [Електронний ресурс] / Департамент економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації - Дніпро, 2019. – 1 с.

10. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України/з України: за країнами світу; країнами ЄС; видами економічної діяльності; по регіонах (2010 – 2018) http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_

11. Статистичний щорічник Дніпропетровської області за 2017 р. [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Дніпро, 2018. – 500с.

12. Прямі інвестиції на одну особу населення за регіонами України (2015 – 2018) – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/tz_opi/tz_opi_reg

13. Задоя О.А. Міжнародні рейтинги та прямі іноземні інвестиції / О.А. Задоя // Академічний огляд. – 2018. – № 1 (48). – С. 73-79. – Режим доступу: <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/1606/1/%D0%90%D0%9E.2018.1.pdf>

14. Прямі іноземні інвестиції з регіонів України в економіці країн світу (2010 – 2018) – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/inv_zd/pi_ak_ks_reg/pi_ak_

15. Аверчук Р. Прямі іноземні інвестиції в Україні: війна і мир / Ростислав Аверчук // VoxUkraine. – 12.01.2017 р. – Режим доступу: [https:// voxukraine.org/uk/investments-in-ukraine-ua](https://voxukraine.org/uk/investments-in-ukraine-ua).

2.8. Зовнішня торгівля: виклики та можливості для розвитку

Дніпропетровська область входить до числа провідних експортерів та за підсумками 2018 р. займає друге місце за обсягами експорту товарів серед регіонів України. У 2018 р. продовжувалась минулорічна тенденція нарощування зовнішньоторговельного обороту. За даними Державної служби статистики України у 2018 р. обсяги експорту товарів Дніпропетровської області становили 7 722,6 млн. дол. США (109,5 % до рівня 2017 р.), що складає 16,3 % від загального показника в Україні. Обсяги імпорту товарів склали 5 264,9 млн. дол. США (114,2 % від рівня 2017 р.). За таким показником Дніпропетровська область займає друге місце в Україні (9,2 % від загального обсягу імпорту товарів в Україні). Сальдо зовнішньої торгівлі товарами у 2018 р. було додатним, становить 2457,7 млн. дол. США.

Аналіз динаміки географічної структури експорту товарів свідчить про те, що відбувається стале збільшення обсягів до країн Європи, зокрема ЄС (28) протягом 2015 – 2018 рр. (табл. 2.39).

Таблиця 2.39

Динаміка експорту товарів Дніпропетровської області до країн світу у 2014 – 2018 рр., млн. дол. США

Роки	Країни						
	Разом	Країни СНД	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка
2014	8763,9	2525,0	1802,7	1754,9	3288,3	993,1	154,4
2015	6399,0	1187,4	1402,2	1347,3	2457,7	1184,9	165,2
2016	5864,8	828,7	1724,0	1663,5	2063,8	1057,3	183,4
2017	7052,8	932,6	2404,4	2314,5	2382,0	1026,3	304,0
2018	7722,6	983,2	2906,5	2746,5	2224,8	1176,1	427,5

Аналогічною є тенденція щодо країн Америки, яка спостерігається протягом 2014 – 2018 рр. Натомість, за даними Головного управління статистики у

Дніпропетровської області у 2014 – 2016 рр. суттєво зменшилися обсяги експорту товарів до країн СНД, але, починаючи з 2017 р., обсяги поступово зростають.

Суттєві експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС у 2018 р. здійснювалися до Польщі, Словаччини, Угорщини, Чехії, Румунії, Італії. Серед інших країн світу найбільше експортовано товарів до Китаю, Туреччини, Російської Федерації, Єгипту та Алжиру.

Аналіз динаміки географічної структури імпорту товарів, що базується на даних Головного управління статистики у Дніпропетровській області, свідчить про те, що протягом 2014 – 2015 рр. відбувалося зменшення обсягів імпорту з країн СНД, починаючи з 2016 р. спостерігається поступове збільшення імпорту (табл. 2.40).

Таблиця 2.40

Динаміка імпорту товарів Дніпропетровської області з країн світу у 2014 – 2018 рр., млн. дол. США

Роки	Країни						
	Разом	Країни СНД	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка
2014	4636,3	1281,2	1813,8	1751,1	1057,8	127,7	330,5
2015	3271,8	1013,6	1170,9	1138,2	715,3	129,2	216,3
2016	3490,0	1075,9	1248,1	1214,4	783,3	105,2	223,1
2017	4632,0	1552,0	1521,0	1493,3	1026,4	193,0	305,0
2018	5316,0	1877,7	1629,8	1583,5	1315,8	156,4	330,0

Щодо країн Європи, спостерігається абсолютне повторення тенденції динаміки експорту, а саме: у 2014 – 2015 рр. спостерігалось зменшення обсягів імпорту з країн Європи, зокрема країн ЄС (28), але з 2016 р. відбувається поступове нарощування обсягів. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами Дніпропетровської області з країнами ЄС (28) і країнами СНД представлені на рис. 2.19.

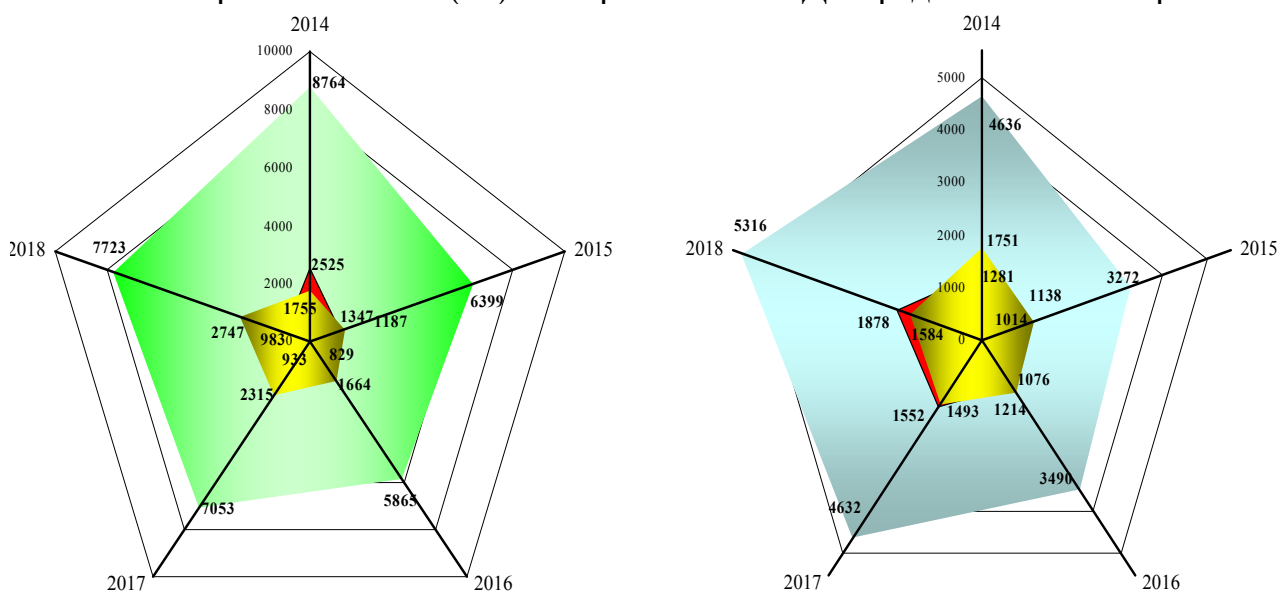

Рис. 2.19. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами Дніпропетровської області з країнами ЄС (28) і країнами СНД у 2014 – 2018 рр., млн. дол. США

- Експорт товарів
- Експорт товарів країни СНД
- Експорт товарів країни ЄС (28)
- Імпорт товарів
- Імпорт товарів країни СНД
- Імпорт товарів країни ЄС (28)

Серед країн ЄС найвагоміші імпорتنі надходження товарів у 2018 р. здійснювалися з Німеччини, Італії, Польщі, Словаччини, Франції. Серед інших країн світу найбільші імпорتنі поставки товарів надходили з Російської Федерації, Китаю та США.

Протягом 2014 – 2017 рр. спостерігалось збільшення кількості підприємств, що здійснювали зовнішньоторговельну діяльність товарами (у 2017 р. експортували товари 1 233 підприємств, імпортували – 2 248 підприємств [3]). Основу товарної структури експорту області у 2017 р. склали чорні метали (46,3 % загального обсягу) та руди, шлак і зола (23,2 %). Основу товарної структури імпорту області у 2017 р. склали палива мінеральні; нафта та продукти її перегонки (30,3 % загального обсягу), машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (14,4 %), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (11,3 %) та недорогочінні метали та вироби з них (11 %) [3]. Найактивніше здійснювали зовнішню торгівлю товарами підприємства у містах: Кривий Ріг, Дніпро, Кам'янське, Нікополь та Павлоград, районах: Дніпровський, Верхньодніпровський, Нікопольський, Новомосковський, Солонянський.

За даними Державної служби статистики України у 2018 р. обсяги експорту послуг становили 134,4 млн. дол. США (107,5 % від рівня 2017 р.). За цим показником Дніпропетровська область посіла 8-е місце серед регіонів України, а питома вага становить 1,1 % від загального показника в Україні. Обсяги імпорту послуг становили 230,3 млн. дол. США (100,6 % від рівня 2017 р.). За цим показником область посіла 2-е місце серед регіонів України, питома вага становить 4,0 % від загального показника в Україні). Сальдо зовнішньої торгівлі послугами у 2018 р. було від'ємним (-95,9 млн. дол. США).

Аналіз динаміки географічної структури [5] свідчить про зменшення обсягів експорту послуг до країн СНД у 2014 – 2015 рр. та поступове збільшення у 2016 – 2017 рр. (табл. 2.41).

Таблиця 2.41

**Динаміка експорту послуг Дніпропетровської області до країн світу
у 2014 – 2018 рр., млн. дол. США**

Роки	Країни						
	Разом	Країни СНД	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка
2014	376,8	86,0	97,5	169,3	91,0	2,1	85,8
2015	294,4	35,2	58,4	98,1	51,1	2,1	99,1
2016	175,6	25,4	49,4	56,9	19,6	4,2	76,8
2017	125,0	27,6	47,2	54,7	19,9	2,9	27,2
2018	137,3	33,5	48,4	57,8	25,8	4,0	25,3

Протягом 2014 – 2017 рр. відбувалося зменшення обсягів експорту послуг до країн ЄС, що є негативною тенденцією. Лише у 2018 р. спостерігається збільшення цього показника.

У структурі експорту послуг у 2017 р. переважали транспортні послуги (33,2 % загального обсягу експорту), у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні (32,8 %) й ділові (13,5 %).

Обсяги імпорту послуг з країн СНД майже у 5 разів зменшилися у період 2014 – 2018 рр., незначне збільшення показника спостерігалось лише у 2017 р. у

порівнянні з попереднім роком. Обсяги імпорту послуг з країн ЄС зменшилися у період 2014 – 2018 рр., але динаміка по роках є нестабільною (табл. 2.42).

Таблиця 2.42

**Динаміка імпорту послуг Дніпропетровської області з країн світу
у 2014 – 2018 рр., млн. дол. США**

Роки	Країни						
	Разом	Країни СНД	Європа	Країни ЄС (28)	Азія	Африка	Америка
2014	370,4	56,9	201,9	228,2	42,6	0,3	68,3
2015	402,1	24,1	305,3	315,1	25,4	0,3	46,6
2016	315,0	17,7	210,5	229,5	52,2	0,4	34,2
2017	228,9	19,0	148,9	173,3	52,1	0,4	8,5
2018	231,7	11,0	174,0	187,5	37,8	0,1	8,8

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами Дніпропетровської області з країнами ЄС (28) і країнами СНД представлена на рис. 2.20.

Оснoву структури імпорту послуг області у 2017 р. склали ділові (34,4 % загального обсягу імпорту), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (31,7 %) та транспортні (17 %).

Значні обсяги експорту-імпорту послуг припадали на підприємства міст Дніпра, Кривого Рогу, Кам'янського, Нікополя та Павлограда, районів – Дніпровського, Верхньодніпровського, Синельниківського та Солонянського.

Загалом щодо зовнішньої торгівлі Дніпропетровської області спостерігається низка тенденцій, що містять як позитивні, так і негативні ознаки. Протягом 2014 – 2016 рр. зменшувалися обсяги експорту товарів і послуг Дніпропетровської області. Протягом 2017 – 2018 рр. відбувається поступове збільшення показника, але у 2018 р. досягнуто лише 86 % від рівня 2014 р. (табл. 2.43).

Таблиця 2.43

**Зовнішня торгівля товарами і послугами Дніпропетровської області
у 2014 – 2018 рр.**

Показники	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2018 до 2014, %
Експорт, млн. дол. США	9140,7	6693,4	6040,5	7177,7	7857,3	86,0
у % до попереднього року	н.д.	73,2	90,2	118,8	109,5	-
Імпорт, млн. дол. США	5004,6	3673,9	3805,0	4860,9	5494,7	109,8
у % до попереднього року	н.д.	73,4	103,6	127,8	113,0	-
Сальдо, млн. дол. США	4136,1	3019,5	2235,5	2316,8	2362,6	-
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	1,8	1,8	1,6	1,5	1,4	-
Кількість країн-партнерів	н.д.	148	155	157	159	-

Обсяги імпорту товарів і послуг зменшувалися протягом 2014 – 2015 рр., але, починаючи з 2016 р. цей показник збільшується, зменшуючи при цьому додатне значення сальдо зовнішньої торгівлі (у 2014 р. становило 4 136,1 млн. дол. США, у 2018 р. становить 2 361,8 млн. дол. США) (рис. 2.20). Відповідно, негативною є чітка тенденція до зниження коефіцієнту покриття експортом імпорту (зі значення 1,8 у 2014 р. до 1,4 у 2018 р.) (табл. 2.42).

Вкрай негативною є тенденція до суттєвого зменшення експорту послуг, зокрема до країн ЄС (28), протягом 2014 – 2018 рр. (рис. 2.21).

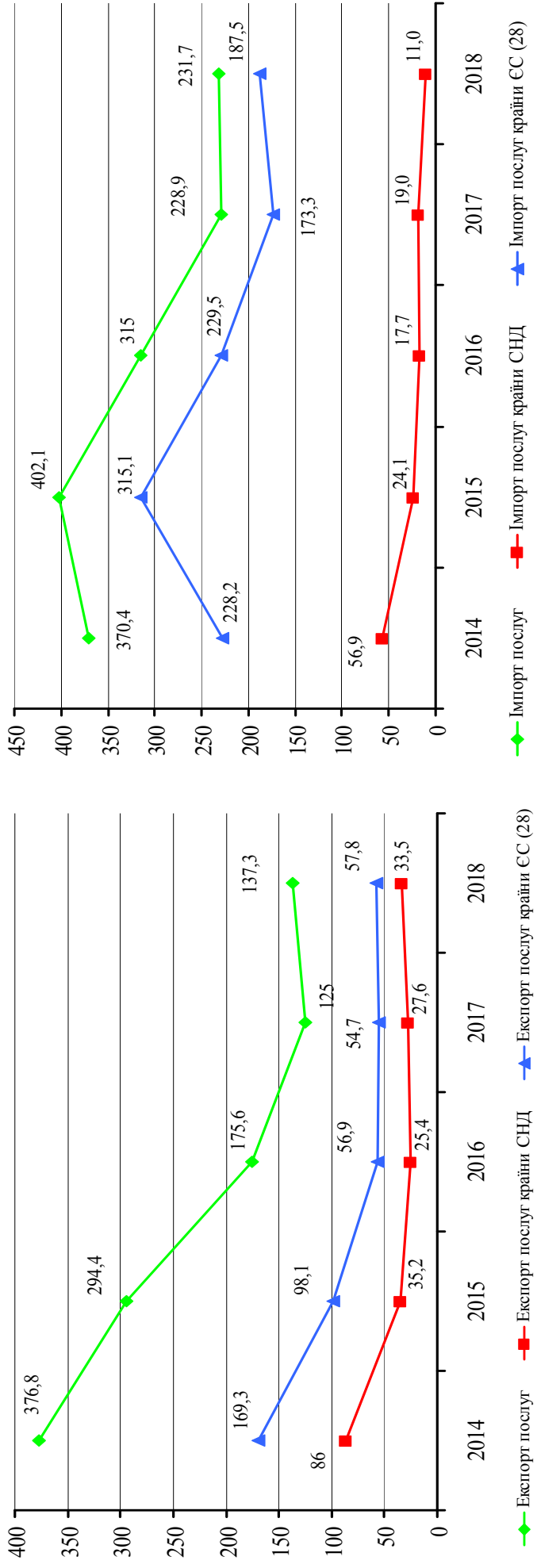

Рис. 2.20. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами Дніпропетровської області з країнами ЄС (28) і країнами СНД у 2014 – 2018 рр., млн. дол. США

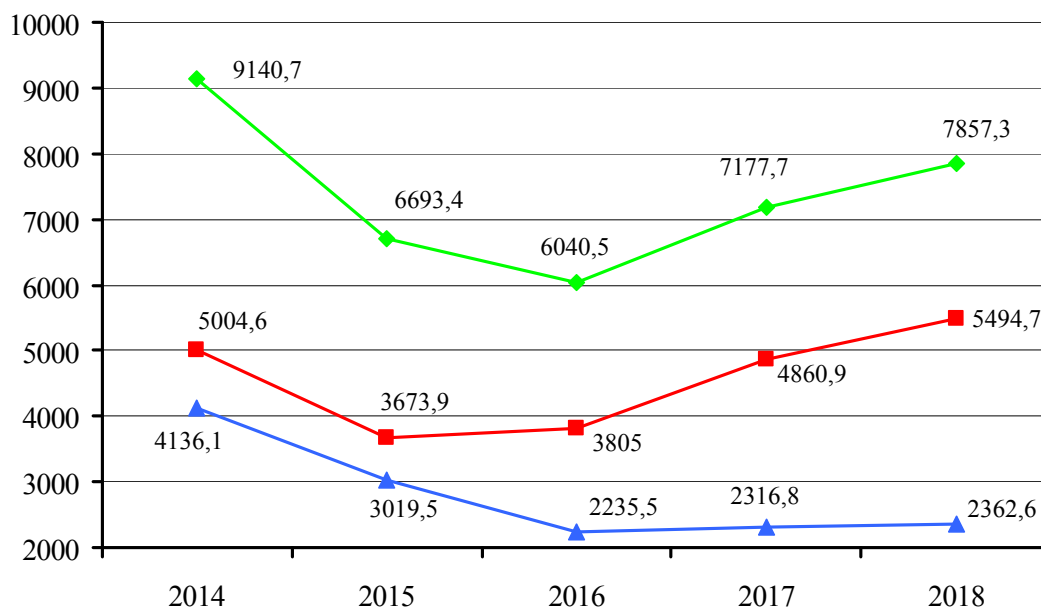

Рис. 2.21. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами і послугами Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр.

◆ Експорт, млн. дол. США ■ Імпорт, млн. дол. США ▲ Сальдо, млн. дол. США

Висновки: Протягом 2014 – 2016 рр. зменшувалися обсяги експорту товарів і послуг Дніпропетровської області. Протягом 2017 – 2018 рр. відбувається поступове збільшення показника, але у 2018 р. досягнуто лише 86 % від рівня 2014 р.

Обсяги імпорту товарів і послуг зменшувалися протягом 2014 – 2015 рр., але, починаючи з 2016 р. цей показник збільшується, зменшуючи при цьому додатне значення сальдо зовнішньої торгівлі (у 2014 р. становило 4136,1 млн. дол. США, у 2018 р. становить 2361,8 млн. дол. США).

Негативною є чітка тенденція до зниження коефіцієнту покриття експортом імпорту (зі значення 1,8 у 2014 р. до 1,4 у 2018 р.)

Вкрай негативною є тенденція до суттєвого зменшення експорту послуг, зокрема до країн ЄС (28), протягом 2014 – 2018 рр.

Список використаних джерел:

1. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами у 2018 р. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/oet/oet_u/oet1218_u.htm.
2. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі Дніпропетровської області товарами (у 1996 – 2018 рр.). – Режим доступу : <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/zed/2018/zed7.pdf>.
3. Зовнішня торгівля Дніпропетровської області товарами та послугами у 2017 році. Статистичний збірник. – Дніпро, 2018. – 60 с.
4. Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі послугами у 2018 р. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2018/zd/oep/oep_u/arh_oep2018.html.
5. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі Дніпропетровської області послугами (у 1996 – 2018 рр.). – Режим доступу : <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/zed/2018/zed8.pdf>.
6. Статистичний збірник «Регіони України». 2014 рік. Ч. 2. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/Arch_reg.htm.

2.9. Тенденції розвитку туристичної галузі як основи економіки послуг регіону

Розвиток ринку туристичних послуг та його інфраструктурне забезпечення є актуальною проблемою і важливою перспективою для Дніпропетровської області. Цей сектор відіграє помітну роль у регіональній економіці, що, відповідно, потребує розвитку місцевої інфраструктури, диверсифікації видів туристичних послуг, підвищення ефективності управлінських рішень щодо регулювання галузі та реалізації стратегічних пріоритетів відповідно до стану та тенденцій кон'юнктури внутрішньо-регіонального туристичного ринку.

Туристичний ринок є досить гнучким середовищем ведення бізнесу, оскільки швидко реагує як на зміну туристичного попиту та пропозиції, так і на зміни у зовнішньому середовищі (політичні, економічні, соціальні фактори впливу). З іншого боку, важливою характеристикою професійної діяльності на цьому ринку є безпосередня залежність від локальних умов (природне середовище та облаштованість місць відвідування, інфраструктура, організація) і факторів креативності й інноваційності суб'єктів господарювання, що визначають ринкову цінність та унікальність туристичного продукту. Все це робить туризм Дніпропетровщини важливою сферою регіональної економіки, що має потенціал щодо забезпечення не лише надходжень до місцевих бюджетів, але й щодо створення робочих місць в умовах децентралізованого управління територіальним розвитком, розвитку територіальних брендів в області, формування її позитивного туристичного іміджу та підвищення конкурентоспроможності регіонального продукту як невід'ємної частини цього бренду.

У цілому, туристично-рекреаційний потенціал Дніпропетровщини представлений системою закладів і підприємств з організації надання туристичних послуг. Пріоритетними видами туризму в області, за визначенням Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, є наступні: сільський, промисловий, історичний, культурно-пізнавальний. Але, поряд із цим, останнім часом в області набули розвитку також і інші види туризму:

- екологічний (зелений) (локації в громадах);
- спортивний (індивідуальні та командні спортивні тури, відвідування спортивних подій, тренування, змагання);
- подієвий (культурні, мистецькі, спортивні, історичні, громадські та інші події);
- релігійний (паломницький) (відвідування унікальних храмів, прийоми священнослужителів);
- лікувально-оздоровчий (об'єкти інфраструктури надання послуг з лікування та оздоровлення);
- навчальний (тренінги, короткострокові навчальні візити);
- природничий (об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення) (додаток 3);

- етнографічний (осередки української народної творчості в громадах);
- урбаністичний (об'єкти та комплекси західноєвропейської забудови);
- космічний (туристичний маршрут «Дніпро космічний»);
- патріотичний (виставки, експозиції, перший в Україні музей АТО в м. Дніпро).

Фізичну ємність туристичної інфраструктури характеризують дані щодо кількості суб'єктів туристичної діяльності на території Дніпропетровської області, яка станом на 01.01.2018 р. становила 325 закладів, з них: 12 тур операторів та 313 турагентів. Загальна сума доходу суб'єктів туристичної діяльності області склала 66 271 тис. грн., з них – 42 703,5 тис. грн. отримано турагентами-фізичними особами-підприємцями (табл. 2.44).

Таблиця 2.44

Суб'єкти туристичної діяльності за формами діяльності станом на 01.01.2018 р.

Усього	У тому числі		
	тур-оператори	турагенти	
Юридичні особи			
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од	118	12	106
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	307	52	255
з них:			
мають спеціальну освіту в галузі туризму	95	20	75
жінки	241	43	198
особи до 30 років	57	11	46
Дохід від надання туристичних послуг, тис. грн.	23 567,5	3 540,5	20 027,0
Фізичні особи-підприємці			
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, од	207	X	207
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	269	X	269
з них мають спеціальну освіту в галузі туризму	65	X	65
Кількість неоплачуваних працівників (власники, засновники підприємства та члени їх сімей), осіб	106	X	106
Дохід від надання туристичних послуг, тис. грн.	42 703,5	X	42 703,5

У 2018 р. в області діяло вже 416 туристичних агентств та операторів (проти 325 у 2017 р.). Їх послугами упродовж звітнього року скористалися 117 тис. осіб, що в 1,5 рази більше, ніж у 2017 р.

Обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2018 р. склав 2,5 млн. грн., що на 21 % більше, ніж у 2017 р. За підсумками 2018 року, Дніпропетровщина увійшла до рейтингу топ-5 областей України за найбільшими обсягами надходжень від сплати податків суб'єктами туристичної діяльності – 235,2 млн. грн. (5,6 % від загальної суми), поступившись лише м. Києву, Львівській та Одеській областям.

За даними Головного управління статистики у Дніпропетровській області, за останні роки Дніпропетровщину відвідав лише один іноземний турист, хоча реальна кількість іноземних відвідувачів не встановлена через відсутність механізму та повноважень збору такої інформації. При цьому, в загальній кількості туристів переважає частка тих, хто подорожував за межі країни (табл. 2.45).

Традиційно, плануючи відпочинок за сприяння суб'єктів туристичної діяльності, мешканці області надають перевагу закордонному туризму: у 2018 р. в інші країни виїжджали 108 тис. туристів (92 %), тоді як у межах

України подорожувало лише 9 тис. (8 %) (рис. 2.22). Середня тривалість подорожі становила 8 днів.

Таблиця 2.45

Туристичні потоки Дніпропетровської області у 2014 – 2017 рр., осіб

Рік	Загальна кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2014	56803	–	49540	7263
2015	46121	–	38926	7195
2016	57770	–	49994	7776
2017	75526	1	68043	7482

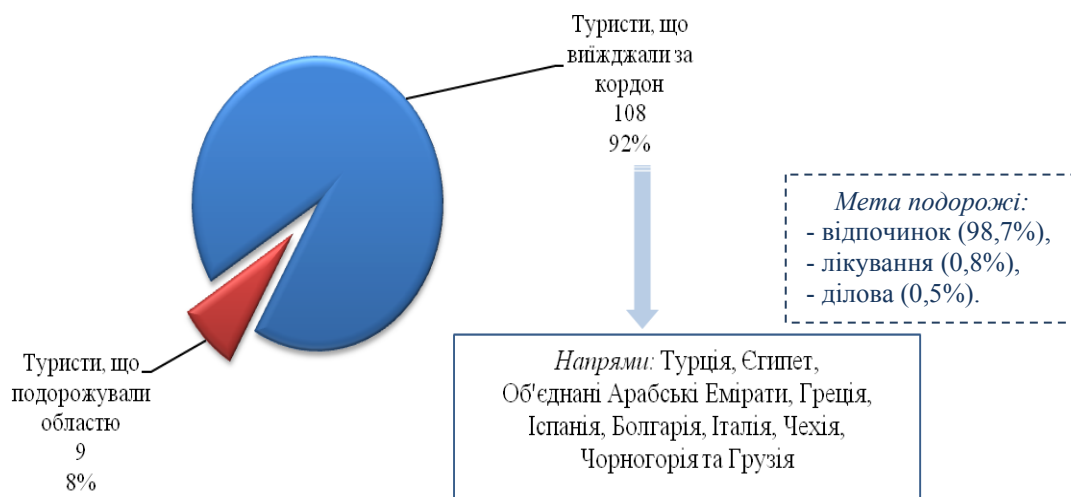

Рис. 2.22. Структура туристичних потоків за напрямками відвідування у 2018 р., тис. осіб.

Найбільш пріоритетними для них були маршрути до Єгипту та Туреччини (кожна третя поїздка). Також до топ-10 найпопулярніших напрямків серед мешканців Дніпропетровської області у 2018 р. увійшли Об'єднані Арабські Емірати, Греція, Іспанія, Болгарія, Італія, Чехія, Чорногорія та Грузія.

Основною мотивацією туристичних подорожей були дозвілля й відпочинок (98,7 % подорожуючих). З метою лікування виїжджали 0,8 % туристів. Частка службових, ділових, спортивних, спеціалізованих поїздок та поїздок з метою навчання склала лише 0,5 %.

Для якісного, комфортного подорожування областю, окрім транспортної інфраструктури, потрібні належно обладнані місця відпочинку, що відповідають уявленням та очікуванням відвідувачів щодо отримання якісної послуги з розміщення і обслуговування. На території області станом на 01.01.2018 р. налічувалося 228 колективних засобів розміщування (це на 26 одиниць менше, ніж у попередньому році), що можуть прийняти 422,9 тис. осіб. (табл. 2.46).

За звітний період в регіоні діяла мережа санаторно-курортних та оздоровчих закладів, кількісні характеристики яких залишалися майже незмінними: 16 санаторіїв та пансіонатів з лікуванням на 1,9 тис. ліжок, 12 санаторіїв-профілакторіїв га 1,6 тис. ліжок, 2 будинки і пансіонати відпочинку на 0,8 тис. ліжок і 78 баз та інших закладів відпочинку на 10,8 тис. місць (табл. 2.47).

Таблиця 2.46

**Колективні засоби розміщення туристів в Дніпропетровській області
у 2014 – 2017 рр.**

Рік	Кількість колективних засобів розміщення, од			Кількість місць, од			Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення, осіб		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі, у		всього	у тому числі, у	
		готелів та аналогічних засобів розміщення	спеціалізованих засобів розміщення		готелях та аналогічних засобах розміщення	спеціалізованих засобах розміщення		готелях та аналогічних засобах розміщення	спеціалізованих засобах розміщення
2014	265	146	119	26148	8341	17807	439650	205234	234416
2015	253	139	114	25484	8096	17388	418265	211345	206920
2016	254	138	116	24156	7740	16416	446745	238453	208292
2017	228	120	108	22794	7758	15036	422857	214379	208478

Таблиця 2.47

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади Дніпропетровської області

Рік	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2014	18	2,6	17	1,9	2	0,8	82	12,5
2015	17	2,4	15	1,9	2	0,8	80	12,3
2016	16	1,8	13	1,8	2	0,8	85	12,0
2017	16	1,9	12	1,6	2	0,8	78	10,8

Доволі розповсюдженим видом туризму в області залишається дитячий оздоровчий туризм. Мережа закладів цього сектору (всього 834 од. по області) у 2018 р. прийняла на оздоровлення 15 404 осіб, що на 425 осіб або на 4 % більше, ніж у попередньому році (табл. 2.48).

Таблиця 2.48

**Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку
у 2014 – 2018 рр.**

Рік	Кількість закладів, одиниць		У них місць, одиниць		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	всього	у тому числі заклади оздоровлення	всього	у тому числі у закладах оздоровлення	всього	у тому числі у закладах оздоровлення
2014	913	19	4100	4100	13110	13110
2015	860	19	4100	4100	13867	13867
2016	874	20	4760	4760	14630	14630
2017	839	20	4760	4760	14970	14970
2018	834	20	4760	4760	15404	15404

Загальна ємність мережі закладів розміщення забезпечує потенційну можливість отримувати додаткові надходження до місцевих бюджетів у вигляді туристичного збору. Так, у 2018 р. до бюджету надійшло 2 523,5 тис. грн. туристичного збору, що на 425, 6 тис. грн. або на 21 % показника попереднього року (2 084,9 тис. грн. – у 2017 р., 1 749,9 тис. грн. – у 2016 р.). Тенденцію збільшення цього показника візуалізують і дані за I квартал 2019 р. (710 тис. грн.).

Проте, кількісно її зумовили також зміни в законодавстві щодо порядку оподаткування туристичним збором (розмір ставки, бази оподаткування, порядку сплати) від 01.01.2019 р. Станом на 01.05.2019 р. кількість суб'єктів господарювання-юридичних осіб, які сплачують туристичний збір на території Дніпропетровської області, становила 67 платників.

Це відбувається в умовах скорочення кількості закладів колективного розміщення. Проте, для успішного розвитку туризму в області необхідним є не стільки фізичне збільшення кількості зазначених закладів, скільки поліпшення умов перебування в них, вдосконалення сервісу, дорожньої інфраструктури та транспортного сполучення. Всі ці фактори, поряд з природними багатствами території, є вагомими складовими туристичного потенціалу громад.

Із метою збереження і примноження такого потенціалу у Дніпропетровській області розроблено та затверджено Програму розвитку туризму у Дніпропетровській області на 2014 – 2022 рр. [6], в межах якої було заплановано здійснення ряду заходів щодо створення сприятливих умов для формування конкурентоспроможного туристичного продукту, його просування на міжнародному та внутрішньому туристичних ринках, розбудови туристичної інфраструктури належного рівня, збільшення туристичних потоків, залучення інвестицій та наповнення місцевих бюджетів.

Загальний обсяг фінансування, за Програмою, складає 55 367,0 тис. грн. (з них: з обласного бюджету – 42 357,0 тис. грн., з місцевих бюджетів – 8 415,0 тис. грн., з інших джерел – 4 595,0 тис. грн.). Програма реалізується у 2 етапи: I етап: 2014 – 2018 рр., II етап: 2019 – 2022 рр.

На стадії реалізації I етапу у 2014 – 2018 рр.:

- Програмою передбачено фінансування у сумі 36 087,0 тис. грн., з них за рахунок обласного бюджету – 27 897,0 тис. грн.;
- затверджено відповідними бюджетами – 1 003,2 тис. грн. (2014 – 2016 рр. – 0,0 грн., 2017 р. – 503,2 тис. грн., 2018 р. – 500,0 тис. грн.);
- фактично профінансовано – 789,2 тис. грн. (2017 р. – 487,8 тис. грн., 2018 р. – 301,4 тис. грн.).

Протягом I етапу Програми (у 2017 – 2018 рр.) було реалізовано ряд заходів, спрямованих на популяризацію туристичного потенціалу області та розвиток різних видів туризму на його теренах (участь у виставкових заходах; розміщення інформації про туристичний потенціал регіону в українських ЗМІ; організація подій, туристсько-краєзнавчих, спортивних та інших заходів; реалізація проектних ініціатив).

Для реалізації II етапу (2019 – 2022 рр.) Програмою передбачено фінансування в обсязі 19 280,0 тис. грн., з них за рахунок коштів обласного бюджету – 14 460,0 тис. грн. На 2019 р., згідно з Програмою, загальний обсяг фінансування складав 4 937,5 тис. грн., з них з обласного бюджету – 3 707,5 тис. грн. [4] (табл. 2.49 – 2.50).

Динаміка виділення коштів обласного бюджету на реалізацію заходів Програми засвідчила нульову пріоритетність цього сектору економіки у період з 2014 по 2016 р. (кошти не виділялися). На 2019 р. сума, затверджена відповідними бюджетами, склала всього 150 тис. грн. (це – всього 30 % аналогічного показника попереднього року) (табл. 2.50).

Таблиця 2.49

**Загальні обсяги фінансування Програми розвитку туризму
на 2014 – 2022 роки, тис. грн.**

I етап								
Джерела фінансування	Обсяг фінансування, усього	За роками виконання						
		Усього I етап	2014	2015	2016	2017	2018	Усього I етап
Державний бюджет	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Обласний бюджет	42 357,0	27 897,0	4 169,0	4 360,5	4 005,5	5 795,5	9 566,5	14 460,0
Місцеві бюджети	8 415,0	5 145,0	875,0	1 005,0	1 145,0	1 065,0	1 055,0	3 270,0
Інші джерела	4 595,0	3 045,0	525,0	755,0	755,0	505,0	505,0	1 550,0
Усього	55 367,0	36 087,0	5 569,0	6 120,5	5 905,5	7 365,5	11 126,5	19 280,0
II етап								
Джерела фінансування	Обсяг фінансування, усього	За роками виконання						
		Усього I етап	2019	2020	2021	2022	Усього II етап	
Державний бюджет	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Обласний бюджет	42 357,0	27 897,0	3 707,5	3 587,5	3 582,5	3 582,5	3 582,5	14 460,0
Місцеві бюджети	8 415,0	5 145,0	830,0	810,0	815,0	815,0	815,0	3 270,0
Інші джерела	4 595,0	3 045,0	400,0	385,0	385,0	380,0	380,0	1 550,0
Усього	55 367,0	36 087,0	4 937,5	4 782,5	4 782,5	4 777,5	4 777,5	19 280,0

Таблиця 2.50

**Обсяги фінансування заходів Програми розвитку туризму
в Дніпропетровській області на 2014 – 2022 рр.**

Обласний бюджет	Обсяг фінансування заходів Програми, тис. грн.		
	заплановано у поточному році	затверджено відповідними бюджетами	фактично профінансовано
2014	4169,0	0,0	0,0
2015	4360,5	0,0	0,0
2016	4005,5	0,0	0,0
2017	5795,5	503,2	487,8
2018	9566,5	500,0	301,4
2019	3707,5	150,0	

Таким чином, наведені дані свідчать, що розвиток туризму в громадах Дніпропетровської області значною мірою залежить від факторів зовнішнього середовища, рівня фінансового забезпечення галузі. Подальший розвиток ринку туристичних послуг залежить і від того, наскільки ефективно кожен суб'єкт буде здійснювати свою діяльність.

Проте, локальні фактори в умовах децентралізації управління питаннями місцевого розвитку мають переважний, визначальний вплив. Громадам Дніпропетровщини важливо визнати значення кожного відвідувача громади, туриста, як важливого формувача туристичного продукту території і, відповідно, безпосереднього формувача доходної частини бюджету громади (в ланцюжку «відвідування громади – отримання якісної туристичної послуги – акумуляція грошей до бюджету – забезпечення реклами громади – приплив нових туристів»). Наступним етапом є побудова комунікацій, взаємодії місцевої влади з громадою і бізнесом. Так, на місцеву (і державну) владу покладається завдання забезпечення розвитку інфраструктури (аеропорт, дороги, автотранспортні зупинки, залізничне сполучення, пішоході та вело-

зони, туристичні інформаційні центри), належних умов ведення бізнесу та організація зовнішньої підтримки, а бізнес та громадяни мають запропонувати комфортні умови перебування у туристичній локації, високу якість сервісу та традиційно-етнічну українську привітність, організувати події-магніти, що залучатимуть туристичні потоки в громаду.

Висновки: Аналіз динаміки ринку туристичних послуг в Дніпропетровській області протягом 2014 – 2018 рр. засвідчив, що туризм – сфера, яка приносить не лише доходи, але й має великий потенціал для розвитку. Володіючи значними природними ресурсами, вдалим географічним розташуванням, достатньою кількістю туристичних атракцій, маючи висококваліфікований персонал, долаючи інфраструктурні та інвестиційні проблеми, туризм на Дніпропетровщині може розвиватися швидкими темпами, тим самим підвищуючи не лише свою рентабельність, але й результативність суміжних з ним сфер. Однак занедбаність об'єктів туристичної спадщини, нераціональність у використанні наявних природних ресурсів, відсутність інвестицій у розвиток не лише інфраструктури, але й туризму в цілому, відтік персоналу за кордон, низька зацікавленість мешканців області подорожувати своїми і сусідніми громадами, тобто розвивати внутрішній туризм, є стримуючими факторами розвитку туризму в області.

Слід відмітити, що туризм в громадах почав відновлюватися, і головне – зростає довіра і зацікавленість мешканців області, що свідчить про позитивні зрушення. Однак без належної підтримки даної сфери місцевої і регіональної економіки, зокрема, організаційної, консультаційної і фінансової, туризм не зможе розвиватися в нинішніх глобалістично-конкурентних умовах.

Проте потребує розроблення механізм збирання статистичних даних, що має підкріплюватися відповідними повноваженнями органів влади та встановленою відповідальністю суб'єктів туристичної діяльності. Також слід суттєво удосконалити механізм законодавчого та нормативно-правового регулювання туристичної діяльності в частині визначення та конкретизації права суб'єктів туристичної діяльності щодо надання послуг з розміщення, з одного боку, а також повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення ставки туристичного збору та посилення контролю його сплати разом із розробкою системи штрафів за порушення таких норм, з іншого.

Перспективи розвитку туризму в регіоні на період з 2020 по 2027 р.:

1. Модернізація законодавчої та нормативно-правової бази регулювання відносин в галузі з метою забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки Дніпропетровського регіону, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць. Спрощення та гармонізація податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання відносин в галузі.

2. Організація умов розвитку туристичної діяльності на місцях. Для цього місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування в установленому порядку необхідно:

– розробити та затвердити місцеві програми розвитку туризму та курортів, забезпечити їх належне фінансування; забезпечити їх узгодження із

нормами Закону України «Про туризм» (зокрема, ст. 12) та місцевих програм розвитку туризму та курортів

- розробити та втілити механізм спрямування коштів місцевих бюджетів, у т.ч., отриманих від сплати туристичного збору та сплати податків суб'єктами туристичної діяльності (включаючи податки на ведення торгівельної діяльності, продажу сувенірної продукції, харчування та ін.), на розбудову туристичної інфраструктури та просування місцевого туристичного продукту;

- утворити окремі структурні підрозділи з питань розвитку туризму в обласній та районних державних адміністраціях, виконавчих комітетах місцевих рад всіх рівнів;

- забезпечити співпрацю із суб'єктами туристичної діяльності та їх профільними асоціаціями щодо належного представлення туристичних можливостей територій на національних та міжнародних виставково-ярмаркових заходах.

3. Активізація державно-приватного партнерства. Поштовх до розвитку потрібно здійснювати спільними зусиллями бізнесу і влади.

По-перше, задля вдалого розвитку туристичного продукту громад Дніпропетровщини потрібна підтримка, реставрація, реконструкція, відновлення існуючих «якірних» об'єктів за кожним з напрямів концепту «локації – будівлі, історичні об'єкти – місця транспортного сполучення», а також створення нових «якірних» об'єктів. По-друге, розвиток туристичного простору повинен передбачати якісне облаштування основної туристичної осі – «автотранспортні зупинки – залізничний вокзал – аеропорт». По-третє, ефективна промоція територій громад та їх туристичного продукту на внутрішньому та зовнішньому ринках неможлива без наполегливої рекламної кампанії.

Розвиток туристичної діяльності в громадах Дніпропетровській області вимагає створення конкурентоспроможного локального туристичного продукту та формування його іміджу за допомогою використання комунікаційно-інформаційного простору, підтримки малого та середнього бізнесу у туристичній сфері.

1. Забезпечення інституційної спроможності суб'єктів господарювання та території здійснення туристичної діяльності за рахунок модернізації діючих об'єктів туристичної інфраструктури, гарантування їх інклюзивності та доступності для всіх верств населення; доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, осіб з інвалідністю, малозабезпечених громадян. Підтримка та промоція «зеленого» та всіх інших видів туризму в громадах, передусім, в інтересах внутрішніх туристів (громадяни України, що подорожують її громадами і, за багаторічною статистикою, є головними інвесторами та стейкхолдерами сталого місцевого розвитку).

2. Розвиток туристичних кластерів з метою створення сприятливих умов для туристичного бізнесу, особливо малого. Секторальні моделі співробітництва громад мають реалізовуватися, передусім, в сфері управління твердими побутовими відходами, інформаційно-технічного забезпечення, надання публічних послуг, та ін.

3. Розширення міжнародного співробітництва, утвердження України та

Дніпропетровського регіону, його громад на світовому туристичному ринку шляхом забезпечення представлення Дніпропетровського регіону на міжнародних виставкових заходах, зустрічах, подіях.

Список використаних джерел:

1. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : <http://dnepstat.gov.ua/statinfo%202015/tur/tur4.pdf>.
2. Дніпропетровщина туристична. Інфографіка Дніпропетровської ОДА, Департамент економічного розвитку, 2019. – 1 с.
3. Звіт про хід виконання Програми розвитку туризму у Дніпропетровській області на 2014 – 2022 роки. – [Електронний ресурс]. – 2019. – 2 с.
4. Інформація щодо реалізації Програми розвитку туризму у Дніпропетровській області на 2014 – 2022 роки. – [Електронний ресурс]. – 2019. – 2 с.
5. Колективні засоби розміщування. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : <http://dnepstat.gov.ua/statinfo%202015/tur/include/tur5.pdf>.
6. Програма розвитку туризму в Дніпропетровській області на 2014 – 2022 роки, затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради від 20 червня 2014 р. № 532-26/VI.
7. Інформація щодо фінансово-економічних показників сфери туризму та курортів (2016 – 2018 роки) / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=be44a1a7-69b3-4a77-a86a-447499abcd6&tag=Analitika>.
8. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : www.dnepstat.gov.ua/%202015/tur/include/tur2.pdf.
9. Туристична діяльність у Дніпропетровській області у 2017 р. : Експрес-випуск від 27.04.2018 № 85 Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – 1 с.
10. Туристична діяльність у Дніпропетровській області у 2017 р. : Прес-випуск від 15.05.2018 № 12-13/1301 Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – 1 с.
11. Туристична діяльність у Дніпропетровській області у 2018 р. : Прес-випуск від 15.05.2019 № 12-13/1717-19 Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2019. – 1 с.
12. Туристична та курортно-рекреаційна галузь : Дніпропетровська область. – Відомості Дніпропетровського Інвестиційного Агентства. – 2018. – Режим доступу : <http://dia.dp.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/dnipropetrovska-oblast-rozshcompressed.pdf>
13. Туристичний збір : Дані Державної фіскальної служби в Дніпропетровській області. – [Електронний ресурс]. – 2019. – 2 с.
14. Туристичні потоки. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : <http://dnepstat.gov.ua/statinfo%202015/tur/include/tur1.pdf>.

РОЗДІЛ 3

СТАН СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Демографічна ситуація в області

Люди стають епіцентром людського прогресу, тому що людський розвиток є не лише ключовою метою, а й найбільшим важливим детермінантом і чинником соціального й економічного розвитку.

Населення є суб'єктом і водночас головною рушійною силою всього суспільного розвитку, а сучасні параметри його відтворення виступають тією базисною детермінантою, від якої залежать як темпи та пропорції економічного поступу, так і можливості та пріоритети людського розвитку в країні.

Водночас певні демографічні показники можна розглядати і як кінцеві критерії-індикатори результативності розвитку – як власне соціально-економічного, так і людського. До таких, у першу чергу, відносяться показники народжуваності та смертності. Показники народжуваності, як характеристика людського розвитку, акумулюють у собі вплив чи не найбільш широкого кола чинників людської життєдіяльності – соціально-психологічних, економічних, соціально-культурних та багатьох інших – і віддзеркалює можливості самореалізації особистості в одній із найважливіших сфер людського буття – у царині материнства/батьківства. Показники смертності (тривалості життя, ймовірність дожиття) також є інтегрованою характеристикою умов, у яких проходить життя та розвиток людини. Вони акумулюють у собі вплив стану медичного та соціального благополуччя у країні, умов праці, екологічної ситуації тощо.

Дніпропетровська область за чисельністю наявного населення на 01.01.2019 р. у 3 206 477 осіб посідає 2 місце серед адміністративно-територіальних одиниць України. Її територія дорівнює 31,92 тис. км². Щільність населення на 01.01.2018 р. – 101,2 особи на 1 км². Серед населення області постійно превалує міське населення, а в гендерному розрізі – жінки, так на 1 000 чоловіків припадає 1 189 жінок на 01.01.2018 р., хоча при народженні на 100 дівчат народжується 105 хлопчиків (рис.3.1).

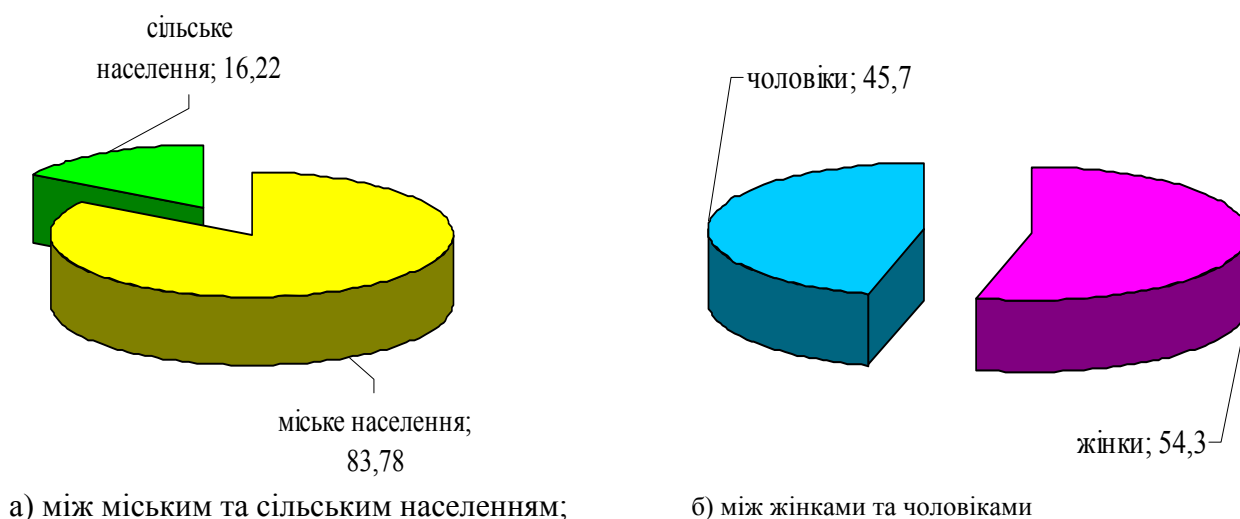

Рис. 3.1. Співвідношення на 01.01.2018 р., %

Темп зростання чисельності наявного населення перевищив 100 % і на 01.01.2018 р. склав 100,02 порівняно з показником попереднього року – 99,25. Це обумовлено перевищенням міграційного приросту над природним (рис. 3.2).

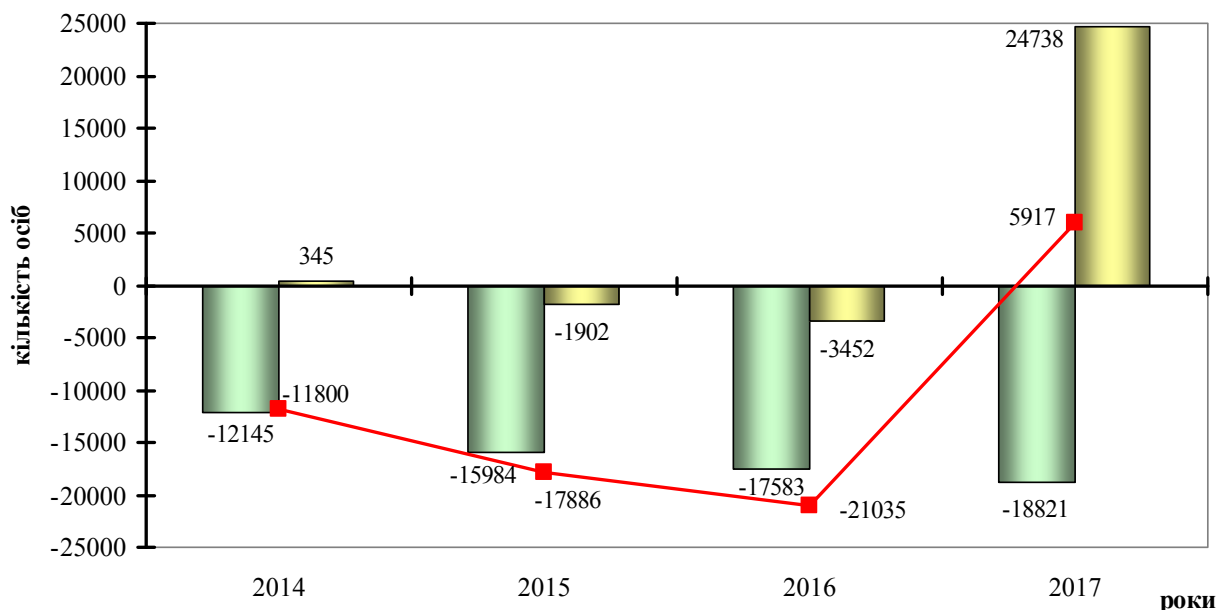

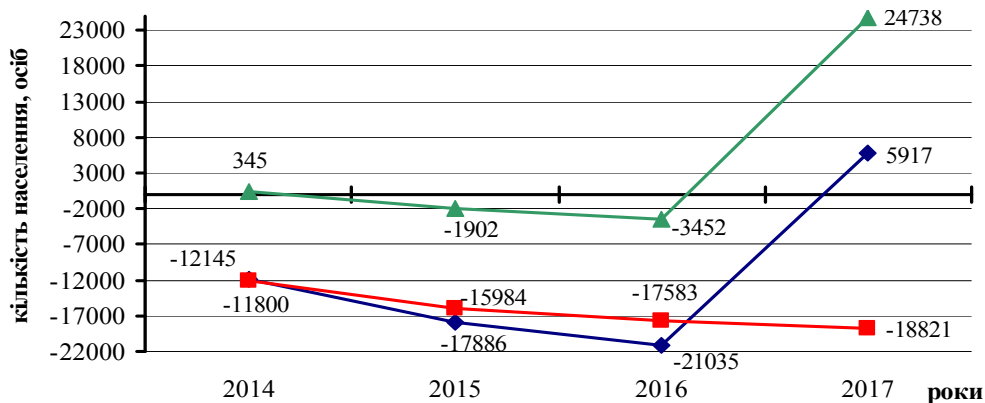
Рис. 3.2. Динаміка загального, природного та міграційного приросту населення Дніпропетровської області, осіб

■ природний приріст населення ■ міграційний приріст населення ■ загальний приріст населення

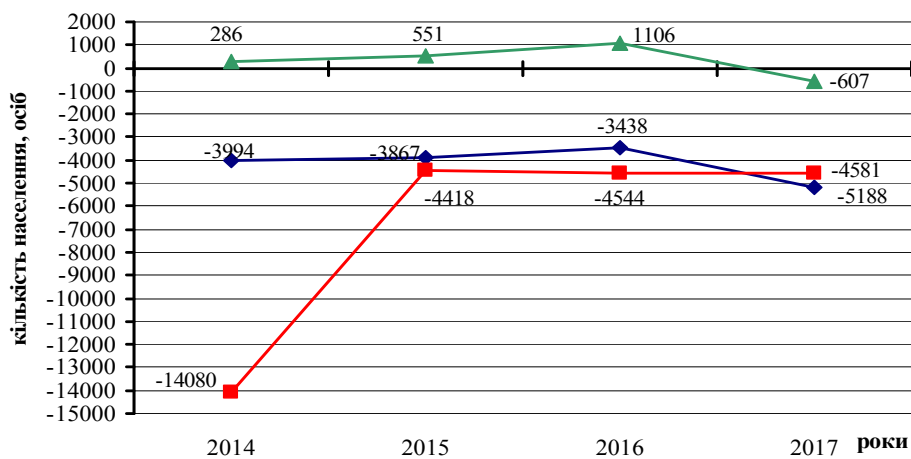
Міграційний приріст у 2017 р. відбувся за рахунок зовнішньої міграції, а саме міжрегіональної (23 867 особи) та міждержавної (264) міграції за міським типом поселень. Міграційний приріст у м. Дніпро склав 299,2 особи на 1 000 наявного населення. Починаючи з 1992 р. у Дніпропетровській області, як і в цілому по Україні, відбувається природне скорочення наявного населення. І якщо, з 2009 р. по 2014 р. відмічалось певне сповільнення цього процесу (у 2014 р. це -16,2 тис. осіб), то у 2015 р. він вже склав – 20,4; у 2016 р. – (-22,1); у 2017 р. – (-23,4). Але в міграційному плані Дніпропетровська область є дуже привабливою, як в розрізі міських поселень так і в сільській місцевості (рис. 3.3).

Найбільше міграційне скорочення за абсолютним значенням припадає на м. Кривий Ріг (-1 749 осіб), а в перерахунку на 1 000 наявного населення це м. Жовті Води (-79,6) та Межівський район (-103,9). Міграційний приріст в розрізі вікових груп складає: 0 – 15 років – 2 522 особи, 16 – 59 років – 13 осіб та у віці 60 і понад – 8 169 осіб.

Природне скорочення населення Дніпропетровської області відбувається з 1992 року, а у 2016 – 2017 рр. ще і суттєво скоротилася кількість живонароджених порівняно з кількістю смертей (рис. 3.4). На 1 000 осіб наявного населення за 2017 р. кількість смертей в 1,86 рази перевищує живонародженість (15,8 проти 8,5).

а) міські поселення

б) сільська місцевість

Рис. 3.3. Приріст населення за типом поселень, осіб

◆ загальний приріст населення ■ природний приріст населення
 ▲ міграційний приріст населення

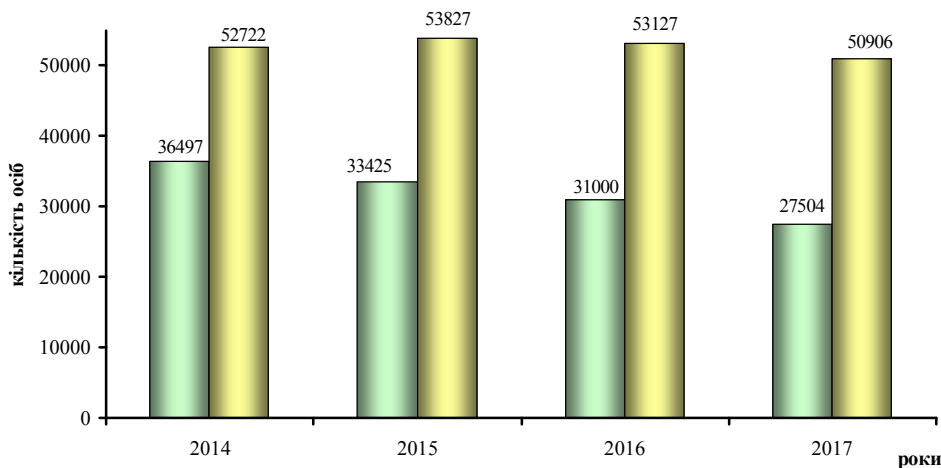

Рис. 3.4. Динаміка кількості живонароджень та смертей у Дніпропетровській області за 2014 – 2018 рр.

■ Кількість живонароджень ■ Кількість смертей

Смертність перевищує народжуваність, так як в загальній чисельності постійного населення над віковою групою «0 – 15» превалює вікова група «60 і понад» (рис. 3.5). На 1 000 осіб постійного населення у віці 16 – 59 років загальне навантаження складає 659 осіб, з них у віці 0 – 15 років – 272 особи та у віці 60 років і понад – 387 осіб.

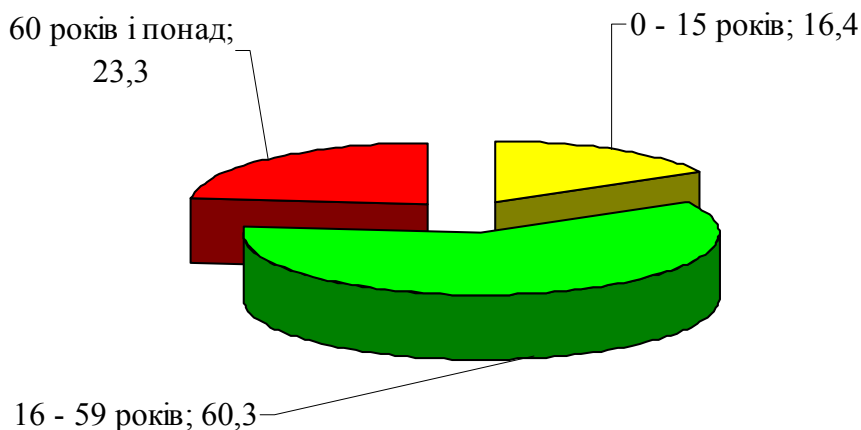

Рис. 3.5. Питова вага окремих вікових груп в загальній чисельності населення на 01.01.2018 р., %

Середній вік населення поступово збільшується і на 01.01.2018 р. склав – 41,6 р., а саме: чоловіків – 38,4 р., жінок – 44,2 р. Середня очікувана тривалість життя при народженні для обох статей у 2017 р. склала – 70,91, а саме: у чоловіків – 65,85 та у жінок – 75,65. Різниця в тривалості життя між чоловіками та жінками складає майже 10 років.

Інститут сім'ї зберігає свою актуальність як для міських поселень так і для сільської місцевості. Кількість шлюбів на 1 000 наявного населення перевищує кількість розлучень у 2017 р. у 5,91 рази (6,5 проти 1,1) (рис. 3.6).

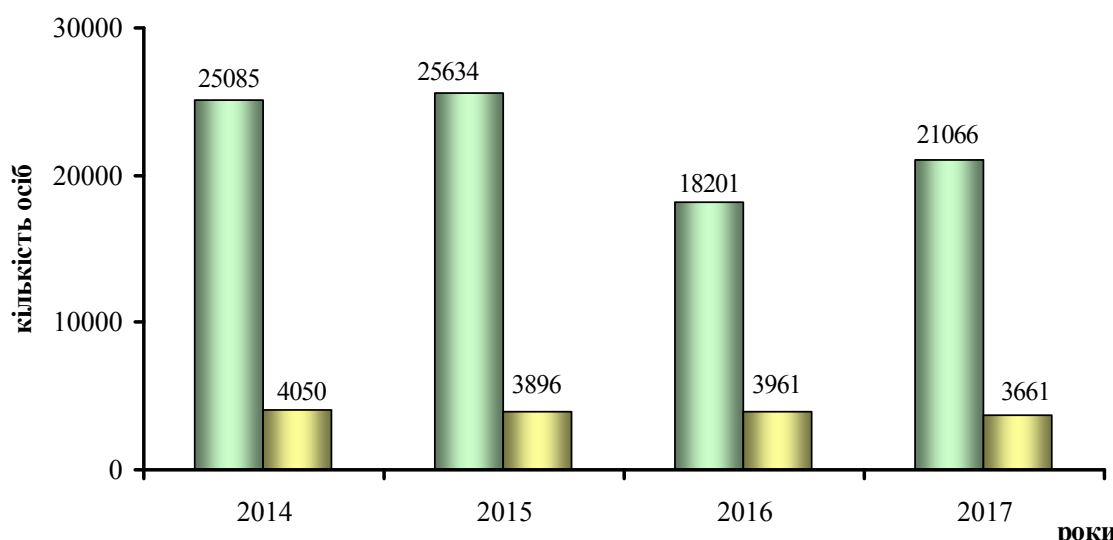

Рис. 3.6. Динаміка кількості шлюбів та розлучень у 2014 – 2017 рр., одиниць

■ Кількість шлюбів ■ Кількість розлучень

Разом з тим поступово збільшується середній вік чоловіків та жінок, які вперше взяли шлюб (рис. 3.7).

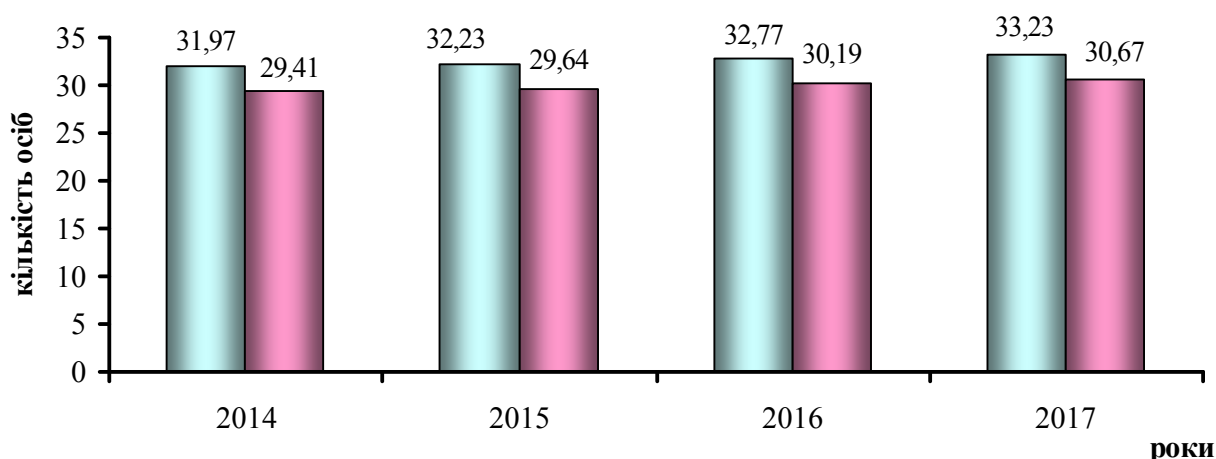

Рис. 3.7. Середній вік чоловіків та жінок, які вперше взяли шлюб, осіб

■ чоловіки ■ жінки

Найбільша кількість живонароджень на 1 000 жінок припадає на жінок у віці 25 – 29 р. (77,3); 20 – 24 р. (73,5) та 30 – 34 р. (52,9). Сумарний коефіцієнт народжуваності у 2017 р. склав 1,287.

Аналіз кількості живонароджень за віком батька у 2017 р. показав, що найбільша чисельність у 7 250 припадає на вік батька «30 – 34», наступна «25 – 29» – 7 041 живонароджень, на третьому місті вік «35 – 39» – 3 982 дитини. Цікавим є факт, що на Дніпропетровську область припадає більше всього живонароджень де вік батька не вказано, це 4 036 осіб.

У зв'язку з більш пізнім віком народження дітей як за віком матері так і по батьку, а також більш пізнім віком заключення шлюбу розглянемо динаміку живонароджень у матерів молодших 20 років (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Кількість живонароджень у матерів молодших 20 років за віком матері

Показник	2014	2015	2016	2017
Усього, у т.ч. у матерів років:	2039	1810	1544	1316
до 16	50	43	28	31
16	151	121	103	84
17	316	290	264	198
18	585	516	466	404
19	937	840	683	599
Питома вага, % до загальної кількості живонароджень	5,6	5,4	5,0	4,8

Аналіз табл. 1 свідчить, що є стійка тенденція до зменшення кількості народжень у віці до 20 років за віком матері, що свідчить про більш відповідальне ставлення дівчат до материнства.

Але крім віку матері важливо дослідити чи в повній сім'ї народжується дитина, адже в вихованні дитини важлива роль як мати, так і батька (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Кількість живонароджень у матерів, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі за типом поселень

Роки	Міські поселення і сільська місцевість, у % до загальної кількості живонароджень	Міські поселення, у % до загальної кількості живонароджень	Сільська місцевість, у % до загальної кількості живонароджень
2014	21,1	20,0	23,1
2015	20,6	19,5	22,6
2016	20,1	19,1	22,0
2017	20,5	19,5	22,4

Аналіз табл. 3.2 свідчить, що чверть від загальної кількості живонароджень у матерів, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі, що негативно може позначитися на процесі виховання дитини та його психологічному формуванні особистості. Нажаль не можна надати об'єктивну оцінку цьому явищу, адже ці матері можуть перебувати і у громадянському шлюбі, статистика по яких відсутня. Так само дослідження виявили і таку ситуацію, коли матері навмисно реєструються як матері-одиначки з метою отримання соціальних пільг та допомоги, насправді перебуваючи у громадянському шлюбі.

Одним з важливих показників є смертність дітей у віці до 1 року, як опосередкований показник рівня розвитку медицини та здоров'я живонароджених (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Смертність дітей у віці до 1 року за статтю по регіонах

Роки	Кількість смертей у віці до 1 року			Кількість смертей у віці до 1 року на 1000 живонароджень		
	обидві статі	хлопчики	дівчата	обидві статі	хлопчики	дівчата
2014	282	171	111	7,7	9,1	6,3
2015	289	167	122	8,5	9,5	7,4
2016	251	143	108	8,0	8,9	7,1
2017	209	113	96	7,5	7,9	7,1

Аналіз табл. 3.4 свідчить що показники смертності у віці до 1 року у період 2014 – 2017 рр. зменшуються. Кількість смертей у віці до 1 року на 1 000 живонароджень співставний з середніми по країні: так у 2017 р. це для обох статей – 7,6; для хлопчиків – 8,5; для дівчат – 6,6. Негативним явищем є постійне суттєве перевищення смертності хлопчиків над дівчатами. Критично важливими для живонароджених є перинатальний та неонатальний періоди (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Кількість смертей дітей у віці до 1 року, в перинатальному та неонатальному періодах, осіб

Роки	Кількість смертей у віці до 1 року	Кількість смертей у перинатальному періоді			Кількість смертей у неонатальному періоді	
		усього	у тому числі		усього у віці 0-27 днів	у % до загальної кількості смертей у віці до 1 року
			мертвонародження	смерть у віці 0-6 днів		
2014	282	404	280	124	169	59,9
2015	289	359	253	106	164	56,7
2016	251	340	243	97	141	56,2
2017	209	312	223	89	129	61,7

Дані табл. 4 свідчать, що кількість мертвонароджених майже дорівнює кількості смертей у віці до 1 року. У 2015 – 2017 рр. за кількістю мертвонароджених Дніпропетровська область посіла перше місце обійшовши навіть м. Київ (132 особи). Також дуже велика питома вага смертей у неонатальному періоді по відношенню до загальної смертності до 1 року.

Висновки: Людина є носієм людського потенціалу, вирішальною компонентою національного багатства, найважливішим стратегічним ресурсом кожної держави. Тому створення сприятливих можливостей для максимальної реалізації існуючого потенціалу населення в межах його потреб та інтересів визнається світовою спільнотою пріоритетною метою.

Дніпропетровська область є урбанізованою територією, де міське населення складає 83,78 % проти 16,22 % сільського населення. Щільність населення у містах значно перевищує щільність населення у сільських поселеннях. З метою більш рівномірного розселення мешканців необхідно запровадити інформаційно-роз'яснювальну програму щодо заохочення та переваг життя в сільській місцевості. Для привабливості сільських територій необхідно створити на них нові робочі місця, щоб зменшити міграцію з сільських поселень до міст.

Серед населення області за статтю переважають жінки – 54,3 %, хоча народжується більше чоловіків ніж жінок. Крім того, середня тривалість життя у жінок майже на 10 років більша ніж у чоловіків. Це важлива інформація для розробки програми розвитку ринку праці, при врахуванні зазначених особливостей можна підвищити показники ефективності функціонування ринку праці.

В області відбувається депопуляція населення, не дивлячись на перевагу жінок у складі населення. З метою підвищення показників народжуваності необхідно розробити програму підтримки та стимулювання народжуваності на регіональному рівні.

Природне скорочення населення можливо компенсувати за рахунок міграційного приросту що і відбулося у 2017 р. Дніпропетровська область повинна ототожнюватися у населення України як область в який кожний може себе реалізувати. Так як переважає саме міжрегіональна міграція це потенційна можливість для області поліпшити демографічні показники.

Інститут сім'ї зберігає свою актуальність як для міських поселень так і для сільської місцевості. Кількість шлюбів на 1 000 наявного населення перевищує кількість розлучень у 2017 р. у 5,91 рази (6,5 проти 1,1). Промоція сімейних цінностей має декілька економічних переваг: по-перше, чим більша кількість сімей – тим більше коефіцієнт народжуваності (сумарний коефіцієнт народжуваності у 2017 р. дуже низький – 1,287), а в перспективі ці – робоча сила області; по-друге, розглядаючи сім'ю як домогосподарство в якому доходи та витрати обліковуються за параметром шкали еквівалентності. Розрахунок показників доходів в еквіваленті на одну умовну особу обумовлений існуванням в домогосподарстві умовно-постійних витрат (плата за житло та паливо, товари тривалого користування тощо), тобто спостерігається так звана економія на розмірі домогосподарства.

Актуальною проблемою для Дніпропетровської області залишається смертність дітей до 1 року. Область є лідером за кількістю мертвонароджених і ще стільки ж помирає у віці до 1 року. Питома вага смертей у неонатальному віці склала 61,7 % до кількості смертей дітей у віці до 1 року. Науково-медичне вирішення цієї проблеми дозволить збільшити кількість живонароджених і потенційно збільшити кількість молоді у області.

Список використаних джерел:

6. Регіональний людський розвиток: статистичний збірник. – Київ : Державна служба статистики України, 2018. – 72 с.

7. Демографічний щорічник «Населення України за 2017 рік». – Київ : Державна служба статистики, 2018. – 138 с.

8. Демографічний щорічник «Населення України за 2016 рік». – Київ : Державна служба статистики, 2017. – 134 с.

9. Демографічний щорічник «Населення України за 2015 рік». – Київ : Державна служба статистики, 2016. – 120 с.

10. Демографічний щорічник «Населення України за 2017 рік». – Київ : Державна служба статистики, 2018. – 118 с.

3.2. Ринок праці

Кількість економічно активного населення у віці 15 – 70 років у Дніпропетровській області поступово скорочується з 1 601,7 тис. осіб у 2014 році до 1 523,8 тис. осіб у 2018 р. що складає 65,5 % та 63,6 % відповідно по відношенню до всього населення віком 15 – 70 років. Кількість зайнятого населення скоротилася за останні 5 років з 1 472,8 тис. осіб у 2014 р. до 1 402,3 тис. у 2018 р. осіб або з 60,2 % до 58,6 % до населення віком 15 – 70 років відповідно [4]. Кількість зайнятих економічною діяльністю складає майже 45 % від наявного населення, що свідчить про порушення ефективного співвідношення між зайнятими і незайнятими економічною діяльністю (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Основні соціально-економічні показники

Показники	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019
Чисельність наявного населення тис. осіб	3276,6	3254,9	3230,4	3231,1	3206,5
Кількість зайнятих економічною діяльністю, тис. осіб	1472,8	1479,6	1425,4	1390,9	1402,3
Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу, грн.	33352,1	38346,2	43458,3	54215,4	72883,4
Витрати населення у розрахунку на одну особу, грн.	37753,1	47453,6	56205,8	71577,9	-
Середньомісячна заробітна плата, грн.	3641	4366	5075	6939	8862
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), %	125,7	142,6	112,7	112,8	-

За даними табл. 3.5 витрати населення перевищують наявний дохід, і перевищення витрат над доходом щороку збільшується, що свідчить про збільшення тінізації економіки.

Найбільша кількість зайнятих у таких видах діяльності як: промисловість; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; освіта; сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство (табл. 3.6).

Найменша зайнятість у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку; операції з нерухомим майном; тимчасове розміщування й організація харчування.

Таблиця 3.6

Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності, тис. осіб

Види економічної діяльності	2014	2015	2016	2017
Усього, в т.ч.:	1472,8	1479,6	1425,4	1390,9
сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	106,2	116,6	107,4	106,7
промисловість	383,5	372,4	353,6	341,2
будівництво	54,2	57,3	54,3	52,4
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	362,0	367,2	349,1	340,8
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	91,0	90,3	92,1	88,1
тимчасове розміщування й організація харчування	23,5	23,4	21,3	21,2
інформація та телекомунікації	24,8	25,5	27,5	25,4
фінансова та страхова діяльність	29,3	26,2	25,4	23,8
операції з нерухомим майном	21,4	21,2	18,2	18,3
професійна, наукова та технічна діяльність	35,8	35,7	36,6	36,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	32,9	34,2	35,6	32,1
державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	64,8	65,8	64,6	69,8
освіта	118,2	119,0	114,2	113,2
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	86,0	85,2	85,2	83,3
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	12,3	12,4	13,0	11,9
інші види економічної діяльності	26,9	27,2	27,3	26,0

Рівень безробіття за методологією МОП суттєво перевищує рівень зареєстрованого безробіття, але менше середніх показників по Україні за аналогічний період (рис. 3.8). Рівень безробіття за методологією МОП склав по області 8,0 % в 2018 р., рівень зареєстрованого безробіття по області 1,3 %.

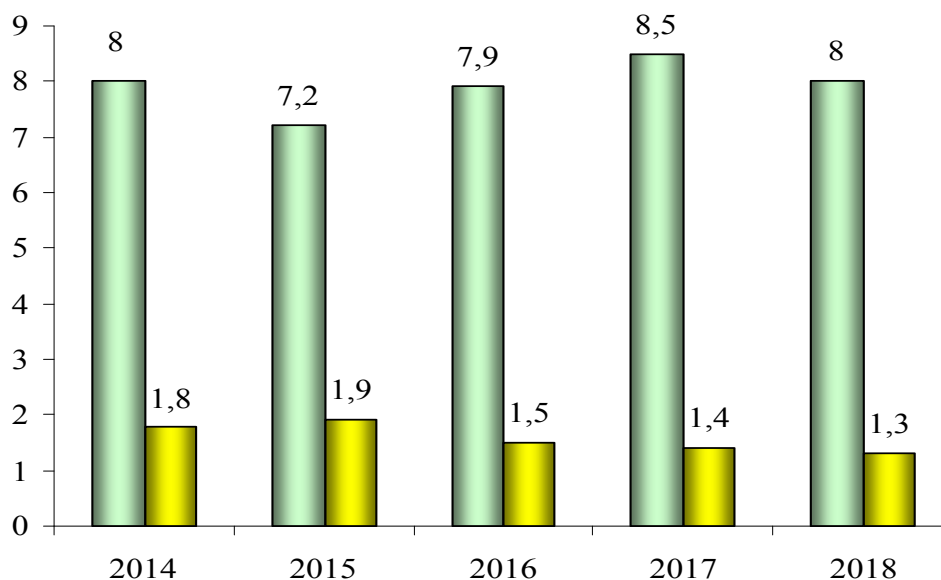

Рис. 3.8. Динаміка показників зареєстрованого рівня безробіття та безробіття населення у віці 15 – 70 років (за методикою МОП), %

- Безробіття населення у віці 15 – 70 років (за методологією МОП)
- Зареєстрований рівень безробіття

Навантаження на одну вакансію склало у 2014 р. – 6 осіб, у 2015 р. – 14 осіб, у 2016 р. – 9 осіб, у 2017 р. – 6 осіб, у 2018 р. – 4 особи, що так само нижче середніх показників по Україні і свідчить про поступове збалансування ринку праці. У 2014

– 2016 рр. рівень вибуття перевищував рівень прийому і тільки 2017 р. рівень прийому перевищив рівень вибуття (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Динаміка руху працівників

Показники	2014	2015	2016	2017
Прийнято, тис. осіб	207	201	216	263
Рівень прийому, %	23,7	24,8	27,3	33,7
Вибуло, тис. осіб	266	251	246	260
Рівень вибуття, %	30,5	31,0	31,1	33,2

За часткою регіону в загальному підсумку щодо доходів область останні три роки посідає друге місце поступившись м. Києву (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Доходи населення Дніпропетровської області

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Доходи, усього, млн. грн.	136810	166076	188816	237631	305510
Зміна обсягів доходів населення, % до попереднього року	109,8	121,4	113,7	125,9	128,6
Частка регіону в загальному підсумку, %	9,0	9,4	9,2	9,2	-

Доходи населення (номінальні доходи) – це сума грошових коштів і матеріальних благ (заробітна плата; прибуток та змішаний дохід; одержані доходи від власності; соціальні допомоги; соціальні трансферти в натурі та інші поточні трансферти), яка спрямована на підтримку фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини й на задоволення її потреб.

Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника має тенденцію до стабільного зростання (рис. 3.9). Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника в 2018 р. склала 8 862 грн.

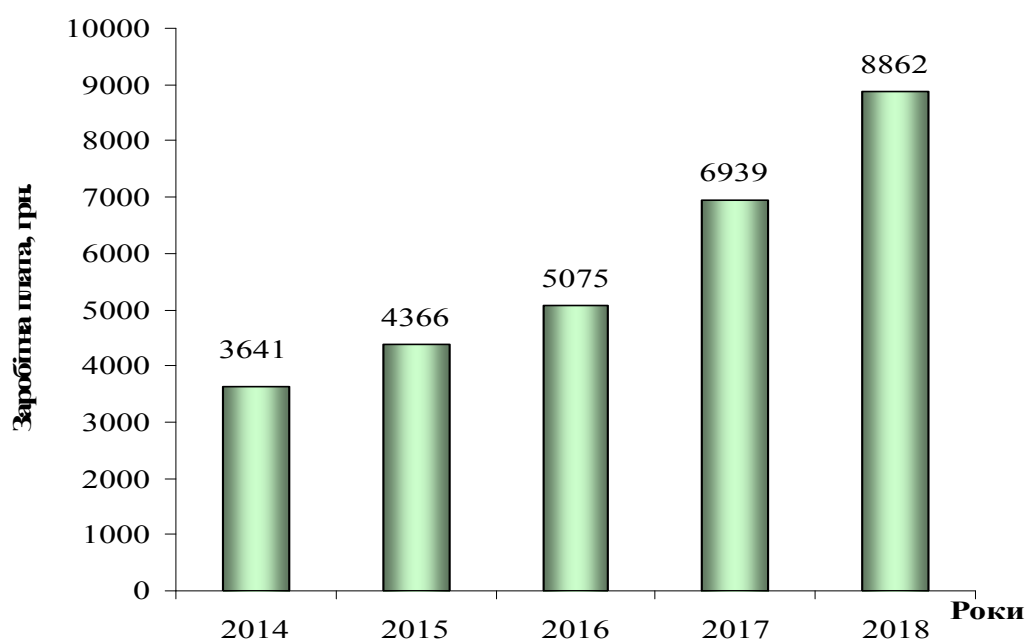

Рис. 3.9. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників, у середньому на одного штатного працівника, грн.

Найбільший розмір середньомісячної номінальної заробітної плати сплачується за наступними видами економічної діяльності:

– фінансова та страхова діяльність (16 464 грн. – у 2018 р., 12 311 грн. – у 2017 р., 8 332 – у 2016 р.);

– добувна промисловість і розроблення кар'єрів (13 180 грн. – у 2018 р., 10 017 грн. – у 2017 р., 7 836 грн. – у 2016 р.);

– професійна, наукова та технічна діяльність (10 710 грн. – у 2018 р., 9 352 грн. – у 2017 р., 7 063 грн. у 2016 р.).

У 2018 р. суттєво збільшилася і посіла друге місце за розміром середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видом економічної діяльності: державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 12 295 грн.

Найменший розмір середньомісячної номінальної заробітної плати сплачується за наступними видами економічної діяльності:

– поштова та кур'єрська діяльність (3 470 грн. – у 2017 р., 2 694 грн. у 2016 р.);

– тимчасове розміщування й організація харчуванням (5 123 грн. – у 2018 р., 4 138 грн. у 2017 р., 2 856 грн. у 2016 р.);

– функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури (4 577 грн. у 2017 р., 3 235 грн. – у 2016 р.).

У 2018 р. до найменш оплачуваних видів економічної діяльності додалася охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 6 077 грн.

Наявний дохід це номінальні доходи за вирахуванням податків та інших обов'язкових платежів, тобто кошти, що використовуються населенням на споживання й заощадження (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Аналіз наявного доходу

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Наявний дохід у розрахунку на 1 особу, грн.	32036,2	39142,0	44365,9	54215,4	72883,4
Наявний дохід у розрахунку на 1 особу, % до попереднього року	105,7	122,2	113,3	122,2	134,4
Реальний наявний дохід, % до попереднього року	94,0	81,1	99,2	106,7	114,8

Основним джерелом інформації про життєвий рівень населення в цілому та окремих верств, його характеристики за структурою доходів та витрат, а також даних щодо споживання товарів та послуг залежно від рівня матеріальної забезпеченості, чисельного складу домогосподарств і за іншими соціально-економічними аспектами є обстеження умов життя домогосподарств (рис. 3.10). Середній розмір домогосподарств по Дніпропетровській області у 2017 р. склав 2,37 особи, що менше середнього по Україні у 2,58 особи.

За даними рис. 3.10 майже вдвічі перевищує кількість домогосподарств без дітей, що свідчить як про старіння населення так і про відсутність стимулюючої державної та регіональної політики. Крім того, відсутність дітей у переважній більшості домогосподарств каже що всі члени домогосподарства отримують певний дохід або допомогу, що в сукупності призводить до загального збільшення показника сукупних ресурсів домогосподарств, які є

одними з найвищих серед областей країни (рис. 3.11). Найбільша питома вага в сукупних ресурсах домогосподарства припадає на грошові доходи – 89,7 %, які в свою чергу в основному складаються з оплати праці – 55,0 % та пенсій, стипендій, допомоги та субсидії, надані готівкою – 22,5 %.

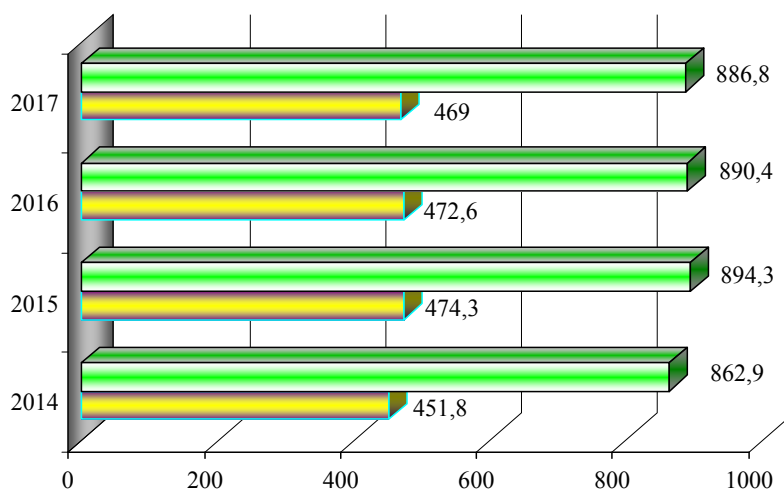

Рис. 3.10. Розподіл домогосподарств за наявністю дітей

■ Кількість домогосподарств без дітей ■ Кількість домогосподарств з дітьми

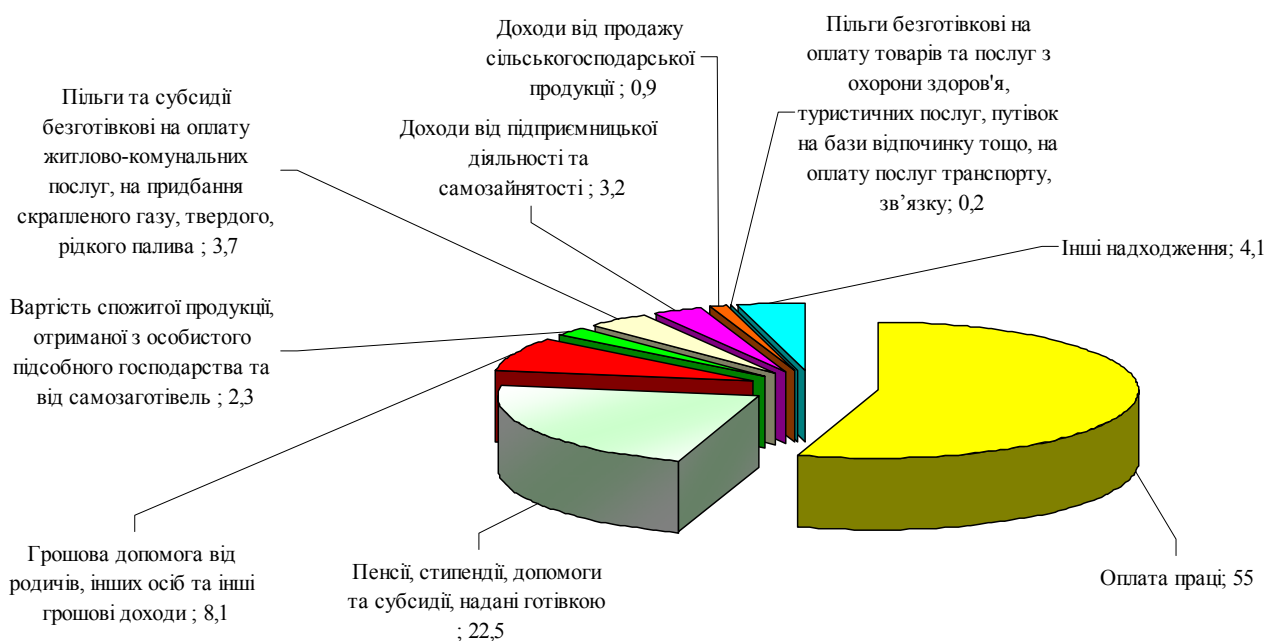

Рис. 3.11. Структура сукупних ресурсів домогосподарств, у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у 2017 р., %

Розподіл сукупних ресурсів за джерелами отримання показує що основними джерелами доходу є оплата праці та пенсії, стипендії, допомоги. Враховуючи що основною метою розвитку країни є забезпечення соціального добробуту кожного, то ці виплати повинні забезпечувати принаймні середній рівень добробуту. Показник який найбільш об'єктивно показує забезпеченість кожного громадянина

– це показник порівняння рівня доходу особи з мінімальним прожитковим мінімумом (табл. 3.10). Тобто, у 2015 – 2016 рр. більше половини населення мали дохід на місяць нижче фактичного прожиткового мінімуму, к 2017 р. ця кількість скоротилася до третини. З такими показниками фінансової забезпеченості буде суттєво збільшуватися кількість звернень по пільги та субсидії.

Таблиця 3.10

Порівняння рівня доходу населення з мінімально необхідним, %

Показники	2014	2015	2016	2017
Прожитковий мінімум	1176,0	1227,33	1388,08	1603,67
Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму	8,1	7,3	5,9	3,5
Частка населення із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами на місяць нижче прожиткового мінімуму	9,9	8,6	11,8	6,9
Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами на місяць нижче фактичного прожиткового мінімуму	-	51,6	53,9	35,8

Для розвитку регіональної економіки дуже важливо оцінити напрями витрачання отриманих доходів. Хоча розмір доходів є незадовільним, при правильному їх витрачанні можна налагодити розвиток місцевої економіки, що поступово приведе і до збільшення доходів населення. Грошові витрати у середньому на місяць на одне домогосподарство щороку суттєво збільшуються, але структура витрачання залишається незмінною. Грошові витрати домогосподарств включають: витрати на купівлю продуктів харчування, алкогольних та тютюнових виробів, непродовольчих товарів, на оплату послуг, витрати, пов'язані з веденням особистого підсобного господарства, грошову допомогу родичам та іншим особам, витрати на купівлю нерухомості, на будівництво та капітальний ремонт житла та господарських будівель, на купівлю великої рогатої худоби, коней та багаторічних насаджень для особистого підсобного господарства, на придбання акцій, сертифікатів, валюти, приріст вкладів до банківських установ, аліменти, обов'язкові податки (крім прибуткового), збори, внески та ін. Найбільша питома вага у грошових витратах домогосподарств області, як і в цілому по Україні, припадає на споживчі витрати – 91,6 % (рис. 3.12).

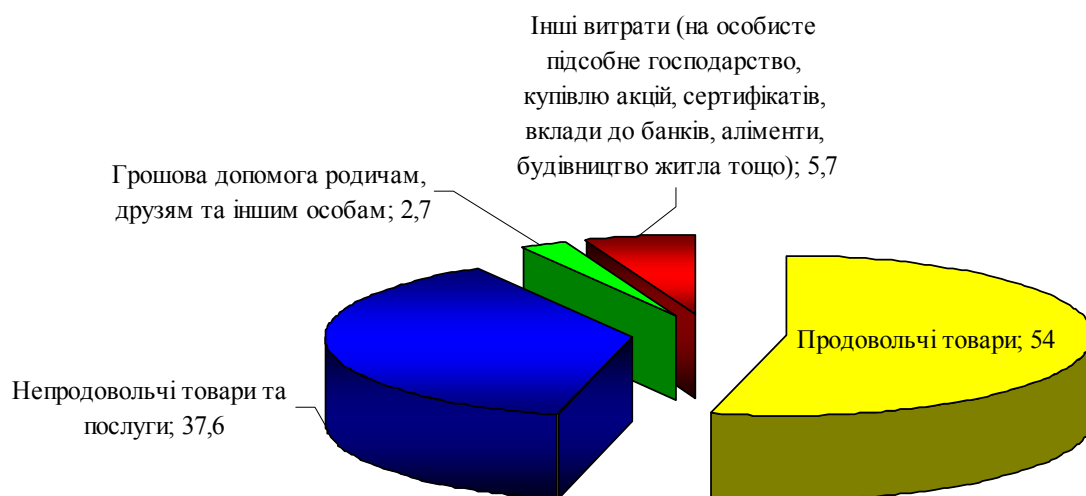

Рис. 3.12. Структура грошових витрат домогосподарства у 2017 р., %

Всі домогосподарства мають бюджет проїдання. Більш широку уяву про витрати дає оцінка сукупних витрат, адже крім грошових витрат враховуються вартості спожитих домогосподарством продовольчих товарів, отриманих з особистого підсобного господарства та в порядку самозаготівель або подарованих родичами та іншими особами, суми отриманих пільг та безготівкових субсидій на оплату житла, комунальних продуктів та послуг, суми пільг на оплату телефону, проїзду в транспорті, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо, на оплату ліків, вітамінів, інших аптекарських товарів, медичних послуг (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

**Структура сукупних витрат домогосподарств Дніпропетровської області
у середньому за місяць, %**

Структура	2014	2015	2016	2017
1. Продовольчі товари (включаючи харчування поза домом, алкогольні напої та тютюнові вироби)	55,6	57,1	53,9	53,2
2. Непродовольчі товари та послуги, у т.ч.:	36,1	35,1	37,5	38,6
2.1. оплата житла, комунальних продуктів та послуг, з них:	10,1	11,2	14,2	15,5
сума пільг та субсидій	0,5	0,9	3,9	4,1
3. Неспоживчі сукупні витрати	8,3	7,8	8,6	8,2

Із сукупних витрат домогосподарств половина суми витрачається на продовольчі товари. В той самий час у країнах ЄС витрати на харчування у структурі споживчих витрат населення у 4,5 рази менші і становлять 12 %.

У 2016 – 2017 рр. в 4 рази збільшилася сума пільг та субсидій, тобто погіршення власного фінансового забезпечення домогосподарств змушує їх звертатися по пільги та субсидії.

Так як більше 50 % витрат йде на продовольчі товари, доречним буде розгляд які саме продовольчі товари споживають мешканці Дніпропетровської області та енергетична цінність спожитих продуктів (табл. 3.12, табл. 3.13).

Таблиця 3.12

**Споживання продуктів харчування у домогосподарствах,
у середньому за місяць на одну особу, кг**

	Мінімальні норми	Раціональні норми	2014	2015	2016	2017
М'ясо і м'ясопродукти	4,33	6,67	5,3	4,9	5,5	5,3
Молоко і молочні продукти	28,42	31,67	18,9	17,7	18,9	18,7
Яйця, шт.	19,25	24,17	19	19	21	21
Риба і рибопродукти	1	1,67	1,5	1,1	1,3	1,4
Цукор	2,67	3,17	2,9	2,7	2,8	2,8
Олія та інші рослинні жири	0,67	1,08	1,5	1,4	1,4	1,4
Картопля	8	10,33	5,9	5,7	5,8	5,7
Овочі та баштанні	8,75	13,42	9,0	8,7	9,9	9,2
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	5,67	7,5	3,5	3,0	3,6	4,0
Хліб і хлібні продукти	7,83	8,42	7,9	7,6	7,9	7,8

У 2014 – 2017 рр. споживання продуктів харчування погіршилося у 3 із 10 основних продовольчих груп: молоко і молочні продукти; картопля; фрукти, ягоди, горіхи, виноград. Суттєве перевищення у споживанні олії та інших рослинних жирів.

З 2014 – 2017 рр. калорійність раціону перевищує гранично допустимий рівень для цього індикатора – 2 500 Ккал. Щодня споживається 84 – 86 грамів білків, що є одним із найнижчих показників серед країн Європи та на 18 % менше середнього рівня цього показника у розвинених країнах (103 грами на добу). Щоденне вживання калорій повинно розподілятися так: 50 % – на вуглеводи, 20 % – білки і 30 % – жири. За даними табл. 3.13 на вуглеводи припадає 61,44 %, на білки припадає 15,14 %, на жири – 23,41 %, що є вкрай незбалансованим раціоном харчуванням.

Таблиця 3.13

Енергетична цінність і вміст поживних речовин у спожитих продуктах харчування в домогосподарствах, у середньому на добу у розрахунку на одну особу)

	2014	2015	2016	2017
Енергетична цінність (к кал)	2981	2779	2974	2919
Білки (г)	84	80	86	86
Жири (г)	138	126	138	133
Вуглеводи (г)	353	336	350	349

Висновки: Рівень економічної активності населення у віці 15 – 70 років у Дніпропетровській області у 2018 р. складає 63,6 % по відношенню до всього населення віком 15 – 70 років. Кількість зайнятих економічною діяльністю складає майже 45 % від наявного населення. Відповідно є потенціал до збільшення зайнятості населення. Для цього необхідно адаптувати роботу Державної служби зайнятості до сучасних умов рику праці, але ж це загальнодержавна структура. Створення комунального підприємства на обласному рівні сприяло б діалогу між роботодавцями та незайнятими економічно активними громадянами, а також більш індивідуально підходило к оцінці потенціалу пошукачів роботи з метою більш якісної оцінки та виявлення потенціалу кожного незайнятого громадянина та розробки траєкторії індивідуального кар'єрного розвитку та супроводу.

Динаміка показників зареєстрованого рівня безробіття та рівня безробіття населення за методикою МОП суттєво різняться: 1,3 % проти 8,0 %. З одного боку, це демонструє, що осіб які є безробітними в 6 разів більше ніж обліковується в Державній службі зайнятості і це унеможлиблює процес сприяння у працевлаштуванні з боку відповідної служби. Разом з тим, показник у 8,0 % не вважається критичним, так як аналогічний середньоєвропейський показник дорівнює 10 % і вважається нормою для країн з ринковою економікою.

Витрати населення у розрахунку на одну особу перевищують у 1,32 рази відповідні доходи, що є безпосереднім свідченням зменшення рівня добробуту та заможності населення бо населення або витрачає раніш зароблені нагромадження або в наявності чималий тіньовий сектор економіки. На державному рівні розроблено чимало ініціатив щодо детінізації економіки, тому на регіональному рівні необхідна більш якісна роз'яснювально-інформаційна політика щодо переваг офіційного працевлаштування та більш скрупульозна робота відповідних контролюючих структур щодо виявлення порушників.

На підтвердження того, що в економіці регіону присутній тіньовий сектор свідчать і показники зміни наявного та реального наявного доходу. Наявний дохід стабільно збільшується, разом з тим і індекс споживчих цін збільшується ще більшими темпами, що в підсумку дає зменшення реального наявного доходу. За цих умов важко накопичувати. У 2017 р. вперше за останні 4 роки індекс реального наявного доходу склав 112,8 %.

За аналізом витрат найбільша питома вага припадає на продовольчі та непродовольчі товари. Нагромадження нефінансових активів з 2015 по 2017 рр. мають від'ємне значення (-854 млн. грн. у 2015 р., -1077 млн. грн. у 2016 р., -3182 млн. грн. у 2017 р.) це свідчить про націленість населення на вирішення поточних проблем, відсутність стратегічного бачення розвитку особистої заможності або перспективного збільшення добробуту домогосподарства. Зараз населення використовує модель бюджету проїдання, що не припустимо в умовах розвитку ринкової економіки. Необхідно проведення просвітницької програми щодо фінансової грамотності на рівні домогосподарства, зміни підходів до формування фінансового портфеля домогосподарства. Це поступово приведе і до формування заможної громади, захищеності від фінансових ризиків і стабільного економічного розвитку області.

Кількість зайнятих за видами економічної діяльності відповідає спеціалізації області. Найбільша кількість зайнятих у таких видах діяльності як: промисловість; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; освіта; сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство. Разом з тим, необхідно зазначити, що за розміром заробітної плати оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; і сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство відносяться до середніх по області. З одного боку це може свідчити про низьку продуктивність праці або трудомісткість цих галузей. З іншого боку, більшість працюючих отримує доволі середню в межах області заробітну плату, що призводить до формування доволі середнього достатку, а в перерахунку на домогосподарства призводить до нестачі коштів та збільшення звернень по пільги та допомоги, що підтверджується і статистичними даними. Необхідно переглянути політику використання людського капіталу з метою забезпечення гідного рівня умов праці та заробітної плати.

За регіональними показниками по виду економічної діяльності – освіта у нас збігаються два параметри: це і одна з галузей з найбільшою зайнятістю і з найбільшим розміром середньомісячної заробітної плати, особливо за складовими: наукові дослідження і розробки та професійна, наукова та технічна діяльність. Необхідно найефективніше використати освітній потенціал області, виокремити як одну з пріоритетних спеціалізацій області. Область як центр інновацій та науково-технічних розробок або область як освітній хаб.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Регіони України» 2018. Частина I. – Київ : Державна служба статистики, 2018. – 315 с.
2. Статистичний збірник «Регіони України» 2016. Частина I. – Київ : Державна служба статистики, 2016. – 299 с.

3. Доходи та витрати населення у 2017 році : статистичний збірник. – Київ : Державна служба статистики, 2019. – 106 с.

4. Економічна активність населення за статтю та місцем проживання у 2018 році / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/gr/2019/gr1.pdf>

5. Річний звіт за 2018 р. відділу з питань праці та трудових відносин / Дніпропетровська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/ua/dniprooda/pro-oda/departamenti-ta-upravlinnya/departament-socialnogo-zahistu-naselennya/struktura-ta-kontakti>

6. Середньомісячна заробітна плата штатних працівників за видами діяльності / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/dn/2018/dn02.pdf>

3.3. Освіта і наука в контексті євроінтеграційних трендів

Нові вимоги до освіти та науки з боку суспільства, держави і особи на шляху до європейської інтеграції України зумовлюють стрімку зміну ролі, функцій та векторів розвитку галузі. Пов'язуючи перспективи сталого розвитку з концепцією «розумного суспільства», яке постійно навчається та самовдосконалюється, глобальна спільнота, важливою невід'ємною частиною якої є мешканці громад Дніпропетровської області, бере за орієнтир провідні принципи освіти ХХІ ст.: навчатися пізнавати, навчатися робити, навчатися жити разом, навчатися самовиражатись.

В Дніпропетровській області як регіоні-локомотиві соціо-еколого-економічного піднесення України неперервна освіта починає виходити за межі традиційних підходів і накопиченого різними освітніми системами досвіду підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців різних галузей.

Починаючи з дошкільного рівня, що покликаний закладати освітній базис формування цінностей, звичок та моральних орієнтирів громадян у молодшому віці, ситуація в галузі демонструє ряд традиційних для дніпропетровського регіону трендів, що визначають майбутнє освітньої системи. Так, за кількісними показниками, число закладів дошкільної освіти в громадах Дніпропетровської області планомірно зростає з 2015 р. У 2018 р. їх кількість склала 981 заклад із 102 381 місця при реальній потребі 109 575 дітей (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Заклади дошкільної освіти

Рік	Кількість закладів, дошкільної освіти, од ¹	Кількість місць у закладах дошкільної освіти, од ²	Кількість осіб у закладах дошкільної освіти	Охоплення дітей закладами дошкільної освіти, відсотків до кількості дітей відповідного віку
2014	974	99056	115670	63
2015	964	100683	113870	63
2016	970	101189	113455	64
2017	974	102170	112791	65
2018	981	102381	109575	67

¹ У 2014 рр. враховані заклади дошкільної освіти, які не працювали протягом року або більше з будь-якої причини, з 2015р. – заклади, які працювали протягом року.

² У 2014 рр. не враховані місця у закладах дошкільної освіти, які не працювали протягом року або більше з будь-якої причини.

У розрізі порівняння питомої ваги кількості дітей, що відвідували дошкільні навчальні заклади у міській та сільській місцевості, протягом аналізованого періоду переважала перша категорія (рис. 3.13).

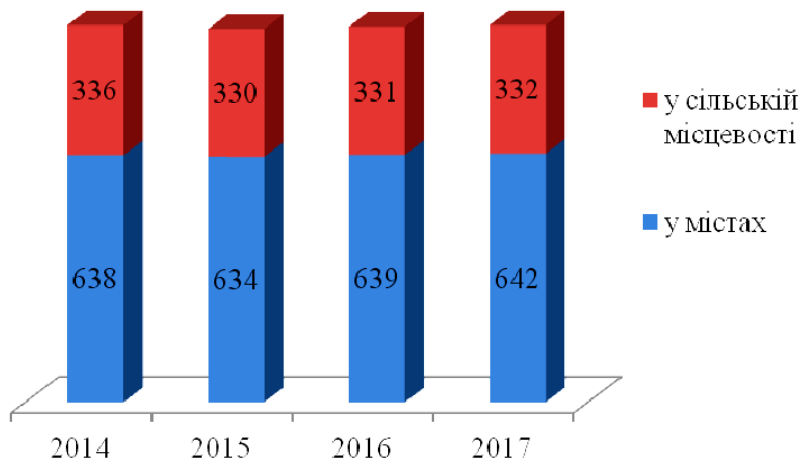

Рис. 3.13. Дошкільні навчальні заклади, од.

Кількісно ситуацію в галузі загальної середньої освіти характеризують показники наявності закладів загальної середньої освіти (906 од. на початок 2018/19 навчального року) та учнів і вчителів (330,0 і 28,1 тис. осіб відповідно) [3] (табл. 3.15). Згідно з даними табл. 3.15, у 2018/19 навчальному році 15,6 тисяч осіб одержали атестат про здобуття повної загальної середньої освіти.

Таблиця 3.15

Заклади загальної середньої освіти¹

Навчальний рік	Кількість закладів загальної середньої освіти, од.	Кількість учнів у закладах загальної середньої освіти – усього, тис. осіб	З них у закладах		Випуск учнів із закладів загальної середньої освіти, тис. осіб		Кількість вчителів у закладах загальної середньої освіти, тис. осіб
			денних	вечірніх (змінних)	Одержали свідоцтво про здобуття базової загальної середньої освіти	одержали атестат про здобуття повної загальної середньої освіти	
2014/15	1016	303,0	299,1	3,9	26,2	18,9	28,1
2015/16	1002	308,4	304,9	3,5	25,9	17,6	27,5
2016/17	967	314,1	311,0	3,1	26,1	16,4	27,5
2017/18	937	321,4	318,3	3,1	25,9	15,7	28,0
2018/19	906	330,0	327,4	2,6	28,1	15,6	28,1

¹ Дані на початок навчального року

Якість діяльності закладів загальної середньої освіти характеризують показники зовнішнього незалежного оцінювання здобутих і засвоєних знань учнів (дані складені із числа осіб, які обирали відповідний предмет для зарахування результату ЗНО як оцінки за ДПА) у 2016 – 2018 рр. [9] (табл. 3.16, рис. 3.14 – 3.16).

У цілому, результати ЗНО (з предметів «українська мова та література», «математика», «англійська мова») у динаміці з 2014 по 2018 рр. [9] показали загальне зменшення питомої ваги осіб, що не можуть подолати мінімальний поріг знанневий (набрати 100 балів), а також збільшення питомої ваги осіб, що здобувають найвищі бали

Таблиця 3.16

**Результати ЗНО учнів Дніпропетровської області
з предметів «українська мова та література», «математика», «іноземна мова (англійська)» у 2014 – 2018 рр.**

Предмет	Рік	Кількість осіб, які взяли участь у тестуванні	не подолали поріг	% учасників, які				
				отримали відповідний результат за шкалою 100 – 200 балів				
				100 – 120	120 – 140	140 – 160	160 – 180	180 – 200
Українська мова та література	2014	20 031	18,51	10,28	23,31	20,80	25,10	2,00
	2015	21 731	6,54	21,10	22,00	20,09	27,17	3,10
	2016	20 478	6,73	19,63	23,43	20,21	18,69	11,31
	2017	18 172	5,10	20,76	24,21	22,04	17,64	10,26
	2018	23 767	8,27	22,41	22,88	20,37	16,24	9,83
Математика	2014	13 753	25,80	9,90	26,98	19,40	14,44	3,48
	2015	11 785	22,88	11,98	12,47	20,94	25,54	6,19
	2016	11 951	14,65	25,50	21,93	19,21	13,25	5,46
	2017	10 003	16,02	24,37	19,89	17,59	14,18	7,95
Іноземна мова (англійська)	2018	9 851	17,26	24,65	17,05	17,80	14,28	8,96
	2014	5 851	23,30	19,85	20,92	22,42	11,50	2,01
	2015	6 296	15,88	18,10	18,82	22,98	20,29	4,01
	2016	6 883	17,16	19,73	19,76	20,15	14,96	8,24
	2017	6 861	17,80	19,98	17,62	19,50	14,87	10,23
2018	7 067	14,25	20,59	21,25	17,88	17,16	8,87	

Українська мова та література

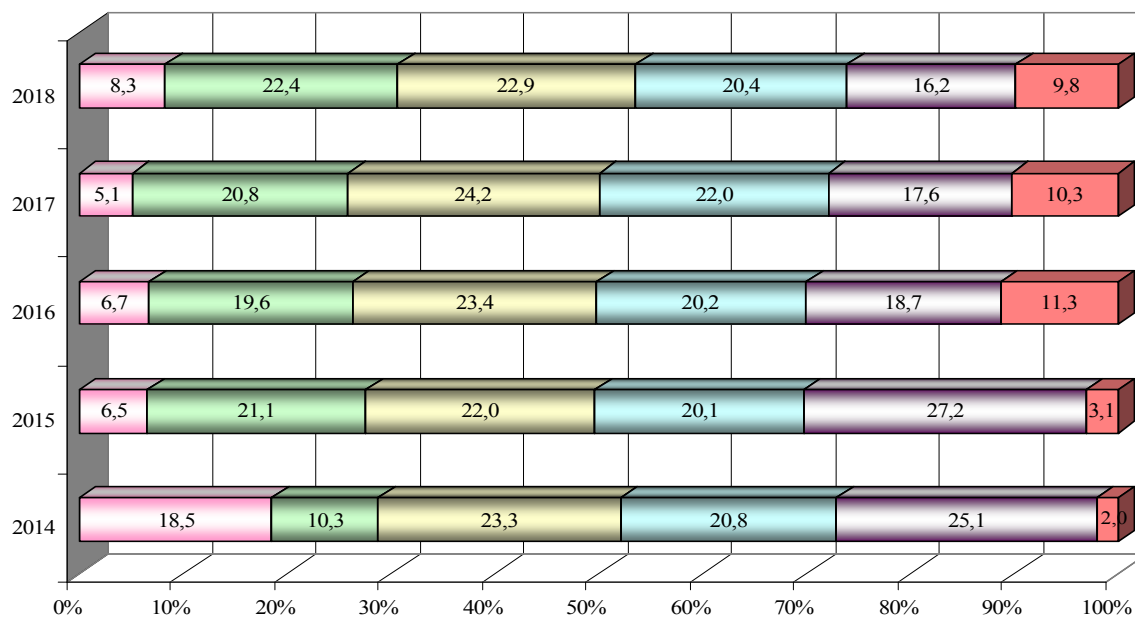

Рис. 3.14. Результати ЗНО учнів Дніпропетровської області з предмету «Українська мова та література» у 2014 – 2018 рр.

□ не подолали поріг □ 100 – 120 □ 120 – 140 □ 140 – 160 □ 160 – 180 □ 180 – 200

Математика

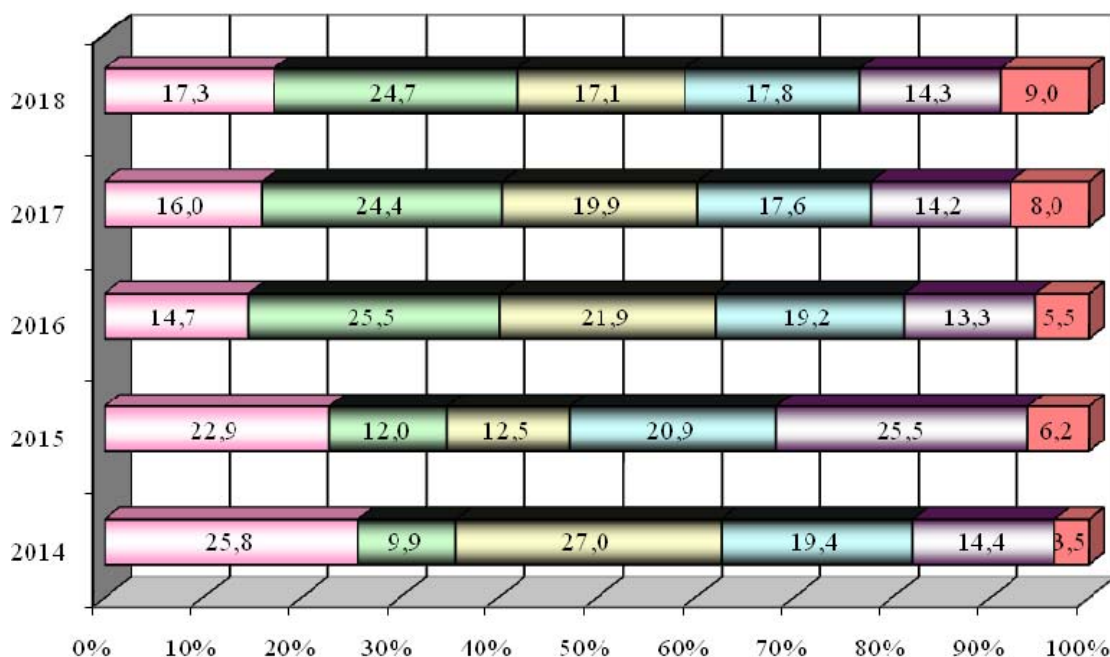

Рис. 3.15. Результати ЗНО учнів Дніпропетровської області з предмету «Математика» у 2014 – 2018 рр.

□ не подолали поріг □ 100 – 120 □ 120 – 140 □ 140 – 160 □ 160 – 180 □ 180 – 200

Переважає більшість учасників ЗНО показала середній рівень навчальних досягнень. При цьому, кількість осіб, що набирають середній і вище бал, щороку поступово зростає, що є свідченням позитивної динаміки в успішності навчання. За

даними Українського Центру оцінювання якості освіти, в Дніпропетровській області найбільший якісний показник досягнень показали випускники спеціальних загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв; найбільший відсоток 200-бальних результатів з цих предметів показали учасники, які проживають у містах.

Іноземна мова (англійська)

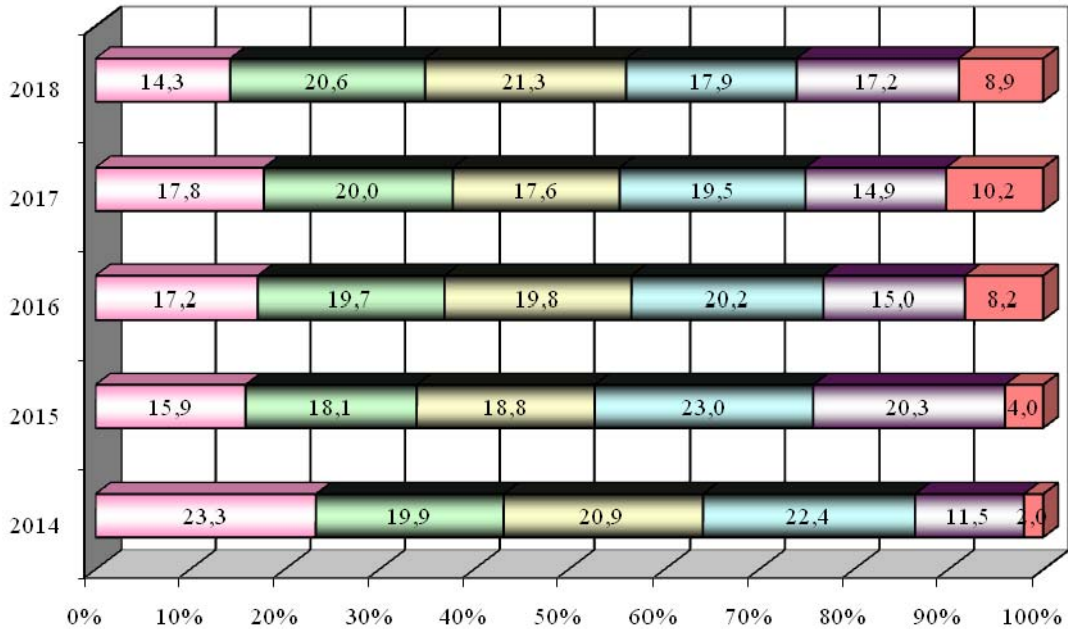

Рис. 3.16. Результати ЗНО учнів Дніпропетровської області з предмету «Англійська мова» у 2014 – 2018 рр.

□ не подолали поріг ■ 100 – 120 ■ 120 – 140 ■ 140 – 160 ■ 160 – 180 ■ 180 – 200

Таким чином, показники якості отриманого та засвоєного навчального матеріалу серед учасників ЗНО залишаються географічно неоднорідними, залежними від виду навчального закладу. Серед іншого, ці фактори значною мірою визначалися і рівнем матеріально-фінансового забезпечення, організації навчального процесу і професійної діяльності у закладах освіти.

Рівень фінансового забезпечення галузі освіти в області значною мірою визначався розміром наданої з державного бюджету України освітньої субвенції («освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам»), яка спрямовувалася на покриття витрат, пов'язаних з основною діяльністю, та оплати праці з нарахуваннями педагогічних працівників.

Обсяг освітньої субвенції з державного бюджету обласному бюджету у 2018 р. становив 563,8 млн. грн. (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Освітня субвенція з державного бюджету обласному бюджету

Рік	Розмір освітньої субвенції, тис. грн.
2016	421 734,1
2017	372 284,2
2018	563 738,7
2019	573 735,4

При цьому, 4 млн. грн. з них (7 %) залишилося на казначейських рахунках місцевих бюджетів за підсумками 2018 р. як невикористані. Протягом 2017 р. та I півріччя 2018 р., за результатами аудиту ефективності встановлено, що при використанні коштів субвенції головними розпорядниками коштів було допущено факти спрямування коштів на здійснення видатків, які не передбачені Порядком надання субвенції: 1 257,6 тис. грн. використано із порушенням бюджетного законодавства, в т. ч. 1 193,7 тис. грн. – нецільове та 148,2 тис. грн. – неефективне використання коштів бюджету, а також 31,4 тис. грн. – порушення майнових прав громадян [13]. Відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами», залишки невикористаної освітньої субвенції можна було спрямувати на закупівлю шкільних автобусів, замовлення підручників і посібників, забезпечення шкіл матеріалами для занять з фізики, хімії, біології, географії, математики, комп'ютерами та мультимедійними засобами, на проведення Інтернет і на підвищення рівня енергоефективності та енергозбереження.

В ході реформи децентралізації у 2018 р. ряд закладів освіти було передано на фінансове забезпечення з місцевих бюджетів (відповідно до Додатку 10 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік») (табл. 3.18).

Таблиця 3.18

Перелік закладів освіти, які передано на фінансове забезпечення з місцевих бюджетів у 2018 р.

Заклади
Дніпровський державний коледж будівельно-монтажних технологій та архітектури
Дніпровський політехнічний коледж
Дніпропетровський радіоприладобудівний коледж
Криворізький державний комерційно-економічний технікум
Придніпровський державний металургійний коледж
Дніпровський державний коледж технологій та дизайну
Дніпровський індустріальний коледж
Державний навчальний заклад «Дніпровський транспортно-економічний коледж»
Державний навчальний заклад «Дніпровський технолого-економічний коледж»
Український політехнічний технікум
Дніпровський технікум зварювання та електроніки ім. Є. О. Патона
Кам'янський державний енергетичний технікум
Дніпровський державний технікум енергетичних та інформаційних технологій
Дніпропетровський індустріально-педагогічний технікум
Дніпродзержинський коледж фізичного виховання
Державний вищий навчальний заклад «Криворізький будівельний коледж»
Державний вищий навчальний заклад «Дніпропетровський коледж транспортної інфраструктури»

Відносно незмінними з точки зору кількості наданих послуг протягом аналізованих 5 років залишались показники діяльності професійної (професійно-технічної) освіти (табл. 3.19). Кількість закладів професійно-технічної освіти майже не змінювалася за аналізований період (58 одиниць у 2015 – 2018 рр.). Натомість, кількість слухачів поступово скорочувалася (на 5 % – у 2015 р., на 4 % – у 2016 – 2017 рр., на 2 % – 2018 р.).

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти

Рік	Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти на кінець року, од	Кількість учнів, слухачів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти на кінець року, тис. осіб	Кількість осіб, прийнятих на навчання до закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	Кількість осіб, випущених із закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.
2014	60	26,1	18,9	18,3
2015	58	24,7	18,3	16,9
2016	58	23,7	15,8	14,5
2017	58	22,7	15,6	14,4
2018	58	22,3	14,5	13,0

Ситуація у вищій освіті та науці характеризувалася тенденціями скорочення кількісних показників вступу до ЗВО (заклади вищої освіти) й здобуття відповідної кваліфікації (наукового ступеню). Так, у 2014 – 2018 рр. кількість студентів у коледжах, технікумах і училищах поступово скорочувалася (на 5 % – у 2015 р., на 7 % – у 2016 р., на 2 % – 2017 р.), проте здобула зростання на 2 % у 2018 р. Кількість студентів в університетах, академіях та інститутах зменшувалась швидше (на 8 % – у 2015 р., на 4 % – у 2016 р., на 6 % – 2017 р. та на 2 % – у 2018 р.). Також має тенденцію до поступового скорочення і кількість осіб, прийнятих на навчання (вступники до ЗВО) (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Заклади вищої освіти (на початок навчального року)

Рік	Кількість ЗВО, од		Кількість студентів у ЗВО, тис. осіб		Кількість осіб, прийнятих на навчання до ЗВО ³ , тис. осіб	
	коледжі, технікуми, училища ¹	університети, академії, інститути ²	коледжі, технікуми, училища ¹	університети, академії, інститути ²	коледжі, технікуми, училища ¹	університети, академії, інститути ²
2014/15	61	18	38,283	79,587	10,854	16,525
2015/16	61	18	36,939	75,557	10,488	12,886
2016/17	61	23	32,195	71,964	9,989	13,192
2017/18	61	21	32,101	67,971	9,375	13,251
2018/19	61	22	30,692	66,831	10,851	13,104
Рік	Кількість осіб, випущених із ЗВО ⁴ , тис. осіб		Кількість аспірантів, осіб ⁵	Кількість докторантів, осіб ⁵		
	коледжі, технікуми, училища ¹	університети, академії, інститути ²				
2014/15	11,396	23,255	426	34		
2015/16	10,469	24,570	449	40		
2016/17	9,524	22,263	423	31		
2017/18	8,831	15,420	395	29		
2018/19	8,366	20,217	453	31		

¹ До 2016/17 навчального року – вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації.

² До 2016/17 навчального року – вищі навчальні заклади III–IV рівнів акредитації.

³ Особи, уперше прийняті до ЗВО (без тих, що продовжують навчання з метою здобуття більш високого освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня)).

⁴ Випущено фахівців (без урахування осіб, що продовжують навчання з метою здобуття більш високого освітнього ступеня (освітньо-кваліфікаційного рівня)).

⁵ На кінець 2018 р.

Показово, що у 2017 – 2018 рр. Дніпропетровська область збільшила часту прибулих абітурієнтів при тому, що продовжила стрімко втрачати власних, що пояснюється збільшенням притоку людей, в основному, з Донецької, Запорізької та Кіровоградської областей (з Донецької області – 353 особи, з Київської – 5 осіб, з м. Києва – 10 осіб, із Запорізької області – 426 осіб, з Кіровоградської – 212 осіб, з Херсонської – 141 особа, з Полтавської – 128 осіб, з Миколаївської – 43 особи, з Черкаської – 39 осіб, з Волинської – 12 осіб, з Одеської – 12 осіб, з Луганської – 26 осіб, з Харківської – 28 осіб, з Дніпропетровської – 6735 осіб) (рис. 3.17).

Область була привабливою для абітурієнтів («область-магніт») за рахунок пропозиції таких спеціальностей у ЗВО, як «Металургія» та «Гірнича справа» [14]. За загальною кількістю вступників, популярністю користувалися такі спеціальності, як, зокрема, «Право», «Філологія», «Середня освіта», «Менеджмент», «Психологія», «Медицина» (додаток 1).

Та наведена вище низхідна динаміка кількісних показників не в змозі відобразити реальну ситуацію в галузі, що також характеризується недостатньо високою якістю результатів наукової діяльності, сповільненням її інноваційної складової, «відтоку мізків» за кордон, невідповідністю системи освіти і науки очікуванням та динамічним потребам суспільства.

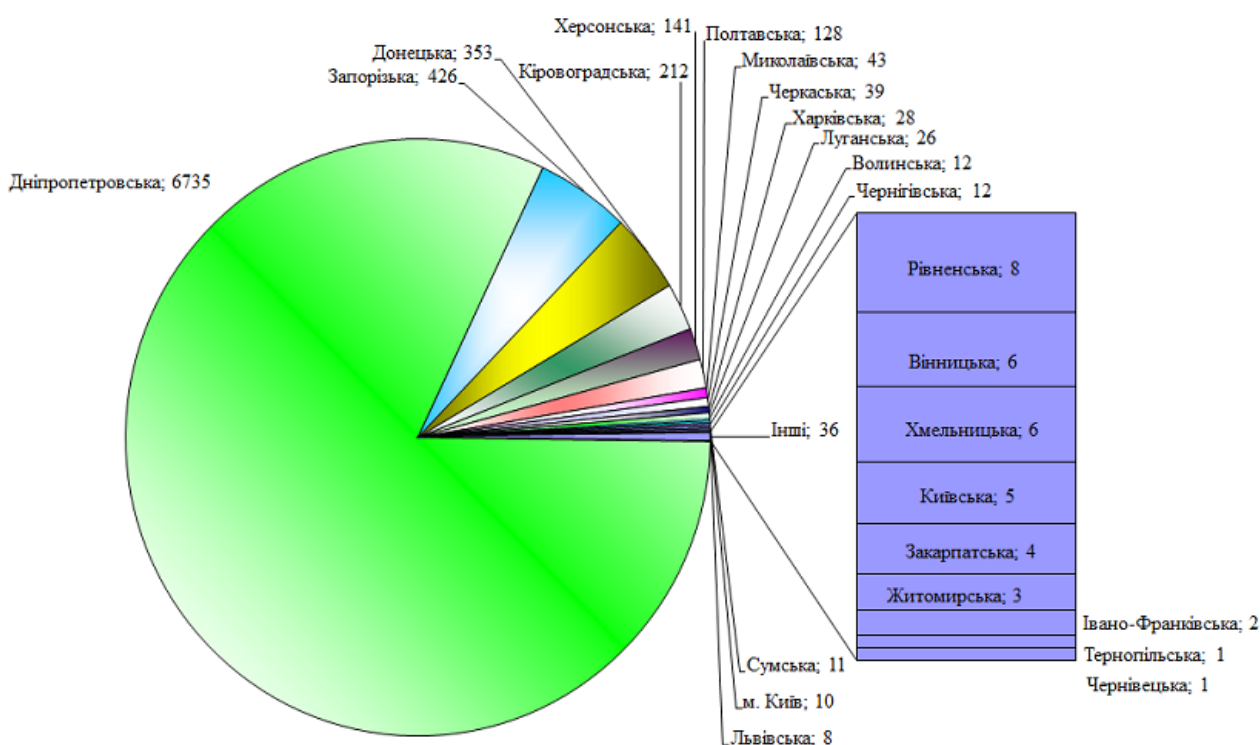

Рис. 3.17. Вступники до ЗВО Дніпропетровської області: міжрегіональний зріз за даними 2017 – 2018 рр., осіб

Так, ЗВО, по суті, є дзеркалом свого соціального оточення та його економічного становища, що поступово перебирає на себе атрибутивні ознаки «ненавчальних» структур.

Головні причини сучасної кризи ЗВО Дніпропетровської області:

– зниження цінності знань в умовах охолодження економіки, де пошук нових науково обґрунтованих підходів не є першочерговим завданням для бізнесу чи держави;

– розвиток виробництва вимагає іншого роду навчання – практично орієнтованого та модернізованого під впливом глобалізаційних економічних трендів;

– держава та самоврядні органи не покладали на ЗВО місії «локомотива змін»;

– «повільний» темп (строки) навчання в ЗВО суперечить «швидкому» способу життєдіяльності та роботи в місті, тому часто не вписується в інтенсивний робочий графік працюючої молоді;

– конкуренція між ЗВО, що пропонують однакові спеціальності, та брак потенційних абітурієнтів за віком («криза вступників») обумовлює невідповідність між штатом працівників ЗВО та кількістю студентів. Така невідповідність призводить до адміністративного втручання в університетське життя, що блокує розвиток наукової діяльності;

– недостатньо високий рівень ефективності менеджменту в ЗВО призводить до недовикористання можливостей виведення наукових результатів в ринковий простір, що стримує розвиток системи фінансування закладів;

– низький рівень гнучкості та реагування ЗВО на закономірні зміни економічної ситуації, об'єктивних потреб споживачів освітніх послуг, трансформації соціального простору міст, що знижує конкурентні позиції та рівень затребуваності послуг закладів в новій глобалізованій реальності.

Як результат, кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, поступово скорочується (табл. 3.21).

Таблиця 3.21

Кількість працівників¹, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, за категоріями персоналу, осіб

Рік	Кількість працівників, усього	У тому числі				
		мають науковий ступінь		дослідники	техніки	допоміжний персонал
		доктора наук	доктора філософії/ кандидата наук			
2014	8 226	648	2 750	2 221	489	875
2015	8 295	687	2 776	1 988	484	877
2016	5 730	532	2 115	1 820	455	893
2017	6 322	537	1 893	1 653	437	823
2018	5 710	477	1 992	1 406	451	872

¹ Дані за 2014 – 2015 роки містять кількість постійних та тимчасових працівників (сумісників та осіб, які працюють за договорами цивільно-правового характеру, включаючи науково-педагогічних працівників), починаючи з 2016 р., дані наведені без урахування науково-педагогічних працівників

Так, кількість таких осіб скоротилась за останні 5 років (на 3 % – у 2015 р., на 7 % – у 2016 р., на 7 % – 2017 р. та на 3 % – у 2018 р.). Суттєво зменшувалась протягом аналізованого періоду кількість осіб, що мають науковий ступінь кандидата (на 12,5 % у 2018 р. по відношенню до попереднього року) та доктора наук (на 7 % відповідно), а також дослідників, техніків та допоміжного персоналу.

Стримуючими факторами розвитку галузі у зазначеному періоді стало скорочення статей її державного та місцевого фінансування, відповідне падіння престижу роботи в галузі та захисту дисертацій, низький рівень затребуваності публічною владою наукових результатів та відсутність допомоги щодо їх просування на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Зокрема, показники впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості засвідчили загальне падіння зацікавленості виробників в освоєнні виробництва інноваційної продукції (табл. 3.22).

Таблиця 3.22

Впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості¹

Показник	2015	2016	2017
Впроваджено нових технологічних процесів	76	77	107
у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних	16	30	24
Освоєно виробництво інноваційної продукції, найменувань	168	150	84
з них нових видів техніки	47	80	32

¹ Починаючи зі звіту за 2015 р., періодичність проведення державного статистичного спостереження «Інноваційна діяльність промислового підприємства» змінено з «річної» на «один раз на два роки».

² Безпосереднє порівняння даних за 2015 та 2017 рр. з аналогічними даними попередніх років є некоректним у зв'язку зі змінами в організації та проведенні державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності промислового підприємства.

Вагомим фактором впливу на зниження кількісних показників створення та здійснення інновацій підприємствами області стало зменшення витрат на виконання наукових досліджень і розробок при загальному рості цін та девальвації національної валюти, що візуалізувало витіснення галузі з числа стратегічних пріоритетів держави та місцевого самоврядування. Так, у 2015 р. фінансування наукових досліджень і розробок зросло на 31 %, у 2016 р. – на 35 %, у 2017 р. – на 23 %, а у 2018 р. – зменшилося на 10 % порівняно з попереднім роком) (табл. 3.23).

Таблиця 3.23

**Витрати на виконання наукових досліджень і розробок¹
за видами робіт, тис. грн.**

Рік	Обсяг витрат – усього	У тому числі, на виконання		
		фундаментальних наукових досліджень	прикладних наукових досліджень	науково-технічних (експериментальних) розробок
2014	1042393,0	95645,5	76604,1	870143,4
2015	1366037,9	110984,5	61794,2	1193259,2
2016	1843750,8	95958,5	95231,1	1652561,2
2017	2261934,6	122995,2	123963,5	2014975,9
2018	2029774,4	148777,3	147905,8	1733091,3

¹ Дані щодо витрат на виконання НДР за 2010 – 2015 рр. перераховано відповідно до методології організації та проведення державного статистичного спостереження «Здійснення наукових досліджень і розробок», запровадженої з 2016 р. (без урахування витрат на виконання науково-технічних послуг).

У 2017 р., в період останнього зростання фінансування, в структурі фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок

переважали іноземні вливання (59 % загального фінансування) та кошти державного бюджету (20 %) (рис. 3.18).

Висновки. Ситуація в сфері освіти та науки в Дніпропетровській області протягом аналізованого періоду (2014 – 2018 рр.) характеризувалася наступними загальними тенденціями:

– значне скорочення у 2016 – 2017 рр. та стрімке збільшення у 2018 – 2019 рр. обсягів фінансового забезпечення галузі при, що дестабілізує розвиток системи освіти та призводить до погіршення результатів освоєння бюджетних коштів на цей процес;

– зменшення загальної кількості споживачів освітніх послуг всіх рівнів (дошкільна, загальна середня, професійна та вища), передусім, через дію факторів скорочення населення;

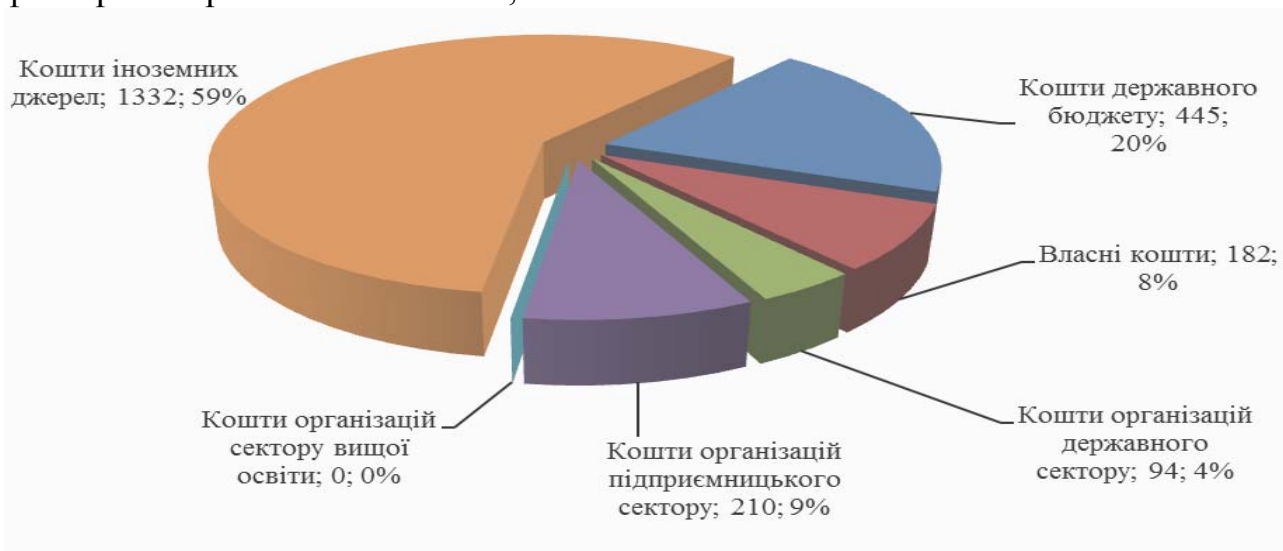

Рис. 3.18. Фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок за джерелами фінансування за регіонами станом на 01.01.2018 р., млн. грн.

– зниження якісних показників освіти всіх рівнів, що візуалізовано як динамікою результатів зовнішнього незалежного оцінювання здобутих знань випускниками закладів загальної середньої освіти за 2016 – 2018 рр., так і динамікою результатів наукової діяльності та їх впровадженням у практику господарювання;

– сповільнене зростання рівня престижності роботи в школі (початковій, середній, професійній та вищій), зокрема, через низький рівень оплати праці, відсутність можливостей кар'єрного зростання та самоосвіти протягом життя, що негативно впливає на результативність та продуктивність професійної діяльності;

– недостатня увага до формування престижності інституту професійної освіти як вагомого базового чинника економічного розвитку регіону;

– суттєва диверсифікація показників якості освіти між територіальними рівнями: «сільська громада – місто – обласний центр»;

– низький рівень практичної значимості та затребуваності результатів

наукової діяльності, їх інтегрованості в територіальну соціально-господарську систему.

Враховуючи ці тенденції, що склалися в області протягом аналізованого періоду під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників, важливими перспективами виходу з кризи освітньої та наукової системи є наступні:

1. Підвищення престижності роботи в системі освіти й науки та формування її позитивного іміджу за рахунок соціально-організаційних факторів (сучасне соціальне, медичне забезпечення, гарантії працевлаштування, особливо – першого місця роботи, розроблення конкуренто-орієнтованої системи управління кадрами та їх компетентісно-вікової ротації для закладів освіти та науки), а також економічного стимулювання розширення знань та поглиблення професійних компетенцій.

2. Всебічна підтримка посилення якості освіти та наукової діяльності: в освіті – шляхом глобалізованого розвитку та адаптації, використання передових підходів та систем навчання в освітній практиці; в науці – шляхом інтегрування ЗВО в європейський освітній простір та орієнтації на кінцевого споживача наукового продукту.

3. Забезпечення освітнього процесу економічно- та людино-центричною гнучкістю на компетентнісній основі, що відповідає завданням формування інноваційної глобалізованої економіки. У базовій середній освіті необхідно посилити підготовку учнів до свідомого та обґрунтованого вибору подальшої профільної освіти – академічної чи професійної.

4. Запровадження систематичного моніторингу та оцінювання якості освіти й наукової діяльності шляхом обстежень, а також участі в міжнародних порівняльних дослідженнях успішності учнів, студентів, стимулювання входження закладів до глобальних рейтингів. Це сприятиме інтегрованості регіональної освіти та науки в європейський і світовий простір.

5. Диверсифікація джерел фінансової підтримки освіти та науки, формування та оптимізація фінансових потоків між різними територіальними рівнями та галузями економіки; запровадження багатоканальності фінансування в умовах, коли система освіти й науки адаптується до ринкової економіки та динамічно змінних потреб соціо-господарської системи громади, регіону.

Системне слідування цим пріоритетам у розвитку галузі освіти й науки, а також у науково-орієнтованої модернізації регіональної господарської системи, до якої вона має бути повністю інтегрованою, надасть якісно нового імпульсу розвитку галузі, підвищить ефективність послуг, конкурентоспроможність закладів, чим суттєво прискорить європейську інтеграцію України.

Список використаних джерел:

1. Впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості : Статистичний щорічник Дніпропетровської області. – Інфографіка Державної служби статистики України, Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – 30 с.

2. Заклади вищої освіти. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – 2019. – Режим доступу : http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo/o/2018/Ocvita_VNZ.pdf.

3. Заклади загальної середньої освіти. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2019. – Режим доступу : http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo%202015/o/2018/20_Ocvit.pdf.
4. Заклади дошкільної освіти. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2019. – Режим доступу : http://dnestrstat.gov.ua/statinfo%202015/o/18_05_2017/o1.pdf.
5. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти. – Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2019. – Режим доступу : <http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo%202015/o/2018/o3.pdf>.
6. Наукова та інноваційна діяльність України : Статистичний збірник Державної служби статистики України ; відп. ред. О. О. Карамзіна. – К. : Держаналітінформ. – 2018. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
7. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2246-VIII. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172246.html
8. Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами : Постанова КМУ від 27.12.2017 № 1088 (у редакції від 09.02.2019). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1088-2017-%D0%BF>.
9. Результати ЗНО-2014 – 2018. Регіональні дані (Дніпропетровська область). – Український центр оцінювання якості освіти. – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/reg>.
10. Щорічна звітність Головного управління статистики у Дніпропетровській області, 2019. – Режим доступу : <http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo>.
11. Філософія освіти : навчальний посібник / за наук. ред. акад. В. П. Андрущенко [та ін.]. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. – 342 с.
12. Higher education in the XXI century : approaches and practical measures / From analysis for mobilizing principles [beginning of report publications of Working document of World UNESCO Conference «Higher Education in the XXI century: approaches and practical measures» (Paris, 5-9 October 1998) // Alma Mater. – 1998. – № 11. – Р. 3 – 9.
13. Звіт про результати аудиту ефективності використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затверджений рішенням Рахункової палати від 11.09.2018 № 23-1. – 2018. – 28 с.
14. Рух абітурієнтів та абітурієнток між областями України: порівняння 2017 та 2018 рр. : Дослідження Аналітичного центру CEDOS, 2018. – Режим доступу : <https://cedos.org.ua/uk/articles/rukh-abituriientok-ta-abituriientiv-mizh-oblastiamy-ukrainy-porivniannia-2017-ta-2018-rokiv>.

3.4. Охорона здоров'я населення в умовах реформування медичної галузі

Здоров'я населення має виняткове значення для розвитку регіону та українського суспільства в цілому, адже воно є ключовим фактором економічного та соціального піднесення, безцінним ресурсом держави. Здоров'я населення сприяє підвищенню продуктивності праці, формуванню більш ефективних трудових ресурсів та більш здоровому й економічно спроможному старінню; скорочує витрати, пов'язані з подоланням хвороб та соціальною допомогою; сприяє економії бюджетних коштів та переорієнтації витрат у русло інвестування.

Найперспективнішим шляхом збереження здоров'я населення громад регіону є злагоджена робота усіх секторів суспільної діяльності, яка скерована на соціальні та індивідуальні детермінанти здоров'я.

Нова європейська політика, що реалізується в межах Стратегії «Здоров'я-2020», вимагає критичного перегляду існуючих механізмів управління охороною здоров'я на рівні регіону та його громад, удосконалення політики охорони здоров'я, розвитку структур громадського здоров'я, пріоритету надання первинної (медичної) медико-санітарної допомоги, впливу на провідні чинники ризику розвитку захворювань та мінімізації загроз їх прояву.

Накопичений протягом останніх 100 років баласт економічних, соціально-психологічних та ментально-ціннісних проблем нації (глибинні соціальні катастрофи 1930 – 1940 рр., фізичне скорочення населення 1941 – 1945 рр., затяжна системна криза 1990-х рр., втрата населення 2014 – 2018 рр.) має глибоке коріння, що суттєво ускладнює нормалізацію процесів природного відтворення та еволюційного збереження здоров'я мешканців Дніпропетровського регіону. Ця проблема загострюється деформаціями у віковій структурі населення, зростанням ризику передчасної смертності, низьким рівнем народжуваності, що обумовило вичерпання демографічного і відтворювального потенціалу і зрештою не могло не призвести до депопуляції і скорочення чисельності населення, а разом з тим – негативно вплинуло на ставлення держави і нації до фундаментальної проблеми - здоров'я людини.

Протягом 2014 – 2018 рр. показники поширеності хвороб серед населення країни та захворюваності населення Дніпропетровської області демонстрували тенденції стрибкоподібних змін. Станом на 01.01.2018 р. кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань по області склала 2 874 965 випадків (табл. 3.24).

Ситуація з поширеністю хвороб серед населення Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр. вказує на усталення тенденцій розповсюдження хвороб органів дихання, системи кровообігу, сечостатевої, кістково-м'язової системи, шкіри та інших (рис. 3.19).

Таблиця 3.24

**Кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань
за класами хвороб, тис. випадків**

Класи хвороб	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Новоутворення	44,0	45,9	44,1	42,4	41,5
Хвороби нервової системи	51,2	53,2	54,8	57,2	55,7
Хвороби системи кровообігу	202,4	192,9	199,3	201,4	191,5
Хвороби органів дихання	1122,7	1114,4	1200,5	1157,6	1101,9
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	165,1	170,8	180,7	200,3	181,2
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	191,6	195,6	202,1	201,2	190,8
Хвороби сечостатевої системи	253,3	264,2	270,4	264,9	256,7
Уроджені аномалії (вади розвитку), деформації і хромосомні порушення	5,2	4,7	4,4	3,9	3,1
Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин	152,9	152	145,5	143,2	139,7
Інші захворювання ¹	613,8	600,7	711,3	686,6	562,7
Усі захворювання	2802,2	2789,1	2899,7	2875,0	2725,1

¹ Інші захворювання включають: деякі інфекційні та паразитарні хвороби; хвороби крові, кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму; хвороби ендокринної системи, розладу харчування, порушення обміну речовин; розлади психіки та поведінки; хвороби ока та придаткового апарату; хвороби вуха та соскоподібного відростка; хвороби органів травлення; вагітність, пологи та післяпологовий період; окремі стани, що виникають у перинатальному періоді; симптоми, ознаки та відхилення від норми, що виявлені під час лабораторних та клінічних досліджень, не класифіковані в інших рубриках.

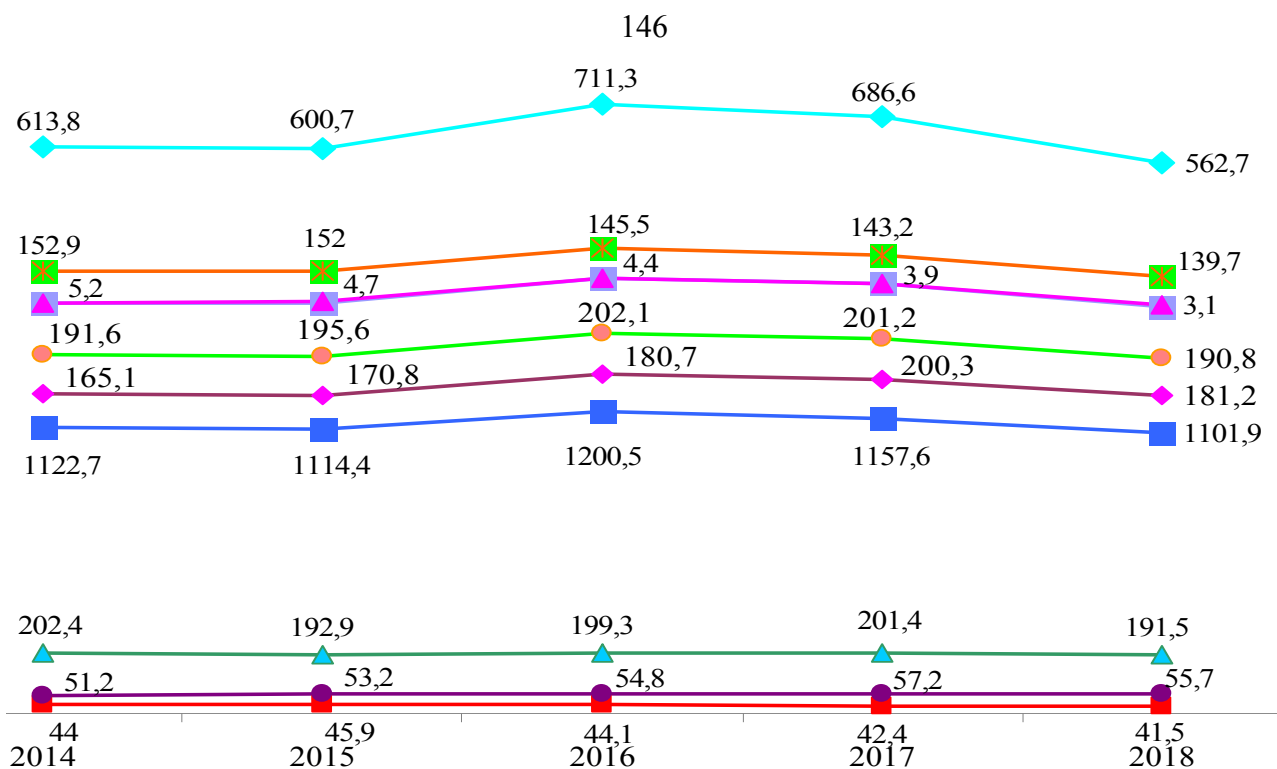
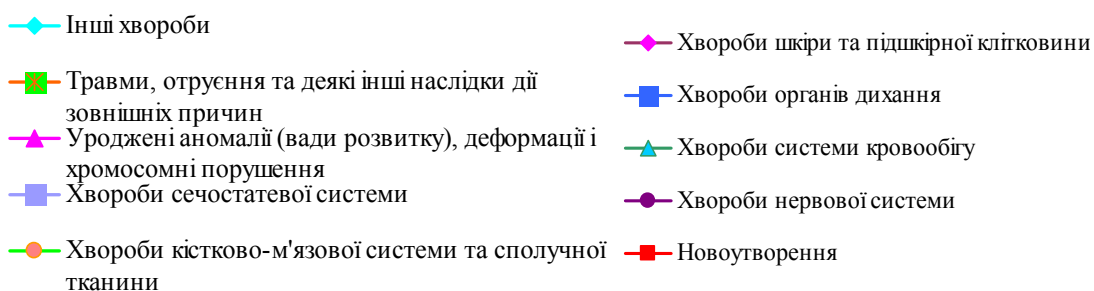

Рис. 3.19. Динаміка поширеності видів хвороб серед населення Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр., тис. випадків

У структурі поширеності хвороб серед всього населення Дніпропетровської області станом на 01.01.2019 р. розподіл рейтингових місць залишається таким:

- перше місце займають хвороби кровообігу, частка яких складає 31,25 %,
- друге місце посідають хвороби органів дихання (19,72 %),

третє місце належить хворобам органів травлення (10,25%) (рис. 3.20).

В цілому, в порівнянні з попереднім роком, рівень захворюваності населення області зменшився на 5,2 % (табл. 3.25).

Таблиця 3.25

Захворюваність населення в області, на 10 тис. населення

Рік	Показник	Відхилення від попереднього року, %
2014	8519,6	1,60
2015	8520,6	1,00
2016	8913,7	393,10
2017	8908,8	-4,90
2018	8442,7	-466,10

Така висхідна динаміка цього показника зберігається протягом тривалого періоду, що формує негативний тренд поширеності перелічених видів хвороб серед населення області (рис. 3.21).

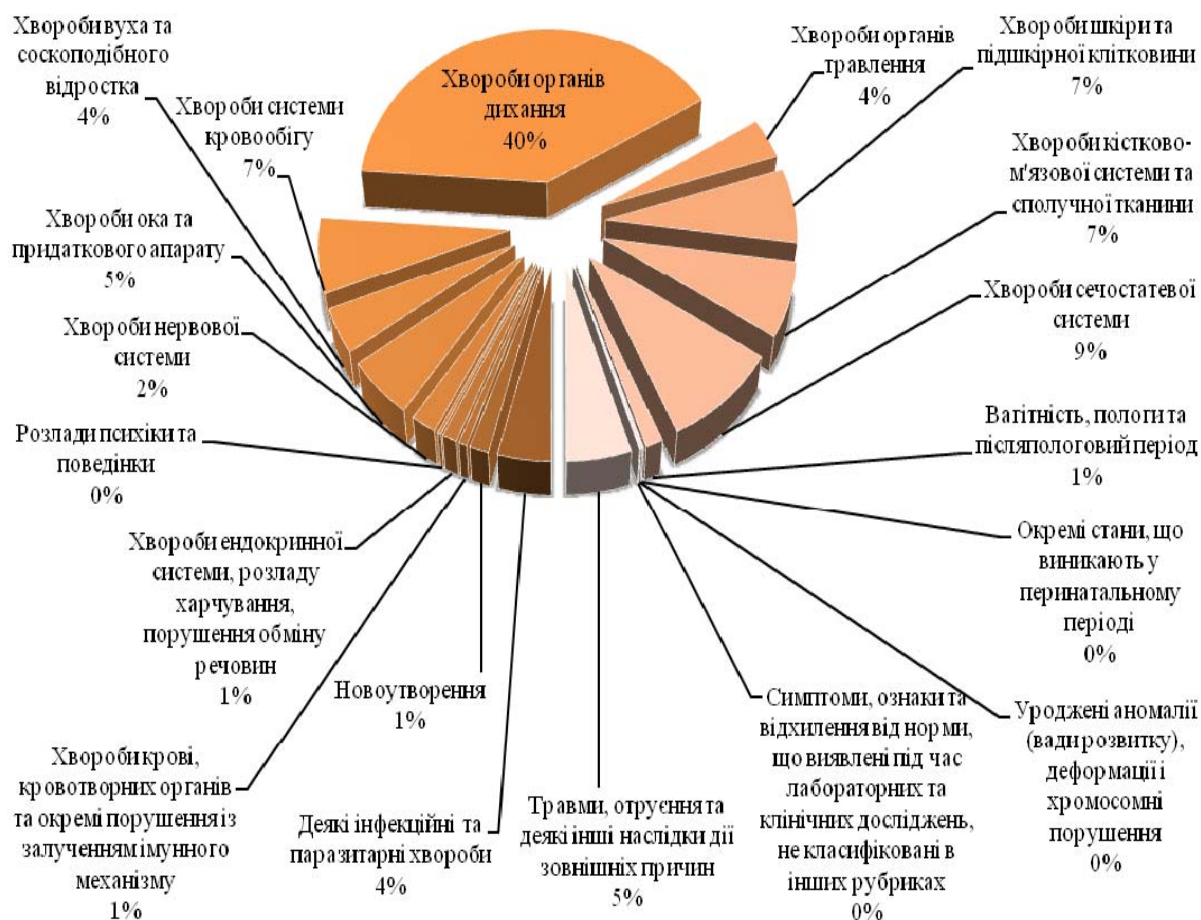

Рис. 3.20. Поширеність захворювань серед населення області за класами хвороб (станом на 01.01.2018 р.), %

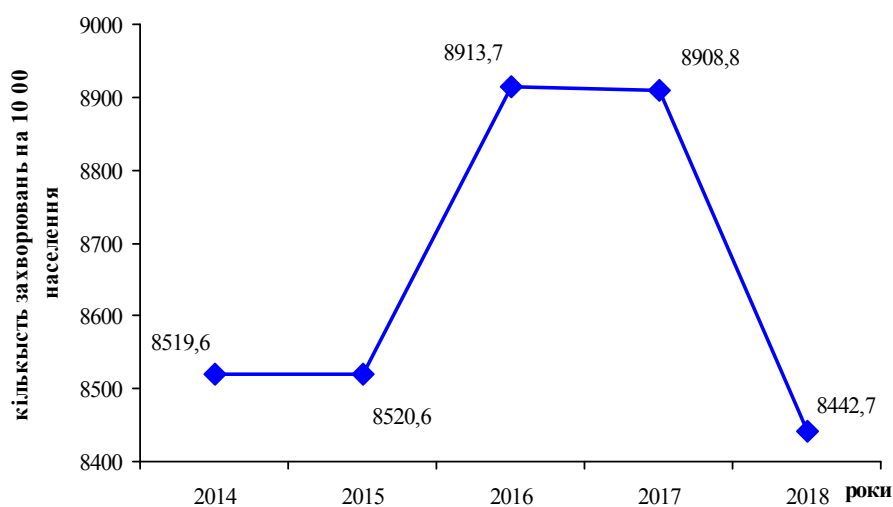

Рис. 3.21. Динаміка захворюваності населення області, на 10 тис. населення

Складено на основі [4; 6; 14; 15]

Факторами ризику виникнення цих захворювань є низька якість харчування, його незбалансованість, незадовільна організація харчування вдома і на робочому місці, самолікування, пізні звернення по кваліфіковану медичну допомогу [16], недостатня рухливість протягом дня. Але, передусім, на рівні індивіда та сім'ї відсутня загальноприйнята філософія слідування здоровому способу життя й формування «продуктивної свідомості» та уникнення захворювань; депопуляризовано спорт та традицію збереження ресурсу духовного, ментального, інтелектуального та фізичного здоров'я, що є базовою передумовою розвитку здорової нації.

Основною метою діяльності системи охорони здоров'я Дніпропетровської області за період 2014 – 2018 рр. було збереження й зміцнення здоров'я населення громад та поліпшення якості медичного обслуговування на їх території, розробка дієвих лікувальних і профілактичних заходів, форм та методів роботи окремих спеціалізованих служб.

В області здійснюється послідовна робота з поліпшення роботи мережі закладів охорони здоров'я та їх подальшого розвитку. Процес реформування носить поетапний характер і дозволяє вдосконалювати роботу різних ланок та рівнів охорони здоров'я, покращувати технології надання медичної допомоги, впроваджувати нові організаційні форми, накопичувати необхідні ресурси [15, с. 167].

Мережа системи охорони здоров'я Дніпропетровської області – це структура медичних закладів із відповідними матеріальними, фінансовими, трудовими та інформаційними ресурсами. Вона сформована системою медичних закладів; профільною та територіальною структурою закладів; обсягом ресурсів та їх розподілом у мережі, їх структурою, станом, рухом та ефективністю використання.

За видами надаваної медичної допомоги, заклади охорони здоров'я Дніпропетровської області мають наступну структуру (Додаток 2):

- заклади охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу;
- заклади охорони здоров'я, що надають стаціонарну та/або амбулаторну вторинну (спеціалізовану) медичну допомогу, до яких належать: багатопрофільні лікарні інтенсивного лікування, багатопрофільні дитячі лікарні інтенсивного лікування, лікарні планового лікування, дитячі лікарні планового лікування, консультативно-діагностичні центри, спеціалізовані медичні центри (спеціалізовані лікарні);
- заклади охорони здоров'я, що надають третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу, до яких належать: багатопрофільна обласна та обласна дитяча лікарня, інші високоспеціалізовані лікарні (медичні центри);
- заклади охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги;
- заклади охорони здоров'я з медичної реабілітації.

За даними департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації на 01.01.2019 р., мережа закладів охорони здоров'я Дніпропетровської області нараховувала

113 лікарняних закладів та 198 амбулаторно-поліклінічних закладів (табл. 3.26). Кількість лікарів усіх спеціальностей на 01.01.2019 р. складає 11,4 тис. осіб або 35,4 лікарів на 10 000 населення. На одного лікаря припадало 280 пацієнтів. У 2018 р. на 1 лікарняне ліжко припадало 124 особи при плановій ємності амбулаторно-поліклінічних закладів у 80 536 відвідувань за зміну.

Таблиця 3.26

Мережа та кадри закладів охорони здоров'я Дніпропетровської області у 2014 – 2018 рр.

Рік	Кількість лікарів усіх спеціальностей,		Кількість середнього медичного персоналу, тис.	Кількість лікарських закладів	У них лікарняних ліжок, тис.	Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів	Кількість населення на 1 лікарняне ліжко, осіб.	Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів		Кількість населення у розрахунку одного лікаря, осіб
	тис. осіб	на 10 000 населення						Кількість відвідувань за зміну	На 10 000 населення	
2014	15,2	46,4	29,5	144	29,9	846				
2015	15,3	46,9	28,8	141	29,1	864	111,9	95563	293,9	213
2016	15,2	47,2	28,4	141	28,5	876	113,2	94625	293,2	212
2017	11,7	36,4	24,2	117	25,9	195	124,5	81840	253,6	275
2018	11,4	35,4	22,7	113	25,5	198	125,3	80536	249,5	280

¹Без зубних лікарів

Динаміка показників охорони здоров'я у період з 2015 по 2017 рр. демонструє тенденцію усталення кількості залучених лікарів усіх спеціальностей (47 ос. у 2015 р., 36 ос. у 2016 та 47 ос. у 2017 р.), середнього медичного персоналу (88 ос. відповідно у 2015, 2016 та 75 ос. 2017 рр.), а також кількості лікарняних ліжок (89; 87; 80 відповідно у 2015, 2016 та 2017 рр.) (табл. 3.27) [2; 8; 14]. Кількість днів роботи ліжка у аналізованому періоді в середньому дорівнювала 300.

Таблиця 3.27

Основні показники охорони здоров'я, на 10 000 населення у 2014 – 2018 рр.

Показники \ Рік	2014	2015	2016	2017	2018
Лікарі усіх спеціальностей	46,4	46,9	47,2	36,4	35,4
Середній медичний персонал	90,3	88,7	88,1	75,0	72,6
Лікарняні ліжка	91,3	89,4	87,1	80,34	79,2

В умовах реформування галузі охорони здоров'я в Дніпропетровській області одним із найважливіших напрямів став безперервний професійний розвиток фахівців, втілення у практику сучасних міжнародних стандартів надання медичної допомоги. Цей напрям набув свого розвитку в межах реалізації пріоритету діяльності департаменту охорони здоров'я Дніпропетровської облдержадміністрації щодо продовження трансформації первинної медичної допомоги, щоб пацієнти могли отримати якісну медичну допомогу у сімейних лікарів, а медики – гідні умови роботи та оплату своєї праці. Лікарі первинної ланки допомоги, насамперед сімейні, з першого контакту з пацієнтом,

визначають не лише діагноз, а й необхідний обсяг фахової допомоги в закладах охорони здоров'я другого та третього рівня.

Проте, реформа в галузі охорони здоров'я була сприйнята населенням області неоднозначно. По-перше, охорона здоров'я подорожчала для населення Дніпропетровської області у 2019 р. на 0,4 %. У сфері охорони здоров'я ціни підвищилися на 2,1 %, при цьому, ціни а послуги лікарень – на 8,7 %, амбулаторні послуги – на 6,0 %, фармацевтичну продукцію – на 0,4 %. По-друге, неоднозначні оцінки у 2018 р. отримала якість надаваних медичних послуг. Проте, слід відмітити, що переважна більшість опитаних високо оцінила результат реформи (відповіді «скоріше задоволені» та «цілком задоволені»). Так, в цілому 65,8 % опитаних висловили своє задоволення дільничими терапевтами/сімейними лікарями та якістю надаваних ними послуг; 70,7 % – послугами педіатрів; 54,3 % – стоматологами; 68,1 % – вузькими спеціалістами в поліклініці; 68 % – швидкою медичною допомогою; 51,4 % – медичною допомогою у стаціонарі; 62,5 % – медичною допомогою у пологових будинках. Однак, у попередньому (2017) році, оцінки були дещо вищими: зокрема, 72,3 % опитаних висловили своє задоволення послугами педіатрів; 73,1 % – стоматологами; 75,2 % – швидкою медичною допомогою; 62,5 % – медичною допомогою у стаціонарі; 65,8 % – медичною допомогою у пологових будинках (табл. 3.28).

Таблиця 3.28

**Задоволеність населення області медичною допомогою у 2018 р.
(відповіді «скоріше задоволені» та «цілком задоволені»), %**

Рік	Дільничими терапевтами /сімейними лікарями	Педіатрами	Стоматологами	Вузькими спеціалістами в поліклініці	Швидкою медичною допомогою	Мед. допомогою у стаціонарі	Мед. допомогою у пологових будинках
2018	72,3	70,7	54,3	68,1	68,0	51,4	62,5
2017	65,8	72,3	73,1	65,7	75,2	62,5	65,8

Динаміка основних аспектів задоволеності населення області медичною допомогою у 2016 – 2018 рр. дозволяє виявити загальний тренд: переважна більшість населення влаштовує медична допомога, яка надається сімейним лікарем проте не дуже влаштовує допомога в стаціонарі. Мешканці області (63 % у 2018 р.) проходять профілактичні медогляди, проте відмовляються від звернення до лікаря через відсутність коштів (67 % у 2018 р.). Лише 45 % оцінюють свій стан здоров'я як добрий або дуже добрий та обізнані про симптоми інсульту, 49 % опитаних мають зайву вагу (табл. 3.29).

Фінансове забезпечення галузі охорони здоров'я області за рахунок коштів державного бюджету (на централізовані заходи між адміністративно-територіальними одиницями) має стійку тенденцію до зростання (табл. 3.30), проте співставлення розрахункових показників реальної потреби галузі у фінансових ресурсах та планових показників видатків бюджету не проводилося.

Динаміка основних аспектів задоволеності населення області медичною допомогою у 2016 – 2018 рр.

Показник	Рік		
	2016	2017	2018
Задоволені дільничним терапевтом / сімейним лікарем	61%	66%	72%
Задоволені медичною допомогою в стаціонарі	57%	63%	51%
Зверталися до лікаря в останньому випадку хвороби	66%	76%	55%
Проходили профілактичні медогляди за останні 12 міс.	69%	75%	63%
Витрати на ліки протягом останніх 30 днів (грн.)	571	883	364
Відмовлялися від звернення до лікаря через відсутність коштів за останні 12 міс.	42%	66%	67%
Не відмовлялися від вакцинації для своїх дітей	81%	72%	67%
Знають хоча б два симптоми інсульту	54%	58%	45%
Оцінюють свій стан здоров'я як добрий або дуже добрий	42%	48%	45%
Не мають надлишкової ваги або ожиріння	43%	44%	51%
Вимірювали тиск протягом останнього року	н/д	80,5%	н/д

Таблиця 3.30

**Видатки Державного бюджету України на 2018 р.
на централізовані заходи в Дніпропетровській області, тис. грн.**

	Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру	Медична субвенція («Міжбюджетні трансферти (медична субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам)»)
2019 (план)	551 222,1	4632095,297
2018	382 729,2	4965257,384
2017	301 658,84	4794844,01
2016	255 854,68	3713365,2

Висновки: Ситуація в галузі охорони здоров'я області, що у її нинішньому вигляді склалась не лише протягом останніх п'яти років, обумовлена системною дією цілого комплексу чинників, які протягом досить тривалого часу формують сучасний рівень її розвитку. Так, укорінені традиції свідомісного та суспільного сприйняття цінності здоров'я людей (його недооцінення, як із суспільно-економічної, так і з соціально-особистісної сторони, та брак уваги до кожного з факторів, що впливають на збереження та зміцнення здоров'я) суттєво стримують прогресивні глобальні тенденції більш ефективного та суспільно корисного використання цього ресурсу, що визнається прогресивною світовою спільнотою найціннішим. Поряд із цим, на стан здоров'я населення впливає якість та доступність медичних послуг, їх ефективність та динамічна відповідність реальним потребам громадян. Стрімка перебудова соціально-політичної й публічно-управлінської систем, затягнута економічна криза, започаткування медичної реформи – вагомими, але не єдиними чинниками зміни ситуації в галузі. Стабільним трендом у таких умовах залишається недостатньо висока якість життя населення, значна частина якого, за ознаками, перебуває за межею бідності (що означає низьку купівельну спроможність і, як наслідок, неспроможність забезпечити себе якісними умовами життя, продуктами харчування, медичним обслуговуванням,

медикаментами) та високий рівень розповсюдженості хвороб, що вимагає вироблення принципово іншого стратегічного підходу до регулювання питання збереження здоров'я нації. Так, потребує моделювання суспільне бачення та, відповідно, підхід держави, органів місцевого самоврядування до формування бренду особистого здоров'я, його збереження і укріплення, разом із прогресивним розвитком медичної галузі та посиленням її наукоміскості, що у своїй сукупності є передумовою оптимізації витрат (фінансові, ресурсні) на належне фінансове забезпечення галузі.

Таким чином стратегічними перспективами розвитку галузі охорони здоров'я Дніпропетровської області є наступні:

1. Формування бренду «здоров'я» людини та активізація суспільного руху за здорове життя;
2. Посилення інтеграції науки, техніки та технологій у діяльність медичної галузі;
3. Логічне завершення медичної реформи з урахуванням всього спектру проблем населення, чутливості гендерних, вікових та соціально-економічних потреб громад.

Список використаних джерел:

1. Безперервна професійна освіта сімейних лікарів Дніпропетровщини. – Департамент охорони здоров'я Дніпропетровської облдержадміністрації : Офіційний сайт Дніпропетровська область. – Режим доступу : <http://dozoda.dp.ua/site/2019/05/10/%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BD%D0%B0D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9/#more-5396>
2. %B0D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B9/#more-5396
3. Заклади охорони здоров'я : Статистична інформація Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/oz/include/oz1.pdf>
4. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України у 2017 році : Статистичний збірник. – Київ : Державна служба статистики України. – 2018. – 109 с.
5. Захворюваність населення : Статистична інформація Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : <http://www.dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/oz/include/oz2.pdf>
6. Індекс Здоров'я. Україна. – Режим доступу : <http://health-index.com.ua/>
7. Інформаційний бюлетень про стан інфекційної захворюваності в Дніпропетровській області за 2018 рік. – Дніпропетровський ОЛЦ МОЗ України, 2019. – Режим доступу : <http://www.dolc.dp.ua/wpress/?p=3787>
8. Контактна інформація про заклади охорони здоров'я Дніпропетровської області станом на 01.01.2018. – Департамент охорони здоров'я Дніпропетровської облдержадміністрації : Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://dozoda.dp.ua/site/2018/04/23//>
9. Медичні кадри : Статистична інформація Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2018. – Режим доступу : <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/oz/include/oz3.pdf>
10. Про Державний бюджет України на 2016 рік : Закон України № 928-VIII від 25.12.2015. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/928-19>
11. Про Державний бюджет України на 2017 рік : Закон України № 1801-VIII від 21.12.2016. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>
12. Про Державний бюджет України на 2018 рік : Закон України № 2246-VIII від 07.12.2017. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19/print>

13. Про Державний бюджет України на 2019 рік : Закон України № 2696-VIII від 28.02.2019. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2696-19>.

14. Споживчі ціни : Соціально-економічне становище дніпропетровської області за січень–квітень 2019 року. – Повідомлення Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу : http://dneprstat.gov.ua/public/2019/public_04.htm.

15. Статистичний щорічник Дніпропетровської області. Інфографіка : Державна служба статистики України Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2017. – Режим доступу : <http://dneprstat.gov.ua/infografika/2017/shorich2017.pdf>.

16. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2016 рік / МОЗ України, ДУ «УІСД МОЗ України». – Київ, 2017. – 516 с.

17. Чепелевська Л. А. Роль хвороб органів травлення в падінні трудового потенціалу України / Л. А. Чепелевська, В. Г. Слабкий // Економіка і право охорони здоров'я. – 2017. – № 1. – С. 10 – 15.

3.5. Охорона праці

Безпека та здоров'я працівника – одне з основних прав людини. Державна політика в галузі охорони праці будь-якої країни світу будується на пріоритетності життя людини над результатами виробничої діяльності. Рівні виробничого травматизму і професійної захворюваності є основними показниками стану охорони праці в тій чи іншій сфері економічної діяльності області (рис. 3.22).

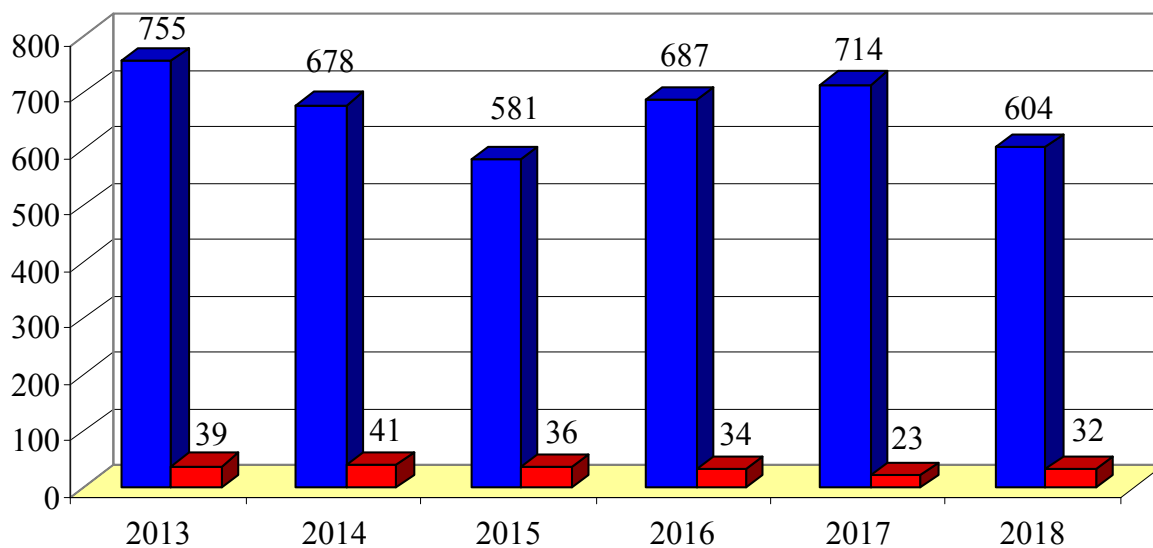

Рис. 3.22. Динаміка виробничого травматизму на підприємствах Дніпропетровської області за 2013 – 2018 рр.

■ кількість травмованих ■ у т.ч. смертельно

Протягом 2018 р., за результатами розслідування складені акти про нещасні випадки на виробництві на 604 працівників, в тому числі 32 – із смертельним наслідком. У порівнянні з 2017 р. рівень виробничого травматизму зменшився на 110 осіб або на 15,4 % (604 травмованих особи проти 714), а рівень смертельного травматизму збільшився на 39,1 % (32 особи проти 23). У 2018 р. спостерігався наступний розподіл потерпілих за галузями економіки (табл. 3.31):

Розподіл кількості потерпілих від нещасних випадків по галузям економіки підприємств, де стався нещасний випадок у 2018 р.

Галузь діяльності підприємства, де стався нещасний випадок	Кількість актів, складених на нещасні випадки	У відсотках до загальної кількості, %
Всього	604	100,0
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	12	2,0
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	231	38,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	15	2,5
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	8	1,3
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	2	0,3
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	6	1,0
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	107	17,7
Виробництво електричного устаткування	2	0,3
Виробництво машин і устаткування, н. в. і. у.	10	1,7
Виробництво транспортних засобів	11	1,8
Інші види переробної промисловості, ремонт і монтаж машин і устаткування	10	1,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	20	3,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	24	4,0
Будівництво	18	3,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотransпортних засобів і мотоциклів	9	1,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	25	4,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	3	0,5
Видавнича діяльність, радіомовлення та телебачення	1	0,2
Телекомунікації (електрозв'язок)	1	0,2
Операції з нерухомим майном	4	0,6
Діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження	1	0,2
Наукові дослідження та розробки	3	0,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	12	2,0
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	18	3,0
Освіта	18	3,0
Охорона здоров'я	27	4,5
Надання послуг догляду та соціальної допомоги	4	0,6
Мистецтво, розваги та відпочинок	2	0,3

До основних травмонебезпечних галузей економіки та видів робіт в області відносяться:

Добувна промисловість і розроблення кар'єрів – кількість травмованих складає 38,2 % від загальної кількості травмованих по області (231 особа, в тому числі 10 – смертельно). У порівнянні з 2017 р. кількість страхових нещасних випадків у цій галузі зменшилась на 21,2 % (231 травмований проти 293). Основними причинами настання нещасних випадків у даній галузі є: невиконання вимог інструкцій з охорони праці (120 потерпілих); порушення технологічного процесу (27 потерпілих); невиконання вимог посадових обов'язків (23 потерпілих).

Основними видами подій, що призвели до нещасних випадків у даній галузі є: падіння потерпілого під час пересування (37 потерпілих); дія рухомих і таких, що обертаються, деталей обладнання, машин і механізмів (34 потерпілих); обвалення та обрушення породи, ґрунту тощо (31 потерпілих). Основним устаткуванням, експлуатація якого призвела до настання нещасного випадку у даній галузі є гірничошахтне устаткування – 56 потерпілих.

Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – 17,7 % (107 травмованих, в тому числі 6 – смертельно). У порівнянні з 2017 р. кількість страхових нещасних випадків у цій галузі зменшилась на 10,1 % (107 травмованих проти 119). Основними причинами настання нещасних випадків є: невиконання вимог інструкцій з охорони праці (50 потерпілих); невиконання посадових обов'язків (25 осіб); порушення вимог безпеки під час експлуатації обладнання, устаткування, машин, механізмів тощо (6 осіб).

Основними видами подій, що призвели до нещасних випадків у даній галузі є: падіння потерпілого під час пересування (20 осіб); дія предметів та деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються (20 потерпілих); дія рухомих і таких, що обертаються, деталей обладнання, машин і механізмів (19 потерпілих). Основним устаткуванням, експлуатація якого призвела до настання нещасного випадку у даній галузі є устаткування для чорної та кольорової металургії – 40 потерпілих.

Охорона здоров'я – 4,5 % (27 травмованих). У порівнянні з 2017 р. кількість страхових нещасних випадків у цій галузі збільшилась на 17,4 % (27 травмованих проти 23). Основними причинами настання нещасних випадків у даній галузі є: особиста необережність (10 осіб); травмування (смерть) внаслідок протиправних дій інших осіб (7 потерпілих); невиконання вимог інструкцій з охорони праці (4 особи). Основними видами подій, що призвели до нещасних випадків у даній галузі є: падіння потерпілого під час пересування (11 потерпілих); навмисне вбивство або травма, заподіяна іншою особою (7 осіб).

Зниження виробничого травматизму відбулося в таких галузях економічної діяльності підприємств, як:

- фінансова та страхова діяльність – у 7 разів (0 травмованих проти 7);
- діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження – у 3 рази (1 травмований проти 3);
- виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – у 2,5 рази (2 травмованих проти 5);
- оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – у 2,3 рази (9 травмованих проти 21);
- виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність – у 2 рази (0 травмованих проти 2);
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – на 49 % (25 травмованих проти 49);

– інші види переробної промисловості, ремонт і монтаж машин і устаткування – на 47,4 % (10 травмованих проти 19);

– виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 45,5 % (6 травмованих проти 11);

– сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство – на 42,9 % (12 травмованих проти 21);

– виробництво машин і устаткування, н. в. і. у. – на 41,2 % (10 травмованих проти 17);

– будівництво – на 33,3 % (18 травмованих проти 27);

– добувна промисловість і розроблення кар'єрів – на 21,2 % (231 травмований проти 293);

– освіта – на 18,2 % (18 травмованих проти 22);

– металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – на 10,1 % (107 травмованих проти 119).

Зростання травматизму спостерігається в таких галузях економічної діяльності підприємств, як:

– тимчасове розміщування й організація харчування – у 3 рази (3 потерпілих проти 0);

– постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – у 2,5 рази (20 травмованих проти 8);

– виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення – у 2 рази (8 травмованих проти 4);

– виробництво електричного устаткування – у 2 рази (2 потерпілих проти 1);

– водопостачання; каналізація, поводження з відходами – у 2 рази (24 травмованих проти 12);

– операції з нерухомим майном – у 2 рази (4 травмованих проти 2);

– видавнича діяльність, радіомовлення та телебачення – на 100 % (1 потерпілий проти 0);

– телекомунікації (електрозв'язок) – на 100 % (1 потерпілий проти 0);

– виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – на 66,7 % (15 травмованих проти 9);

– державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування – на 63,6 % (18 травмованих проти 11);

– надання послуг догляду та соціальної допомоги – на 33,3 % (4 травмованих проти 3);

– виробництво транспортних засобів – на 22,2 % (11 травмованих проти 9);

– охорона здоров'я – на 17,4 % (27 травмованих проти 23);

– діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – на 9,1 % (12 травмованих проти 11).

Кількість нещасних випадків залишилась без змін у таких галузях діяльності підприємств, як: наукові дослідження та розробки (по 3 травмованих) та мистецтво, розваги та відпочинок (по 2 потерпілих).

У звітному періоді травми отримали працівники 217 підприємств, якими охоплено 97 видів економічної діяльності (табл. 3.32).

Таблиця 3.32

Перелік підприємств, на яких сталося зростання кількості потерпілих у нещасних випадках

Назва підприємства	2018			2017			Зростання, %
	Всього випадків	Кількість травмованих	у т.ч. смертельно	Всього випадків	Кількість травмованих	у т.ч. смертельно	
ПАТ «ІНТЕРПАЙП ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ВТОРМЕТ»	8	8	0	1	1	0	↑ у 8 разів
АТ «ПОКРОВСЬКИЙ ГРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»	5	5	0	2	2	0	↑ у 2,5 рази
ТОВ «ІНТЕРПАЙП НІКО ТЬЮБ»	7	7	0	3	3	0	↑ у 2,3 разів
ПрАТ «ЮЖКОКС»	7	7	0	3	3	0	↑ у 2,3 разів
ПрАТ «ДНІПРОВАГОНМАШ»	6	6	0	3	3	0	↑ у 2 рази
ПАТ «ІНТЕРПАЙП НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИЙ ТРУБОПРОКАТНИЙ ЗАВОД»	12	12	1	7	7	0	+71,4 %
ПАТ «ДНІПРОВСЬКИЙ МЕТАЛУРГІЙНИЙ КОМБІНАТ»	27	27	2	19	19	1	+42,1 %

За професією в числі травмованих переважають: гірники очисного забою (48 травмованих); прохідники (27 травмованих); водії автотранспортних засобів (23 травмованих); слюсарі-ремонтники (22 травмованих); електрослюсарі підземні (18 травмованих); гірники підземні (16 травмованих); електрослюсарі (слюсарі) чергові та з ремонту устаткування (15 травмованих).

Аналіз показників травматизму, пов'язаного з виробництвом, за основними видами подій показав, що найбільше число нещасних випадків сталося внаслідок падіння потерпілого – складено 192 акти (що складає 31,8 % від усіх травмованих), у тому числі під час пересування 126 потерпілих, при падінні з висоти – 34 потерпілих. Від дії предметів та деталей, що рухаються, розлітаються, обертаються постраждало 125 осіб (20,7 %). В результаті падіння, обрушення, обвалення предметів, матеріалів, породи, ґрунту тощо травмовано 94 особи (15,6 %); внаслідок пригоди (події) на транспорті – 51 особа (8,4 %); від інших видів подій в цілому – 142 осіб (23,5 %) (рис. 3.23).

Основними причинами нещасних випадків (рис. 3) залишаються організаційні – 77,7 % (або 469 потерпілих) від загальної кількості травмованих. Насамперед, це – невиконання вимог інструкцій з охорони праці (44 % потерпілих від нещасних випадків на виробництві, або 266 осіб), невиконання посадових обов'язків – 73 працівники (12,1 %), порушення технологічного процесу – 32 працівники або 5,3 %, порушення правил безпеки руху – також 32 працівники або 5,3 %. Через психофізіологічні причини отримали травми 15,2 % (92 потерпілих) від загальної кількості травмованих, з яких через особисту

необережність постраждало 33 особи (7,4%). Технічні причини у більшості випадків є результатом конструктивних недоліків устаткування, недостатнього освітлення, зіпсованих огорожувальних пристроїв тощо. Серед них традиційно переважає незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будівель, споруд, території, засобів виробництва та транспорту. Через технічні причини у звітному періоді постраждали 43 особи (7,1%) (рис. 3.24).

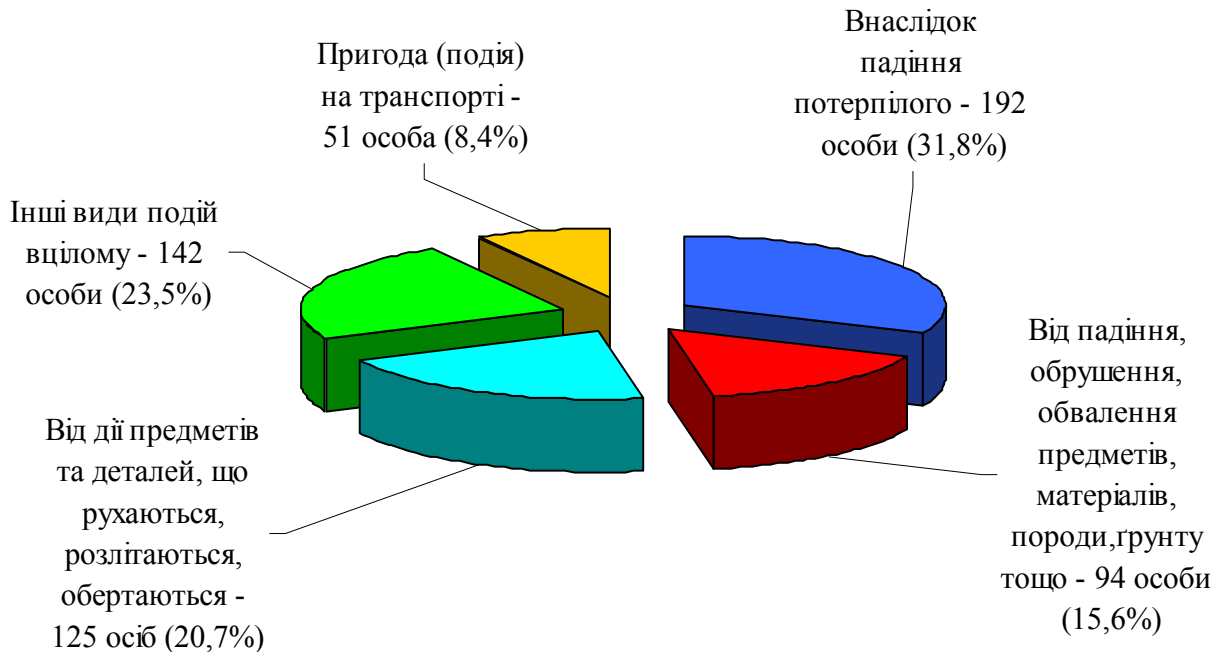

Рис. 3.23. Розподіл нещасних випадків на виробництві за найвагомішими видами подій за 2018 р.

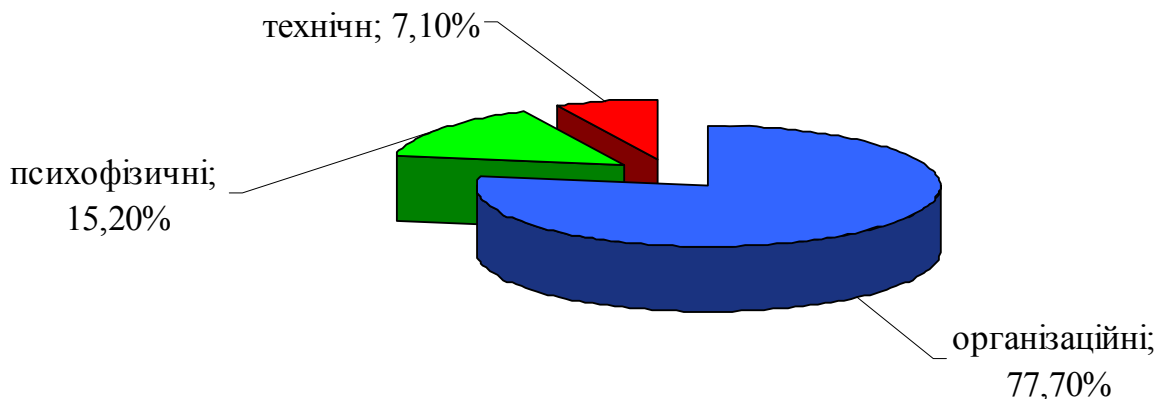

Рис. 3.24. Розподіл нещасних випадків на виробництві за причинами за 2018 р.

Одним із критеріїв аналізу травматизму на виробництві є коефіцієнт частоти (Кч), який визначає число нещасних випадків, які припадають на одну тисячу працюючих. По області за 2018 р. він дорівнює 0,6 (рис. 4). Найвищий Кч в містах: Першотравенську – 5,34 що майже в 9 разів більше ніж по області, Тернівці – 2,9 (в 4,8 рази більше), Павлограді – 2,49 (в 4,2 рази більше) та Марганці – 2,07 (в 3,5 рази більше) (рис. 3.25).

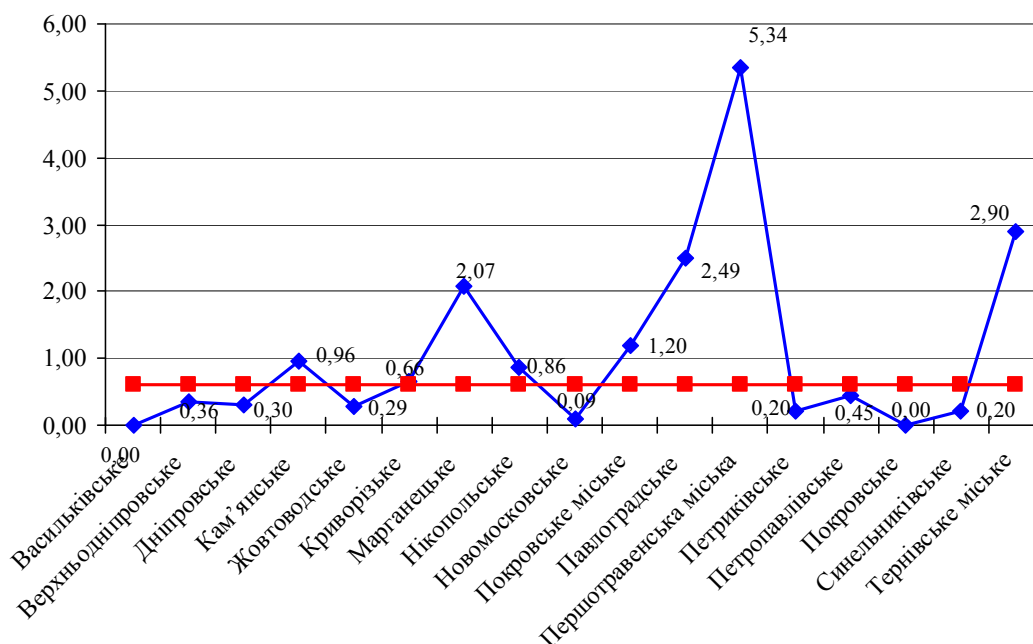
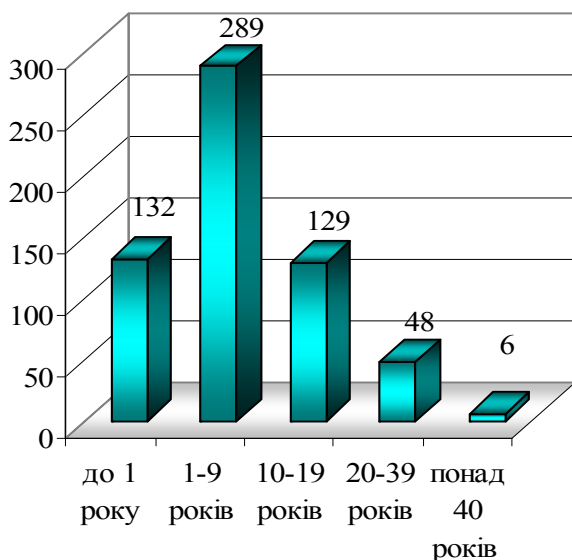

Рис. 3.25. Коефіцієнт частоти (Кч) нещасних випадків у 2018 р.

◆ коефіцієнт частоти ■ коефіцієнт частоти по області 0,6

Згідно зі звітними даними щодо нещасних випадків, які сталися на виробництві, можна стверджувати, що працівники, які мають найменший, до 10 років, стаж роботи за професією, травмуються найчастіше – з ними стався 421 нещасний випадок або 69,7 % від загальної кількості травмованих (з них 132 працівники, які відпрацювали за професією до 1 року). Найбільшу кількість виробничих травм протягом 2018 р. отримали найбільш працездатні робітники (від 20 – 40 років) – 255 осіб або 42,2 % від загальної кількості потерпілих та від 40 – 49 років – 155 осіб або 25,7 % (рис. 3.26).

Розподіл нещасних випадків на виробництві в залежності від стажу роботи за професією

Потерпілі від нещасних випадків на виробництві в залежності від статі

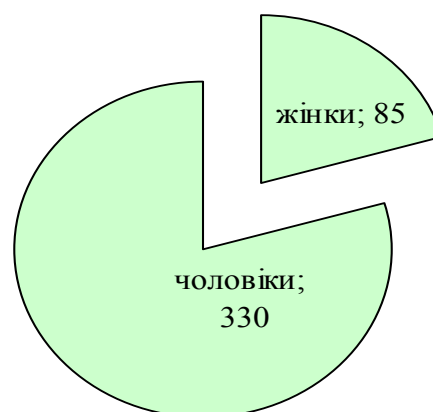

Рис. 3.26. Стан професійних захворювань в Дніпропетровській області в 2018 р.

У зв'язку з тим, що на професіях і посадах із шкідливими умовами праці в основному працюють чоловіки, то і нещасних випадків на виробництві сталося більше з чоловіками ніж з жінками, у 2018 р. – 469 випадків із 604 (рис. 3.26). При цьому не дивлячись на загальну тенденцію до зниження чисельності травмованих, пропорція 80 % жінки, 20 % – чоловіки залишається (табл. 3.33).

Таблиця 3.33

**Кількість випадків травматизму на підприємствах
Дніпропетровської області за статтю**

Показник	2016		2017		2018	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
чоловіки	720	77,8	737	79,6	469	77,6
жінки	205	22,2	189	20,4	135	22,4
Всього	925	100	926	100	604	100

Проблема профзахворюваності серед працівників підприємств, установ та організацій Дніпропетровської області, на яких умови праці не відповідають чинним нормативно-правовим актам з охорони праці, залишається на сьогодні також досить актуальною (рис. 3.27). За статистичними даними кожен четвертий працює в умовах, які не відповідають санітарно-гігієнічним нормативам за параметрами вмісту пилу у повітрі робочої зони, вібрації, шуму, важкості і напруженості праці тощо. Найнебезпечніші умови праці спостерігаються у вугільній, добувній промисловості та металургії.

Відбулося зростання кількості професійних захворювань на підприємствах міст: Кам'янського (на 100 %), Покрова (на 100 %), Павлограда (на 50,3 %) та Першотравенська (на 32,1 %).

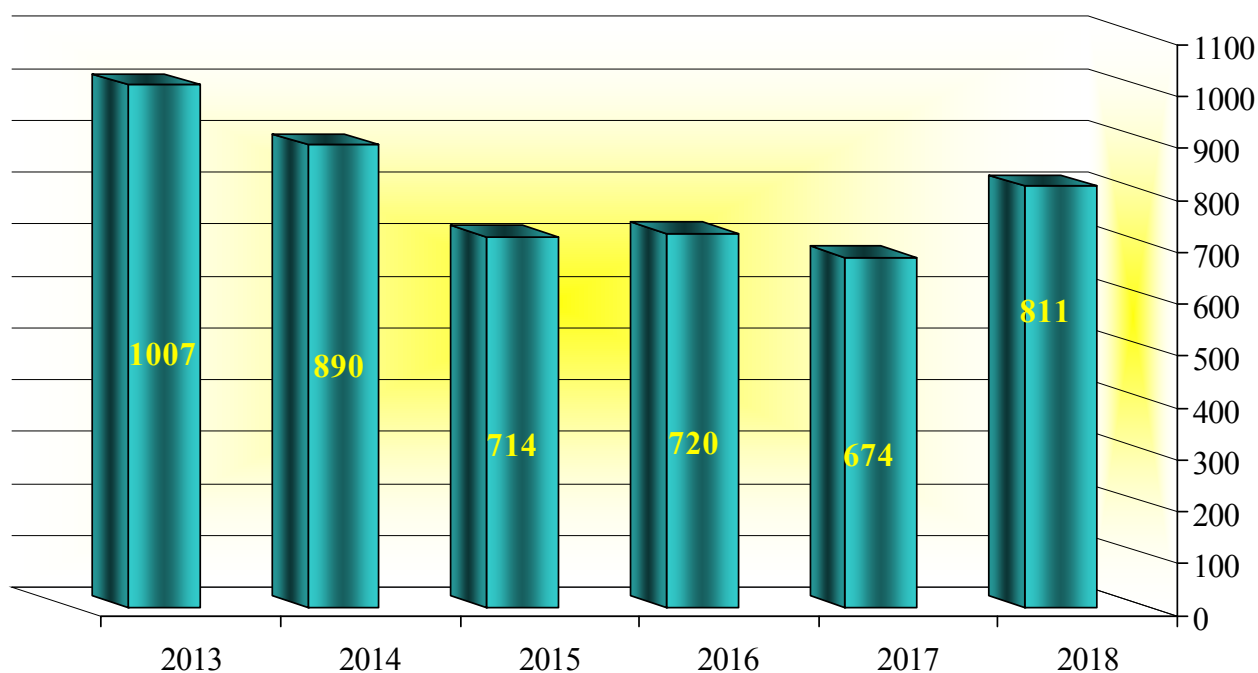

Рис. 3.27. Стан профзахворювань на підприємствах Дніпропетровської області за 2018 р.

У порівнянні з 2017 р. кількість професійних захворювань в 2018 р. збільшилась на 20,3 % (811 актів проти 674) (рис. 3.27). Найбільша кількість професійних захворювань реєструється у вугільному (міста Павлоград, Першотравенськ, Тернівка) – 633 працівники та Криворізькому регіонах – 162 працівники. Коефіцієнт частоти (Кч), який визначає число професійних захворювань, які припадають на одну тисячу працюючих, за 2018 р. по області дорівнює 0,83. На підприємстві ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» за 2018 р. він складає 33, що майже в 40 разів більше ніж по області.

Найбільшу кількість професійних захворювань діагностують у працівників віком: від 40 до 49 років – 415 осіб (51,2 %) та від 50 до 59 років – 307 осіб (37,8 %). Також зареєстровано 41 професійне захворювання у працівників віком 30 – 39 років та 47 професійних захворювань у осіб віком понад 60 років. Найчастіше отримують професійне захворювання працівники, які відпрацювали у важких та шкідливих умовах від 10 до 29 років – 720 осіб або 88,8 % від усієї кількості профзахворювань.

У структурі професійних захворювань за 2018 р. хронічна обструктивна хвороба легенів становить 337 випадків (41,6 % від загальної кількості профзахворювань), радикулопатія також становить 337 випадків (41,6 %), впливи вібрації – 70 випадків (8,6 %), пневмоконіоз – 22 випадки (2,7 %). За професіями найчастіше виявляються професійні захворювання у підземної групи робітників: гірник очисного забою – 155 випадків (19,1 %); прохідник – 115 випадків (14,2 %); машиніст гірничих виїмкових машин – 81 випадок (10 %); електрослюсар підземний – 74 випадки (9,1 %); гірник з ремонту гірничих виробок – 46 випадків (5,7 %) та начальник дільниці – 34 випадки (4,2 %).

Висновки: Найгострішими проблемами у вирішенні питань виробничої безпеки та охорони праці, зниженні рівня травматизму і аварій на виробництві в Дніпропетровській області залишаються: відсутність або недосконала система управління охороною праці на підприємствах; експлуатація великої кількості морально застарілих і фізично зношених споруд, машин і устаткування; нестача протиаварійної апаратури, а також засобів індивідуального захисту працюючих; відсутність зацікавленості роботодавців у поліпшенні умов та безпеки праці; низька трудова та технологічна дисципліна; низькій рівень знань працівників з питань охорони праці.

Вирішення проблем покращення стану охорони праці потребує комплексного підходу, який передбачає розробку та реалізацію низки заходів на рівні держави, роботодавця та працівника. Профілактичні заходи, що проводяться працівниками Фонду соціального страхування області, є тільки частиною тієї профілактичної роботи, яка повинна проводитись роботодавцем, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, як це передбачено Законом України «Про охорону праці». Одним із найважливіших шляхів зменшення рівня виробничого травматизму вважаємо об'єднання зусиль в цьому напрямі всіх зацікавлених сторін – робітників, роботодавців, органів влади, громадських організацій тощо.

3.6. Соціальний захист та пенсійне забезпечення населення області

Питання пенсійного забезпечення пенсіонерів Дніпропетровської області одне з найбільш актуальних, адже на 01.01.2019 р. з 11 470 405 пенсіонерів в Україні на Дніпропетровську область припадає найбільша питома вага 8,38 % або 960 973 осіб. Середній розмір призначених пенсійних виплат на 01.01.2019 р. склав 2 999,86 грн., що перевищує середній по країні – 2645,66 грн. (рис. 3.28).

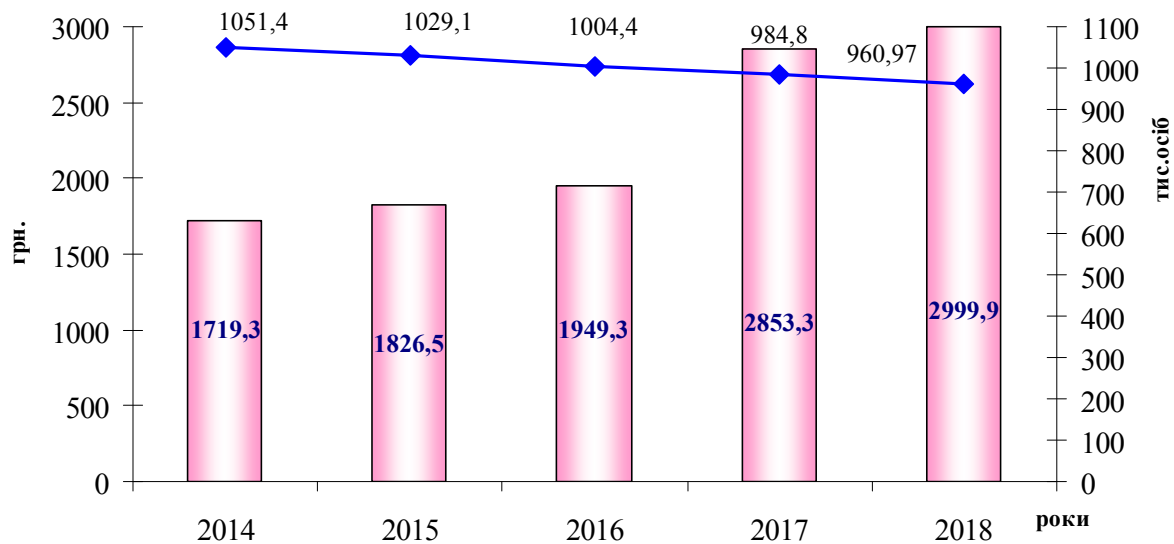

Рис. 3.28. Динаміка чисельності пенсіонерів та середнього розміру пенсійної виплати

■ Середній розмір призначеної пенсійної виплати ◆ Чисельність пенсіонерів, тис. осіб

Майже 22 % пенсіонерів це працюючі пенсіонери, які одержують пенсію в органах Пенсійного фонду. На 01.01.2015 р. це 250 264 особи, на 01.01.2016 р. – 214 371 особа; на 01.01.2017 р. – 209 734 особи; на 01.01.2018 р. – 211 282 особи.

Майже 15 % від загальної чисельності пенсіонерів – пенсіонери з інвалідністю. На 01.01.2015 р. це 150 782 осіб, на 01.01.2016 р. – 147 923 осіб; на 01.01.2017 – 145 350 осіб; на 01.01.2018 – 144 023 осіб. Серед них 61,75 % це інваліди III групи, 30,84 % - інваліди II групи.

Враховуючи велику питому вагу пенсіонерів у складі населення актуальним є дослідження фінансового забезпечення пенсіонерів, адже їх купівельна спроможність суттєво впливає на функціонування регіональної економіки (рис. 3.29)

В Дніпропетровській області поступово зменшується питома вага пенсіонерів, що отримують місячну пенсію у розмірі до 800 грн. Розрив між питомаю вагою людей, які отримують найменшу та найбільшу місячну пенсію скорочується: якщо у 2014 р. це 0,63 % проти 0,02 %, то у 2017 р. це 0,18 % проти 1,79 % (рис. 3.29).

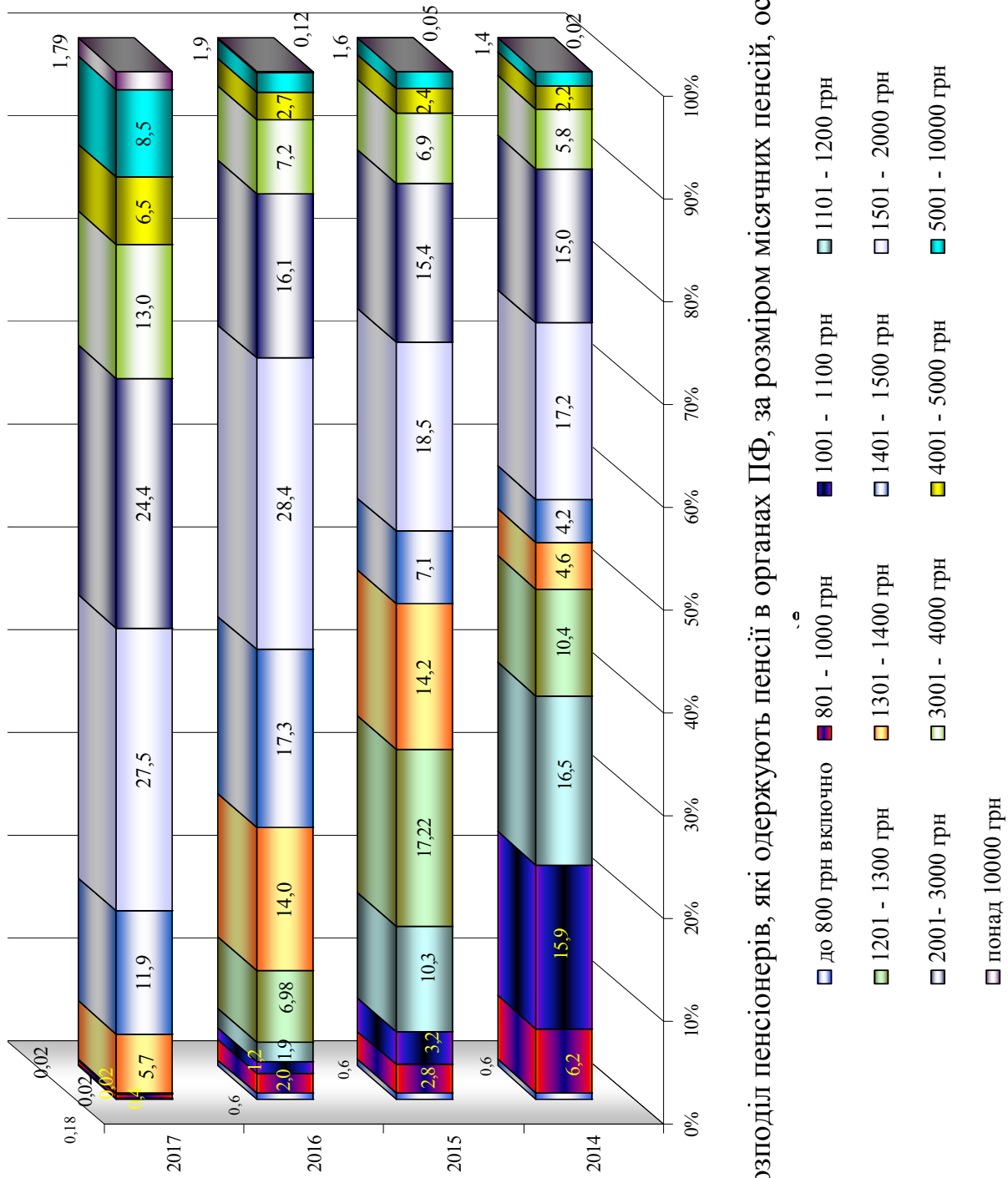

Рис. 3.29. Розподіл пенсіонерів, які одержують пенсії в органах ПФ, за розміром місячних пенсій, осіб

Середній розмір пенсії у 2014 р. (1 720,4 грн.) потрапляв у групу «від 1501 до 2000» з питомою вагою пенсіонерів – 7,16 %; у 2017 р. середній розмір пенсії склав 2 855,35 це інтервал «від 2001 до 3000» і її отримувало вже 24,35 % від загальної кількості пенсіонерів. Є стійка динаміка щодо збільшення добробуту пенсіонерів. Більше 90 % пенсіонерів отримують пенсії вищі за прожитковий мінімум. Хоча на жаль, ще є пенсіонери, які отримують пенсію нижче за прожитковий мінімум (табл. 3.34) [1 – 4; 8]. На кінець 2014 р. прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність, становив – 949,00 грн.; на кінець 2015 р. – 1 074,00 грн.; на кінець 2016 р. – 1 247,00 грн.; на кінець 2017 р. – 1 373,00 грн.

Таблиця 3.34

Розподіл пенсіонерів, які одержують пенсії в органах ПФ, за розміром пенсій по відношенню до прожиткового мінімуму

Показники	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Нижче прожиткового мінімуму, у т. ч.				
кількість пенсіонерів, осіб	7141	42959	70424	6303
питома вага осіб, які отримують пенсію, %	0,68	4,20	7,01	0,64
середній розмір пенсії, грн.	593,25	930,21	1063,80	860,05
У розмірі прожиткового мінімуму, у т. ч.				
кількість пенсіонерів, осіб	39066	20377	25980	53372
питома вага осіб, які отримують пенсію, %	3,72	1,98	2,59	5,42
середній розмір пенсії, грн.	949,00	1074,00	1247,00	1373,0
Вище прожиткового мінімуму, у т. ч.				
кількість пенсіонерів, осіб	1005073	965595	907821	924921
питома вага осіб, які отримують пенсію, %	95,61	93,85	90,40	93,94
середній розмір пенсії, грн.	1758,86	1884,94	2040,41	2954,49

Порівняємо кількість пенсіонерів за окремими категоріями з відповідним розміром призначеної пенсії (рис. 3.30). За даними рис. 3.30 найбільша питома вага пенсіонерів – це категорія «за віком», які отримують пенсію при наявності відповідного мінімально необхідного трудового стажу та після досягнення пенсійного віку. Однак найбільша за чисельністю категорія «за віком» (у 2014 р. це 849 261 особа, у 2017 р. це 790 826 осіб або 80,78 % і 80,31 % відповідно) отримує доволі невисокі пенсії, так у 2014 р. це 1 747,37 грн.; у 2017 р. – 2 983,23 грн. Що свідчить про невеликий розмір заробітної плати під час трудової діяльності і є демотиватором як для майбутніх поколінь (у сенсі гідно працюєш отримаєш гідну пенсію) так і незадоволеності громадян – сучасних пенсіонерів їх пенсійним забезпеченням. Більш адекватна оцінка труда за категорією «за вислугу років». Важливою умовою для призначення пенсії за вислугу років є певний стаж роботи за спеціальністю. Однак умови призначення пенсії за вислугу років неоднакові. В одних випадках вони призначаються незалежно від віку, в інших – встановлюється вік і стаж. Ця категорія за чисельністю у 2014 р. – 48 703 особи та у 2017 р. – 48 057 осіб або 4,63 % та 4,88 % відповідно. Однак необхідно враховувати, що це категорія

громадян, яка була зайнята на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком, тож з врахуванням особливостей наступного медичного обслуговування це не є достатнім рівнем пенсійного забезпечення. В 16,62 рази довічне грошове утримання суддів у відставці перевищує соціальну пенсію, що може спричинити соціальну напругу в суспільстві. Враховуючи вище наведені розміри пенсій з одного боку та загальноукраїнську тенденцію, що в загальній чисельності населення переважають жінки, доцільним є дослідження зв'язку між статтю та призначеною пенсією.

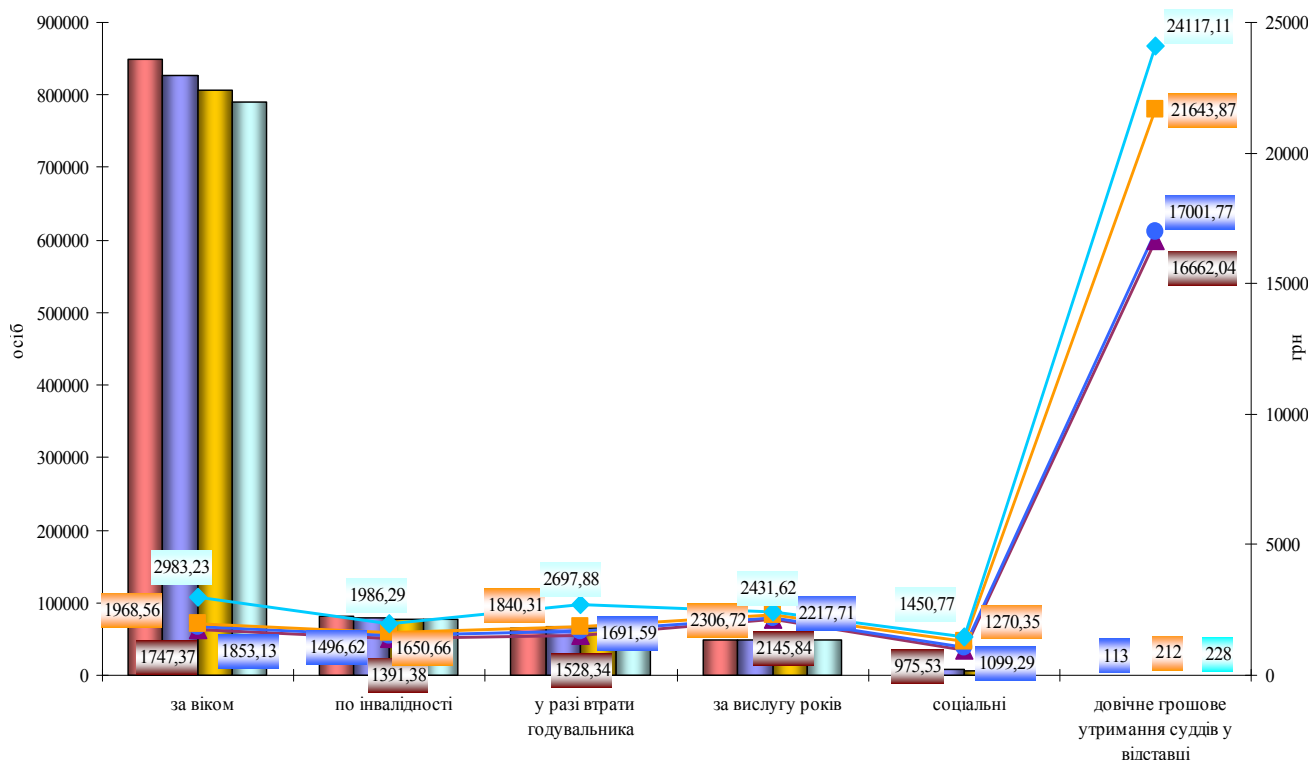

Рис. 3.30. Динаміка кількості пенсіонерів за категоріями та середній розмір призначеної пенсії відповідної категорії

■ 2014 ■ 2015 ■ 2016 ■ 2017

▲ 2014 ● 2015 ■ 2016 ◆ 2017

Гендерне співвідношення серед пенсіонерів усіх категорій на користь жінок, так у 2014 р. це 63,6% проти 36,4%; у 2015 р. – 63,4 % проти 36,6 %; у 2016 р. – 63 % проти 37 %; у 2017 р. – 62,5 % проти 37,5 % (рис. 3.31).

За даними рис. 3.31 кількість жінок пенсійного віку перевищує кількість чоловіків у 1,67 рази, але якщо додати до аналізу – аналіз розмірів призначених пенсій, то ситуацію прямо обернена, бо жінки отримують пенсію в 1,64 рази нижчу за чоловіків: у 2014 р. це 2 233,85 грн. у чоловіків проти 1 426,47 грн. у жінок; у 2017 р. це 3 768,41 грн. проти 2 304,22 грн. відповідно. У зв'язку з описаним вище станом грошового забезпечення доречно проаналізувати наявну мережу соціального обслуговування громадян.

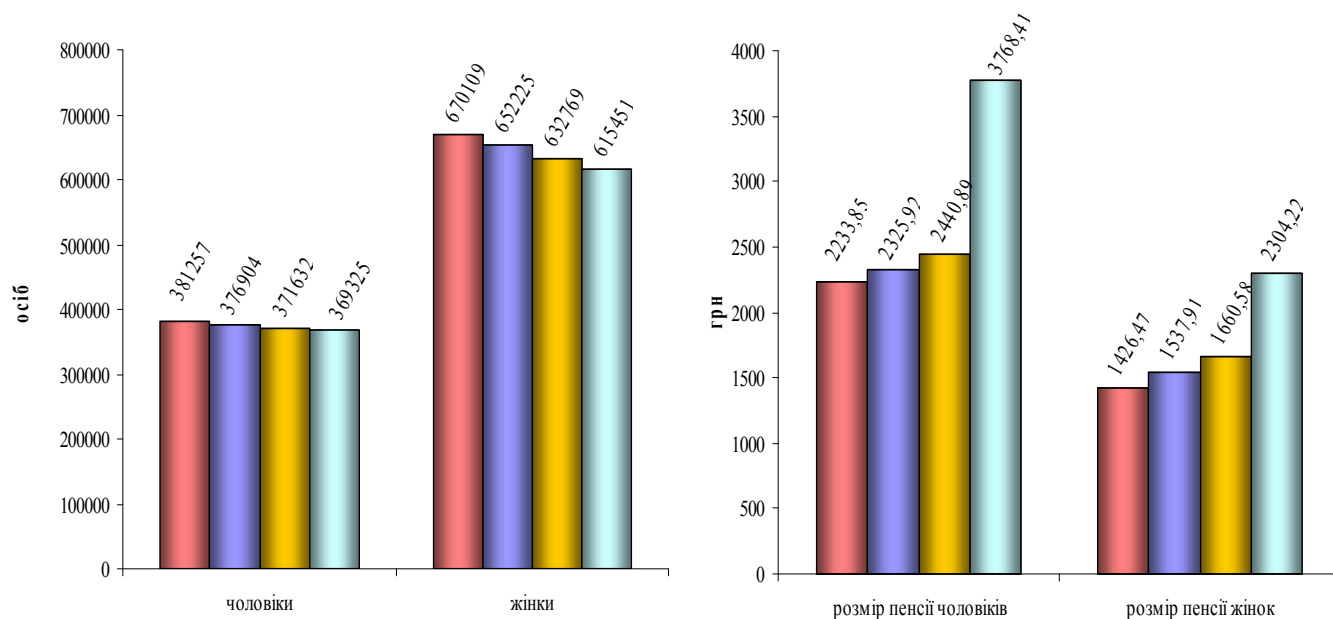

Рис. 3.31. Розподіл пенсіонерів за статтю та середнім розміром призначених місячних пенсій

■ 2014 ■ 2015 ■ 2016 ■ 2017

У Дніпропетровській області станом на 01.01.2019 р. виплату пенсії та соціальної допомоги проведено 955,9 тис. одержувачам, у тому числі особам, звільненим з військової служби, та деяким іншим особам – 39,1 тис. осіб. Протягом 2018 р. спостерігалась тенденція до зменшення кількості пенсіонерів у порівнянні з минулим роком. До районів з найбільшою чисельністю пенсіонерів, які обслуговують структурні підрозділи Головного управління ПФУ в Дніпропетровській області відносяться: Лівобережне (98,2 тис. осіб) та Центральне (92,3 тис. осіб) в м. Дніпрі; Кам'янське (99,0 тис. осіб) та Криворізьке південне (88,3 тис. осіб). Найменша чисельність пенсіонерів в Царичанському (14,2 тис. осіб), Васильківському (20,3 тис. осіб), П'ятихатському (26,5 тис. осіб) та Першотравенському (28,9 тис. чол.) районах.

У Дніпропетровській області найбільша кількість територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг): з 2014 по 2016 рр. – 51 центр, у 2018 р. – 53. Із загальної кількості територіальних центрів 29 – створено у містах, 24 – в сільській місцевості (у тому числі 7 функціонує в об'єднаних територіальних громадах області). У центрах обслуговуються громадяни, які виявлені та які перебували на обліку у зв'язку зі складними життєвими обставинами і потребували надання соціальних послуг у 2014 р. це 80 557 осіб; у 2015 р. – 81 463 осіб; у 2016 р. – 82 114 осіб, у 2017 р. – 77 874 осіб і 2018 р. – 74 591 особа.

Державна соціальна допомога надається особам, які не мають права на пенсію, як правило, її розмір трохи перевищує прожитковий мінімум (табл. 3.35).

Таблиця 3.35

**Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію,
та особам з інвалідністю**

Роки	Кількість одержувачів, осіб	Загальна сума призначеної місячної допомоги з урахуванням надбавок, підвищень та сум індексації, тис. грн.	Середній розмір призначеної місячної допомоги з урахуванням надбавок, підвищень та сум індексації, грн.
2014	5053	4795,31	949,00
2015	5590	5935,54	1061,81
2016	6051	7347,73	1214,30
2017	6859	9894,41	1442,54
2018	9691	166754,43	1497,00

Щороку збільшується кількість малозабезпечених сімей, які звертаються за державною соціальною допомогою (табл. 3.36). Більше ніж 90 % від тих хто звернувся – надається допомога.

Таблиця 3.36

Надання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям

Роки	Кількість сімей, од		Сума призначеної допомоги	
	які звернулися за допомогою	яким призначено допомогу	Усього, тис. грн.	Середній розмір допомоги, грн.
2014	36940	30681	50183,3	1635,65
2015	49023	45799	68556,0	1496,89
2016	56787	54406	511,82	9407,42
2017	56395	54270	566,82	10435,23
2018	54436	52924	519,80	9821,63

У Дніпропетровській області діє 6 центрів обліку бездомних громадян в яких можна отримати соціальні послуги та посвідчення про взяття на облік (табл. 3.37). У 2014 – 2015 рр. центри всім виявленим бездомним надали соціальні послуги та видали посвідчення, у 2016 – 2017 рр. звернень від бездомних до центрів по соціальну допомогу було більше ніж виявлених осіб.

Таблиця 3.37

Діяльність центрів (відділень) обліку бездомних громадян

Роки	Усього центрів (відділень), од.	Виявлено, осіб	Видано посвідчення про взяття на облік, осіб	Надано соціальні послуги, осіб
2014	6	993	993	599
2015	6	1 469	1 469	1 469
2016	6	1 206	1 768	1 523
2017	6	1 237	670	2 419
2018	6	1 163	564	2 120

Крім центрів обліку бездомних громадян у Дніпропетровській області налічується 18 будинків-інтернатів для громадян похилого віку, осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю. При збереженні планової ємності та площі будівель закладів кількість мешканців становить: на кінець 2014 р. це 3 961 осіб; на кінець 2015 р. – 3 907 осіб; на кінець 2016 р. – 3 899 осіб; 2017 р.– 3 939 осіб та 2018 р.– 3 882 осіб.

Допомога надається як в грошовій так і натуральній формі (табл. 3.38). 40 % від громадян, які перебувають на обліку, проживають у сільській місцевості.

Кількість осіб яким надано натуральну допомогу в 6 – 8 разів перевищує кількість осіб, яким надано грошову допомогу. Крім того, загальний розмір натуральної допомоги більш ніж в 2 рази перевищує грошову. Але якщо перерахувати суми грошової та натуральної допомог на кількість їх отримувачів, то це у 2014 р. – 266,44 грн. грошової допомоги проти 74,47 грн. натуральної допомоги, а у 2018 р. – 417,53 грн. грошової допомоги проти 379,17 грн. натуральної допомоги.

Таблиця 3.38

Надання органами соціального захисту грошової та натуральної допомоги громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах

Роки	Громадяни, яких виявлено та які перебувають на обліку, осіб		Кількість осіб, яким надано допомогу протягом року		Загальна сума наданої допомоги, тис. грн.	
	усього	з них проживають у сільській місцевості	грошову	натуральну	грошової	натуральної
2014	31996	12683	1883	27152	501,7	2022,0
2015	33155	13242	1993	28046	770,8	2420,9
2016	28050	11564	4189	25077	1246,8	2770,4
2017	29670	11542	2769	22995	1316,9	3144,3
2018	28689	9887	2892	22412	1207,51	4578,52

Джерелами фінансування цієї допомоги є як місцеві бюджети так і позабюджетні кошти (табл. 3.39). Якщо розглядати загальну суму наданої допомоги в перерахунку на одну особу то виявляється що сума натуральної допомоги коливається з 74,47 грн. у 2014 р. до 379,17 грн. у 2018 р.; натомість грошова допомога, яку отримує набагато менша кількість осіб її розмір на одну особу, порівняно з натуральною, в 3 – 4 рази більше. Однак ні натуральна допомога у розмірі 379,17 грн., ні грошова у 417,53 грн. не виведе людину з складних життєвих обставин.

Таблиця 3.39

Розподіл органами соціального захисту наданої за джерелами фінансування допомоги громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах, у середньому на одну особу, грн.

Роки	Загальна сума допомоги		у т. ч.			
	грошової	натуральної	з місцевих бюджетів		з позабюджетних коштів	
			грошової	натуральної	грошової	натуральної
2014	266,41	74,47	196,51	30,25	69,90	44,22
2015	386,76	86,32	289,13	26,28	97,63	60,04
2016	297,65	110,47	225,87	33,38	71,78	77,10
2017	475,58	136,74	327,44	45,89	148,14	90,85
2018	417,53	379,17	413,44	66,43	74,57	137,85

В умовах поступового збільшенням цін на газ, ЖКП та побутове паливо, не менш важливим аспектом є субсидіювання ЖКП (житлово-комунальних послуг, придбання газу та палива). У 2018 р. субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг призначено 446,8 тис. домогосподарств області, у тому числі у міських поселеннях – 387,2 тис., у сільській місцевості – 59,6 тис. Сума призначених субсидій становила 168,2 млн. грн., з неї 138,8 млн. грн. – у міських поселеннях, 29,4 млн. грн. – у сільській місцевості. Середній

розмір допомоги цього виду у грудні 2018 р. склав 472 грн. (у попередньому місяці – 350 грн.). Отримали субсидії для відшкодування оплати житлово-комунальних послуг у грудні 2018 р. 292,5 тис. домогосподарств.

Крім того, у 2018 р. субсидії готівкою на придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива було призначено 12,1 тис. домогосподарств, з них 3,5 тис. – у міських поселеннях, 8,6 тис. – у сільській місцевості. Сума готівкових субсидій становила 37 млн. грн. (з неї 11,1 млн. грн. – у міських поселеннях, 25,9 млн. грн. – у сільській місцевості). Середній розмір такої допомоги у грудні 2018 р. дорівнював 2 753 грн. (у попередньому місяці – 2 942 грн.).

На 01.01.2018 р. до органів Пенсійного фонду України області звернулося 68,3 тис. осіб, які виїхали з території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, Донецької та Луганської областей на тимчасове проживання до м. Дніпро та Дніпропетровської області. З початку проведення антитерористичної операції в області призначено пенсії по втраті годувальника на 664 члена сімей за 359 загиблих військовослужбовців. Середній розмір пенсії становив 3 472,63 грн. Призначено 360 пенсій по інвалідності військовослужбовцям, інвалідність яких пов'язана з участю в антитерористичній операції, середній розмір таких пенсій становить 3 715,95 грн., у тому числі: по I групі – 3 особам (середній розмір пенсії 5 215,40 грн.); по II групі – 91 особам (середній розмір пенсії 4 152,85 грн.); по III групі – 266 особам (середній розмір пенсії 3 549,57 грн.).

Висновки: Третину населення Дніпропетровської області складають громадяни пенсійного віку, відповідно до цього є суттєвий вплив цієї групи населення на формування купівельної спроможності населення області. Крім того більше 60 % пенсіонерів це жінки розмір пенсії яких у 1,64 рази менше за чоловіків, що також суттєво знижує купівельну спроможність даної групи мешканців. Необхідно: по-перше, запровадження програми подолання гендерних стереотипів, що дозволить збільшити заробітну плату працюючим жінкам, а відповідно в майбутньому збільшиться і розмір нарахованої пенсії; по-друге, розробка соціальної-економічної програми для пенсіонерів Дніпропетровської області, в межах якої були розроблені та реалізовані комплекс заходів щодо створення гідних умов пенсіонерів.

Розмір середньомісячної пенсії має стійку тенденцію до зростання, проте індекс реальної пенсій з року у рік зменшувався і тільки на початок 2018 р. перевищив 100%. Необхідно розробити сводний перелік магазинів та центрів з соціальним переліком товарів та соціальними послугами.

Чверть пенсіонерів працюють тому для тих хто бажає або вимушені додатково працювати доцільно передбачити програму популяризації залучення пенсіонерів та курси навчання для адаптації їх кваліфікації до сучасного рівня, а також для ліпшої інтеграції пенсіонерів в сучасне інформаційне суспільство.

Щодо визначення рівня та умов фінансового забезпечення соціального захисту окремих верств населення, це звичайно прерогатива держави. На регіональному рівні для бездомних громадян та громадян, що потрапили в тяжкі життєві обставини

доцільно побудувати на території області такі заклади як соціальні готелі, центри реінтеграції, збільшити кількість будинків нічного перебування.

Список використаних джерел:

1. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики. – Київ: Держаналітінформ, 2018. – 122 с.
2. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики. – Київ: Держаналітінформ, 2017. – 123 с.
3. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики. – Київ: Держаналітінформ, 2016. – 124 с.
4. Соціальний захист населення України: статистичний збірник / Державна служба статистики. – Київ: Держаналітінформ, 2015. – 124 с.
5. Середній розмір призначеної місячної пенсії та кількість пенсіонерів (за даними Пенсійного фонду України) / Головне управління статистики у Дніпропетровській області. – Режим доступу: <http://dneprstat.gov.ua/statinfo%202015/szn/include/szn1.pdf>
6. Інформаційно-аналітичні матеріали про стан виконання органами Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області покладених на них завдань за 2017 рік / Головне управління Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області. – Режим доступу: <https://www.pfu.gov.ua/dp/585-585/>
7. Інформаційні матеріали «Про підсумки роботи у 2018 році» (за даними Департаменту соціального захисту населення Дніпропетровської облдержадміністрації) – Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/ua/dniprooda/pro-oda/departamenti-ta-upravlinnya/departament-socialnogo-zahistu-naselennya>
8. Інформаційно-аналітичні матеріали за 2018 рік / Дніпропетровська обласна державна адміністрація. – Режим доступу: <https://adm.dp.gov.ua/ua>

3.7. Духовна та фізична культура та спорт

Культура, фізична культура та спорт відіграють важливе значення в процесах консолідації суспільства, вираженої державотворчості, утвердження стабільності та безпеки регіону. В умовах становлення громадянського суспільства на Дніпропетровщині культура має розглядатися як базова система спільних цінностей та культурних норм, базовий і визначальний процес їх творення та ретрансляції. Вона лежить в основі регіональної ідентичності і обумовленого культурою аутентичного стилю життя в громадах, завдяки чому служить об'єднавчим чинником суспільства в умовах протистояння внутрішньополітичним та геополітичним викликам. Фізична культура та спорт як важлива надбудова над цим культурним базисом є основою збереження та примноження здоров'я нації, а також культурною візитівкою, обличчям регіону, України в цілому.

Протягом 2014 – 2018 рр. питання формування культури населення, підтримка розвитку фізичної культури і спорту не потрапили до числа пріоритетних. Проте, на наступному етапі становлення громадянського суспільства саме ця галузь має бути визначальною у регіональному та національному піднесенні, адже саме рівень культури здебільшого визначає «додану ринкову вартість» регіону, його товарів і послуг. Та досі управлінські зусилля в цьому напрямі були спрямовані переважно на технічне поліпшення фізичної інфраструктури галузевих об'єктів (фінансування ремонту та відновлення закладів культури і спорту). Так, у першому півріччі 2018 р. після будівництва, реконструкції та капітальних ремонтів було уведено в

експлуатацію об'єкти соціально-культурного призначення. Зокрема, у галузі:

1. культури: «Капітальний ремонт аварійної покрівлі коледжу культури та мистецтв, м. Дніпро, пр. Яворницького, 47»; «Капітальний ремонт покрівлі Діорами КЗК «Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького» ДОР» по просп. Дмитра Яворницького, 16 у місті Дніпро»; «Капітальний ремонт будівлі і зовнішніх мереж КЗ «Магдалинівський районний будинок культури» МРР за адресою: вул. Центральна, 61, смт. Магдалинівка Магдалинівського району»; «Капітальний ремонт приміщень КЗ «Палац культури «Карачуни» Криворізької міської ради» по вул. Алмазна, 29, м. Кривий Ріг»; «Реконструкція технічного приміщення під санвузол для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення в будівлі комунального закладу культури «Дніпровський академічний український музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка» Дніпропетровської обласної ради» за адресою: м. Дніпро, вул. Воскресенська, буд. 5»;

2. фізичної культури і спорту: «Реконструкція мереж газопостачання, розташованих на території стадіону «Трудові резерви», м. Дніпро (винос мереж), (у т. ч. ПКД)»; «Реконструкція частини благоустрою майданчика з улаштуванням об'єкта монументального мистецтва (стели з державною символікою) на пр. Д. Яворницького, м. Дніпро (у т. ч. ПКД)». Завершено проект «Реконструкція площі Героїв у м. Новомосковськ (І та ІІ черги будівництва)», що реалізовувався протягом 2017 – 2018 років за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку.

Тим не менш, культурно-масова діяльність в Дніпропетровській області розвинута досить широко та поступово набуває все більшої актуальності. Ця діяльність впроваджується за всіма її формами: через проведення фестивалів, акцій, конкурсів, ярмарків, ігор, змагань, флешмобів тощо. Так, майже усіма містами та районами області організовані та проведені заходи, присвячені відзначенню державних свят (День незалежності України, День Соборності України, День пам'яті та примирення, День Конституції України), традиційних свят (Новий Рік, Різдво, Великдень, День захисту дітей, День Європи), професійних свят, пам'ятних днів, а також скорботних днів або днів жалоби. Проведено фестивалі різноманітного спрямування: етнографічно фольклорний фестиваль «Петриківський дивоцвіт», міжрегіональний фестиваль обрядів та оберегів «Пасіка Сірка», етно-рок фестиваль «Kozak FEST», музичні фестивалі «Стопудівка» та «Джаз на Дніпрі», Велике інтерактивне свято до Дня незалежності України «Вільне небо», Виставка робіт молодих митців «Dnipropetrovsk region ArtFest», фестиваль креативної індустрії «Industrial Fest», книжковий фестиваль «Book Space» та ін.

З метою організації дозвілля дітей та молоді в містах та районах області створені табори, діяльність яких спрямована на організацію змістового дозвілля, всебічне та патріотичне виховання, краєзнавчу діяльність та пропаганду здорового способу життя у спілкуванні з природою. У взаємодії з громадською організацією «Федерація козацького традиційного бойового мистецтва «Спас» на території с. Могилів Царичанського району проведено

традиційний шостий наметовий вишкіл «Дніпровський СПАС», учасниками якого стали 60 молодих людей.

Протягом 2018 р. в області забезпечено виконання заходів програми з охорони культурної спадщини, що передбачали: визначення меж територій 228 пам'яток археології, виготовлення облікової документації на пам'ятки, підготовка матеріалів тому «Звід пам'яток історії та культури України. Дніпропетровська область», видання збірки «Пам'ятки історії та культури міста Нікополя», проведення обласних курсів підвищення кваліфікації працівників культури у комунальному закладі «Дніпропетровський коледж культури і мистецтв» Дніпропетровської обласної ради». За звітний період 113 працівників культури підвищили свою кваліфікацію, що забезпечило якісне оновлення роботи творчих колективів області. У 2018 р. у комунальному вищому навчальному закладі «Дніпропетровська академія музики імені М. Глинки» Дніпропетровської обласної ради» пройшов Міжнародний форум виконавців на народних інструментах у рамках Інтернаціонального музичного фестивалю «Музика без меж». В обласному комунальному вищому навчальному закладі «Дніпропетровський театральнo-художній коледж» запроваджено активну просвітницьку роботу з популяризації петриківського розпису, презентовано виставку «Спадковість поколінь» та організовано 6 міжрегіональних майстер-класів з петриківського розпису. В обласному комунальному вищому навчальному закладі «Дніпропетровський театральнo-художній коледж» запроваджено активну просвітницьку роботу з популяризації петриківського розпису, його вихованці беруть участь у всеукраїнських, міських та міжнародних фестивалях, проводять майстер-класи (проведено 27 заходів, 23 творчі виступи, 9 майстер-класів).

У музейних закладах обласного підпорядкування відбулося 28 сучасних виставок музейних експонатів, театралізованих та музичних інтерактивних музейних виставок для цільових аудиторій. Найбільш масштабні у комунальному закладі культури «Дніпропетровський художній музей» Дніпропетровської обласної ради» у 2018 році були: технічно-мистецький виставковий проект «Автомобіль – Література – Мистецтво» в партнерстві з технічним музеєм «Машина часу» та Міською центральною бібліотекою; виставки творів живопису Михайла Кублика «Україна. Грузія»; виставка творів Миколи Малишка «Сув'язь». У комунальному закладі культури «Дніпропетровський національний історичний музей імені Д. І. Яворницького» Дніпропетровської обласної ради» серед виставок найбільш значними були: виставка «100 років боротьби. Українська революція 1917 – 1921 рр.»; виставка «Весільний вернісаж»; мистецький проект «Військовопольовий АРТ» (виставка предметів із зони антитерористичної операції, перетворених на арт-об'єкти, пересувна виставка ветерана антитерористичної операції П. Ротара); виставка сучасної вишивки Співтовариства вишивальниць Дніпра; виставка «100 років ФК «Дніпро»; проведення V Всеукраїнського музичного фестивалю «Музеї та виклики часу».

У бібліотеках обласного підпорядкування відбулися тематичні години, книжкові виставки, години історії, уроки державності. У комунальному закладі культури «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей» проводився Тиждень

дитячого читання в рамках Всеукраїнського Тижня дитячого читання. На базі комунального закладу культури «Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія» організована робота обласних курсів підвищення кваліфікації для працівників відділів обслуговування міських і районних центральних бібліотечних систем «Маркетинговий підхід до організації бібліотечного обслуговування: сучасні аспекти». Також проведено обласний семінар-тренінг «Інформаційно-бібліотечні ресурси: проблеми формування, використання, доступу» для працівників відділів комплектування і обробки літератури та бібліографів міських і районних центральних бібліотечних систем. На базі комунального закладу «Дніпропетровська обласна бібліотека для молоді ім. М. Светлова» відбувся обласний тур Всеукраїнського конкурсу «Книгомація: найкращий читач – 2018». Відбувся семінар «Імплементация Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини на національному рівні» за участю 26 осіб, тренерів із Сербії і Литви; круглі столи «Практика збереження та перспективи розвитку елементів нематеріальної спадщини Дніпропетровщини».

Велася робота з реставрації та капітальних ремонтів закладів культури обласного підпорядкування, а саме: капітальний ремонт приміщення навчального корпусу обласного комунального вищого навчального закладу «Дніпропетровський театральнo-художній коледж»; капітальний ремонт частини фасаду будівлі та благоустрій території комунального вищого навчального закладу «Дніпропетровська академія музики імені М. Глинки» Дніпропетровської обласної ради»; капітальний ремонт будівлі комунального закладу культури «Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія»; капітальний ремонт фондoвих приміщень комунального закладу культури «Дніпропетровський художній музей» Дніпропетровської обласної ради»; реставрація фасаду та реконструкція вузла обліку газопостачання комунального підприємства культури «Дніпропетровський академічний театр драми та комедії» Дніпропетровської обласної ради».

Хоча як на рівні держави, так і на міжнародному рівні досі немає єдиної загальновизнаної методики визначення загального рівня культурного розвитку нації, прийнято розглядати це поняття крізь призму зацікавленості громадян у культурних подіях та заходах за місцем їх проживання. Так, в Дніпропетровській області діє розгалужена мережа професійних театрів, бібліотек, музеїв, а також будинок органної та камерної музики, філармонія, відвідування яких покликано сприяти розвитку духовності та естетичному вихованню населення (табл. 3.40 – 3.41).

Таблиця 3.40

Бібліотеки та клубні заходи області

Рік	Кількість бібліотек, од	Бібліотечний фонд, тис примірників	Кількість клубних закладів, од	Кількість місць в них, тис.
2014	805	19947,6	585	156,1
2015	800	19357,4	571	153,5
2016	787	18641,3	571	152,9
2017	784	18253,7	570	151,4

Заклади культури та мистецтва області

Рік	Кількість театрів, од	Кількість глядачів на виставах, тис.	Кількість концертних організацій, професійних творчих колективів, од.	Кількість слухачів на концертах, тис.	Кількість музеїв, од	Кількість відвідувачів музеїв, тис.
2014	14	484,3	4	76,6	26	656,7
2015	14	483,4	4	72,6	26	703,3
2016	14	465,4	4	74,2	26	721,9
2017	14	490,3	4	72,3	26	726,7

Динаміка суспільного попиту на послуги закладів культури та мистецтва області, виражена в кількості відвідувань організовуваних ними заходів, є позитивною (рис. 3.32). Це свідчить про те, що з року в рік інтерес до культурних подій неухильно зростає при майже незмінній кількості суб'єктів надання відповідної послуги.

Так, в умовах стрімких змін соціокультурної ситуації в регіоні та в Україні в цілому, культурна політика області, розрахована на довгострокову перспективу, буде ефективною лише за умови врахування поряд з такими порівняно стабільними чинниками, як особливості менталітету народу, культурні традиції, традиції управління культурною сферою, домінуючий у суспільстві рівень культурної компетенції та культурних потреб, також поточного рівня інтегрованості регіону, країни у глобальний культурний, економічний, політичний простір, поточного стану розвитку національної культури та наслідків глобалізації, що на ньому позначаються.

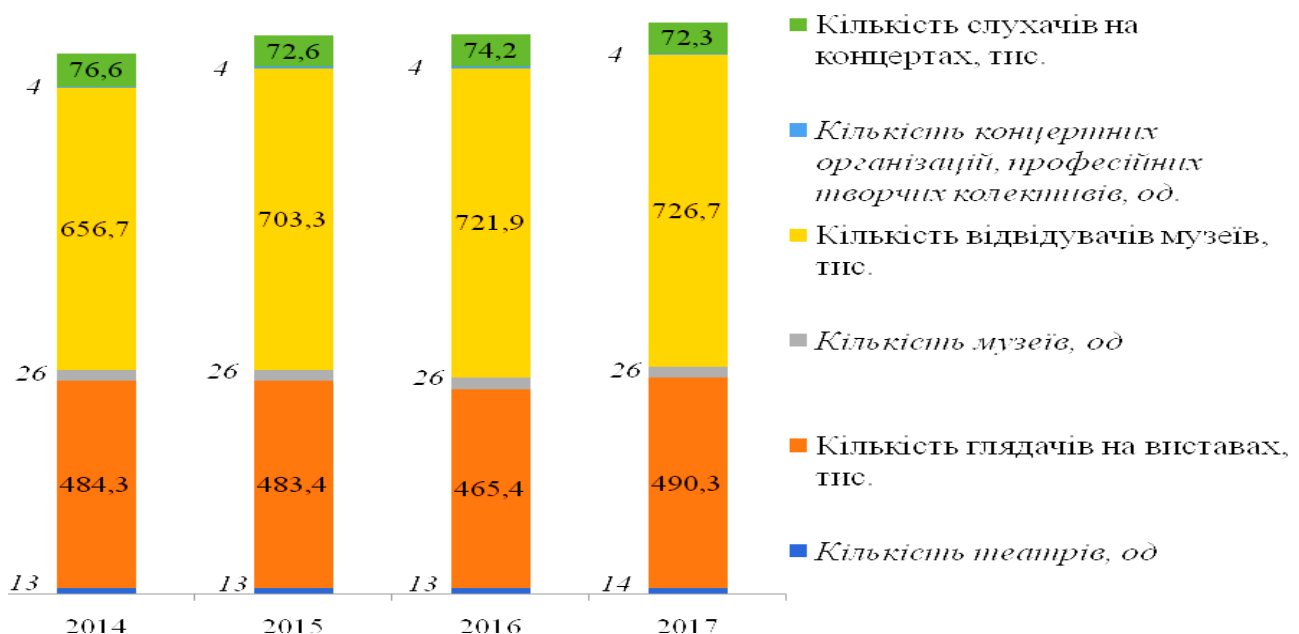

Рис. 3.32. Динаміка попиту (відвідування) на послуги закладів культури та мистецтва області

Значної уваги потребують питання розвитку культури в громадах. На сучасному етапі існує потреба у відтворенні та визначенні духовних та

культурних основ традиційної для Дніпропетровщини регіонально-культурної ідентичності, яка враховуватиме сучасні тенденції демократизації культурного процесу, а також значні зовнішні впливи інших культур. При цьому першочергову необхідність має підтримка тих сфер культурної діяльності, на яких найбільше позначаються загрози глобалізації та які, завдяки їх здатності впливати на масову свідомість, стають інструментами маніпуляції національно-культурною ідентичністю громадян. Серед таких пріоритетів, зокрема, збереження та розвиток державної мови, місцевих ЗМІ, культурної індустрії, освіти.

Завдання управління культурою полягає у тому, щоб, запобігаючи уніфікуючим тенденціям, які привносить із собою інтернаціоналізація освіти, інформаційного простору, соціокультурних практик, спрямувати цей розвиток на захист власної культури, перетворивши їх на ефективний спосіб популяризації аутентичного стилю життя, формування у громадянському суспільстві високих культурних потреб та глибокої культурної компетенції.

Основними елементами регіональної стратегії культурного розвитку в умовах глобалізації стають: 1) зміна суспільного ставлення до культури як важливої інвестиції у соціальний капітал громад; 2) залучення громадян до процесу забезпечення культурного розвитку громад; 3) інтеграція культурних цінностей у регіональну політику, що вимагає скоординованих дій та дотримання спільної мети захисту аутентичної культури у економічному, соціальному розвитку суспільства; 4) формування культурного капіталу громад засобами формальної та неформальної освіти; 5) пріоритетний розвиток місцевої культурної індустрії; 6) розширення культурних обмінів та популяризація регіональної культури в Україні та за її межами; 7) створення сучасної наукової бази для вивчення різноманітних аспектів управління розвитком місцевої культури з подальшою імплементацією результатів досліджень у практиці публічного управління; 8) поширення практики кваліфікованої експертної оцінки діяльності організацій, підприємств та установ галузі з метою виявлення та подальшої підтримки державою найбільш ефективних у справі захисту та популяризації місцевої культури, зокрема, спортивної.

Як і культура, фізична культура та спорт не були пріоритетами розвитку області у 2014 – 2018 рр. Галузь фізичного виховання та спорту в регіоні протягом означеного періоду розвивалася майже поза межами державної підтримки, її розвиток фінансувався переважно організаторами і учасниками спортивних подій. За 9 місяців 2018 р. в закладах освіти було проведено 353 обласних зональних та фінальних змагання, у яких взяли участь 17 469 спортсменів. Так, громадською організацією «Дніпропетровська обласна організація фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» України» проведено 81 спортивний захід, у яких взяло участь 6 287 спортсменів; громадською організацією «Дніпропетровська обласна організація фізкультурно-спортивного товариства «Спартак» – 48 спортивних заходів із загальною кількістю 5 059 спортсменів; громадською організацією «Дніпропетровська обласна організація фізкультурно-спортивного товариства «Україна» – 371 спортивний захід із загальною кількістю 28 952 спортсменів; громадською організацією Всеукраїнське фізкультурно-спортивне товариство «Колос» – 800 спортивних заходів, у яких взяло участь 30 000 учасників, громадською організацією «Відділення національного олімпійського комітету

України в Дніпропетровській області» – 12 спортивно-виховних заходів «Олімпійський урок» із загальною кількістю учасників 17 215 осіб, комунальним закладом «Дніпропетровський обласний центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» проведено 35 заходів, у яких взяли участь 3 721 особи.

Всього області проведено: 203 обласних змагання з олімпійських видів спорту, у яких взяв участь 25 301 спортсмен, та 83 неолімпійських видів спорту, у яких взяли участь 8 058 спортсменів. Згідно з Єдиним календарним планом спортивних змагань України, 3 774 980 спортсменів області взяли участь у змаганнях з олімпійських видів спорту та 1 810 спортсменів у 118 змаганнях з неолімпійських видів спорту. Забезпечено підготовку членів збірних команд України: з олімпійських видів спорту – 553, неолімпійських видів спорту – 618, параолімпійських видів спорту – 76, дефлімпійських видів спорту – 62. Протягом звітного періоду присвоєно звання «Заслужений майстер спорту України» 1 спортсмену, 15 спортсменам – звання «Майстер спорту України міжнародного класу», 141 спортсмену – звання «Майстер спорту України», 808 спортсменів області стали кандидатами у майстри спорту України, 948 спортсменам присвоєно I розряд. Присвоєно звання «Заслужений тренер України» – 6 тренерам та 198 кваліфікаційних категорій тренерам-викладачам з видів спорту. Із них: вищу – 34 тренерам-викладачам, I – 63 тренерам-викладачам, II – 101 тренерам-викладачам.

Як підсумок роботи усіх ланок фізкультурно-спортивного руху в регіоні, всіма видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи охоплено 22,8 % населення, що робить Дніпропетровщину одним із лідерів з фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в Україні (рис. 3.33).

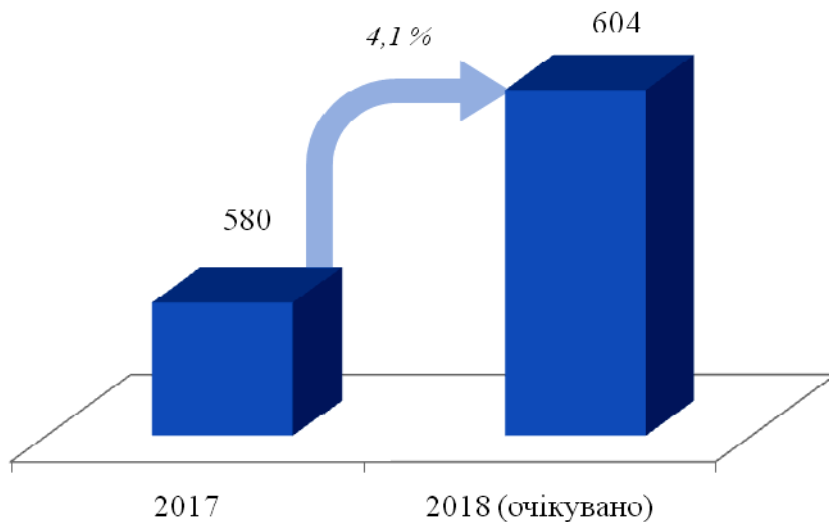

Рис. 3.33. Кількість населення області, охопленого всіма видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, тис. осіб

Із метою ширшого охопленого населення громад різними видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в області функціонує розвинена мережа спортивних споруд, дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спортклубів:

- 80 стадіонів,
- 53 плавальних басейна,
- 1 237 спортивних залів,

- 395 стрілецьких тири,
- 1 441 приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять, з них 594 – з тренажерним обладнанням,
- 5 304 спортивних майданчиків та гімнастичних містечок,
- 6 кінноспортивних баз,
- 9 споруд зі штучним льодом та ін.

У Дніпропетровській області налічується 94 дитячо-юнацькі спортивні школи та спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву, в яких навчається 40 675 осіб (табл. 3.42). На її території розташовано 80 стадіонів з трибунами на 1 500 місць, 5 легкоатлетичних арен, 590 майданчиків з тренажерним обладнанням, 750 майданчиків з нестандартним тренажерним обладнанням, 127 тенісних кортів, 531 футбольне поле.

Таблиця 3.42

Діяльність закладів фізичної культури та спорту, одиниць

Рік	Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву	Кількість спортсменів, які займаються в дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву	Кількість шкіл вищої майстерності,	Кількість спортсменів, які займаються в школах вищої майстерності
2010	118	49883	1	295
2015	108	42619	1	204
2016	94	41395	1	215
2017	94	40675	1	212

У 2017 р. було відкрито чотири футбольних поля після капітального ремонту та проведеного благоустрою (КЗ Степовий НВК, КЗ Горяннівська СШ, КЗ Олександрівська ЗОШ І-ІІІ ступенів, КЗ Підгороднянська ЗОШ № 4). Того ж року проведено:

- 297 обласних зональних та фінальних змагання, в яких взяли участь 11713 представники учнівсько-студентської молоді;
- 24 обласних та 20 міських спортивних заходів серед інвалідів, провідні спортсмени-інваліди взяли участь у 226 всеукраїнських заходах;
- 87 навчально-тренувальних зборів, 540 спортсменів з олімпійських та неолімпійських видів спорту взяли участь у зборах збірних команд України, де вибороли 149 медалей різного гатунку;
- 427 обласних змагань з олімпійських та неолімпійських видів спорту із залученням – 47,8 тис. спортсменів;
- спортсменами області завойовано 267 медалей на чемпіонатах Європи та світу з олімпійських, неолімпійських видів спорту;
- відкрито 19 майданчиків зі штучним покриттям, у тому числі: для занять тенісом – 4 і баскетболом – 4 у місті Дніпро;
- збудовано та введено в експлуатацію спортивний комплекс за рахунок обласного бюджету в місті Дніпро.

Важливий напрям діяльності в галузі – проведення обласних змагань як ефективного засобу підвищення ролі фізичної культури і спорту у всебічному гармонійному розвитку особистості, сприяння формуванню бренду здорового способу життя населення. Головні завдання змагань:

- популяризація спорту серед широких верств населення;
- перевірка та підвищення рівня технічної та тактичної майстерності спортсменів;
- визначення найсильніших команд Дніпропетровської області;
- виявлення перспективного резерву для збірних команд області у;
- сприяння моніторингу стану розвитку за видами спорту та формування національного рейтингу.

Висновки: Аналіз ситуації, що склалася навколо проблем управління культурним розвитком українського суспільства, показує, що в державній культурній політиці України практично не враховуються глибинні трансформації у механізмах формування національно-культурної ідентичності, яка сьогодні не виконує своєї функції консолідації суспільства. Не досягнуто найвищого показника розповсюдженості державної мови, збільшення впливів інших культур та масової культури на регіональну культуру, встановлення зв'язку сучасної української культури з історико-культурними традиціями, росту конкурентоспроможності місцевих культурних індустрій, культурної компетенції й усвідомлення громадянами представництва однієї нації та однієї держави, популяризації української культури за кордоном.

Враховуючи сучасний стан розвитку культури населення регіону, а також світові глобалізаційні тенденції, органи місцевого самоврядування повинні забезпечити розвиток культурного протекціонізму, щоб підтримати процеси розбудови громад. Першочерговим завданням є створення цілісної довгострокової концепції культурного розвитку громад на основі традиційної національно-культурної ідентичності, здатної об'єднати мешканців громад. Обов'язковою є інтеграція єдиної стратегії культурного протекціонізму у регіональну політику в інших сферах: економічній, соціальній, освітній, інформаційній.

Для цього потрібно стимулювати розвиток територіальних культурних індустрій, освіти, мистецтва та спорту. Це можливе за умови збільшення фінансової підтримки із застосуванням програмно-цільового підходу, забезпечення залучення інвестицій у культурну сферу та спорт та пільгового оподаткування спортивної, культурної і благодійницької діяльності. Першочерговими завданнями є підвищення престижу професії спортивного, культурного працівника, підтримка незалежних митців та мистецьких колективів, діяльність яких становить значний внесок у розвиток української національної культури, фізичної культури та спорту, забезпечення за допомогою регулятивних, фінансових та інших механізмів балансу у споживанні вітчизняних та імпортованих товарів і послуг культурних індустрій на місцевому ринку, популяризація місцевої культури та спортивної діяльності за кордоном, створення сприятливих умов для залучення громадськості у процеси розвитку галузі.

З огляду на соціокультурну ситуацію, що склалася в Дніпропетровській області і яка полягає у розриві зв'язку сучасної культури з національно-культурними традиціями, низькому рівні залучення у культурну діяльність та споживання культурної продукції високої якості і, відповідно, низький рівень культурної компетенції у переважній більшості населення (особливо молоді),

напрями розвитку галузі полягають в забезпеченні мовно-культурної цілісності (оскільки механізмами мови формуються, зберігаються та передаються духовні основи національної культури, мова громадян – провідників регіонального бренду, а через неї й місцева культура, як і спорт, є чинником престижу держави на міжнародній арені), збереження й розвитку місцевої культурної ідентичності суспільства, інтеграції стратегій розвитку громад у політику держави в інших сферах – економічній, соціальній, інформаційній. До цього напрямку має залучатися і наукова спільнота з громадськими організаціями, що сприятиме оптимізації регіональної і місцевої культурної політики в умовах глобалізації.

Переважної уваги також потребує питання міжнародної співпраці у справі захисту культурного розмаїття, торгівлі культурними товарами та послугами, які суттєво позначаються на формуванні та реалізації регіональної культурної політики.

Список використаних джерел:

1. Заклади культури та мистецтва. Дані Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2019. – Режим доступу : <http://dneprrstat.gov.ua/statinfo%202015/k/include/k1.pdf>.
2. Засоби масової інформації та книговидання. Дані Головного управління статистики у Дніпропетровській області. – 2019. – Режим доступу : <http://dneprrstat.gov.ua/statinfo%202015/k/include/k2.pdf>.
3. Звіт про виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 рік. – Режим доступу : https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Socialno-ekonomichnij%20rozvitok%20oblasti/zvit_soc_ekonom_2018.pdf.

3.8. Доступність адміністративних послуг в умовах модернізації системи публічного управління

Надання якісних і доступних адміністративних послуг громадянам та представникам бізнесу є однією з ключових функцій держави. Саме на створення належних умов з максимального наближення сервісу держави до кожного мешканця міста, селища або села мають бути спрямовані державні та регіональна політики в цій сфері.

Протягом останніх років суттєво змінилася ситуація в сфері надання адміністративних послуг як на загальнонаціональному, так і місцевому рівнях. Реалізація реформи децентралізації дозволило досягти певних позитивних результатів у зазначеній сфері, насамперед, завдяки запровадженним процесам з делегування повноважень органам місцевого самоврядування та місцевим державним адміністраціям щодо надання найпопулярніших адміністративних послуг населенню, зокрема з питань державної реєстрації бізнесу, речових прав на нерухоме майно, реєстрації/зняття з реєстрації місця проживання, надання відомостей з Державного земельного кадастру, а також законодавчих повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та з прийому громадян для оформлення й видачі біометричних паспортних документів саме у центрах надання адміністративних послуг (далі – ЦНАП). Крім того, започаткований процес з інтеграції інших базових адміністративних послуг, у першу чергу, щодо державної реєстрації актів цивільного стану, реєстрації (перереєстрації)

транспортних засобів, видачі (обміну) посвідчень водія, адміністративних послуг соціального характеру також до інтегрованих офісів – ЦНАП.

З 2013 р. в Дніпропетровській області активно розпочалася розбудова дієвої мережі ЦНАП, зокрема такі інституції запрацювали в обласному центрі та 12 містах обласного значення, а також у 22 районах на базі райдержадміністрацій. Після внесення відповідних змін до Закону України «Про адміністративні послуги» така можливість з'явилася також у міст районного значення, селищних, сільських рад, у тому числі й тих, хто представляє інтереси об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), у разі прийняття радою такого рішення.

Той факт, що станом на 01.10.2015 р. в Україні працювали 644 ЦНАП та їх 18 територіальних підрозділів, а станом на 01.01.2019 р. – вже 778 центрів та 47 територіальних підрозділів, а, зокрема, на Дніпропетровщині в січні 2019 р. їх кількість становила 47 ЦНАП з 10 філіями, проти 35 центрів у 2015 р., свідчить про те, що ці інституції є достатньо затребуваними серед населення, і вони мають значні переваги, насамперед, завдяки подоланню «радянської спадщини» в організації процесу обслуговування людини, яка звертається до органу влади за послугою, докорінній зміні ставлення до неї і забезпеченню надання сервісу держави за принципами «єдиного офісу» та «супермаркету послуг» за умови мінімальної кількості відвідувань суб'єкта звернення.

На сьогоднішній день Дніпропетровська область утримує позиції абсолютного лідера в Україні за кількістю офісів ЦНАП – всього 57 центрів з філіями, які активно функціонують:

- у 13 містах обласного значення (у т. ч. в м. Кривий Ріг, де працюють 8 філій ЦНАП, та в м. Кам'янське – 2 філії);
- у 22 районах;
- при 2-х звичайних сільських радах (Олександропільській та Іверській Солонянського району);
- у 10 ОТГ (Апостолівській та Зеленодольській міських, Слобожанській, Межівській селищних, Богданівській, Вакулівській, Вербківській, Сурсько-Литовській, Ляшківській, а також Новоолександрівській сільських громадах).

Зокрема, в березні 2018 р. на Дніпропетровщині урочисто відкритий 10-й, ювілейний, ЦНАП при виконавчому комітеті Межівської селищної ради, яка є ОТГ, що дозволило Дніпропетровській області стати лідером в Україні за кількістю таких центрів у громадах.

Крім того, знаковими проектами для регіону та України в цілому стали: «Мобільний офіс ЦНАП» – унікальна валіза з комплектом портативної техніки для обслуговування осіб з інвалідністю за місцем їх знаходження, без відвідування центру. Сервіс, започаткований у ЦНАП м. Кам'янського в травні 2017 р. та в подальшому презентований як брендований продукт Дніпропетровської області, – «Мобільне автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП» (мобільні кейси). На цей час проект активно тиражується теренами України, причому вже за підтримки міжнародних донорських організацій (програма EGAP Фонду Східна Європа, проекти GIZ

«Зміцнення спроможності територіальних громад у зв'язку зі збільшенням кількості ВПО» та «Реформа управління на сході України II»).

На Дніпропетровщині мобільні кейси – це вже незамінний інструмент для обслуговування громадян, невід'ємна частина організації якісної роботи ЦНАП. Як приклад, такий інноваційний сервіс став доступним для людей похилого віку та осіб з інвалідністю на території Олександропільської сільської ради Солонянського району, Томаківського району, Межівської, Покровської та Новоолександрівської ОТГ (2 валізки), а також м. Кривого Рогу, де працюють 2 таких кейси. Зокрема, особливістю нового сервісу для мешканців зазначеного міста став комплексний підхід до вирішення проблем громадянина: разом з адміністраторами Центру адміністративних послуг «ВІЗА» виконавчого комітету Криворізької міської ради до споживача послуг вирушають також державні реєстратори, реєстратори місця проживання, працівники управління соціального захисту населення. Все в залежності від обставин та потреб мешканців м. Кривого Рогу. Зазначений сервіс на вищевказаних територіях був запроваджений завдяки підтримці місцевого депутатського корпусу та виділення коштів з місцевих бюджетів.

Також у рамках проекту «Підтримка територіальних громад України у зв'язку зі збільшенням кількості ВПО», що виконується компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за дорученням Федерального Уряду Німеччини, 21 червня 2018 р. урочисто вручені ще 5 мобільних кейсів ЦНАП – партнерам з міст Вільногірська, Новомосковська, Покрова, Жовтих Вод, Петропавлівського району, а також мобільний кейс для органу реєстрації місця проживання осіб, утвореному при департаменті адміністративних послуг та дозвільних процедур Дніпровської міської ради.

Крім того, 05.07.2018 р. від українсько-швейцарської програми EGAP Фонду Східна Європа 4 ЦНАП Дніпропетровської області отримали мобільні кейси – це ЦНАП Криничанської та Солонянської райдержадміністрацій, виконавчого комітету Слобожанської селищної ради Дніпровського району та виконавчого комітету Вербківської сільської ради Павлоградського району.

У рамках проекту «Реформа управління на сході України II», що виконується компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH за дорученням Федерального Уряду Німеччини, 06.12.2018 р. для партнерів проекту – ЦНАП виконавчих комітетів Тернівської та Апостолівської міських рад на базі ЦНАП Кам'янської міської ради відбулося урочисте вручення «Мобільних офісів ЦНАП» – мобільних кейсів для обслуговування маломобільних груп населення та мешканців віддалених територій. Другий кейс також отримав ЦНАП м. Кам'янського як автор цього унікального проекту, що наразі активно підтримується та популяризується міжнародними і європейськими донорськими організаціями в межах усієї України.

Таким чином, на території регіону налічується 22 таких кейси у 19 ЦНАП, проти 5 мобільних валіз у 4 центрах – у 2017 р., за допомогою яких вирішуються не тільки багаторічні проблеми людей, прикутих до ліжка, але й жителів віддалених населених пунктів ОТГ і звичайних сільських рад, що створили власні ЦНАП.

Також у м. Кривий Ріг з 28.12.2017 р. запроваджений унікальний проект, аналогів якому немає в Україні. ЦНАП «на колесах» – автомобіль-трансформер, що

протягом 10 хвилин за допомогою пульта перетворюється зі звичайної вантажівки в модульний офіс загальною площею 30 кв. м, в якому 4 адміністратори здійснюють прийом населення з надання понад 200 видів адміністративних і соціальних послуг у територіальній близькості до мешканців віддалених територій – сіл і селищ, які входять до складу цього міста (одночасно всередині офісу може знаходитися до 15 осіб). У листопаді 2018 р. відбулася урочиста презентація вже другого такого автомобіля, що устаткований спеціальною супутниковою станцією на даху кабіни транспортного засобу, яка дозволяє забезпечити оперативну та якісну роботу персоналу ЦНАП у необхідних державних і регіональних реєстрах, базах даних та програмних продуктах.

На території Дніпропетровської області найбільша кількість ЦНАП, які придбали обладнання для оформлення й видачі біометричних паспортних документів та запровадили цей сервіс для громадян – 15 центрів за підсумками 2018 р., проти 4 ЦНАП у 2017 р. (3 центри у м. Кривому Розі та ЦНАП виконавчого комітету Олександропільської сільської ради). Станом на 02.01.2018 р. ЦНАП виконавчого комітету Слобожанської селищної ради Дніпровського району та відділ ЦНАП «Лівобережний» м. Дніпра розпочали повноцінний прийом громадян для надання таких популярних видів адміністративних послуг населенню.

З 23.01.2018 р. ЦНАП виконавчого комітету Апостолівської міської ради розпочав обслуговування суб'єктів звернення щодо оформлення та видачі паспорта громадянина України у формі ID-картки та паспорта громадянина України для виїзду за кордон. З 16.02.2018 р. такий затребуваний сервіс став доступним для мешканців м. Кам'янське на базі головного офісу ЦНАП. Також з 01.08.2018 р. розпочав обслуговування мешканців міста щодо оформлення та видачі біометричних паспортів ЦНАП виконавчого комітету Нікопольської міської ради. Крім того, з 31.07.2018 р. на базі територіального підрозділу ЦНАП «Віза» у Довгинцівському районі м. Кривого Рогу можна отримати аналогічні послуги, 10.08.2018 р. відкрито районний «Паспортний офіс» на базі територіального підрозділу ЦНАП «Віза» у Тернівському районі м. Кривого Рогу, 06.09.2018 р. – другий «Паспортний офіс» на базі територіального підрозділу ЦНАП «Віза» в Інгулецькому районі, 13 листопада – у Саксаганському районі м. Кривого Рогу, 18 грудня – у Покровському районі м. Кривого Рогу. З 08.11.2018 р. ЦНАП виконавчого комітету Новоолександрівської сільської ради Дніпровського району розпочав обслуговування мешканців щодо оформлення та видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

Таким чином, 15 ЦНАП у 8 населених пунктах Дніпропетровської області придбали спеціалізоване обладнання та запровадили надання таких затребуваних адміністративних послуг населенню по лінії Державної міграційної служби України, що дозволило стати першим регіоном у країні за цим показником.

У цілому, інституційно-організаційна спроможність ЦНАП Дніпропетровської області щодо розширення переліку надаваних послуг в аналізованому періоді визначалася такими показниками:

- наявність електронних сервісів,
- можливість надання у приміщенні центру супутніх послуг,

– доступ до державних реєстрів, інформаційних баз (системи) даних, до яких підключені робочі місця адміністраторів центрів (Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань; Державний реєстр речових прав на нерухоме майно; Єдиний державний демографічний реєстр; Державний земельний кадастр; інші реєстри та бази даних, до яких мають доступи адміністратори ЦНАП) (Додаток 5).

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.07.2012 р. № 514-р «Про затвердження плану заходів з впровадження Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», у частині впровадження технологій електронного урядування та розвитку електронної демократії, у Дніпропетровській області створений та активно працює єдиний програмно-технічний комплекс облдержадміністрації «Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області» (далі – Віртуальний офіс).

Віртуальний офіс є проектом, що пропонує єдину точку доступу для громадян та суб'єктів господарювання до адміністративних послуг, що надаються на території Дніпропетровської області. Проект Віртуальний офіс є системою веб-порталів – внутрішнього (для працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування) та зовнішнього (для заявників – e-services.dp.gov.ua). Через Віртуальний офіс доступні такі електронні сервіси:

– он-лайн сервіс замовлення 4 адміністративних послуг у межах всієї області (Декларація відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства, видача листа-довідки на перевезення (перезахоронення) загиблого в зоні АТО, видача довідки з державної статистичної звітності форми 6-зем та витяг з технічної документації про нормативну грошову оцінку землі);

– он-лайн сервіс замовлення 5 адміністративних послуг Дніпровської міської ради (копії рішень міської ради щодо земельних питань, надання дозволу організаціям на проведення релігійних заходів);

– отримання інформації про хід розгляду справи через «Особистий кабінет» або SMS-повідомлення. Станом на 01.01.2019 р. зареєстровано 6 118 таких кабінетів і доставлено понад 381,5 тис. SMS-повідомлень з початку року;

– отримання електронної консультації ЦНАП або суб'єкта надання адміністративних послуг, у тому числі з видачі документів дозвільного характеру.

Зараз у системі налічується: 58 ЦНАП (як активно функціонуючих, так і документально створених), а також 321 адміністратор, 614 суб'єктів надання адміністративних послуг, їх представників і 172 органи реєстрації, утворені при виконавчих органах сільських, селищних та міських рад.

З серпня 2018 р. в рамках програми EGAP Фонду Східна Європа розпочато проект з модернізації Віртуального офісу, яким, зокрема, передбачається: проведення уніфікації процедур надання адміністративних послуг у всіх ЦНАП області; впровадження комплексних послуг і послуг «одним пакетом» за життєвими обставинами чи бізнес-ситуаціями; створення повноцінного регіонального реєстру адміністративних послуг з єдиними стандартами їх надання

на кожній території регіону; новий інтерфейс зовнішнього веб-порталу для суб'єктів звернень (www.e-servises.dp.gov.ua) тощо.

Саме впровадження й активна підтримка такої інформаційної системи, як Віртуальний офіс, вигідно вирізняють Дніпропетровську область на фоні інших регіонів, насамперед, завдяки втіленню єдиного програмного рішення, що охоплює ЦНАП усієї Дніпропетровщини. Крім того, протягом останніх років область стала потужним майданчиком для активного розвитку інших інформаційних систем і затребуваних електронних сервісів, спрямованих на збільшення кількості адміністративних та соціальних послуг, замовлення й отримання яких можливо в онлайн-форматі як через ЦНАП, так і безпосередньо через суб'єктів надання послуг. Така успішна практика в подальшому була розтиражована на територію інших регіонів України. Станом на 01.01.2019 р. на порталі державних послуг iGov щодо 90 % найбільш затребуваних послуг можна скористатися онлайн-сервісами (отримати онлайн-консультації, записатися в електронну чергу, подати пакет документів в електронному вигляді тощо). Це також найвищий показник в Україні.

За 2018 р. ЦНАП Дніпропетровщини надали мешканцям області 214 415 адміністративних послуг, що в 2 рази більше, ніж за 2017 р., та 1 026 473 консультації, що на 10 % перевищує показник попереднього звітного року. Так, через міські ЦНАП надано 973 835 адміністративних послуг (або 80,2 % від загальної кількості наданих адміністративних послуг в області) та 786 800 консультацій (або 76,7 % від загальної кількості наданих консультацій в області). Всього через районні ЦНАП надано 240 80 адміністративних послуг (або 19,8 % від загальної кількості наданих адміністративних послуг в області) та 239 673 консультації (або 23,3 % від загальної кількості наданих консультацій в області).

За даними моніторингу за підсумками 2018 р. серед найпопулярніших адміністративних послуг були: державна реєстрація земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно, реєстрація/зняття з реєстрації місця проживання, оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон тощо [1] (Додаток 6).

Рішенням сесії Дніпропетровської обласної ради від 22.06.2018 р. № 344-13/VIІ затверджено першу та єдину в Україні Програму розвитку й підтримки сфери надання адміністративних послуг у Дніпропетровській області на 2018 – 2020 рр. (далі – Програма). Програма є стратегічним документом, що окреслює пріоритетні напрями комплексного розвитку сфери надання адміністративних послуг в регіоні та спрямований на утримання і зміцнення лідерських позицій Дніпропетровської області, тиражування її успішного досвіду масштабами України. Вона складається з 4 важливих розділів, що присвячені: стандартизації адміністративних процедур, розбудові та підтримці дієвої мережі ЦНАП в області, впровадженню і розвитку електронних сервісів та інформаційних систем, навчальній та інформаційній підтримці ЦНАП, їх популяризації та поширенню успішних практик в сфері надання адміністративних послуг. Загалом 31 захід.

Разом з тим, незважаючи на значні досягнення Дніпропетровщини у сфері надання адміністративних послуг, суттєві напрацювання як щодо забезпечення ефективної роботи мережі ЦНАП, так і розробки унікальних технологічних рішень, впровадження популярних електронних сервісів надання послуг, залишається низка проблем, що потребують комплексного підходу до їх вирішення та організації загальної системної координації усіх процесів, пов'язаних з вдосконаленням сфери надання адміністративних послуг у Дніпропетровському регіоні. Наразі можна констатувати, що рівень обізнаності громадян і суб'єктів господарювання про адміністративні послуги на території області не є надто високим, хоча він суттєво зріс за період з 2014 р. до 2018 р. На жаль, серед громадськості поширена думка про ЦНАП, як «чергову бюрократичну установу», та відзначається недостатній рівень довіри з боку населення до цієї інституції та до електронних сервісів у сфері надання адміністративних послуг.

Висновки. Дніпропетровська область стала регіоном-лідером в Україні за обсягами та масштабами проведення реформи в сфері надання адміністративних послуг. Із розвитком децентралізації ця сфера здобула переважної значимості в контексті підвищення сервісності держави та, зокрема, органів влади, що взяли на себе виконання її соціальної функції. Проте, виходячи з аналізу стану фактичного надання адміністративних послуг і роботи ЦНАП у регіоні, необхідно вжити заходів щодо розв'язання таких проблемних питань, як:

- низький рівень стандартизації і відсутність уніфікованих механізмів надання послуг;
- повільний темп утворення нових ЦНАП в ОТГ порівняно з активною динамікою формування таких спроможних громад в області;
- наявна диспропорція у стані функціонування та якості обслуговування між ЦНАП, утвореними у міських та сільських територіях;
- недостатній рівень інтеграції базових адміністративних і соціальних послуг до ЦНАП регіону, в тому числі через відсутність конструктивної співпраці з боку окремих суб'єктів надання адміністративних послуг;
- відсутність автоматизованого обміну даними між Віртуальним офісом та іншими інформаційними системами для оптимізації процедур надання адміністративних послуг;
- низький рівень обізнаності громадян і суб'єктів господарювання, особливо в сільській місцевості, щодо запроваджених електронних сервісів у сфері надання адміністративних послуг;
- недостатній рівень запровадження європейських практик обслуговування заявників у ЦНАП області, насамперед, що стосується питань клієнтоорієнтованості, ділової етики, командної роботи, вільного володіння державною мовою, гендерної рівності, комп'ютерної грамотності тощо.

Затверджена рішенням обласної ради Програма саме й спрямована на розв'язання окреслених вище проблем та є тим дієвим інструментом, що дозволить консолідувати зусилля органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, проєктів міжнародної технічної допомоги та експертного середовища задля активної реалізації на території

області реформи в сфері надання адміністративних послуг, утримання й зміцнення лідерських позицій Дніпропетровщини та максимальне поширення її успішного досвіду в загальнодержавному масштабі.

Важливими пріоритетними напрямами щодо досягнення головної мети реформи в сфері надання адміністративних послуг на території регіону, а саме, створення належних умов з максимального наближення сервісу держави до кожного мешканця Дніпропетровщини, є стандартизація та впорядкування нормативно-правового регулювання зазначеної сфери; розбудова та підтримка дієвої мережі ЦНАП в області; впровадження і розвиток електронних сервісів та інформаційних систем; навчальна та інформаційна підтримка, популяризація ЦНАП та поширення успішних практик у сфері надання адміністративних послуг.

Першочерговою має стати реалізація таких заходів, що зосереджуються, насамперед, на: відпрацюванні дієвих механізмів надання якісних та доступних адміністративних послуг громадянам і суб'єктам господарювання, зниженні адміністративного навантаження на замовників послуг; розробці та впровадженні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процедури надання послуг; активному розвитку та масштабному використанні затребуваних електронних сервісів; втіленні інноваційних підходів у діяльність ЦНАП, забезпеченні єдиних стандартів їх роботи на території області; запровадженні ефективної системи громадського моніторингу якості надання адміністративних послуг; популяризації ЦНАП та досягненні високого рівня суспільної довіри до влади як надавача послуг.

Таке активне впровадження пріоритетних напрямів і заходів у сфері надання адміністративних послуг дозволить започаткувати на території області нову практику з комплексного розвитку і потужної підтримки сфери надання адміністративних послуг на регіональному рівні, що в подальшому стане гідним прикладом для тиражування успішного досвіду Дніпропетровщини у межах України та створить передумови для інтеграції запроваджених регіональних рішень до національної політики у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Адміністративно-територіальні одиниці України: Дніпропетровська область. – Інформація Департаменту розвитку підприємництва та регуляторної політики Мінекономрозвитку України (офіційний портал) станом на 22.04.2019. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=81867d5b-6cc9-423c-898b-8964e92a48e3&title=Administrativno-teritorialniOdinitiUkraini>
2. Діяльність ЦНАПів Дніпропетровщини у 2018 р. – Дніпропетровська ОДА. – Режим доступу : <https://adm.dp.gov.ua/ua/news/u-2018-roci-cnapi-dnipropetrovshchini-nadali-majzhe-600-tis-adminposlug-ta-570-tis-konsultacij-valentin-reznichenko>.
3. Дніпропетровська область. Відомості Дніпропетровського Інвестиційного Агентства. – Режим доступу : <http://dia.dp.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/dnipropetrovska-oblast-rozshcompressed.pdf>.
4. Центри надання адміністративних послуг Дніпропетровської області : Дані Держгеокадастру станом на 01.01.2018 р. – Режим доступу : <https://land.gov.ua/info/tsnapy-dnipropetrovska-oblast>.
5. ЦНАП м. Дніпра : офіційний портал. – Режим доступу : <https://cnap.dniprorada.gov.ua>.

РОЗДІЛ 4

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

4.1. Оцінювання механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні та місце області в рейтингу регіонів

У рамках реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні проводиться активна робота щодо формування спроможних територіальних громад. Починаючи з 2015 р., в Україні започатковані і тривають потужні процеси реформування публічного управління. Докорінними серед них є децентралізація влади і зміна, у зв'язку з цим, механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні. Реформа, яка триває, є рушійними факторами становлення демократії, забезпечення економіко-соціального розвитку, створення безпечних та комфортних умов життя та формування суспільства добробуту. Для успішного запуску механізмів економічного розвитку Дніпропетровської області упродовж до 2027 р. і надалі, раціональної організації діяльності владних інститутів в області, забезпечення їх ефективної роботи, створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян і широкого залучення самих громадян до прийняття управлінських рішень є належне ресурсне забезпечення, яке реалізується саме через застосування різноманітних фінансових інструментів і механізмів формування доходів місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду які включають обласний бюджет, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування, є джерелом виконання функцій органами публічної влади, економічного розвитку, формування добробуту і безпеки громадян. Місцеві органи влади, за рахунок коштів місцевого бюджету, як правило, надають широкий спектр послуг місцевим жителям, деякі з яких фінансуються за рахунок міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету чи за рахунок інших джерел. Тому роль місцевих бюджетів, рівень розподілу функцій і, відповідно, видатків між державним і місцевими бюджетами, певною мірою, визначається величиною валового внутрішнього продукту (далі – ВВП), що перерозподіляється через них, адже саме частка суспільно-корисних благ, що споживаються на місцевому рівні, є максимально наближеною до вирішення потреб і запитів громадян.

При співставленні динаміки ВВП за даними Міністерства фінансів України [1] за період, від початку реформи децентралізації влади, тобто за 2015 – 2019 рр.(з урахуванням того, що Світовий банк прогнозує його скорочення в 2019 р. на 2,7 % [2]) і динаміки місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів, що отримували місцеві бюджети за цей же період [3 – 8], виявлено, що на тлі поступового зростання абсолютного розміру доходів місцевих бюджетів, їх частка поки що коливається на півні 15 % (Додаток 8, рис. 4.1).

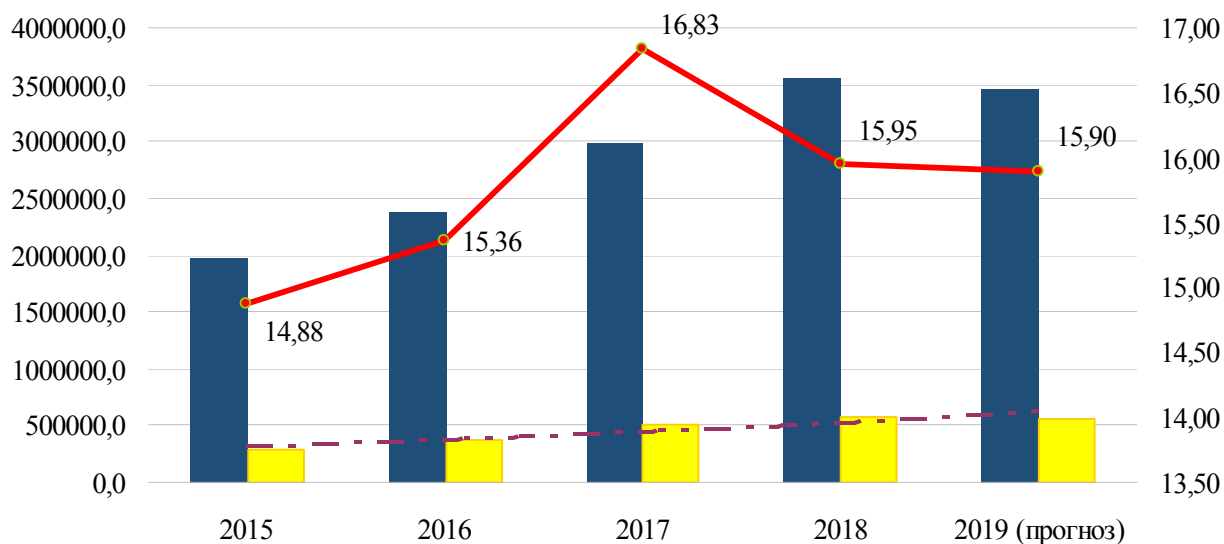

Рис. 4.1. Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП України в період з початку децентралізації

■ ВВП, млн. грн." - - - - - Экспоненциальный (Доходи місцевих бюджетів, млн. грн.)
 ■ Доходи місцевих бюджетів, млн. грн. ●—● Частка місцевих бюджетів у ВВП, %

Для порівняння в країнах Європейського Союзу протягом 2018 р. частка доходів місцевих бюджетів у ВВП таких економічно розвинених країн як Фінляндія, Швеція піднімається вище 24 %, а у країнах нижчого рівня економічного розвитку, таких як Греція, Кіпр, Мальта, – близько 7 % [9]. Тож, зростання частки місцевих бюджетів у ВВП є одним з важливих показників ступеню децентралізації і певним проявом демократії та рівня готовності органів місцевої влади і громадян до участі в управлінні розвитком територій.

Щодо частки доходів бюджету Дніпропетровської області у валовому регіональному продукті як показника, що вимірює валову додану вартість області, зазначимо, що наразі в області його частка, яка перерозподіляється через місцеві бюджети, дещо нижча, ніж в Україні в середньому (рис. 4.2) [8; 10].

Бюджети об'єднаних територіальних громад, що формуються в умовах децентралізації, мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Оцінити ефективність механізму формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації можна за допомогою такого кількісного критерію як співвідношення частки доходів місцевого самоврядування (місцевих бюджетів) у доходах Державного бюджету. З цією метою, проведена оцінка механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні, здійснено аналіз рівня фінансової залежності/незалежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету упродовж періоду від початку децентралізації [1 – 7] (Додаток 9, рис. 4.3). Зазначимо, що доволі велика частка місцевих бюджетів формується за рахунок міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету, хоча вона її зниження очікується з 59,08 % в 2015 р. до 50,2 % у 2019 р.

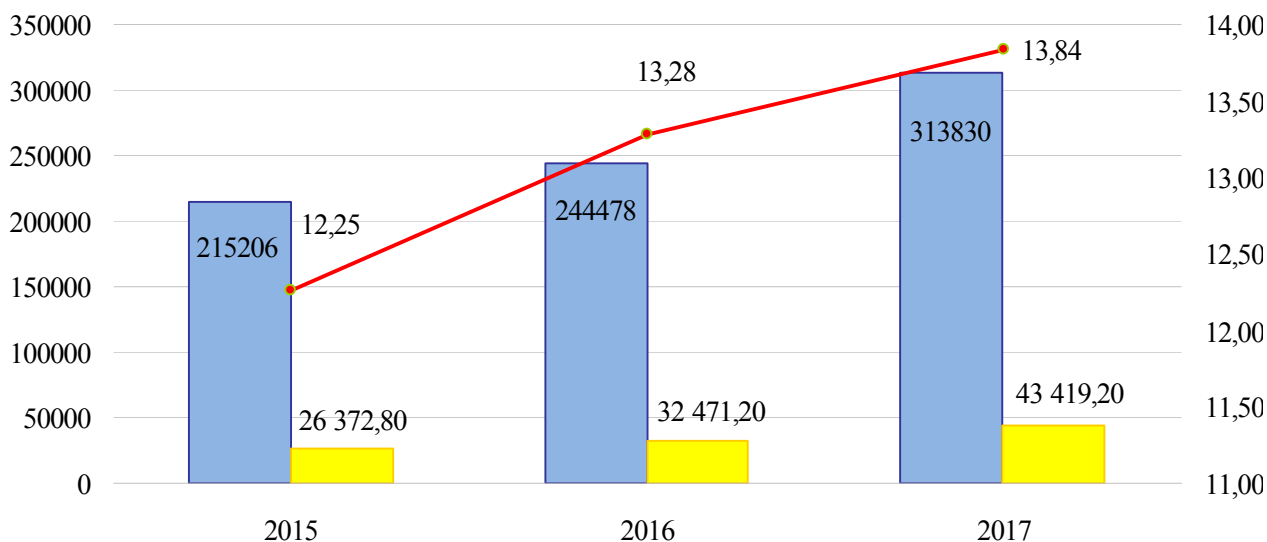

Рис. 4.2. Частка доходів бюджету Дніпропетровської області у валовому регіональному продукті

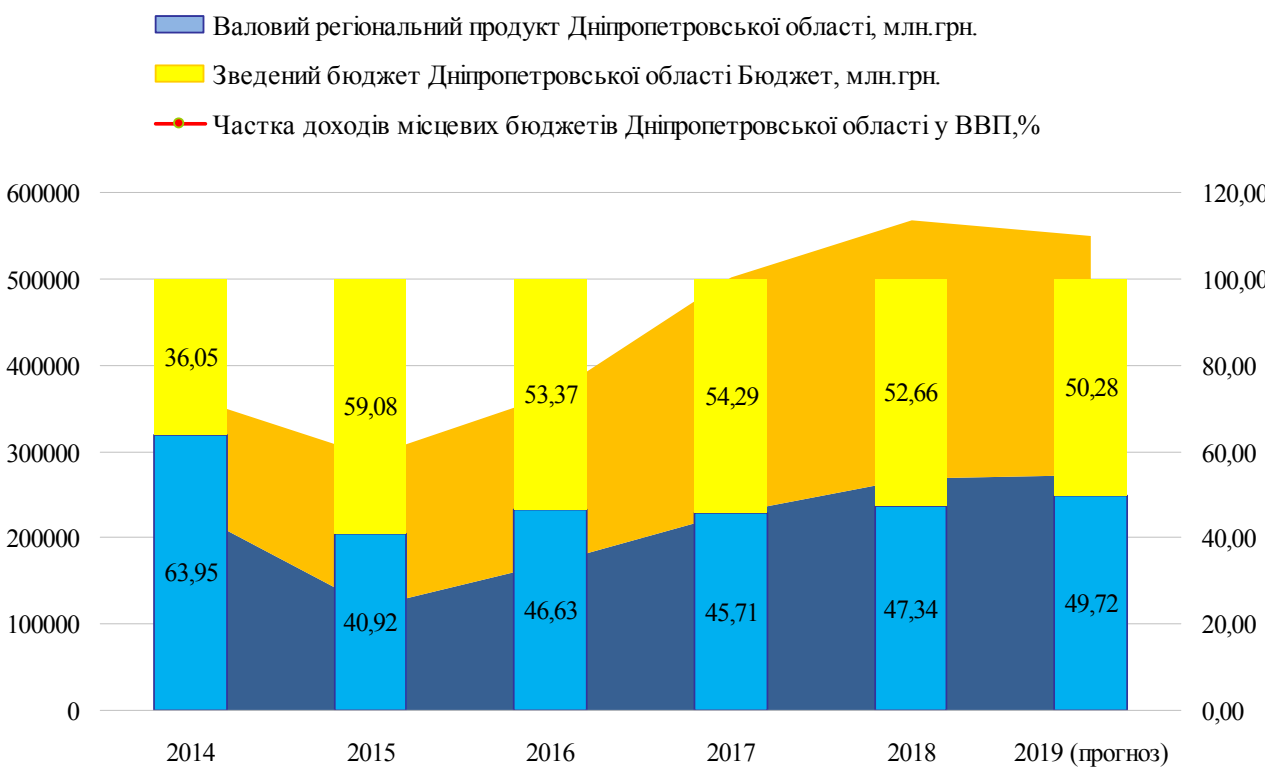

Рис. 4.3. Рівень залежності доходів місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України

- Міжбюджетні трансферти з Державного бюджету, млн.грн.
- Доходи місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів, млн.грн.
- Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. %
- Частка власних доходів місцевих бюджетів, %

Для оцінки стану відповідності механізму формування доходів місцевих бюджетів Дніпропетровської області загальним національним

тенденціям, здійснено аналіз рівня залежності доходів місцевих бюджетів Дніпропетровської області від міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету (Додаток 10, рис. 4.4) [8]. При цьому виявлено дещо нижча залежність місцевих бюджетів в області у порівнянні з середніми показниками в країні: так, у 2017 р. співвідношення власних доходів і міжбюджетних трансфертів в Дніпропетровській області змістилось на користь власних доходів і складало і 53,59 і 46,41 % (по країні 45,71 і 54,29 % відповідно). Ця позитивна динаміка пояснюється, по-перше, потужним поступом області до децентралізації, по-друге, доволі високим рівнем власних доходів. Таке поступове зміцнення фінансової автономії територіальних громад є одним із пріоритетних завдань на порядку денному розвитку місцевого самоврядування в Україні, адже реалізація їх правової і організаційної самостійності і економічного розвитку неможливі без належного ресурсного забезпечення місцевих бюджетів.

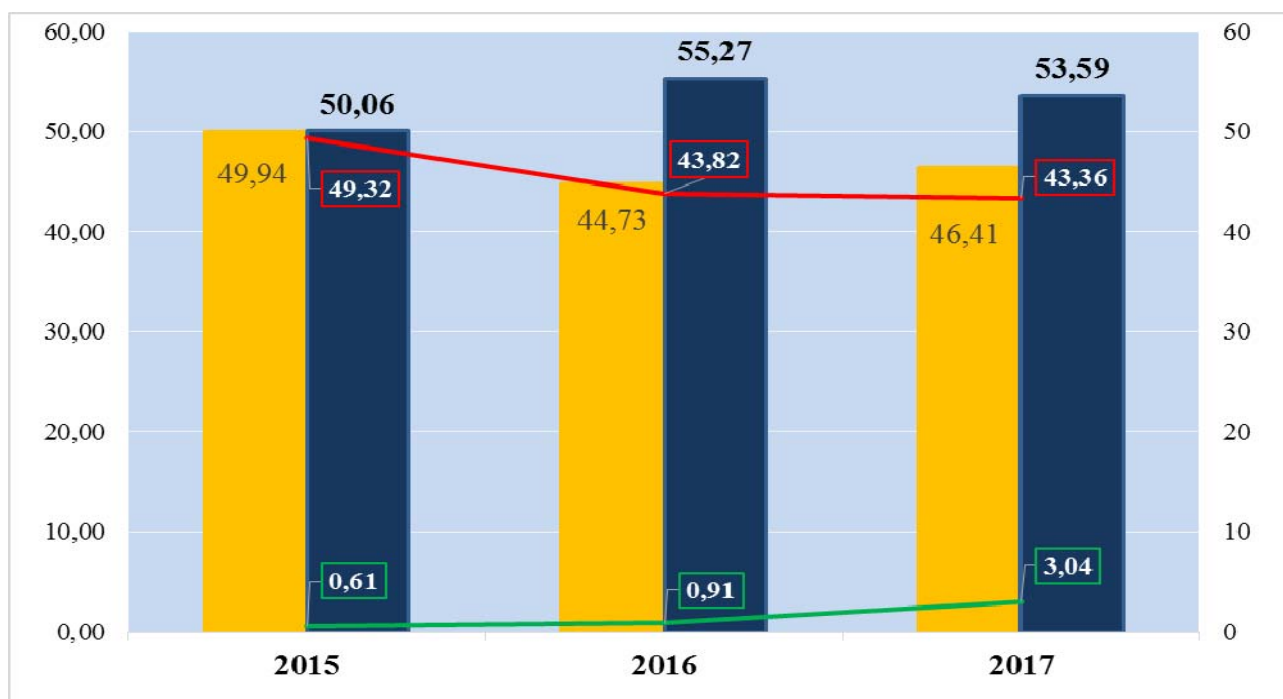

Рис. 4.4. Рівень залежності доходів місцевих бюджетів Дніпропетровської області від міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету

- Частка міжбюджетних трансфертів у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %.
- Частка власних доходів у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %.
- у т.ч. частка дотацій у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %
- у т.ч. частка субвенцій у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %

Динаміка доходів бюджету Дніпропетровської області у порівнянні з бюджетами інших областей України а також міста Києва (враховуючи трансферти з державного бюджету) доводить, що наша область у рейтингу регіонів України, як і раніше, посідає одне з чільних місць за обсягами

доходів упродовж 2015 – 2017 рр., поступаючись лише м. Києву (Додаток 11, рис. 4.5 – 4.6).

Виходячи з вищенаведеного, така стійка тенденція до економічного лідерства є традиційною для Дніпропетровської області і має декілька суттєвих важелів, які дозволяють області утримувати одне з чільних місць, та є потужними джерелами наповнення як місцевого, так і Державного бюджетів та сприяння економічному розвитку:

1. Потужний економічний потенціал (розвинена промисловість, у порівнянні з іншими регіонами, пропри втрату окремих партнерських зв'язків, зокрема: машинобудування, добувна і переробна промисловості, промисловість, сільське господарство тощо);

2. Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування щодо формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, поступовий відхід місцевого самоврядування від притаманної раніше споживацької позиції та активізація його ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів.

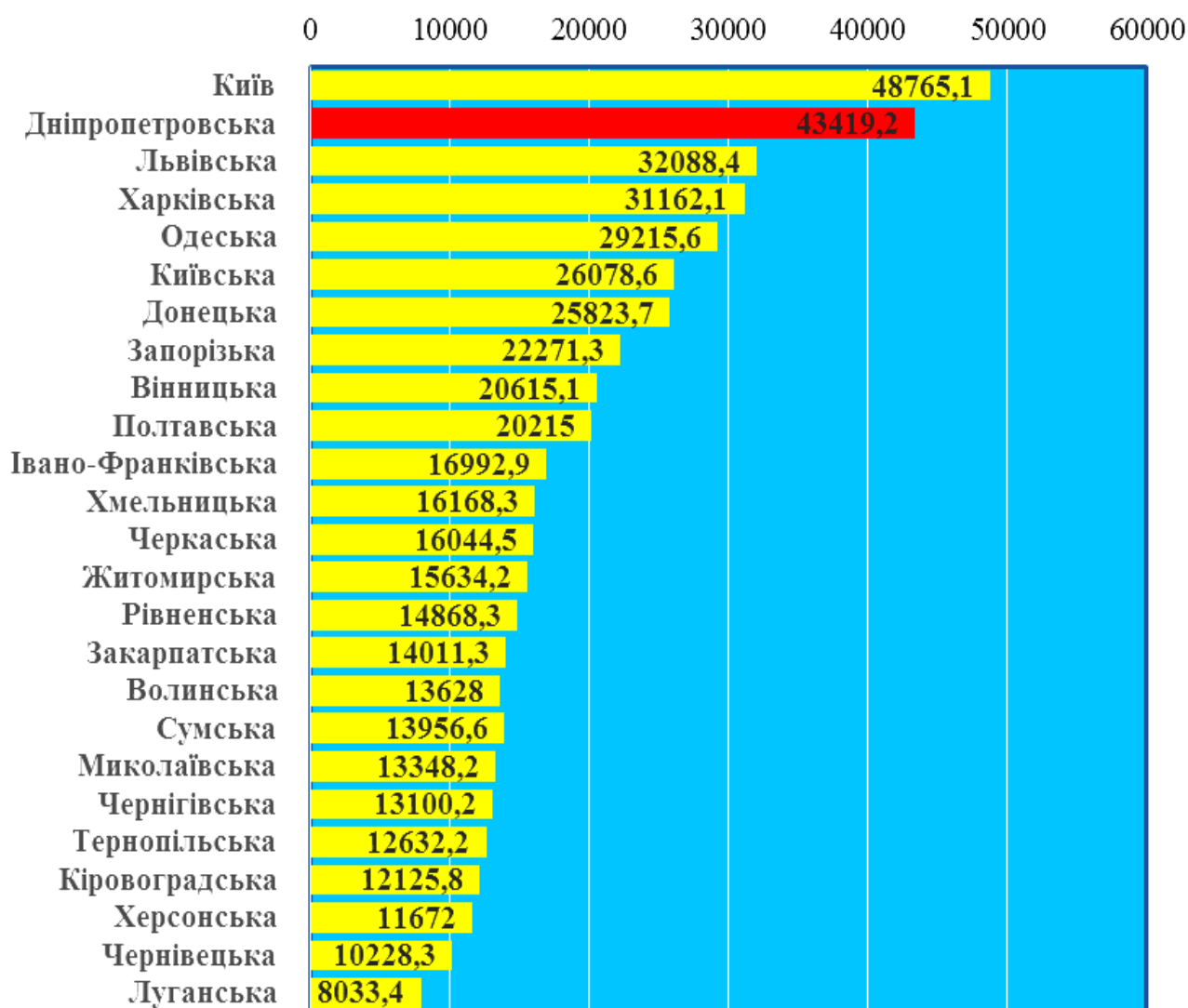

Рис. 4.5. Доходи регіонів України у 2015 р., млн. грн.

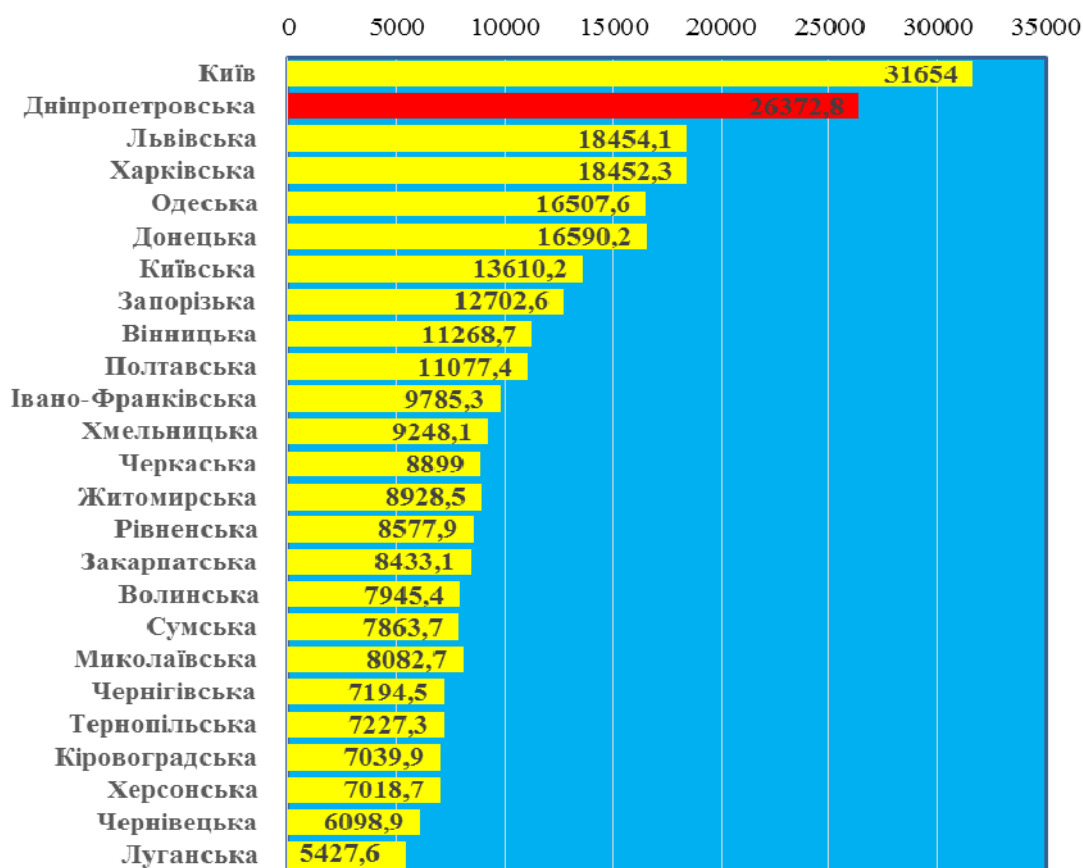

Рис. 4.6. Доходи регіонів України у 2017 р., млн. грн.

Виходячи з вищенаведеного, можемо зробити *висновки*:

– стійка тенденція до економічного лідерства є традиційною для Дніпропетровської області і має декілька суттєвих важелів, які дозволяють області утримувати одне з чільних місць в Україні, є потужними джерелами наповнення як місцевих, так і Державного бюджетів та сприяння економічному розвитку;

– потужний економічний потенціал (розвинена промисловість, у порівнянні з іншими регіонами, пропри втрату окремих партнерських зв'язків, зокрема: машинобудування, добувна і переробна промисловості, промисловість, сільське господарство тощо);

– інституційна спроможність органів місцевого самоврядування щодо формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації, поступовий відхід місцевого самоврядування від притаманної раніше споживацької позиції та активізація його ролі у формуванні доходів місцевих бюджетів.

4.2. Джерела наповнення місцевих бюджетів територіальних громад області як індикатор стратегічних пріоритетів

З метою виявлення ступеню забезпечення, самостійності і самодостатності місцевих бюджетів у Дніпропетровській області і рівнем фінансової незалежності органів місцевого самоврядування для виконання делегованих функцій досліджено динаміку доходів місцевих бюджетів Дніпропетровської області за кодами бюджетної класифікації Аналіз доходів

місцевих бюджетів Дніпропетровської області наведений на підставі Статистичного збірника «Бюджет України 2017» і зведеного звіту Державної казначейської служби (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Динаміка доходів місцевих бюджетів Дніпропетровської області, млн. грн.

Показник	Роки				Зростання у 2018 в порівнянні з 2015, %	Структура доходів %	
	2015	2016	2017	2018		2015	2018
Податкові надходження	11841,47	16144,58	21314,16	24922,77	110,47	44,90	50,20
Неподаткові надходження місцевих бюджетів	1310,09	1761,68	1892,01	2636,83	101,27	4,97	5,31
Доходи від операцій з капіталом	38,17	24,81	45,26	72,42	89,74	0,14	0,15
Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів	13,64	13,61	14,93	113,68	733,14	0,05	0,23
Всього власних надходжень до бюджету	13203,37	17944,68	23266,36	27745,70	110,14	50,06	55,89
Міжбюджетні трансферти з державного бюджету	13169,40	14523,53	20147,80	21899,88	66,29	49,94	44,11
Всього доходів	26372,77	32468,21	43414,16	49645,58	88,25	100,00	100,00

Виявлено, що у співвідношенні джерел доходів між власними надходженнями до бюджетів з різних джерел і міжбюджетними трансфертами з державного бюджету у 2015 р., на початку процесу децентралізації був практично 50х50, а у 2018 р. 56 на 44, тобто все більша увага ОМС зосереджується на власних дохідних джерелах місцевих бюджетів. Це є доволі позитивною тенденцією, яку необхідно підтримувати.

Позитивна й потужна динаміка росту місцевих бюджетів територіальних громад Дніпропетровської області, викликана дією нових економічних і соціальних викликів, пов'язана із впровадженням реформи децентралізації влади та активізацією ролі органів місцевого самоврядування, водночас, викликала і зміну структури доходів бюджетів, з тяжінням її до збільшення частки власних надходжень.

Податкові платежі обіймають найбільшу частку у формуванні власних доходів територіальних громад області, це постійний дохід, надходження від місцевих податків і зборів зараховуються безпосередньо до доходів бюджетів місцевого самоврядування, втім, органи місцевого самоврядування практично не мають важелів впливу (за винятком окремих податків, зокрема єдиного, на землю та ін.). Більше детально, за видами податкових надходжень, наведена інформація у Додатку 12, а на рис. 4.7 ми виокремили лише основні податки [8]; зведений звіт Державної казначейської служби].

Отже, найбільш потужним джерелом наповнення місцевих бюджетів традиційно залишається податок на доходи фізичних осіб, що природньо і підтверджує необхідність подальших зусиль ОМС щодо сприяння створенню

якісних робочих місць, що, в свою чергу, сприятиме подоланню бідності і росту добробуту населення області. Другим за значенням є податок на майно, зокрема, податок на землю, що є також традиційним для України.

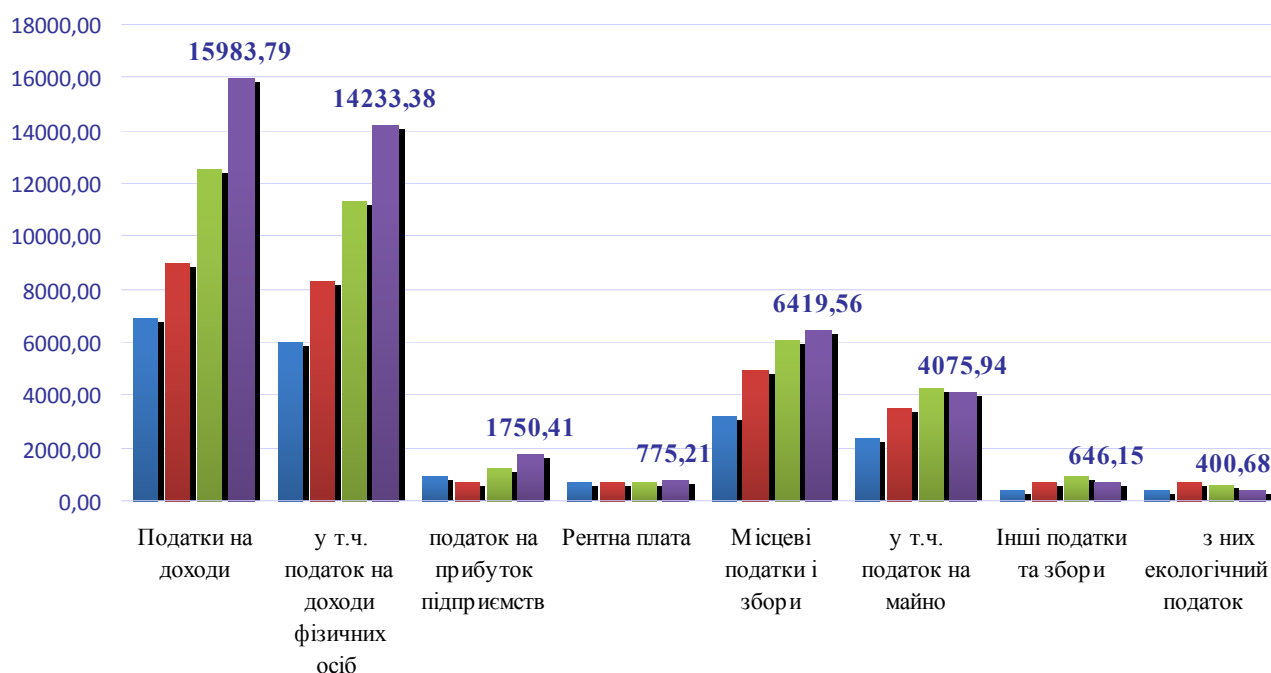

Рис. 4.7. Динаміка надходжень від основних податків у місцеві бюджети Дніпропетровської області, млн. грн.

■ 2015 ■ 2016 ■ 2017 ■ 2018

Доходи місцевих бюджетів є важливим інструментом фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування. Економічна самостійність місцевих органів влади та рівень розвитку місцевої інфраструктури значною мірою залежать від джерел наповнення бюджетів.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що місцеві бюджети мають бути достатніми для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень і забезпечення мешканців відповідних громад якісними публічними послугами.

Основним інструментом, за допомогою якого територіальні громади здійснюють свої функції, є відповідні бюджети. Тому питанням і проблемам щодо формування дохідної частини місцевих бюджетів, пошуку і реалізації резервів їх наповнення, розширенню бази оподаткування наразі приділяється увага.

Одним із суттєвих джерел доходів місцевих бюджетів є надходження від визначених законодавством податків, зборів та інших платежів, у тому числі за рахунок місцевих податків і зборів.

Підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів - є одне з головних завдань визначених Урядом України і у виконанні якого безпосередньо зацікавлені органи місцевого самоврядування та інші учасники бюджетного процесу.

Реалізація розвитку області має допомогти створити економіку області з досить повільно зростаючої, базованої на великих енергозатратах та виснаженні навколишнього природного середовища, економіки з великою асиметрією розвитку окремих територій області у більш модерну, базовану на інноваціях, активності підприємців економіку, що ґрунтується на оптимальному розміщенні економічних суб'єктів та ощадливому використанні природних ресурсів регіону.

Тому питанням і проблемам щодо формування дохідної частини місцевих бюджетів, пошуку і реалізації резервів їх наповнення, розширенню бази оподаткування необхідно приділяти більше уваги.

Висновок: збільшенню надходжень до бюджетів місцевого самоврядування сприятиме залучення додаткових джерел до оподаткування, проведення індивідуально-роз'яснювальної роботи серед платників податків з питання підвищення рівня заробітної плати, легалізації робочих місць, а у частині земельних платежів – зміни ставок оподаткування згідно прийнятих рішень органами місцевого самоврядування та розширення бази оподаткування за рахунок залучення до оподаткування нових платників орендної плати (укладання нових договорів оренди землі державної та комунальної власності, скасування окремих пільгових ставок).

Зазначимо також, що рентна плата за використання корисних копалин й іншими природних ресурсів залишається доволі низькою, що в Дніпропетровській області, де добувна промисловість посідає одне з чільних місць, є не виправданим явищем у податковій політиці, та уповільнює збалансоване низьковуглецеве економічне зростання енергоефективного й інноваційного промислового розвитку. А у поєднанні із низьким рівнем надходжень від екологічного податку (який міг би бути спрямований на реалізацію екологічних програм) на тлі високої забрудненості окремих територій в області свідчить про недостатність фінансових джерел, які можуть бути мобілізовані на забезпечення екологічної безпеки життя мешканців області.

Висновок: низький рівень надходжень коштів до місцевих бюджетів від екологічного збору і рентних платежів свідчить про наявні прогалини щодо забезпечення екологічної безпеки життя мешканців Дніпропетровської області, які мають бути вирішені за рахунок зміни підходів до формування податкової політики на державному рівні, що забезпечить збалансоване низьковуглецеве економічне зростання енергоефективного та інноваційного промислового розвитку не лише нашого регіону, але й України в цілому.

4.3. Фінансова забезпеченість адміністративно-територіальних одиниць області як основа стратегічного розвитку регіону

Аналіз рівня наповненості місцевих бюджетів в Дніпропетровській області доводить, що за останні роки під впливом реформи децентралізації суттєво піддалися трансформації бюджетні відносини між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Рівень наповнюваності місцевих бюджетів сьогодні залежить не стільки від розміру територіальної громади, скільки від

усвідомлення активної ролі самих ОМС і їх мешканців щодо наповнення бюджетів. За даними Зведеного звіту Державної казначейської служби, нами здійснено ранжування територіальних громад Дніпропетровської області за рівнем наповнюваності місцевих бюджетів у 2018 р. (без урахування обласного і районних бюджетів) та наведені результати щодо перших 20 громад в табл. 4.2 і всіх громад області Додатку 13.

Таблиця 4.2

Рейтинг 20-ти найбільших місцевих бюджетів Дніпропетровської області за рівнем наповнюваності місцевих бюджетів у 2018 р. (за податковими надходженнями), тис. грн.

Назва місцевого бюджету	Рейтинг	Всього доходів місцевих бюджетів	Доходи загального фонду	Доходи спеціального фонду
м. Дніпро	1	8141440,24	8123063,95	18376,29
м. Кривий Ріг	2	3841837,12	3781582,06	60255,06
м. Кам'янське	3	1231514,27	1221488,97	10025,30
м. Нікополь	4	568206,59	565560,53	2646,06
м. Павлоград	5	432748,07	431986,13	761,94
отг. Слобожанське	6	307114,30	306995,80	118,49
м. Новомосковськ	7	235650,59	235552,90	97,69
м. Покров	8	194277,08	193863,11	413,97
м. Жовті води	9	156483,62	156180,47	303,16
м. Тернівка	10	136468,51	135891,89	576,62
м. Першотравенськ	11	129416,99	129406,63	10,37
м. Марганець	12	122479,25	122434,29	44,96
отг. Вербківська	13	120674,98	119333,52	1341,46
м. Вільногірськ	14	105838,71	105732,41	106,30
отг. Богданівська	15	104885,16	102842,08	2043,08
м. Синельникове	16	96035,69	95974,26	61,43
отг. Апостолове	17	81131,80	81110,13	21,67
отг. Новоолександрівська	18	80800,09	78513,71	2286,38
отг. Зеленодольськ	19	73970,31	61122,44	12847,87
отг. с.Троїцьке	20	68611,56	68364,07	247,50

Примітним у цьому списку є те, що поряд з такими потужними «генераторами» наповнення бюджетів як м. Дніпро і Кривий Ріг у 20-ку лідерів потрапили доволі помірні за розмірами та чисельністю мешканців, але великі за обсягами бюджети ОТГ, це Слобожанське і Вербки та ін., всього сім об'єднаних громад.

Для аргументації на користь об'єднання громад й ілюстрації ефективності реформи децентралізації наведемо аналіз доходу місцевих бюджетів у розрахунку на одного мешканця у цих топ-громадах у 2018 р. (рис. 4.8) [7]; а також офіційні сайти територіальних громад], за результатами якого бачимо, що лідерами за цим показником є саме об'єднані територіальні громади.

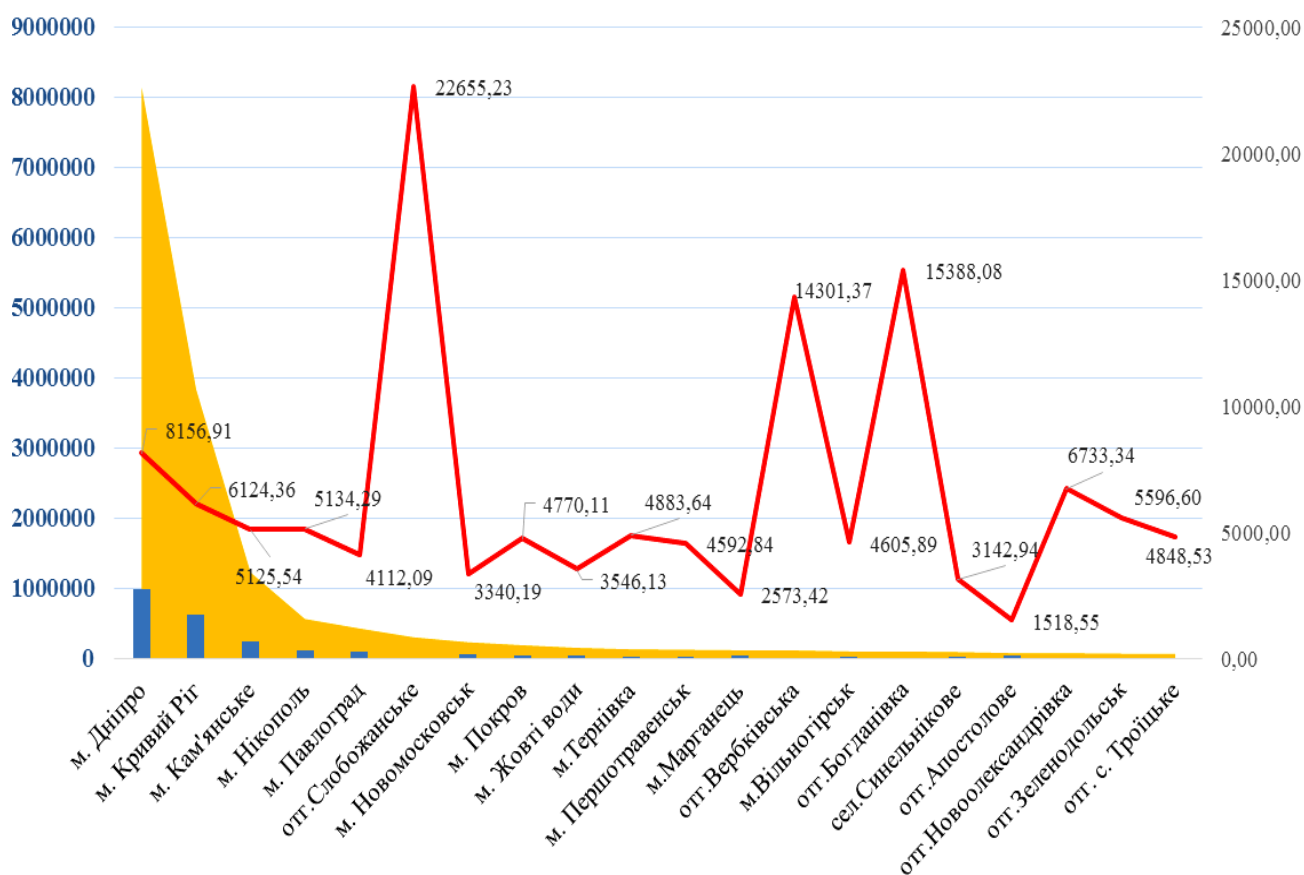

Рис. 4.8. Дохід місцевих бюджетів у розрахунку на одного мешканця у топ-громадах Дніпропетровської області у 2018 р.

■ Дохід місцевого бюджету у 2018 р., тис. грн.

■ Кількість населення на 1.1.2019, осіб

— Дохід місцевого бюджету у розрахунку на одного мешканця громади, грн.

Доволі наочним виявився рейтинг громад, здійснений за рівнем частки спеціального фонду в загальній сумі доходів бюджетів. Якщо загальний фонд призначений для фінансування, більшою частиною, захищених статей видатків, то кошти зі спеціального здебільше витрачаються на розвиток, переобладнання, формування економічної і соціальної інфраструктури. Нами поведений аналіз у розрізі питомої ваги доходів спеціального фонду у загальній сумі місцевих бюджетів (Додаток 14, табл. 4.3).

Що стосовно неподаткових надходжень у 2018 р., до місцевих бюджетів області надійшло 544 895,97 тис. грн в загальний фонд і 2 091 933,93 тис. грн – у спеціальний фонд. Якщо взяти у розрізі окремих територіальних громад, зазначимо, що в окремих з них суттєво змінилось ставлення до процесу наповнення бюджетів. Про це свідчить залучення коштів з джерел, які для інших громад залишаються недоступними. Класифікація неподаткових джерел місцевих бюджетів за рівнем їх складності в отриманні, дозволила виокремити три таких надважливих джерела: гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів, дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки), кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок тощо.

Рейтинг територіальних громад Дніпропетровської області за рівнем питомої ваги податкових надходжень спеціального фонду у загальній сумі податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2018 р., тис. грн.

Назва місцевого бюджету	Рейтинг	Всього доходів місцевих бюджетів	Доходи загального фонду	Доходи спеціального фонду	Питома вага доходів спеціального фонду у доходах бюджету, %
отг. с. Карпівка	1	41257,15	25394,40	15862,75	38,45
отг. Новолатівська	2	37694,21	30279,67	7414,54	19,67
отг. Зеленодольськ	3	73970,31	61122,44	12847,87	17,37
отг. Гречанопадівська	4	58670,73	52030,84	6639,89	11,32
отг. с. Любимівка	5	15223,28	13977,94	1245,34	8,18
отг. Новоолександрівська	6	80800,09	78513,71	2286,38	2,83
отг. Мирівська	7	9993,48	9767,53	225,95	2,26
отг. Богданівська	8	104885,16	102842,08	2043,08	1,95
м. Кривий Ріг	9	3841837,12	3781582,06	60255,06	1,57
отг. Вербківська	10	120674,98	119333,52	1341,46	1,11
отг. с. Миколаївка	11	57857,18	57258,92	598,25	1,03
м. Кам'янське	12	1231514,27	1221488,97	10025,30	0,81
м. Нікополь	13	568206,59	565560,53	2646,06	0,47
отг. Нивотрудівська	14	8523,04	8483,60	39,44	0,46
м. Тернівка	15	136468,51	135891,89	576,62	0,42
отг. с. Троїцьке	16	68611,56	68364,07	247,50	0,36
отг. смт Червоногригорівка	17	35954,93	35855,70	99,23	0,28
м. Дніпро	18	8141440,24	8123063,95	18376,29	0,23
м. Покров	19	194277,08	193863,11	413,97	0,21
отг. Аули	20	16011,82	15978,43	33,39	0,21

Нами здійснене групування місцевих бюджетів області за наповненням місцевих бюджетів іншими джерелами доходів, які є доволі складними за механізмом реалізації, потребують додаткових зусиль, кваліфікації і повноважень, а тому, ми вважаємо їх більш працемісткими, але, водночас і такими, що можуть стати додатковими потужними альтернативними джерелами наповнення всіх місцевих бюджетів області (рис. 4.9). Згідно цього групування виявлені громади, які використовують доволі «непопулярні» і важкі у виконанні джерела, ми взяли лише ті, де перелік джерел доходів є мінімальними (кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав у вигляді матеріально-технічної допомоги, доходи від операцій з кредитування та надання гарантій тощо).

В цілому ця виборка, хоч і не є вичерпною, демонструє активність окремих громад у пошуку додаткових джерел фінансування для забезпечення більшої фінансової спроможності.

 Кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок тощо (грн)			
ДНІПРО	159 125.94	ВЕРХНЬОДНІПРОВСЬКИЙ РАЙОН	7 492.30
ІЛЬНОГІРСЬК	1 500.00	ДНІПРОВСЬКИЙ РАЙОН	500.00
КАМ'ЯНСЬКЕ	11 764.61	НІКОПОЛЬСЬКИЙ РАЙОН	1 049.14
ЖОВТІ ВОДИ	300.00	НОВОМОСКОВСЬКИЙ РАЙОН	1 000.00
КРИВИЙ РІГ	194 744.52	отг.БОГДАНІВСЬКА	25 206.67
МАРГАНЕЦЬ	1 660.15	отг.СЛОБОЖАНСЬКЕ	179.10
НІКОПОЛЬ	794.88	отг.СОЛОНЕ	15 008.32
ПАВЛОГРАД	700.00	отг.БОЖЕДАРІВСЬКА	3 873.49
СИНЕЛЬНИКОВЕ	8 859.63	отг. с. Межиріч	24 083.27
		Разом	457 842.02
 Доходи від операцій з кредитування та надання гарантій (грн)			
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ (обласний бюджет)	51 900.51	НІКОПОЛЬСЬКИЙ РАЙОН	957.72
ДНІПРО	8 792.49	ТОМАКІВСЬКИЙ РАЙОН	786.06
КРИВИЙ РІГ	575.78	Разом	63 012.56

Рис. 4.9. Групування територіальних громад Дніпропетровської області за наповненням місцевих бюджетів працемісткими джерелами у 2018 р.

Висновок: активна участь територіальних громад (ОМС і мешканців) у наповненні більшості місцевих бюджетів Дніпропетровської області сприяє створенню життєстійкої економічної і соціальної інфраструктури в цих громадах, що поступово стане основою енергоефективному та інноваційному промислому розвитку та економічному зростанню в області в цілому і в громадах зокрема, сприятиме повній і якісній зайнятості та зростанню добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні 2019. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
2. Europe and Central Asia Economic Update, Spring 2019: Financial Inclusion. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/31501>
3. Про результати аналізу формування і надання з Державного бюджету України місцевим бюджетам трансфертів та стану міжбюджетних розрахунків у 2003-2011 роках http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/206545?cat_id=38962#То3
4. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2012 рік. <https://www.minfin.gov.ua/news/view/informacija-ministerstva-finansiv-ukraini-schodo-vikonannja-derzhavnogo-bjudzhetu-ukraini-za-2012-rik?category=bjudzhet>
5. Довідки щодо стану виконання місцевих бюджетів (за 2013 – 2017 рр.) <https://www.minfin.gov.ua/news/view/vikonannja-dohodiv-miscevih-bjudzhetiv-za-n-2015-rik?category=bjudzhet&subcategory=local-budg>
6. Слюз Тетяна Публічний звіт Про підсумки діяльності Державної казначейської служби України за 2018 рік – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/storage/app/sites/1/%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%20%D0%93%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%92%20%D0%98%20%D0%94%D0%9A%D0%A1%D0%A3%202018.pdf>.
7. Населення та міграція : статистичний збірник за 2018 р. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm

РОЗДІЛ 5

ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ВИБОРУ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

5.1. Проблемні питання розвитку області за результатами опитування населення

Аналіз соціально-економічного стану області дозволив здійснити обґрунтування вибору подальших шляхів розвитку області за використанням інноваційних технологій старт-спеціалізації.

Методологією розробки стратегії розвитку Дніпропетровської області передбачено інкорпорування результатів сучасних реформ, зокрема, у сфері децентралізації, до процесу визначення основних проблем регіонального розвитку, на основі яких будуть сформовані стратегічні цілі.

Сучасне зовнішнє оформлення регіонального буття складається з необхідності розширення прав регіонів та громад у соціально-економічній сфері та їх відповідного матеріально-фінансового забезпечення, що передбачає конструювання нового формату відносин по лінії «центр – регіон – громада» як у короткостроковому, так і довгостроковому аспекті. У зв'язку з цим набуває актуальності необхідність зміни інституційних форм регіонального розвитку, які втілені у регіональних стратегіях. Такі зміни мають проходити на основі всебічного врахування інтересів регіонів та окремих громад у цих документах, які визначають напрямки і пріоритети розвитку соціально-економічної сфери регіону. Особливої уваги потребує питання визначення пріоритетів подальшого розвитку, від правильності формулювання яких залежить успішність тих чи інших регіональних проектів.

Згідно з Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації основою для розроблення опису основних тенденцій та проблем соціально-економічного розвитку регіону є, крім офіційних даних Держстату, інформаційні матеріали соціологічних опитувань.

З метою діагностики проблем реалізації Стратегії розвитку області було проведено експертне опитування (N=182). Для вирішення поставлених задач та проведення у подальшому SWOT-аналізу було використано метод експертних оцінок – визначення кількісної характеристики якостей шляхом опитування спеціалістів високої кваліфікації та максимальної об'єктивізації їх відповідей за допомогою сучасних математичних методів та засобів, які виключають випадкові судження. Експертне опитування включало висловлення думок 108 експертів, серед яких найбільшу частку займали практики – державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, лідери громадської думки.

Серед можливих варіантів експертної оцінки обрано індивідуальний метод, який полягає в тому, що кожний експерт дає свою оцінку незалежно від інших, а потім ці оцінки за допомогою статистичних методів об'єднують у загальну. При цьому було обрано заочне анкетування, яке дозволяє з мінімальними витратами залучити до проведення процедури велику кількість

експертів з різних міст, виключаючи вплив думки членів групи на судження експерту. Основними етапами методу анкетування є: розробка системи показників та складання анкети, формування складу групи експертів, проведення анкетування (розсилання анкет та отримання відповідей), математична обробка даних та оцінка узгодженості суджень експертів.

Результати опитування дають можливість визначення основних бар'єрів на шляху розвитку області. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Що, на Вашу думку, заважає розвитку області?» представлено на рис. 5.1. На першому місці серед відповідей – низька активність влади, корупція, недовіра населення – так вважає майже кожен четвертий експерт; друге місце посідають несприятливі умови для розвитку підприємництва – кожен п'ятий, третім бар'єром визначено поширення злочинності, алкоголізму, наркоманії.

Рис. 5.1. Відповіді респондентів на питання «Що, на Вашу думку, заважає розвитку області?»

Важливою частиною регіональних стратегій є пріоритети розвитку, які визначають напрямки розвитку соціально-економічної сфери регіону на середньострокову перспективу. Стратегічні пріоритети розвитку регіонів України сформульовані Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., яка актуалізує необхідність модернізації регіональних стратегій за рахунок застосування нових підходів до формулювання стратегічних пріоритетів регіонального розвитку.

Оновлення пріоритетів регіонального розвитку потребує чіткого усвідомлення поняття «пріоритет» і розробки підходів до визначення цих самих пріоритетів у кожній стратегії регіонального розвитку. Згідно наукових підходів, «пріоритет» – це поняття, яке вказує на важливість, першість. Тобто пріоритет визначає, яке завдання є нагальним, без виконання якого неможливо досягти певної мети розвитку.

З метою формулювання пріоритетів ми задали питання щодо послідовності пріоритетних завдань стратегічного розвитку.

До першочергових респонденти віднесли зменшення рівня безробіття, розвиток ринку праці, розвиток малого та середнього бізнесу – підтримка виробничих підприємств, фермерських господарств, холдингів, кластерів, інших об'єднань підприємств, залучення інвестицій в економіку області та розвиток зовнішньоекономічної діяльності (рис. 5.2).

Першочерговість вирішення завдань

Рис. 5.2. Відповіді респондентів на питання щодо послідовності пріоритетних завдань стратегічного розвитку

Розкид думок експертів та відсутність чітко визначених пріоритетів (понад 30 % думок) є свідченням того, що ситуація в регіоні більш-менш спокійна, без явно виражених центрів суспільної напруги.

Підтвердженням цього є розподіл відповідей на запитання: «Яким із нижче запропонованих тверджень Ви б охарактеризували рівень життя у Вашій громаді» (рис. 5.3).

Майже 40 % опитаних відчуває себе комфортно в місці проживання і тільки 4 % готові виїхати з області при найменшій можливості. Оптимістичність цього висновку знижується тим, що кожен четвертий відзначає, що вимушений тут жити і тільки 13 % хочуть, щоб тут жили їх діти.

Можливо, це пов'язано з недостатнім рівнем надання адміністративних послуг, які респондентам пропонувалось оцінити за 5-балльною шкалою.

У цілому, рівень оцінки середній та коливається від 3,61 балів – послуги теле- та інтернет зв'язку, комунікації – до 2,46 – стан доріг (рис. 5.4).

Задоволеність мешканців рівнем життя

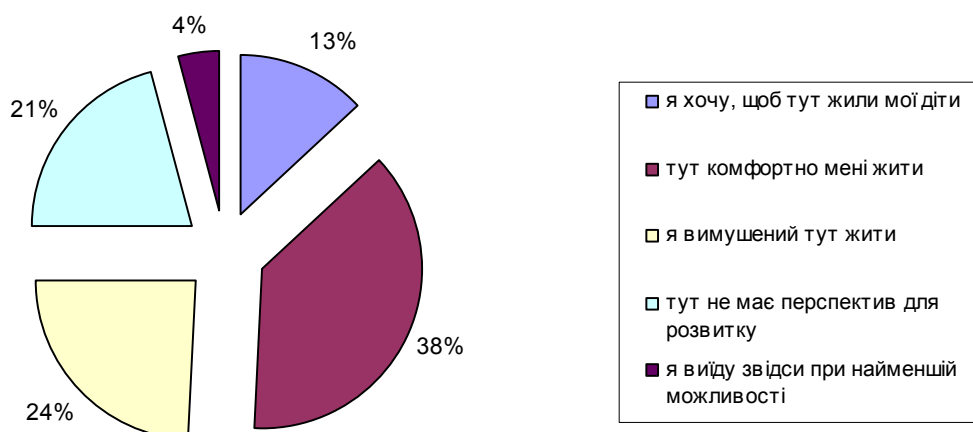

Рис. 5.3. Відповіді респондентів на питання: «Яким із нижче запропонованих тверджень Ви б охарактеризували рівень життя у Вашій громаді?»

Оцінка якості послуг (станом на цей час)

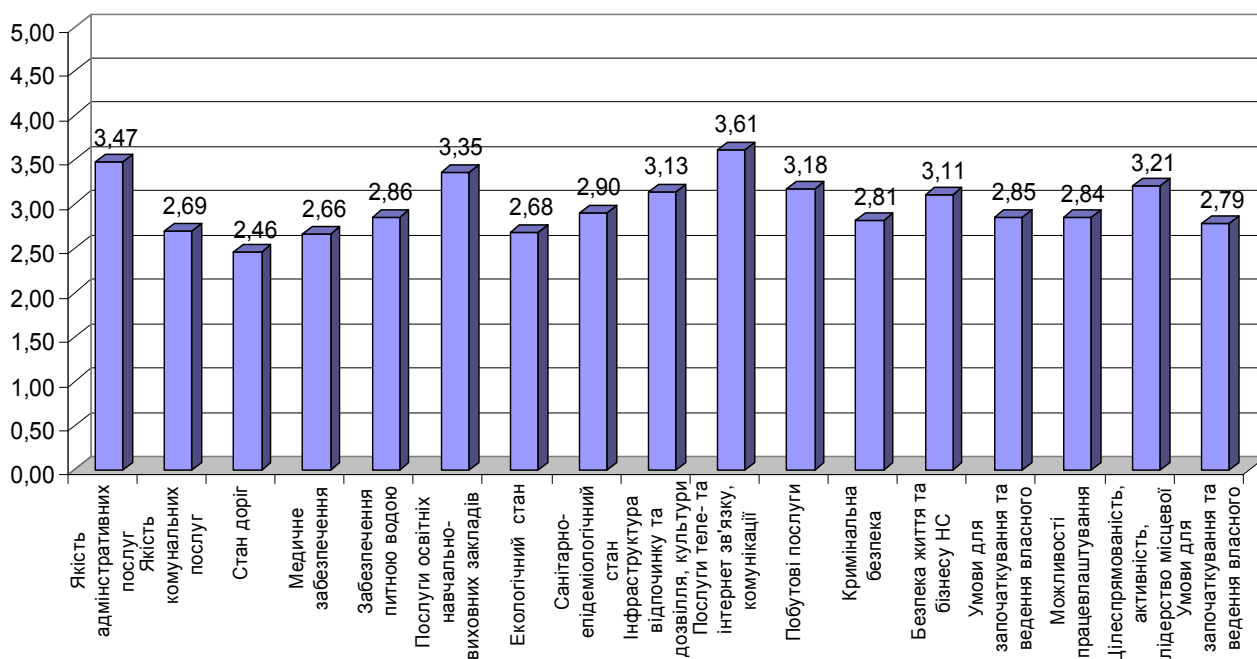

Рис. 5.4. Відповіді респондентів щодо оцінки якості послуг

Для подальшого визначення стратегічних цілей (пріоритетів) розвитку регіону, слід дотримуватися наступних принципів:

- забезпечення конкурентоспроможності кожного регіону у внутрішньодержавному поділі праці на основі ефективного і повного розкриття потенціалу розвитку;

- поглиблення інтегрованості регіонів у загальну державну економічну систему на основі розвитку коопераційних зв'язків між регіонами та міжрегіонального співробітництва.

Інтегруючим пріоритетом для всіх регіонів можуть бути питання досягнення балансу між конкуренцією регіонів та співпрацею між ними. Конкуренція регіонів за ресурси, за ринки збуту товарів, за фінансові кошти державного бюджету сприятиме у загальному підсумку покращанню показників соціально-економічного розвитку регіонів.

Ми підтримуємо думку, що пріоритет регіонального розвитку може мати такі сутнісні характеристики:

- інноваційний характер – які принципово нові технології та розробки будуть упроваджені у результатів реалізації пріоритету, наскільки використовуватимуться нові організаційні механізми стимулювання регіонального розвитку (зокрема, кластери);

- ресурсна ефективність (у першу чергу – енергоефективність) – наскільки реалізація пріоритету дозволить зменшити споживання певного виду ресурсу;

- вирішення проблем розселення і працевлаштування – скільки може бути створено робочих місць і яким буде коефіцієнт їх навантаження;

- екологічна дружність – наскільки реалізований пріоритет буде погіршувати екологічну ситуацію і як/чи можна цього уникнути; – покращення стану розвитку інфраструктури – скільки транспортних комунікацій буде побудовано/удосконалено в результаті реалізації пріоритету;

- соціальний ефект – наскільки покращиться рівень життя населення; – сутність пріоритету – пріоритет є простим віддзеркаленням загальнонаціонального пріоритету чи його подальшим розвитком і удосконаленням;

- масштаб охоплення пріоритету – пріоритет є наскрізним для ієрархії рівнів управління (держава – регіон – територія) чи локальним (для певного регіону або для групи регіонів, для окремої території);

- термін дії реалізованого пріоритету і наслідки – довгостроковий вибуховий ефект, середньострокова інерційність, короткотермінове задоволення внутрішніх потреб регіону.

Основні (базові) конкурентні переваги області експерти визначили таким чином (рис. 5.5):

- високий промисловий потенціал;
- зручне географічне розташування;
- унікальні природні та людські ресурси.

Слід зазначити, що 75 % респондентів позитивно оцінюють необхідність розробки та реалізації Стратегії розвитку області.

Отже, при визначенні пріоритету регіонального розвитку варто дотримуватись втілення «стратегічності» у сформульованому пріоритеті. Пріоритет, визначений у регіональній стратегії, має віддзеркалювати основні проблеми регіонального розвитку, а його формулювання повинно сприяти досягненню цілей довгострокового розвитку регіону, надавати дієвих стимулів для подальшого розвитку певної сфери діяльності чи галузі на регіональному рівні. Важливим є також формулювання єдиного підходу до текстового формулювання пріоритетів.

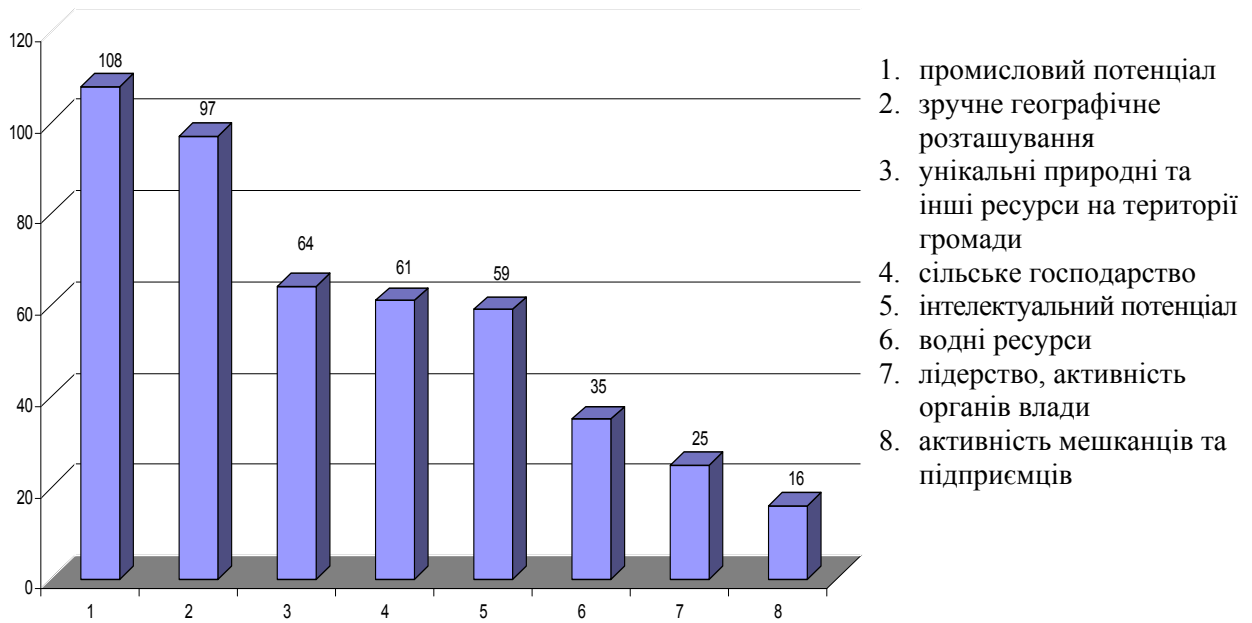

Рис. 5.5. Базові конкурентні переваги області (за результатами експертної оцінки)

Із метою забезпечення відповідності пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку та регіональних пріоритетів доцільно здійснити оцінку пріоритету на предмет його співставлення з пріоритетами розвитку сусідніх регіонів та їх інтегрованості до загальної системи пріоритетів, що представлені у чинній Державній стратегії. І далі – здійснити коригування пріоритетів відповідно до цих співставлень. Удосконалення пріоритетів у регіональних стратегіях має відбуватись урахуванням наступного: сприяння ініціативності місцевої влади у визначенні пріоритетів регіонального розвитку з одночасним врахуванням пріоритетів регіонального розвитку, унормованих у нормативно-правових документах щодо реалізації державної регіональної політики в Україні.

5.2. Визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз: SWOT-аналіз

SWOT-аналіз Дніпропетровської області побудовано з використанням статистичних матеріалів дослідження соціально-економічного стану області та результатів експертного опитування населення регіону. Фактори, що характеризують внутрішній стан Дніпропетровської області, зведені у табл. 5.1. На даний момент ці переліки не є вичерпними, вони є базовими для подальшої роботи над формуванням стратегії розвитку регіону – у результаті змін соціально-економічної ситуації та змін у навколишньому середовищі, які відбуваються постійно, вони можуть доповнюватися новими факторами.

Найбільш впливові фактори зовнішнього оточення Дніпропетровської області зведені у табл. 5.2, 5.3.

Таблиця 5.1

Сильні та слабкі сторони Дніпропетровської області

Шифр	Сильна сторона	Слабка сторона
1	Промисловий потенціал	
1.1	Унікальні корисні копалини: значні запаси залізної і марганцевої руд, кам'яного та бурого вугілля, є нафта, природний газ, рідкісні та кольорові метали (обліковується 249 родовищ і 79 об'єктів обліку). На їх основі в області є потужний гірничодобувний комплекс: Криворізький басейн – залізні руди; Павлоградський, Петропавлівський райони – кам'яне вугілля, м. Марганець – одне з найбільших у світі родовищ марганцевих руд	Власники металургійних комбінатів знаходяться за межами Дніпропетровщини, або навіть України.
1.2	Металургійна промисловість: найбільша в Європі домна на комбінаті «Арселор Міттал», металургійні комбінати у Дніпрі, містах. Кам'яському, Марганці, Нікополі, Новомосковську	Основу промислового комплексу складають добувна та переробна промисловість На підприємства ГМК припадає, біля 67 % всієї реалізованої продукції області
1.3	Хімічна промисловість: ПАТ «Азот»	За чотири роки (2014 – 2017 рр.) обсяги промислового виробництва в області знизилися на 8,5 %
1.4	Машинобудівна галузь: підприємства у Дніпрі, Павлограді, Кривому Розі	Власні інвестиційні ресурси, недостатні за своїми фізичними обсягами та спрямовуються на підтримку сировинних галузей, не вирішуючи проблеми структурної перебудови економіки регіону
1.5	Дніпропетровська область займає 2-е місце за інвестиційною привабливістю серед регіонів України	Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку області не є достатнім. Вкладення іноземних інвесторів у Дніпропетровській області не перевищують 1 % від загального обсягу інвестицій в економіку області та не спричиняють істотного впливу на її структурну перебудову.
1.6		Значний відсоток «тіньової» економіки. Найвний дохід стабільно збільшується, але разом з тим і індекс споживчих цін збільшується ще більшими темпами, що в підсумку дає зменшення реального наявного доходу, або присутній чималий «тіньовий» сектор в економіці.
1.7		Протягом 2014 – 2016 рр. зменшувалися обсяги експорту товарів і послуг Дніпропетровської області. Протягом 2017 – 2018 рр. відбувається поступове збільшення показника, але у 2018 р. досягнуто лише 86 % від рівня 2014 р.
1.8		Негативною є чітка тенденція до зниження коефіцієнту покриття експортом імпорту (зі значення 1,8 у 2014 р. до 1,4 у 2018 р.) Вкрай негативною є тенденція до суттєвого зменшення експорту послуг, зокрема до країн ЄС, протягом 2014 – 2018 рр.
2	Транспортна інфраструктура.	
2.1	За обсягами перевезень вантажів автомобільним транспортом Дніпропетровська область займає 1 місце серед регіонів України. Через Дніпропетровську область проходять автошляхи: європейські E50, E105;	Низька якість дорожнього покриття на автошляхах

Шифр	Сильна сторона	Слабка сторона
	міжнародні М04, М18, М29; національні – Н08, Н11, Н15, Н23, Н31; регіональні – Р-51, Р-73, Р-74, Р-80; територіальні – 41 автошлях	
2.2	Широко розвинена мережа залізничного транспорту	Ріка Дніпро майже не використовується для вантажних та пасажирських перевезень
2.3	Функціонують міжнародний аеропорт у м. Дніпрі та аеродром у м. Кривому Розі	Міжнародний аеропорт у м. Дніпрі використовується сьогодні менше ніж на 10 % своєї пропускної здатності.
2.4	По території області проходить найбільша водна артерія України та третя в Європі – р. Дніпро. Найбільші притоки Дніпра на території області є річки: Оріль, Самара, Вовча та Інгулець, а також Сакагань, Мокра Сура та Базавлук	Застарілий парк міського електричного транспорту
2.5	У великих містах розвинуті системи троллейбусного, трамвайного і метрополітенівського транспорту	
3	Сільське господарство	
3.1	Кліматичні умови та природні ресурси (майже на всій території області переважають родючі чорноземні ґрунти), розгалужена система водопостачання дозволяють вести інтенсивне сільське господарство	Відставання показників темпу росту в регіоні у порівнянні з загальнодержавними показниками в окремі роки
3.2	Розвинуте с/г підприємництво, на Дніпропетровщині налічується 161,2 тис. особистих селянських господарств	Основу сільськогосподарського виробництва в області складає рослинництво (близько 73,4 %), що має меншу додану вартість ніж тваринництво та чітко виражену сезонність
3.3		Протягом 2014 – 2018 рр. спостерігається чітка тенденція до зменшення обсягів виробництва молока та яєць. Обсяги виробництва м'яса мають тенденцію до повільного зростання, але при цьому поголів'я худоби скорочується
3.4	Достатня кількість водних ресурсів по більшості території області для розвитку / відновлення зрошувального рослинництва	Кількість особистих селянських господарств за останній рік зменшилась на 6 тис.
3.5	На території області є заповідники та заказники. Природним чудом області є Токівський водоспад на річці Кам'янка в Апостолівському районі (висота до 30 метрів)	Села вимирають, в області постійно збільшується кількість сіл, в яких не залишилось мешканців
4	Енергетика	
4.1	Енергетична галузь: Придніпровська ТЕС, Криворізька ТЕС (м. Зеленодольськ), Середньодніпровська ГЕС (м. Кам'янське), «Дніпровська ТЕС»	Заборогованість населення за житлово-комунальні послуги, зокрема спожите тепло та електроенергію поступово зростає
5	Екологія	
5.1	Активна позиція Дніпропетровської обласної адміністрації та Дніпропетровської обласної ради щодо захисту навколишнього середовища та поліпшення екологічного стану регіону. Двічі проведені у 2018 та 2019 роках міжнародні форуми «Борисфен» - з очищення річки Дніпра. Фінансування на екологію з державного бюджету по Дніпропетровській області найбільше по Україні	Забруднення атмосферного повітря викидами з металургійних комбінатів м. Кривого Рогу, Кам'янського, Дніпра

Шифр	Сильна сторона	Слабка сторона
5.2		Очисні споруди зворотних вод у басейн р. Дніпро працюють неефективно, потребують ремонту та реконструкції
5.3		Сильне забруднення р. Дніпро та рік Дніпровського басейну. Концентрація токсичних з'єднань місцями у 30-40 разів перевищує гранично допустимі норми. Внаслідок забруднення катастрофічно розмножуються сине-зелені водорості. Вода стає непридатною для споживання
5.4		За показником накопичення промислових відходів Дніпропетровська область займає 1-е місце в Україні
5.5		Захоронення радіоактивних відходів виробництва у 20 км від м. Дніпра (с. Таромське) рівень радіації у деяких місцях у 20 разів перевищує гранично допустимі норми, є загроза вимивання радіоактивних відходів у р. Дніпро.
5.6		В області немає жодного сміттеробного заводу
6	Наука та освіта	
6.1	Розгалужена мережа ЗВО з різних галузей знань	Зменшення загальної кількості споживачів освітніх послуг всіх рівнів (дошкільна, загальна середня, професійна та вища), передусім, через дію факторів скорочення населення
6.2	Значна кількість галузевих науково-дослідних інститутів, конструкторських бюро, інжинірингових компаній та інших	Зниження якісних показників освіти всіх рівнів, суттєва диверсифікація показників якості освіти між територіальними рівнями: «сільська громада – місто – обласний центр»
		Негативна динаміка результатів наукової діяльності та їх впровадженням у практику господарювання
7	Демографічна ситуація	
7.1	Високий ступень урбанізації (83,78 % міського населення проти 16,22 % сільського)	В області відбувається депопуляція (систематичне зменшення абсолютної чисельності населення) населення
7.2	Кількість економічно активного населення у віці 21 – 60 років у Дніпропетровській області у 2017 р. складає 63,4 % по відношенню до всього населення віком 15 – 70 років. Кількість зайнятих економічною діяльністю складає майже 45 % від наявного населення.	Гендерна нерівність – серед населення області за статтю переважають жінки (54,3 %)
7.3		Приховане безробіття: реально безробітних в 6 разів більше ніж обліковується в Державній службі зайнятості.
7.4		Низький сумарний коефіцієнт народжуваності (у 2017 р. – 1,287), «старіння» населення. Середній вік населення поступово збільшується і на 01.01.2018 р. склав – 41,6 р. Майже третину населення складають громадяни пенсійного віку
7.5		Високий рівень дитячої смертності. Область є лідером за кількістю

<i>Шифр</i>	<i>Сильна сторона</i>	<i>Слабка сторона</i>
8	Охорона здоров'я	мертвороджених і ще стільки ж помирає у віці до 1 року.
8.1	Розгалужена мережа закладів охорони здоров'я	Недостатнє фінансування медичної галузі в цілому
8.2		Переважає більшість медичних закладів вимагає ремонту та сучасного обладнання кабінетів технікою
8.3		За рівнем захворювання та смертності (зокрема, на цукровий діабет, серцево-судинні захворювання та захворювання органів дихання) Дніпропетровська область знаходиться у першій п'ятірці по Україні
9	Культура, фізична культура та спорт, туризм	
9.1	Є передумови для розвитку туризму: значні природні ресурси (зокрема водні), вдале географічне розташування, достатня кількість туристичних атракцій, висококваліфікований персонал у туристичній галузі	Сфера туризму не розвинута, для неї характерні занедбаність об'єктів туристичної спадщини, нераціональність у використанні наявних природних ресурсів, відсутність інвестицій у розвиток не лише інфраструктури, але й туризму в цілому, відтік персоналу за кордон, низька зацікавленість мешканців області подорожувати своїми і сусідніми громадами, тобто розвивати внутрішній туризм
10	Адміністративно-управлінські послуги	
10.1	Дніпропетровська область є регіоном-лідером за обсягами та масштабами проведення реформи в системі надання адміністративних послуг	Діяльність суб'єктів надання адміністративних послуг в аспектах якості, стандартизація послуг досі є майже не регламентованою.
10.2	Дніпропетровська область є регіоном-лідером за кількістю створених об'єднаних територіальних громад (63 од.)	
11	Соціальна та громадська активність	
11.1	Активний патріотизм більшості населення	
11.2	Активна позиція місцевих органів самоврядування в обласному центрі та містах обласного значення	
12	Розвиток Е-урядування та Е-демократії	
12.1	Мобільний 3G-4G інтернет є доступним у всіх населених пунктах області	Нерівномірний розвиток по районах, містах та ОТГ області інформаційно-комунікаційної інфраструктури, Е-документообігу, Е-демократії
12.2	Базові елементи Е-урядування та Е-демократії впроваджені у обласній, районних, міських радах, ОТГ	В органах самоврядування багатьох сільських ОТГ, малих міст та інших населених пунктів не вистачає кваліфікованих спеціалістів для підтримки та актуалізації сайтів, забезпечення роботи інформаційно-комунікаційних систем
12.3	Розвиток сфери IT-індустрії: суб'єктів підприємництва у сфері IT-технологій, їх валовий продукт складає ВВП області	

Таблиця 5.2

Можливості зовнішнього оточення Дніпропетровської області

Шифр	Можливість
1	Економічний розвиток
1.1	Державна підтримка розвитку малого бізнесу. На Дніпропетровську область припадає 8,2 % підприємств малого бізнесу держави.
1.2	Пріоритетний на державному рівні розвиток наукомістких галузей економіки, впровадження передових світових технологій. Державна підтримка створення промислових і наукових технопарків
1.3	Подальша комерціалізація освоєння космосу, яка потребуватиме нових ракетноносіїв
1.4	Виконання державної програми з будівництва та ремонту автодоріг
1.5	Відродження річкового судноплавства по Дніпру від Києва до Херсону
1.6	Зростання світового попиту на продукти харчування
1.7	Розвиток туристичної галузі в Україні
2	Політичний розвиток.
2.1	Стабілізація політичного стану в Україні
2.2	Припинення збройного конфлікту на сході України
2.3	Подальше послідовне впровадження реформи децентралізації в Україні
3	Розвиток соціальної сфери
3.1	Логічне завершення реформи охорони здоров'я з урахуванням всього спектру проблем населення, чутливості гендерних, вікових та соціально-економічних потреб громад.
3.2	Формування бренду «здоров'я» людини та активізація суспільного руху за здорове життя. Державна підтримка розвитку фізкультури й спорту
3.3	Підвищення соціальних стандартів якості життя
3.4	Покращення пенсійного забезпечення громадян, розвиток державних та недержавних пенсійних фондів, установ та інше
4	Екологія
4.1	На охорону навколишнього середовища у Дніпропетровській області виділяються кошти з державного бюджету (у 2018 р. 27,6 % усіх витрат на зазначені цілі по Україні).
4.2	Широке впровадження в Україні європейських технологій поводження з промисловими та побутовими відходами
4.3	Підтримка на державному розвитку «зеленої» енергетики
5	Наука та освіта
5.1	Логічне завершення реформи науково-освітньої галузі
5.2	Підвищення інтересу іноземних інвесторів до прикладних галузей науки

Загрози зовнішнього оточення Дніпропетровської області

Шифр	Можливість
1	Економічний розвиток
1.1	Стримують розвиток промислового виробництва: зниження платоспроможності на внутрішньому ринку, високі тарифи на енергоресурси та залізничні перевезення, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси, несвоєчасне повернення податку на додану вартість та інші.
1.2	Неефективна галузева структура залучення іноземних інвестицій, де частка високотехнологічних та наукоємних виробництв мінімальна, неоптимальна географічна структура надходження інвестиційних ресурсів, призводять до високої залежності від незначного числа зарубіжних країн-інвесторів та поглиблення проблем у соціально-економічному розвитку регіону
1.3	Зниження попиту на металопродукцію на міжнародних ринках. Підвищення конкуренції на світових ринках
1.4	Обмеження країн Євросоюзу на ввезення з України продукції сільськогосподарського виробництва
1.5	Зростання світових цін на енергоносії
1.6	Негативні зміни природно-кліматичних умов, що можуть призвести до зниження сільськогосподарського виробництва
1.7	Зниження ролі Дніпропетровської області як транспортного коридору між сходом та заходом
2	Політичний розвиток
2.1	Політична нестабільність в країні
2.2	Затягування або «замороження» конфлікту на сході України. Дніпропетровська область межує з Донецькою областю, де проходить ООС
2.3	Скорочення державних національних програм із підтримки розвитку регіонів
2.4	Зниження активності благодійних фондів-донорів на Україні
3	Розвиток соціальної сфери
3.1	Скорочення частки працездатного населення, як наслідок збільшення соціального й фінансового навантаження на одного працюючого.
4	Екологія
4.1	Подальший екстенсивний розвиток гірничодобувної та металургійної галузей
4.2	На відстані менше ніж 150 кілометрів від м Дніпра знаходиться Запорізька АЕС, що створює загрози викидів у повітря радіоактивного пилу, або може загрозувати техногенною катастрофою.
4.3	Подальше погіршення екологічного стану р. Дніпро та її басейну
4.4	Техногенні катастрофи на підприємствах металургійної та хімічної промисловості, енергетики
4.5	Відсутність на державному рівні стратегії поволення з промисловими та побутовими відходами
5	Наука та освіта
5.1	Недостатня увага на державному рівні до формування престижності роботи в сфері освіти (початковій, середній, професійній та вищій школі)
5.2	Відтік талановитої молоді за кордон
5.3	Низький рівень практичної значимості та забурбованості результатів наукової діяльності, їх інтегрованості в територіальну соціально-господарську систему.

Визначення стратегічних напрямів розвитку Дніпропетровської області здійснюється методом TOWS, а саме через визначення комбінацій факторів, які будуть мати великий взаємний вплив (табл. 5.4 – 5.7).

Оцінка проведена методом експертної оцінки за 10-бальною шкалою (1 – один фактор фактично не впливає на інший; 10 – обидва фактори повністю відповідають один іншому). При визначенні стратегічних напрямів розвитку області є доцільним розглядати комбінації SWOT-факторів, взаємний вплив яких є суттєвим (6 балів і вище). Завдання щодо використання комбінацій SWOT-факторів відображені на рис. 5.6.

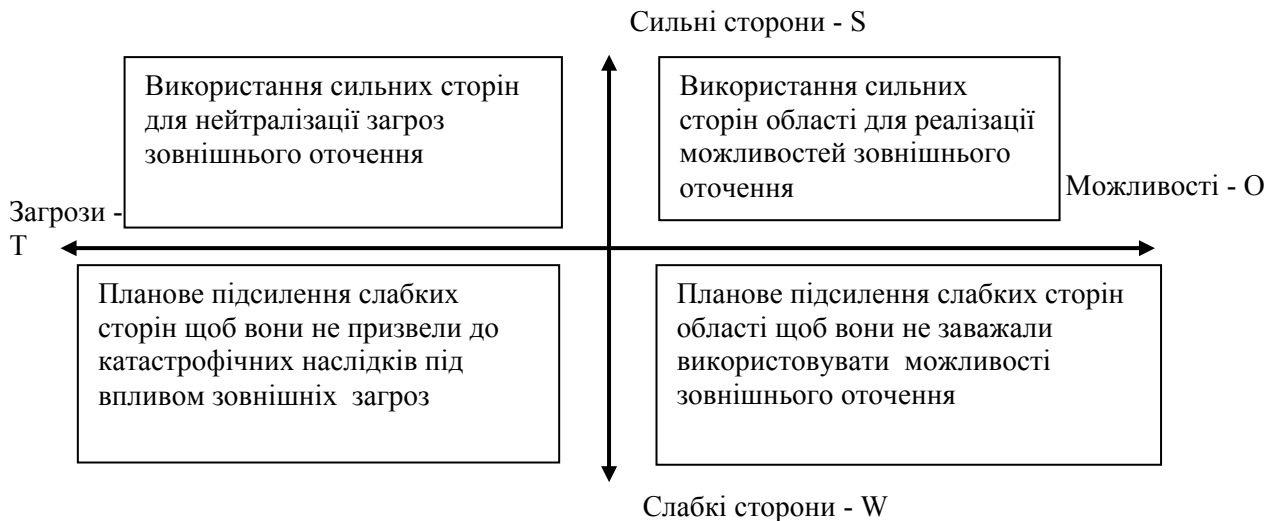

Рис. 5.6. Напрями використання комбінацій SWOT-факторів

Так, наприклад, на основі результатів SO-аналізу – аналіз синергії взаємного впливу сильних сторін Дніпропетровської області та зовнішніх можливостей, формулюються «точки зростання», які основою для розробки смарт-спеціалізації стратегічного розвитку області, створення опорних кластерів тощо.

– Дніпропетровська область посідає друге місце в країні за інвестиційною привабливістю після м. Києва, що може стати вагомим важелем соціально-економічного розвитку за умов реалізації таких можливостей як: пріоритетна державна підтримка розвитку малого бізнесу та наукомістких галузей економіки, комерціалізація освоєння космосу; широке впровадження в Україні європейських технологій поводження з ТППВ та «зеленої» енергетики; підвищення інтересу іноземних інвесторів до прикладних галузей науки. Виконання державної програми з будівництва та ремонту автодоріг та нарешті припинення збройного конфлікту на сході України значно посилить інвестиційну привабливість Дніпропетровської області.

– наявність значних покладів корисних копалин, розвинені зовнішньоекономічні зв'язки та фінансова інфраструктура є порівняною перевагою Дніпропетровщини, оскільки можуть бути підтримані такими можливостями, як зростання в середньостроковій перспективі світового попиту на продукцію металургії, хімії, а також підписання договору про зону вільної торгівлі з ЄС без виключень та обмежень;

Таблиця 5.5

Матриця S - T

S1	S1 Унікальні корисні копалини: значні запаси залізної і марганцевої руди, кам'яного та бурого вугілля, нафта, природний газ, рідкісні та кольорові метали	T1. Низька платоспроможність на внутрішньому ринку, високі тарифи, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси	T2. Неактивна галузева структура залучення іноземних інвестицій	T3. Зниження попиту на металопродукцію на міжнародних ринках	T4. Зростання світових цін на енергоносії	T5. Зниження ролі Дніпропетровської області як транспортного коридору між сходом та заходом	T6. Політична нестабільність в країні	T7. Затгування або «замороження» конфлікту на сході	T8. Скорочення державних програм з підтримки розвитку регіонів	T9. Зниження активності благодійних фондів-донорів	T10. Скорочення частки праездатного населення	T11. Подальший екстенсивний розвиток гірничодобувної та металургійної галузей	T12. На відстані менше ніж 150 кілометрів від м Дніпра знаходиться Запорізька АЕС	T13. Подальше погіршення екологічного стану р. Дніпро та її басейну	T14. Технетні катастрофи на підприємствах металургійної та хімічної промисловості, енергетики	T15. Відсутність на державному рівні стратегії поведінки з ТІПВ	T16. Недостатня увага до формування престижності роботи в сфері освіти	T17. Відтік талановитої молоді за кордон	T18. Низький рівень практичної значимості та затребуваності
S2	Металургійна промисловість: меткомбінати у Дніпрі, Кривому Розі, Кам'янському, Марганці, Нікополі, Новомосковську	8	7	9	8	5	5	5	5		7	7		6	8	5		5	6
S3	Хімічна промисловість: ВО «Азот».	8	8		8		5				5			7	7	6		5	6
S4	Машинобудівна галузь: у Дніпрі, Павлограді, Кривому Розі	8	9		6		5				6							5	8
S5	Дніпропетровська область займає 2-е місце за інвестиційною привабливістю серед регіонів України.	5	8	7	7	7	6	7	7		6	8	8	9	9	8	7	8	8
S6	Дніпропетровщина на перехресті основний транспортних магістралей зі сходу до центру, з півдня на північ України.	5	7		7	9	6	6	7			5							

Таблиця 5.7

Матриця W-T

	T1. Низька платоспроможність на внутрішньому ринку, високі тарифи, високі відсоткові ставки на кредитні ресурси	T2. Неєфективна галузева структура залучення іноземних інвестицій	T3. Зниження попиту на металопродукцію на міжнародних ринках	T4. Зростання світових цін на енергоносії	T5. Зниження ролі Дніпропетровської області як транспортного коридору між сходом та заходом	T6. Політична нестабільність в країні	T7. Затягування або «замороження» конфлікту на сході	T8. Скорочення державних програм з підтримки розвитку регіонів	T9. Зниження активності благодійних фондів-донорів	T10. Скорочення частки працездатного населення	T11. Подальший екстенсивний розвиток гірничодобувної та металургійної галузей	T12. На відстані менше ніж 150 кілометрів від м. Дніпра знаходиться Запорізька АЕС	T13. Подальше погіршення екологічного стану р. Дніпро та її басейну	T14. Техогенні катастрофи на підприємствах металургійної та хімічної промисловості, енергетики	T15. Відсутність на державному рівні стратегії поводження з ТПШВ	T16. Недостатня увага до формування престижності роботи в сфері освіти	T17. Візитік галагановитої молоді за кордон	T18. Низький рівень практичної значимості та затребуваності результатів наукової діяльності	
W1	Власники металургійних комбінатів знаходяться за межами Дніпропетровщини, або навіть України.	8	8	10	9	9	8							6					
W2	Основу промислового комплексу складають добувна та переробна промисловість	8	7	8	8						9			6					
W3	За чотири роки (2014 – 2017 рр.) обсяги промислового виробництва в області знизилися на 8,5 %	8	7	9	8	7	6	6	6	9	7			7		6	6	6	6
W4	Власні інвестиційні ресурси недостатні, спрямовуються на підтримку сировинних галузей, не вирішуючи проблеми структурної перебудови економіки.		8					7										7	8
W5	Обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку області не є достатнім.		10	8	8		9	7	8	8	8		6	8	8	6			9
W6	Значний відсоток «тіньової» економіки.	8				8													
W7	Протягом 2014 – 2016 рр. зменшувалися обсяги експорту товарів і послуг	8	8	9	9	6	7	8		5									8
W8	Негативною є чітка тенденція до зниження коефіцієнту покриття експортом імпорту			10	8	8	7												
W9	Низька якість дорожнього покриття на автошляхах							7			7								

– наявність ґрунтів чорноземного типу, сприятливі погодно-кліматичні умови для розвитку сільського господарства, розвинені зовнішньоекономічні зв'язки та фінансова інфраструктура є порівняною перевагою Дніпропетровщини, оскільки можуть бути підтримані такими можливостями, як зростання в середньостроковій перспективі світового попиту на продукти харчування, а також підписання договору про зону вільної торгівлі з ЄС без виключень та обмежень.

– найвищий рівень економічного розвитку серед усіх областей України та розвинута інфраструктура залізничного транспорту, наявність річкових портів у поєднанні з перспективною можливістю включення інфраструктури області в міжнародні транспортні коридори можуть стати додатковою порівняльною перевагою регіону.

– високий рівень використання елементів електронного врядування сприяє впровадженню програм зі спрощення дозвільної системи та підвищення ефективності управління соціально-економічними процесами в регіоні.

– подальша комерціалізація освоєння космосу, яка потребуватиме нових ракетноносіїв, сприятиме залученню таких сильних сторін Дніпропетровської області, як наявність розвинутої галузі ракетобудування, розвинені зовнішньоекономічні зв'язки.

Виходячи з результатів опитування, аналізу сучасної соціально-економічної ситуації в області та SWOT-аналізу, були визначені ключові проблеми розвитку регіону:

1. Інфраструктурні деформації економіки. Дуже велику частку у ВВП області займають підприємства гірничодобувної та металургійної галузей. При цьому виснажуються природні ресурси, корисні копалини, забруднюється навколишнє середовище, але прибуток від діяльності цих підприємств отримують обмежене коло власників, що мешкають у столиці, і навіть поза межами України.

2. Занепад агропромислового комплексу та сільських районів у цілому. Дуже високий рівень забруднення ґрунтів та водних ресурсів НЕ ДОЗВОЛЯЄ повною мірою вести екологічно чисте сільськогосподарське виробництво і, відповідно, втрачається можливість виходу з цією сільгосппродукцією на ринки країн Європи. Тваринницький комплекс взагалі майже знищений – в області на цей час спостерігається рекордно низьке поголів'я великої рогатої худоби. За нестачі робочих місць і поганих соціально-побутових умов молодь з сіл виїжджає до міст, або навіть, за кордон. Села поступово вимирають.

3. Скорочення населення як внаслідок істотного спаду його чисельності – старіння, депопуляція, так і в наслідок механічної міграції – молоді талановиті люди прагнуть виїхати працювати за кордон; значна частина працездатного населення виїжджають на тимчасову роботу до Польщі, Чехії, Германії та інших країн.

4. Фізично зношена інженерна інфраструктура. Стан більшості доріг є незадовільним, особливо це стосується доріг місцевого значення. Існують випадки, коли до окремих сіл просто неможливо дістати автотранспортом, внаслідок чого вони фактично є відрізненими від життя. Міські інженерні мережі водопостачання є зношеними, наслідком чого є низька якість водопровідної

води, кількість аварій вимірюється сотнями на рік, великі зайві втрати води та збільшення її собівартості а інше.

5. Катастрофічний стан екології навколишнього середовища – ґрунти забруднені у більшості районів області, найбільша ріка України Дніпро за своїм станом близька до стічної канами.

5.3. Розвиток об'єднаних територіальних громад і його інтеграція у стратегію розвитку регіону

Дніпропетровщина є одним з лідерів впровадження реформи місцевого самоврядування. Вона посідає перше місце за кількістю об'єднаних громад – 62(+1), з яких 6 міських, 21(+1) селищна та 35 сільських громад. Так, у 2015 р. було утворено 15 об'єднаних територіальних громад, у 2016 р. – 19, у 2017 р. – 22, у 2018 р. – 6(+1) (див. табл. 1.1). На сьогодні область має 3 громади, які представляють міжрайонні утворення – Любимівська, Чумаківська, Перещепинська. Охоплення населення та території області об'єднаними територіальними громадами показано на рис. 5.7.

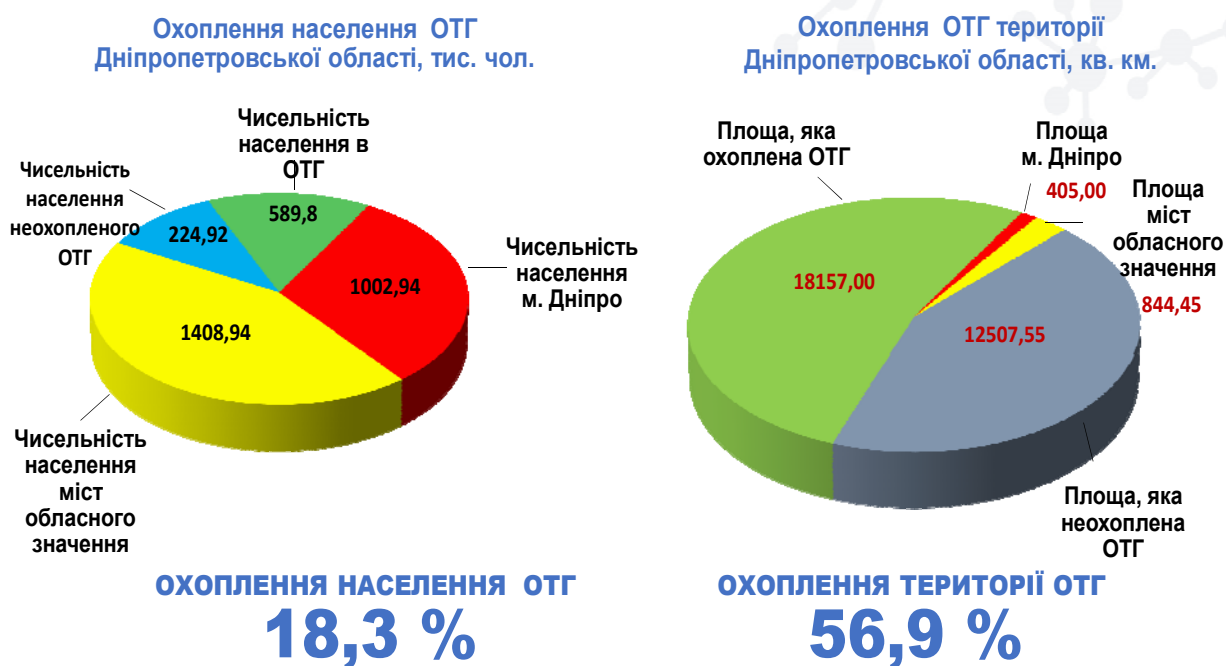

Рис. 5.7. Охоплення населення та території області об'єднаними територіальними громадами

Громади отримали можливості самостійно визначати пріоритети, планувати власний економічний розвиток та залучення інвестицій, а також формувати власний бюджет; здійснювати місцеві та зовнішні запозичення; використовувати кошти Державного Фонду регіонального розвитку для формування інфраструктури; управляти земельними ресурсами в межах ОТГ, в тому числі поза межами населених пунктів; самостійно визначати можливості забудови в межах ОТГ, надавати дозвільні документи, приймати в експлуатацію будинки та інші об'єкти; створювати муніципальну поліцію, що

виконуватиме функцію охорони правопорядку та буде утримуватись за кошти територіальної громади; визначати потреби розвитку місцевої інфраструктури – надання послуг ЖКГ, утримання вулиць і доріг, освітлення та благоустрій, організація пасажирських перевезень на території громади тощо.

Держава гарантує фінансову підтримку громадам через надання базової субвенції – шляхом вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя; передачу з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг та держмита; закріплення за місцевими бюджетами 100 % податку на майно, землю, транспорт; закріплення за місцевими бюджетами 60 % податку на доходи фізичних осіб (ПДФО); передачу до бюджету територіальної громади 25 % екологічного податку; спрямування до бюджету 100 % єдиного податку; 100 % податку на прибуток установ комунальної власності та фінансових установ комунальної власності.

Дієвість органів управління та наявність необхідних ресурсів для забезпечення здійснення повноважень саме і обумовлюють спроможність нових утворень. Саме спроможність територіальної громади визначає її перспективи на стабільне функціонування та розвиток. Спроможність можна визначити як здатність до здійснення чого-небудь; наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; можливість. Тобто спроможною територіальною громадою є така територіальна громада, в якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення її органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах жителів територіальної громади.

Спроможність не дорівнює і не може дорівнювати суто наявності фінансів (коштів) в об'єднаній територіальній громаді. Набагато важливішими і значущими стають, наприклад, людські (кадрові) ресурси, розвинута інфраструктура, розвинутість лідерських навичок голови громади і т. п.

Щоб бути успішною, громаді необхідно розвивати ряд умінь та навичок, які допоможуть успішно виконувати свою місію та розвиватися. Серед них:

- виходити за звичні межі/уявлення;
- вміти навчатися;
- готовність до інновацій;
- системний підхід;
- використовувати наявний потенціал та передові технології;
- швидко реагувати на зміни;
- бачити та творити власне майбутнє;
- знаходити баланс між незалежністю та взаємозалежністю;
- налагоджувати співпрацю;
- узгоджувати дії управлінського апарату із цілями, завданнями та повноваженнями громади.

Написання стратегії – першочергове завдання на шляху стабільного розвитку територіальних громад області. Саме тому об'єднані територіальні громади з самого початку включаються в активну роботу щодо розробки цього

стратегічного документу. На сьогоднішній день маємо 40 затверджених стратегій розвитку ОТГ, термін дії яких варіюється від 2020 до 2028 рр.: Апостолівська, Аулівська, Вакулівська, Васильківська, Вербківська, Гречаноподівська, Грушівська, Зайцівська, Зеленодольська, Іларіонівська, Карпівська, Китайгородська, Лихівська, Ляшківська, Марганецька, Межівська, Миколаївська Васильківського району, Мирівська, Новолатівська, Новоолександрівська, Новопавлівська, Новопокровська, Покровська, Покровська, Роздорська, Саксаганська, Святовасилівська, Славгородська, Слобожанська, Солонянська, Софіївська, Томаківська, Троїцька, Царичанська, Червоногригорівська, Чкаловська, Широківська, Юр'ївська. Шістнадцять стратегій ОТГ знаходяться в стадії розробки: Богданівська, Божедарівська, Верхньодніпровська, Вишнівська, Криничанська, Личківська, Лошкарівська, Маломихайлівська, Миколаївська Петропавлівського району, Перещепинська, Першотравневська, Петриківська, Піщанська, Раївська, Сурсько-Литовська, Чумаківська. Шість громад знаходяться на етапі підготовки до розробки стратегії: Варварівська, Великомихайлівська, Девладівська, Любимівська, Межиріцька, Українська ОТГ.

Стратегічні пріоритети розвитку кожної з перелічених вище ОТГ зведені у табл. 5.8.

Переваги застосування кластерного підходу для забезпечення інноваційного розвитку регіону:

- підвищення ефективності та результативності інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу за рахунок тісних технологічних зв'язків між підприємствами, постачальниками, споживачами, інститутами «знань» (науковими та освітніми організаціями) – учасниками кластеру, які забезпечують ініціалізацію та створення інноваційного продукту або послуги;
- збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів;
- створення можливостей для запровадження інновацій та виходу на зовнішній ринок, у т.ч., експортний;
- генерація та тиражування знань, досвіду, успішних методик, моделей та алгоритмів на інші підприємства, які є у складі кластеру, що значно підвищує їх економічну сталість та самостійність;
- покращення кадрової інфраструктури бізнесу (потреба у висококваліфікованих працівниках);
- формування основи для отримання додаткових конкурентних переваг, що обумовлені не властивостями продукту кластерної діяльності (товару або послуги), а наявністю розвинутих схем його просування;
- забезпечення керованого розвитку як регіону в цілому, так і окремих його територій, підвищення ефективності реалізації відповідних стратегій, програм, проектів у сфері інноваційного розвитку територіальних громад.

За результатами аналізу соціально-економічної ситуації в регіоні, а також на підставі відображення економічного та інноваційного потенціалу Дніпропетровської області у контексті смарт-спеціалізації, пропонуються наступні смарт-пріоритети (проекти), наслідком реалізації яких є перехід на кластерну модель розвитку регіональної економіки (рис. 5.8).

**Пріоритетні напрями стратегічного розвитку
об'єднаних територіальних громад Дніпропетровської області**

Назва ОТГ	Пріоритетні напрямки
Апостоловська	Створення сприятливих умов для провадження промислової та розвитку сільськогосподарської діяльності Покращення умов життя шляхом підвищення доступності та якості комунальних і соціальних послуг Зінтегрована громада та згуртоване суспільство – через розвиток соціального капіталу Захист природних ресурсів і здоров'я населення Розвиток туризму
Аульська	Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток
Вакулівська	Підвищення добробуту громади та зайнятості населення Розбудова громадянської активності та соціальна згуртованість громади Забезпечення населення якісними та доступними послугами Формування безпечного середовища
Васильківська	Економічний розвиток громади – диверсифікація місцевої економіки Покращення якості і умов життя мешканців громади Суспільний розвиток та інтеграція (розвиток суспільної активності і свідомості та самоврядування)
Вербківська	Збільшення економічної привабливості громади Покращення якості комунальної інфраструктури та послуг у громаді Розвиток суспільної активності та самоврядування – активна, свідома громада
Гречаноподівська	Підвищення економічного потенціалу жителів та підприємців на основі місцевих спеціалізацій Покращення здоров'я жителів та активний захист навколишнього природного середовища Посилення процесу відновлення сіл для розвитку місцевої спільноти, збереження історичної та культурної спадщини шляхом забезпечення доступу до соціальних послуг Поліпшення умов життя шляхом підвищення стандартів комунальних послуг, які б забезпечували привабливі умови проживання Вдосконалення системи освіти і виховання
Грушівська	Розвиток туризму на основі існуючого краєзнавчо-природничого потенціалу, культурної спадщини і місцевих традицій Використання наявних переваг і ресурсів для збалансованого розвитку та збільшення енергетичної ефективності Створення найвигідніших умов для економічного розвитку громади Розвиток сільських територій на основі різноманітних інструментів та знарядь підтримки сучасного сільського господарства Розбудова професійності і приязності у виконавчих органах громади, які працюють згідно з очікуваннями мешканців і найновішими тенденціями управління публічними справами Будування освіченої, відкритої і активної місцевої спільноти
Зайцівська	Економічний розвиток громади Підвищення якості життя для свідомої активної громади
Зеленодольська	Підвищення рівня життя мешканців шляхом покращення доступу до соціальних послуг, навчання, освіти, послуг громадської безпеки та відпочинку, які забезпечать комфортні умови життя в єдиній громаді Активізація місцевої спільноти та посилення процесу відновлення сіл на основі історичної та культурної спадщини Розширення і покращення якості та енергоефективності комунальної інфраструктури, яка забезпечує підвищення комфорту проживання та посилення охорони здоров'я мешканців Підтримка розвитку підприємництва на основі місцевих ресурсів і талантів

Назва ОТГ	Пріоритетні напрямки
Ларіонівська	Належні умови виробничої та управлінської діяльності, підприємництва, розвинутий реальний сектор економіки громади Високий рівень надання публічних послуг мешканцям громади Згуртована та соціально активна громада з високою якістю життя
Китайгородська	Підвищення економічної спроможності території Китайгородської ОТГ Покращення якості надання адміністративних, освітніх, медичних, соціальних та інших послуг Покращення стану інфраструктури в населених пунктах громади
Лихівська	Активна, згуртована та соціально розвинута громада з високою якістю життя Відповідність рівня життя та публічних послуг передовим вітчизняним стандартам Розвинуте підприємництво і реальний сектор економіки громади
Ляшківська	Громада ефективного бізнес-середовища Безпечний, комфортний та ресурсозберігаючий простір громади Громада дієвих змін та якісних публічних послуг Гостинна громада комфортного відпочинку, туризму та активного дозвілля
Марганецька	Диверсифікація економіки та розвиток бізнесу Розвиток громади та системи управління Підвищення якості життя громади
Межівська	Економічний розвиток громади Створення комфортних умов для проживання громадян Соціальний розвиток, розвиток людського потенціалу
Мирівська	Конкурентна економіка, яка базується на місцевому потенціалі та підприємливості мешканців Комфорт і висока якість життя мешканців згуртована громада з високим людським капіталом
Могилівська	Економічно сильна громада з різноманітним підприємництвом, яке спирається на аграрний та туристичний потенціал, створює можливості зайнятості для місцевих та приїжджих фахівців різних спеціальностей Згуртована спільнота здорових, добре освічених людей співпрацює для спільного блага, створює можливості для комфортного життя та самореалізації Громада гарантує мешканцям надання комунальних послуг високої якості, утримує свою територію в чистоті та порядку відповідно до принципів природо-та енергозбереження Громада є активним учасником місцевих, регіональних, національних та міжнародних мереж комунікації та співпраці
Нивотрудівська	Забезпечення стабільного економічного розвитку громади Свідома та активна громада – головний чинник позитивних змін у кожному населеному пункті Формування середовища, гарантуючого розвиток людського капіталу
Новолатівська	Громада з активними мешканцями та якісним урядуванням Громада з комфортними умовами для проживання Громада, сприятлива для ведення бізнесу та інвестицій
Новоолександрівська	Покращення умов життя шляхом надання високої якості комунальних і публічних послуг Включення і активна участь мешканців в культурній діяльності, розвитку творчості і громадянських компетенцій Підвищення ефективності використання природних ресурсів Створення умов для розвитку місцевої економіки і сільського господарства
Новопавлівська	Забезпечення економічного розвитку громади на принципах зрівноваженого розвитку Забезпечення необхідної сучасної інфраструктури для проживання у громаді Підвищення рівня умов проживання
Новопокровська	Економічний розвиток громади Розвиток територій – комфортні умови життя у кожному населеному пункті Розвиток людського капіталу
Покровська	Подолання моноструктурності економіки міста

Назва ОТГ	Пріоритетні напрямки
	Розвиток та збереження населення Підвищення рівня безпеки життя
Покровська	Впливовий центр розвитку сучасних агротехнологій, а також виробництва екологічно чистих харчових продуктів, іншої продукції та послуг сільського походження, відкритий до інвестицій та міжнародних зв'язків Громада із сучасною розвиненою комунальною інфраструктурою забезпечує мешканцям здорові умови життя в здоровому природному середовищі Здорова, добре освічена, культурна, духовна, згуртована та активна спільнота почувається безпечно і здатна впливати на ситуацію в громаді
Роздорська	Підвищення економічної спроможності громади Розвиток комунальної та соціальної інфраструктури громади Підвищення якості життя в громаді
Саксаганська	Розвиток місцевої економіки Покращення якості життя, середовищ і якості послуг для мешканців громади
Святовасилівська	Формування конкурентоспроможної економіки Чисте довкілля – на користь громаді Європейська якість життя Створення якісних та комфортних умов проживання в громаді
Слобожанська	Економічний розвиток громади Створення комфортних умов на території громади Формування свідомої та активної громади Забезпечення високої якості життя громадян
Солонянська	Економічний розвиток Розвиток житлово-комунального господарства Соціальний розвиток Захист екології
Софіївська	Створення конкурентоспроможної економіки Безпека життєдіяльності Підвищення якості публічних (комунальних, медичних, освітніх, адміністративних та інших) послуг Культурний та соціальний розвиток
Томаківська	Економічний розвиток громади Належні інфраструктурні умови та безпека життя на території громади Належний рівень надання публічних послуг та соціально-культурний розвиток активної громади
Царичанська	Громада різноманітного та екологічного підприємництва у сферах виробництва, переробки та всебічного обслуговування мешканців та приїжджих Згуртована громада, яка захищає інтереси всіх суб'єктів - сіл, мешканців - свідомих своєї самобутності, які компетентно та ефективно співпрацюють для розвитку та високої якості Сучасна дорожня та комунальна інфраструктура, підтримка і розвиток галузі охорони здоров'я та соціального захисту сприяють здоровому, безпечному та комфортному життю Розвинений та креативний простір освіти, культури, спорту та відпочинку задовольняє потреби мешканців, приваблює туристів та партнерів ззовні
Червоногригорівська	Економічний та соціальний розвиток Формування безпечного та комфортного середовища Формування свідомого, інформованого середовища активних громадян
Широківська	Економічний розвиток Соціально-культурний розвиток Безпечні та сприятливі умови
Юр'євська	Сталий економічний розвиток Підвищення стандартів життя мешканців Розвиток людського капіталу

Слід зазначити, що кожна з цих стратегій розвитку ОТГ розроблялася індивідуально, з урахуванням унікальних (специфічних) особливостей кожної громади, можливостей та загроз їх ближнього та віддаленого оточення, але спільними рисами всіх вище наведених стратегій є визначення наступних стратегічних пріоритетів:

- створення конкурентоспроможної економіки на основі комфортного бізнес-середовища та залучення зовнішніх інвестицій;
- забезпечення безпеки життєдіяльності;
- покращення якості життя громадян за рахунок підвищення якості гуманітарних та житлово-комунальних послуг;
- активізація та згуртування громади.

Об'єднані територіальні громади є самостійним соціально-економічними суб'єктами самоврядування, які охоплюють значну частину населення та території Дніпропетровської області, тому розробку стратегічних напрямів розвитку області необхідно проводити з урахуванням основних спільних напрямів розвитку ОТГ, що розташовані на її території.

5.4. Обґрунтування місії, стратегічного бачення та смарт-спеціалізації розвитку області

Основним завданням органів державної влади та органів місцевого самоврядування Дніпропетровської області є підтримка процесів реформ та запровадження сучасної управлінської культури на рівні європейських стандартів, вимог та правил для спрямування об'єднаних зусиль влади, бізнесу та населення області на збереження, відтворення та розвиток інноваційного потенціалу регіону та його традицій задля забезпечення самодостатності та спроможності територіальних громад, підвищення рівня та якості життя кожного з їх членів.

Результати децентралізації в регіоні, а також результати наведеного вище аналізу соціально-економічної ситуації, соціологічних досліджень, SWOT-аналізу зумовили стратегічний вибір Дніпропетровської області на основі оптимістичного сценарію розвитку, що відображається у місії та стратегічному баченні Дніпропетровщини.

Базове формулювання місії полягає у забезпеченні комфортних та безпечних умов життя на території області на основі збереження та примноження її природного, економічного та наукового потенціалу.

Стратегічне бачення регіону: Дніпропетровська область до 2027 р. стане інвестиційно-привабливим та екологічно безпечним регіоном з високотехнологічними індустріальним та аграрним комплексами, потужним освітньо-науковим потенціалом, де мешканцям усіх населених пунктів будуть забезпечені комфортні умови життя, умови для самореалізації та розвитку особистості.

Слід зазначити, що фокус Стратегії – це створення на рівні передових європейських стандартів у межах смарт-спеціалізації та стратегічного бачення (до кінця 2027 р.) відповідних умов, базових об'єктів і елементів інфраструктури задля забезпечення інвестиційно-привабливого та екологічно-

коректного іміджу території через запровадження кластерної моделі розвитку та ефективного використання інноваційного потенціалу області.

Як зазначалося вище, з урахуванням результатів децентралізації в області, а також результатів ситуаційного та SWOT-аналізу були визначені проблеми розвитку області та побудовано систему стратегічних цілей (пріоритетів) розвитку регіону, одним із яких є його смарт-спеціалізація.

Так, методологією розробки Стратегії розвитку Дніпропетровської області передбачено застосування інноваційного підходу, який полягає у формуванні її основних положень на засадах смарт-спеціалізації з урахуванням результатів сучасних реформ, зокрема, децентралізації та місцевого самоврядування. Такий підхід імплементується до процесів визначення основних проблем регіонального розвитку та формування системи стратегічних цілей (пріоритетів) розвитку.

У Методиці розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації¹, визначено, що впровадження смарт-спеціалізації у стратегічне планування розвитку регіону здійснюється з метою: забезпечення сталого розвитку регіону; підвищення ефективності управління інноваційними процесами у регіоні; створення сприятливого середовища для інноваційної діяльності; підвищення рівня інноваційної та інвестиційної активності регіону.

У Постанові Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» визначено, що не менше ніж одна стратегічна ціль регіональної стратегії визначається на засадах смарт-спеціалізації та передбачає інноваційний розвиток пріоритетних видів економічної діяльності регіону, підвищення рівня конкурентоспроможності регіону. Зазначений підхід є визнаним і широко апробованим у Європейському Союзі, у 12 країнах на регіональному та національному рівнях розроблено понад 120 стратегій смарт-спеціалізації.

Концепція смарт-спеціалізації є ключовим елементом інноваційного плану «ЄС 2020» – «Стратегія для розумного, стійкого та інклюзивного розвитку»², у якому зазначено, що необхідно реформувати національні (і регіональні) науково-дослідні та інноваційні системи для сприяння «досконалості» та «розумній спеціалізації», посилити співпрацю між університетами, дослідними організаціями та бізнесом, впровадити спільне програмування та посилити транскордонне співробітництво у сферах з «доданою вартістю ЄС» та відповідно адаптувати національні процедури фінансування для забезпечення поширення технологій на території ЄС.

Сьогодні в ЄС наявність визначеної «смарт-спеціалізації» розглядається як умова для отримання фінансування від структурних фондів ЄС; ОЕСР проводить діяльність з вимірювання розумної спеціалізації; на усій території ЄС влада заохочуватиме розроблення національних та регіональних стратегій

¹ Затверджено наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 р. № 79.

² European strategy for smart, sustainable and inclusive growth «Europe 2020». – Access mode : <http://ec.europa.eu/research/era/docs/en/investing-in-research/european-commission-europe-2020-2010.pdf>.

досліджень та інновацій для смарт-спеціалізації (Research and Innovation Strategies for Smart Specialistaion, RIS3) з метою належного використання коштів структурних фондів ЄС і збільшення синергії між різними політиками ЄС, національних і регіональних, а також державних і приватних інвестицій.

Розроблення Strategies for Smart Specialistaion (S3) має на меті є виявлення унікальних функцій і активів кожної країни і регіону, підкреслення переваг регіональної промисловості й співпраці регіональних стейкхолдерів, а також має вирішальне значення для ефективного залучення інвестицій та інновацій у розвиток промисловості.

Стратегія розвитку Дніпропетровської області ґрунтується на вимогах ЄС щодо визначення смарт-спеціалізації, зокрема, на тому твердженні, що національні/регіональні RIS3 мають розроблятися як інтегровані, та бути орієнтовані на специфіку програми економічної трансформації території.

Основні критерії (вимоги) щодо розробки Стратегії розвитку Дніпропетровської області (згідно з вимогами ЄС)³:

- зосередження політичної підтримки та інвестицій на ключових регіональних пріоритетах, викликах та потребах розвитку, що базується на знаннях, включаючи заходи, пов'язані з ІКТ;
- взяття за основу сильних сторін регіону, конкурентних переваг та потенціалу щодо досконалості;
- підтримка технологічних інновацій так само як і практично орієнтованих з метою стимулювання інвестицій у приватний сектор;
- повне залучення заінтересованих сторін (стейкхолдерів) і упровадження інновацій ними самими;
- базування на основі доказів (фактів) і формування надійних систем моніторингу та оцінювання.

Пропонована у Стратегії смарт-спеціалізація Дніпропетровської області акцентує на необхідності фокусування змін через створення унікальних знань на основі досвіду, і має на меті не лише концентрацію ресурсів (тобто конкретизацію активів регіону), а й їх спрямування на сферу набуття знань, що засновані на досвіді, доповнюючи тим самим інші відповідні ресурси регіону.

Принципи, на яких ґрунтується Стратегія розвитку Дніпропетровської області (згідно з «4С-принципами» ЄС)³:

- Choices and Critical mass (жорсткий відбір і критична маса) – обмежена кількість пріоритетів на основі власних сильних сторін і міжнародної спеціалізації, концентрація джерел фінансування задля забезпечення більш ефективного управління бюджетом;
- Competitive Advantage (конкурентна перевага) – мобілізація талантів через узгодження потенціалу сектору досліджень і розвитку промисловості та потреб бізнесу;
- Connectivity and Clusters (включеність та кластери, критична маса) – розвиток кластерів та створення арени для відповідних різноманітних /

³ Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialistaion (RIS3) / Smart Specialisation Platform, 2012. – 116 p. – Access mode : <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/84453/RIS3+Guide.pdf/fceb8c58-73a9-4863-8107-752aef77e7b4>.

міжгалузевих зв'язків всередині регіону та зовні, що стимулює спеціалізовану технологічну диверсифікацію;

– Collaborative Leadership (колективне/спільне керівництво) – ефективні інноваційні системи як колективні зусилля, засновані на державно-приватному партнерстві.

Стратегією розвитку Дніпропетровської області передбачається перехід на кластерну модель розвитку економіки, а також екологічної та соціальної сфери регіону. Кластери можна вважати одним із механізмів реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності для забезпечення розвитку територіальних громад області.

Кластери можуть створюватися як навколо великого підприємства, так і шляхом самостійної інтеграції малих бізнесових структур. У будь-якому випадку вирішальну роль повинні грати органи державної влади та органи місцевого самоврядування на території, які мають всіляко сприяти запровадженню місцевих кластерних ініціатив, формувати ефективну кластерну

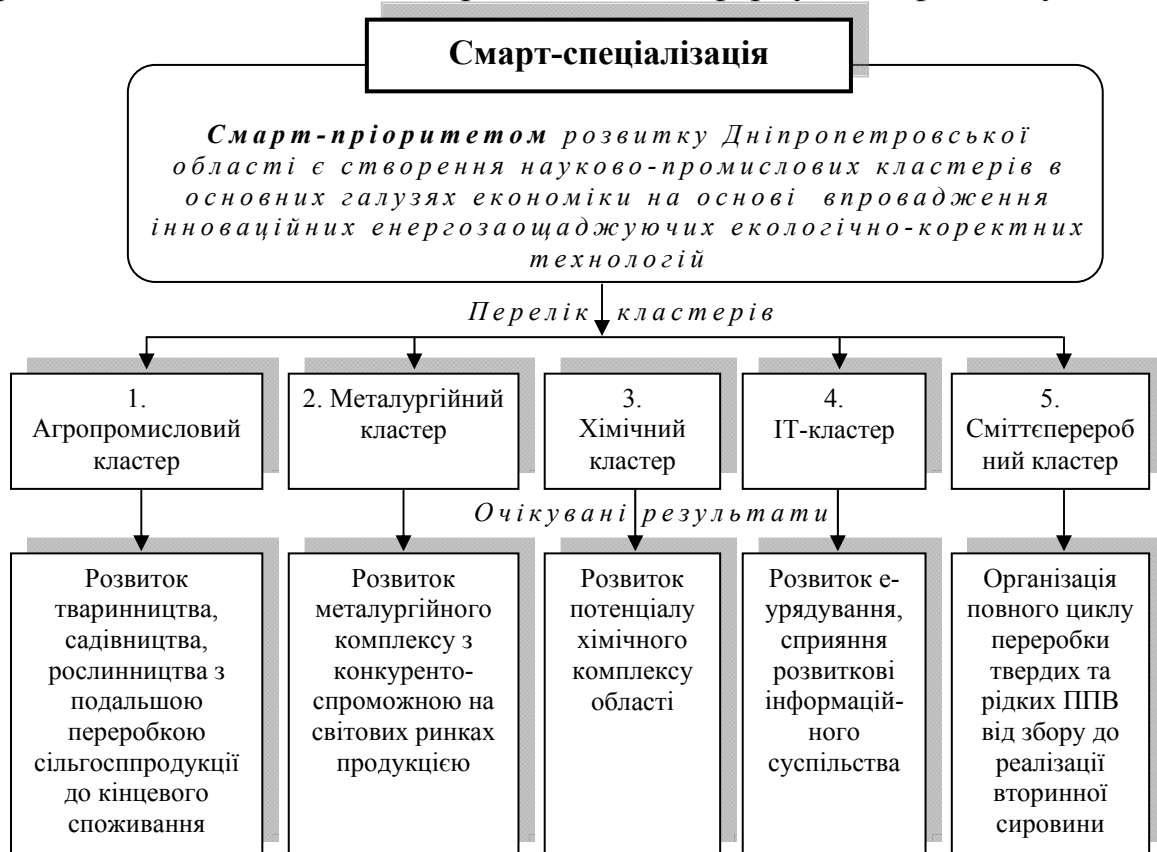

Рис. 5.8. Пріоритети смарт-спеціалізації Дніпропетровської області

Визначені таким чином смарт-пріоритети для смарт-спеціалізації Дніпропетровської області кореспондуються зі стратегічним баченням та стратегічними цілями (цілями вищого рівня) розвитку регіону.

Подальша декомпозиція стратегічних цілей з урахуванням визначеного смарт-пріоритету дозволить побудувати дерево стратегічних та оперативних цілей і завдань, для реалізації яких буде застосовано програмно-цільовий підхід та сформовано відповідний портфель проектів.

5.5. Відображення економічного та інноваційного потенціалу області в контексті смарт-спеціалізації⁴

5.5.1. Економічний потенціал області. Мета відображення економічного потенціалу області у контексті його смарт-спеціалізації полягає у визначенні галузей, що мають як сильні сторони, так і потенціал для економічного перетворення. Для економічного картографування дані використовувалися для кількості підприємств, кількості працівників та витрат на заробітну плату (або виплати). Відображення економічного потенціалу області включає статичний («перевірені сильні сторони»), і динамічний («потенційний») аналізи для визначення галузей, де область має або матиме критичну масу економічної діяльності та спеціалізації. Табл. 5.9 встановлює порогові значення для відображення економічного потенціалу. Первинний відбір включав 250 галузей; 79 галузей пройшли хоча б один з 4 критеріїв відбору (зайнятість, середня заробітна плата, зміна зайнятості, зміна середньої заробітної плати).

Таблиця 5.9

Порогові значення для економічного відображення

Критерій	Порогове значення
Рівень спеціалізації	1,25
Критична маса	0.25%
Заробітна плата щодо області	0.90
Заробітна плата національної галузі	0.90

Для статичного аналізу з використанням даних про кількість працівників було визначено 26 галузей, які складають 40,5 % загальної зайнятості у області. Використовуючи дані про середню заробітну плату, було визначено 33 галузі, які складають 30,7 % загальної зайнятості у області.. Поєднання результатів за цими двома критеріями дозволило визначити 14 галузей, що становлять 24,5 % загальної зайнятості у області.

Для динамічного аналізу з використанням даних про зміну кількості працівників було визначено 41 галузь, що складає 28,3 % загальної зайнятості у області. Використовуючи дані про зміну середньої заробітної плати, було визначено 29 галузей, що складає 11.0 % загальної зайнятості у області. Поєднання результатів за цими двома критеріями спостерігається у 11 галузях, що становить 3,8 % загальної зайнятості у області. Табл. 5.10 показує визначені галузі для кожної з категорій. На жаль, жоден вид діяльності не пройшов як статичні, так і динамічні пороги.

5.5.2. Відображення інноваційного потенціалу області. Для відображення інноваційного потенціалу використано дані з «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2012 – 2014 рр.» та «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014 – 2016 рр.». Дані обох досліджень надані Державною службою статистики України для початкового картографічного аналізу у 2017 р.

⁴ За матеріалами Звіту щодо відображення економічного та інноваційного потенціалу Дніпропетровської області (Хуго Холландерс, Маастрихтський університет (експерт JRC), Бельгія)

Таблиця 5.10

Відображення економічного потенціалу Дніпропетровської області

КВЕД	Назва	Статичний аналіз			Динамічний аналіз			
		Зайнятість	Середня з/п	Обидва	Частка в регіональній зайнятості	Зміна зайнятості	Зміна середньої з/п	Обидва
	Обрані галузі	26	33	14	24,5%	41	11	3,8%
7 1	Добування залізних руд	1	1	1	5,6%			
7 2	Добування руд кольорових металів	1	1	1	2,5%			
10 4	Виробництво олії та тваринних жирів	1	1	1	0,6%			
10 6	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості та крохмалю	1	1	1	0,4%			
19 1	Виробництво коксу та коксопродуктів	1	1	1	0,4%			
20 5	Виробництво іншої хімічної продукції	1	1	1	0,3%			
24 1	Виробництво чавуну, сталі та феросплавів	1	1	1	7,8%			
24 2	Виробництво труб, порожнистих профілів і фітінгів зі сталі	1	1	1	2,6%			
24 3	Виробництво іншої продукції первинного оброблення сталі	1	1	1	0,3%			
25 9	Виробництво інших готових металевих виробів	1	1	1	0,9%			
30 2	Виробництво залізничних локомотивів і рухомого складу	1	1	1	0,9%			
38 3	Відновлення матеріалів	1	1	1	0,3%			
47 4	Роздрібна торгівля інформаційним і комунікаційним устаткуванням у спеціалізованих магазинах	1	1	1	0,8%			
72 1	Дослідження й експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук	1	1	1	1,2%			
3 1	Рибальство					1	1	0,03%
10 1	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів					1	1	0,91%
10 8	Виробництво інших харчових продуктів					1	1	0,71%
10 9	Виробництво готових кормів для тварин					1	1	0,06%
23 4	Виробництво іншої продукції первинного оброблення сталі					1	1	0,00%
38 1	Збирання відходів					1	1	0,18%
41 1	Організація будівництва будівель					1	1	0,05%
49 4	Вантажний автомобільний транспорт, надання послуг перевезення речей					1	1	1,00%
74 1	Спеціалізована діяльність із дизайну					1	1	0,01%
81 2	Діяльність із прибирання					1	1	0,77%
93 2	Організація розваг та відпочинку					1	1	0,03%

Для відображення інноваційного потенціалу областей України, у 2017 р. Державна служба статистики України надала такі статистичні дані для усіх галузей КВЕД В-Е:

- частка компаній, які запровадили інноваційні продукти, 4-значні галузі КВЕД В-Е за два періоди 2012 – 2014 рр. та 2014 – 2016 рр.;
- частка компаній, які запровадили інноваційні процеси, 4-значні галузі КВЕД В-Е за два періоди 2012 – 2014 рр. та 2014 – 2016 рр.;
- частка компаній, які запровадили організаційні інновації, 4-значні галузі КВЕД В-Е за два періоди 2012 – 2014 рр. та 2014 – 2016 рр.;
- частка компаній, які впровадили маркетингову інновацію, 4-значні галузі КВЕД В-Е за два періоди 2012 – 2014 рр. та 2014 – 2016 рр.

Повні результати Дніпропетровської області наведено у супровідному файлі Excel (S3Ukraine – Dnipro.xlsx), включаючи усі розрахунки. Табл. 5.11 підсумовує результати для Дніпропетровської області з використанням наступних порогових значень.

Аналіз відображає ті галузі, у яких локальний коефіцієнт для галузі і у регіональній економіці LQs є вищим за попередньо визначене критичне значення 1,25:

- галузь матиме інноваційний потенціал у 2014 р., якщо щонайменше для 2 з 4 типів впроваджених інновацій коефіцієнт LQ є вищим 1.25, як щодо області, так і щодо сукупної промисловості у країні.
- галузь матиме інноваційний потенціал у 2016 р., якщо щонайменше для 2 з 4 типів впроваджених інновацій коефіцієнт LQ є вищим 1.25, як щодо області, так і щодо сукупної промисловості у країні.

Первинний відбір включав 250 галузей. У 2014 р., 36 галузей мають інноваційний потенціал у області, 25 галузей мають інноваційний потенціал у сукупній промисловості країни, а 22 галузі мають інноваційний потенціал за двома критеріями. У 2016 р., 34 галузей мають інноваційний потенціал у області, 34 галузей мають інноваційний потенціал у сукупній промисловості країни, та 24 галузі мають інноваційний потенціал за двома критеріями. Поєднуючи 2014 р. і 2016 р., визначено 11 галузей, які мають інноваційний потенціал за ці роки, що становить 5,4 % загальної зайнятості у області.

Використовуючи іншу альтернативу, вибравши галузі, які пройшли не менше 3 з 4 критерій у 2014 р. та 2016 р., отримаємо 19 галузей, що становлять 20,8 % загальної зайнятості у області.

5.5.3. Галузі з економічним та інноваційним потенціалом. В ідеалі, результати економічного та інноваційного аналізу повинні об'єднатись для визначення галузей, які мають як економічний, так і інноваційний потенціал. Оскільки інноваційний потенціал можна визначити лише для галузей КВЕД В-Е, обговорення у цьому розділі обмежено галузями КВЕД В-Е та не відображають усю економічну діяльність в області.

Аналіз інноваційного потенціалу повинен бути покращеним шляхом додавання інноваційних даних для всіх галузей, а отже і для галузей КВЕД А та G-S. Оскільки на даний час ці дані недоступні для визначення інноваційного

Таблиця 5.11

Відображення інноваційного потенціалу Дніпропетровської області

N		Інновації 2014 - відносно регіону		Інновації 2014 - відносно галузі		Інновації 2014 - обидва фактори		Інновації 2016 - відносно регіону		Інновації 2016 - відносно галузі		Інновації 2016 - обидва фактори		Інновації - обидва критерії		Частка в регіональній зайнятості		Частка в регіональній зайнятості			
		1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,1%	0,1%	1	0,1%	
1	10 9	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,1%	0,1%	1	0,1%	1	0,1%
2	11	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,2%	0,2%	1	0,2%	1	0,2%
3	15 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,0%	0,0%	1	0,0%	1	0,0%
4	19 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,0%	0,0%	1	0,0%	1	0,0%
5	20 3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,2%	0,2%	1	0,2%	1	0,2%
6	21 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,0%	0,0%	1	0,0%	1	0,0%
7	22 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,9%	0,9%	1	0,9%	1	0,9%
8	24 1	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	7,8%	7,8%	1	7,8%	1	7,8%
9	24 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2,6%	2,6%	1	2,6%	1	2,6%
10	24 3	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0,3%	0,3%	1	0,3%	1	0,3%
11	24 4	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	1	0,2%	0,2%	1	0,2%	1	0,2%
12	25 9	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0	1	0,9%	0,9%	1	0,9%	1	0,9%
13	27 1	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0,1%	0,1%	1	0,1%	1	0,1%
14	29 3	1	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0,1%	0,1%	1	0,1%	1	0,1%
15	32 5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,1%	0,1%	1	0,1%	1	0,1%
16	32 9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,0%	0,0%	1	0,0%	1	0,0%
17	33 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,2%	0,2%	1	0,2%	1	0,2%
18	35 2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1,2%	1,2%	1	1,2%	1	1,2%

Таблиця 5.12
Відображення економічного потенціалу Дніпропетровської області із зміною порогових значень

N	Зайнятість	Зарплати	Обидва фактори	Частка в регіональній зайнятості	Зміна зарплат	Обидва фактори	Частка в регіональній зайнятості
1	1	1	1	0,2%			Частка в регіональній зайнятості
2	1	1	1	0,6%			
3	1	1	1	0,4%	1		
4	1	1	1	0,4%	1		
5	1	1	1	0,9%			
6	1	1	1	0,2%			
7	1	1	1	0,3%	1		
8	1	1	1	0,3%	1		
9	1	1	1	0,2%	1		
10	1	1	1	7,8%	1		
11	1	1	1	2,6%	1		
12	1	1	1	0,3%			
13	1	1	1	0,2%			
14	1	1	1	0,2%	1		
15	1	1	1	0,4%	1	1	0,2%
16	1	1	1	0,9%			
17	1	1	1	0,2%			
18	1	1	1	0,9%			
19	1	1	1	0,9%			
20	1	1	1	1,7%	1		
21	1	1	1	0,2%			
22	1	1	1	1,2%			
23	1	1	1	1,6%	1		
24	1	1	1	1,4%	1		
25	1	1	1	0,3%			
26	1	1	1	0,2%	1		
27	1	1	1	1,7%			
28	1	1	1	0,8%			
29	1	1	1	1,0%	1		
30	1	1	1	5,7%			
31	1	1	1	1,2%	1		
32	1	1	1	0,2%			
33	1	1	1		1		
34	1	1	1				

потенціалу у всіх галузях, слід орієнтуватися, перш за все, на результати економічного аналізу для визначення пріоритетних галузей області. Статистичні результати надають попередній список потенційних галузей першого пріоритету, але для уточнення цього списку необхідно отримати додаткову експертну інформацію, щоб визначити корисні та пріоритетні галузі.

Щоб визначити найбільш перспективні галузі у довгостроковому періоді було знижено порогові значення для відображення економічного потенціалу. Нові порогові значення наведені у табл. 5.13.

Таблиця 5.13

Порогові значення для економічного відображення

Критерій	Порогове значення
Рівень спеціалізації	1,0
Критична маса	0.15%
Заробітна плата щодо області	0.80
Заробітна плата національної галузі	0.80

Для статичного аналізу, використовуючи дані про середню заробітну плату та зайнятість, було визначено 34 галузі, які складають 43,1 % загальної зайнятості у області. Для динамічного аналізу за двома критеріями було визначено 15 галузей, що становить 5,4 % загальної зайнятості у області. Табл. 5.12 показує визначені галузі для кожної з категорій. На жаль, за статичним та динамічним аналізом визначена лише одна галузь – 24.4 «Виробництво дорогоцінних та інших кольорових металів», частка якої становить лише 0,2 % загальної зайнятості в області.

Отже, стратегія розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 р. має бути логічним продовженням попередньої стратегії розвитку області (до 2020 р.), що забезпечить спадковість стратегічного управління в регіоні. Методологією повинно бути передбачено обов'язкове громадське обговорення проекту остаточного документу стратегії. Для цього готується презентаційний варіант Стратегії та здійснюється його широке оприлюднення на території області (офіційний веб-сайт облдержадміністрації, преса, телебачення, організація круглих столів тощо). Після отримання зворотного зв'язку здійснюється остаточне коригування Стратегії (за необхідністю), схвалення на засіданні Керуючого комітету та подання на розгляд сесії обласної ради для подальшого затвердження. Затверджений остаточний документ Стратегії розвитку області розглядається як динамічний і може корегуватися відповідно до ситуації з дотриманням обраного фокусу стратегії.

ДОДАТКИ

**Результати переміщення абітурієнтів для вступу на спеціальності
ЗВО Дніпропетровської області у 2017 – 2018 рр.**

Назва спеціальності	Кількість зарахованих	%
Право	740	8
Філологія	583	7
Середня освіта	430	5
Менеджмент	430	9
Психологія	301	10
Медицина	285	5
Комп'ютерні науки	261	6
Правоохоронна діяльність	242	18
Маркетинг	218	11
Туризм	212	9
Інженерія програмного забезпечення	209	7
Фінанси, банківська справа та страхування	192	8
Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	186	9
Будівництво та цивільна інженерія	169	14
Облік і оподаткування	163	9
Міжнародні економічні відносини	163	9
Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	160	8
Економіка	151	5
Готельно-ресторанна справа	151	8
Дизайн	133	6
Транспортні технології	117	15
Гірництво	117	45
Кібербезпека	116	8
Ветеринарна медицина	114	12
Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка	112	9
Публічне управління та адміністрування	110	10
Архітектура та містобудування	108	10
Екологія	101	8
Журналістика	97	4
Комп'ютерна інженерія	94	5
Хімічні технології та інженерія	93	16
Агрономія	84	7
Харчові технології	81	8
Фізична культура і спорт	80	3
Прикладна математика	75	10
Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	72	6
Історія та археологія	69	6
Галузеве машинобудування	68	10
Спеціальна освіта	67	7
Фармація, промислова фармація	65	3
Металургія	64	65
Системний аналіз	63	11
Геодезія та землеустрій	57	7
Стоматологія	55	4
Прикладна механіка	54	8
Початкова освіта	52	4
Політологія	51	8
Музичне мистецтво	50	5
Міжнародне право	50	6
Соціальне забезпечення	48	15
Біотехнології та біоінженерія	46	8
Науки про Землю	42	14
Дошкільна освіта	42	3
Автомобільний транспорт	40	10
Фізична терапія, ерготерапія	39	4
Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	38	7
Соціальна робота	32	4
Агроінженерія	30	9
Технології захисту навколишнього середовища	25	20
Теплоенергетика	24	15
Соціологія	23	5
Телекомунікації та радіотехніка	21	2

Назва спеціальності	Кількість зарахованих	%
Професійна освіта	21	4
Біологія	19	2
Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	18	3
Нафтогазова інженерія та технології	18	10
Мікро- та наносистемна техніка	17	7
Залізничний транспорт	17	25
Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза	17	13
Цивільна безпека	16	8
Хореографія	16	3
Філософія	16	7
Статистика	16	19
Садово-паркове господарство	16	10
Медсестринство	16	9
Матеріалознавство	16	11
Математика	14	4
Інформаційні системи та технології	13	2
Хімія	12	3
Інформаційна, бібліотечна та архівна справа	12	2
Авіаційна та ракетно-космічна техніка	12	7
Фізика та астрономія	9	4
Менеджмент соціокультурної діяльності	9	2
Водні біоресурси та аквакультура	9	10
Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології	8	10
Технології медичної діагностики та лікування	7	3
Географія	7	2
Енергетичне машинобудування	5	4
Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка	4	2
Релігієзнавство	3	30
Прикладна фізика та наноматеріали	3	1
Електроніка	3	1
Авіоніка	3	4
Видавництво та поліграфія	1	0

Заклади охорони здоров'я Дніпропетровської області

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне підприємство "Вільногірський міський центр первинної медико-санітарної допомоги" Вільногірської міської ради Дніпропетровської області	Комунальна	37871459	51700, м. Вільногірськ, вул. Устенка, 19	Карпович Сергій Васильович	(097) 651-16-89	volnogorskrpmsd@ukr.net	
Комунальний заклад "Вільногірська центральна міська лікарня" Дніпропетровської області ради	Комунальна	01987907	51700, м. Вільногірськ, вул. ім. Ю.М. Устенка, 72	Шкуровська Наталя Миколаївна	(097) 919-15-84	volnogorskrpu@ukr.net	
м. Дніпро							
Департамент охорони здоров'я населення Дніпропетровської міської ради	Комунальна	02012674	м. Дніпро, Яворницького, 75а	Бабський Андрій Анатолійович	(056) 745-55-21	uhr_gorzdtrav@atlantis.dp.ua	
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 2" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984607	49064, м. Дніпро, пр. Сергія Нігояна, 53	Вальчук Сергій Іванович	(056) 726-87-58	gkb2dnepr@ukr.net	
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 4" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01280527	49102, м. Дніпро, вул. Близька, 31	Чебанов Костянтин Олегович	(056) 741-73-65	gmkb4@i.ua	
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 5" Дніпропетровської області ради	Комунальна	01985205	49128, м. Дніпро, вул. Велика Діпівська, 111	Шевченко Інесса Вікторівна	(056) 378-49-48	cityhospitalm5@ua.fm; km15@i.ua	
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 6" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984441	49074, м. Дніпро, вул. Батузьська, 13	Сірий Олександр Євгенович	(056) 719-91-27	6-th_GKB@ukr.net	clinic6.dp.ua
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 9" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984613	49023, м. Дніпро, просп. Мануйлівський, 29	Фінкова Олена Петрівна	(056) 790-05-00	glavvrach_mkl9@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпропетровська міська клінічна лікарня № 11" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01983944	49068, м. Дніпро, вул. Ганни Барвінок, 1	Чорний Валерій Іванович	(056) 766-26-00	kzgbk11@gmail.com	
Комунальний заклад "Дніпропетровська міська клінічна лікарня № 12" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984820	49127, м. Дніпро, вул. 20 річчя Перемоги, 12	Конпольова Ольга Григорівна	(066) 176-60-50	12tmo@i.ua	
Комунальний заклад "Дніпропетровська міська клінічна лікарня № 15" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984381	49033, м. Дніпро, вул. Перемоги, 113	Марченко Ольга Василівна	(056) 763-90-10	15ml@ukr.net	
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 16" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984624	49069, м. Дніпро, пр. Богдана Хмельницького, 19	Хасілев Олег Йосипович	(056) 720-94-55	16-GB@i.ua	dmkl16.jimdo.com
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 8" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	23644906	49100, м. Дніпро, вул. Космічна, 19	Бородуля Валентин Леонідович	(067) 681-08-81	bol8@i.ua	
Комунальний заклад "Міська клінічна лікарня № 21 ім. проф. С.Г. Попково" Дніпропетровської міської ради	Комунальна	01984659	49006, м. Дніпро, вул. Канатна, 17	Турчин Микола Олександрович	(056) 375-71-01	hospital21_zam@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад "Дніпровська міська клінічна лікарня № 1" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01984464	49023, м. Дніпро, пр. Мануйлівський, 29-а	Івашина Володимир Іванович	(056) 794-76-78	ipu_02010918@ukr.net	
Дітячий міська клінічна лікарня № 2" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01984501	49101, м. Дніпро, вул. В. Антоновича, 29	Дігтяр Світлана Петрівна	(056) 375-99-80	degtyar_sp@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпровська дитяча міська клінічна лікарня № 5" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01985475	49027, м. Дніпро, вул. Фучика, 5 (вул. Івана Акінфієва, 5)	Фоменкова Наталя Василівна	(0562) 46-13-74	dml5@yandex.ua	
Комунальний заклад "Дніпровська дитяча міська клінічна лікарня № 6" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01985127	49017, м. Дніпро, вул. Караваєва, 68	Славицький Віктор Григорович	(056) 767-08-21	dgbk6@dp.ukrtel.net	
Комунальний заклад "Дніпровське клінічне об'єднання швидкої медичної допомоги" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01984636	49006, м. Дніпро, вул. Володимира Антоновича, 65	Корпусенко Вікторія Геннадівна	(056) 770-85-61	climic03@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпровський міський пологовий будинок № 1" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01984524	49070, м. Дніпро, вул. Воскресенська, 2	Щербакова Олена Іванівна	(056) 745-10-90	roddom_1@ukr.net	
Комунальний заклад "Спеціалізований Центр медико-соціальної реабілітації дітей" Дніпропетровської області ради"	Комунальна	01995189	49127, м. Дніпро, вул. 20 років Перемоги, 34	Карпова Наталя Миколаївна	(096) 231-76-60	ipu_02080017@ukr.net	http://rehab2012.weebly.com/
Державний заклад «Спеціалізована багатопрофільна лікарня №1 Міністерства охорони здоров'я України»	Державна	14280931	49089, м. Дніпро, вул. Титова, 29	Яковенко Володимир Іванович	(056) 792-46-36	sbl-1@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпровська міська поліклініка № 1" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01985522	49027, м. Дніпро, вул. Івана Акінфієва 12-а (вул. Фучика)	Вишневська Наталя Григорівна	(0562) 46-33-21	dnepr.pnd@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпровська міська поліклініка № 2" Дніпровської міської ради"	Комунальна	03568161	49100, м. Дніпро, пр. Героїв, 22	Подольний Андрій Анатолійович	(056) 720-96-23	KZ-MP2@i.ua	
Комунальний заклад "Дніпровська міська поліклініка № 4" Дніпровської міської ради"	Комунальна	21929183	49041, м. Дніпро, вул. Панікахі, 19	Солопов Сергій Олександрович	(056) 765-39-71	LPU4@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпровська міська поліклініка № 5" Дніпровської міської ради"	Комунальна	36641092	49000, м. Дніпро, вул. Столярова, 12	Терзі Марина Ільясівна	(056) 745-20-46	grp6@ukrpost.ua	
Комунальний заклад "Дніпровська міська поліклініка № 6" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01984398	49005, м. Дніпро, вул. Гусенка, 13	Вишневський Віктор Олександрович	(056) 713-56-60	kadr.KZDMSF@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 1" Дніпровської міської ради"	комунальна	37899872	49000, м. Дніпро, вул. Столярова, 12	Даниленко Галина Василівна	(056) 744-56-82	1966gala@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 2" Дніпровської міської ради"	комунальна	37899741	49069, м. Дніпро, пр. Богдана Хмельницького, 19	Ральченко Ольга Павлівна	(056) 767-14-80	dcpmsd-2@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 3" Дніпровської міської ради	комунальна	37899762	49041, м. Дніпро, вул. Панікахи, 53	Шията Ольга Василівна	(098) 160-88-12	dcpmsd3@ukr.net	kz-disprmsd-3.webnode.com.ua
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 4" Дніпровської міської ради	комунальна	37899673	49030 м. Дніпро, вул. Ламана, 4	Думенко Антоніна Іванівна	(068) 299-95-60	dcpmsd4@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 5" Дніпровської міської ради	комунальна	37899694	49128, м. Дніпро, вул. Братів Трофимових, 111 (вул. Велика Дітвська, 111)	Аношко Альбіна Миколаївна	(056) 767-15-20	erpmsd_5@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 6" Дніпровської міської ради	комунальна	37899736	49102, м. Дніпро, вул. Ближня, 31	Сазонов Дмитро Валерійович	(056) 722-21-83	tsentr6@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 7" Дніпровської міської ради	комунальна	37899888	49000, м. Дніпро, вул. Краснопільська, 6-б	Дубовик Віктор Семенович	(067) 315 89 80	dcpmsd7@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 8" Дніпровської міської ради	комунальна	37899778	49087, м. Дніпро вул. С.Ковалевської 53-А	Ломоносова Ольга Олександрівна	(056) 724-92-88	yurkovaolgaua@gmail.com	medcentr8.dp.ua
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 9" Дніпровської міської ради	комунальна	37899715	49130, м. Дніпро, пров. Фестивальний, 1	Однцова Галина Миколаївна	(066) 765-60-63	medcentr9@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 10" Дніпровської міської ради	комунальна	37899708	49000, м. Дніпро, вул. 20-річчя Перемоги, 12	Солнушко Варвара Василівна	(056) 767-50-38	DCPMSD-10@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 11" Дніпровської міської ради	Комунальна	37899757	49080, м. Дніпро вул. Висоцького, 2а	Тихоненко Світлана Михайлівна	(056) 794-35-05	medsentr11@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Дніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги № 12" Дніпровської міської ради	комунальна	37899720	49020, м. Дніпро, вул. Футбольна, 12	Верещака Юлія Анастоліївна	(056) 749-51-60	kzcentr12@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад «Косметологічна лікарня» Дніпровської міської ради	Комунальна	01983909	49069, м. Дніпро, вул.Артема, 89	Мамай Павло Михайлович	(0562)36-53-51	kosmet-dnpr@ukr.net	
Комунальний заклад "Стоматологічна поліклініка № 1" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01985216	49005, м. Дніпро, пр. Яворницького, 12а	Василюшина Марта Володимирівна	(056) 744-55-57	stomatopoliklinika1@ukr.net	
Комунальний заклад "Стоматологічна поліклініка № 2" Дніпровської міської ради"	Комунальна	01983950	49017, м.Дніпро, пр.Івана Мазепа, 47	Соколов Микола Миколайович	(056) 766-31-95	stomat2@ukr.net	
Комунальний заклад "Стоматологічна поліклініка № 3" Дніпровської міської ради"	Комунальна	05411268	49026, м. Дніпро, пр. Слобожанський, 99		(0562) 27-06-64	stomat3_dnpr@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпропетровська міська клінічна стоматологічна поліклініка № 4" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	05494538	49081, м. Дніпро, вул. Столетова, 13	Школа Олександр Григорович	(056) 747-48-76	4stomat@i.ua	
Комунальний заклад "Дніпропетровська міська дитяча стоматологічна поліклініка № 2" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	05446344	49051, м.Дніпро, пр.Слобожанський, 42	Демішева Тетяна Іванівна	(067) 750 -42 -03	dsp2dnpr@ukr.net	
Комунальний заклад «Дніпропетровський спеціалізований будинок дитини "Дніпропетровської обласної ради"»	Комунальна	25726293	49075, м.Дніпро, вул. Петрозаводська, 371 -а	Чучва Анжела Володимирівна	(097) 463 -72 -14	dr2-adm@ukr.net	
Комунальне підприємство "Дитячий протигрибковий санаторій № 5" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01984808	49052, м. Дніпро, вул. Щепкіна,35	Демідова Наталя Михайлівна	(0562) 766-29-61	fb-sanat5@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпропетровський дитячий протигрибковий санаторій № 7" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01984004	49127, м. Дніпро вул. 20 річчя Перемоги, 30А	Хорошилова Тетяна Миколаївна	(056) 732-14-28	sanatory7@ukr.net	
Комунальне підприємство "Дитячий санаторій № 1" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01985162	49040, м.Дніпро, вул. Тополина, 41	Коваленко Тетяна Юрівна	(097) 361 -87 -75	sanatdet1@i.ua	
Комунальне підприємство "Дитячий психоневрологічний санаторій № 4 для дітей з тяжкими розладами мови та ураженнями центральної нервової системи" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985274	49051, м. Дніпро, вул. Батузька, 62	Мехатишвілі Нестані Платонівна	(056) 732-14-22	ds4_admin@ukr.net	
м. Жовті Води							
Комунальне некрмерційне підприємство "Жовтоводська міська лікарня" Жовтоводської міської ради	Державна	14280960	52206, м.Жовті Води, пров. Капітальний, 1	Тарасєва Неля Михайлівна	(095) 667-22-10	smsch9@ukrpost.ua	zvmed.com
м. Кам'янське							
Управління охорони здоров'я виконкому Кам'янської міської ради	Комунальна	02012740	51931, м. Кам'янське, вул. Спортивна, 33	Манасикова Юлія Вікторівна	(0569)56-07-65	uoz@dndz.gov.ua	
Комунальний заклад "Кам'янська міська лікарня № 1" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985794	51925, м. Кам'янська, вул. Коваленка, 1	Фандій Володимир Анатолійович	(05692) 3-69-70	gorboln1@gmail.com	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комуніальний заклад "Кам'янська міська лікарня № 4" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01985825	51901, м. Кам'янське, вул. Колеусівська, 12	Бенько Світлана Георгіївна	(068) 640 -70 -66	4likatuya@ukr.net	
Комуніальний заклад "Кам'янська міська лікарня № 5" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985831	51918, м. Кам'янське, вул. Оевітня, 12	Савін Віталій Альфредович	(066) 115 -73 -90	hospital-5@gmail.com	
Комуніальний заклад "Кам'янська міська лікарня № 7" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	05411245	51900, м. Кам'янське, вул. Сергія Спісаренка, 3	Дяченко Володимир Григорович	(098) 504-26-78	GBV-72007@i.ua	
Комуніальний заклад "Кам'янська міська лікарня № 9" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985860	51934, м. Кам'янське, пр. Аношкіна, 72	Кітарава Наталія Володимирівна	(05692) 3-00-66	gorbolnica9@gmail.com	
Комуніальний заклад "Кам'янська міська лікарня швидкої медичної допомоги" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985848	51921, м. Кам'янське, вул. Йосипа Манасюкова, 24	Братанов Володимир Борисович	(05692)53-48-51	detskaya_bohnisa@meta.ua	
Комуніальний заклад "Дитяча лікарня міста Кам'янське" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985854	51909, м. Кам'янське, вул. Вячеслава Чорновола, 79а	Винар Ростислав Любомирович	(05692)7-30-52	gbsmp8@i.ua	
Державний заклад "Спеціалізована медико-санітарна частина №8" Міністерства охорони здоров'я України"	Державна	14280954	51917, м. Кам'янське, пр-т. Аношкіна, 67	Кладов Сергій Миколайович	(098) 895-40-08	smsh8@ukr.net	
Комуніальне підприємство "Кам'янський протитуберкульозний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985742	51934, м. Кам'янське, пр. Аношкіна, 70	Яценко Олег Федорович	(067) 632-05-13	gortubdnd@ua.fm	
Комуніальний заклад "Кам'янська міська поліклініка № 6" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	26510572	51931, м. Кам'янське	Дудік Сергій Леонідович	(05692)3-60-49	DnDz_6gb@meta.ua	
Комуніальне некомерційне підприємство Кам'янської міської ради «Центр первинної медико-санітарної допомоги №1»	Комунальна	37906528	51940, м. Кам'янське, б-р Будвельників, 23	Полозах Лариса Олексіївна	(05692) 9-20-68	cpmsd-1@ukr.net	
Комуніальне некомерційне підприємство Кам'янської міської ради «Центр первинної медико-санітарної допомоги №2»	Комунальна	37906554	51909, м. Кам'янське, вул. Січеславський шлях, 1	Пономаренко Олексій Анатолійович	(05692)7-22-72	dndz_centr2@ukr.net	
Комуніальне некомерційне підприємство Кам'янської міської ради «Центр первинної медико-санітарної допомоги №3»	Комунальна	37906491	51900, м. Кам'янське, пр. Свободи, 20а	Задоя Сергій Борисович	(05692) 3-33-77, (067) 562 18 43	dndz.poliklinika3@meta.ua	
Комуніальний заклад «Міський медичний центр здоров'я та медицини спорту" Кам'янської міської ради"	Комунальна	26328844	51934, м. Кам'янське, вул. 9 Травня, 4а	Мухарська Тетяна Юліанівна	(068) 630-98-95	sport-dndz@i.ua	
Комуніальний заклад "Кам'янська міська стоматологічна поліклініка" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	20286056	51909, м. Кам'янське, вул. Січеславський шлях, 18	Труханова Ніна Миколаївна	(067) 103-22-58	stomatologia_2@mail.ua	
Комуніальний заклад "Кам'янський спеціалізований будинок дитини" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985624	51931, м. Кам'янське, вул. Спортивна, 33	Штанцель Ірина Михайлівна	(096) 361 49 06	dtdndz@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне підприємство "Кам'янський дитячий протитуберкульозний санаторій" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	26048926	51939, м. Кам'янське, вул. Харківська, 49	Матвійчук Леонід Петрович	(0569)56-00-70	chauka.08@ukr.net	
м. Кривий Ріг							
Управління охорони здоров'я виконкому Криворізької міської ради	Комунальна	02012763	50101, м. Кривий Ріг, пл. Молодіжна, 1	Мурашко Костянтин Віталійович	(0564)92-13-83	zdraoffice@ukrpost.ua	
Комунальне підприємство "Криворізька міська лікарня № 1" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01986546	50007, м. Кривий Ріг, вул. Святогеоргіївська, 8а	Алексєєв Ігор Юрійович	(0564)74-17-03	1doktor@ukr.net	
Комунальне підприємство "Криворізька міська клінічна лікарня № 2" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01986397	50056, м. Кривий Ріг, майдан 30-річчя Перемоги, 2	Світловський Олександр Арентійович	(0564)65-21-11	hosp1000kans@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 3" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986173	50002, м. Кривий Ріг, вул. Пушкіна, 13к	Маков Андрій Валерійович	(0564) 90-09-26	gorbolnica_3@i.ua	
Комунальне підприємство "Криворізька міська лікарня № 4" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986339	50071, м. Кривий Ріг, вул. Володимира Великого, 21	Мірянова Людмила Григорівна	(097)699-70-80	bolnica4gor@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Криворізька міська лікарня № 5" Криворізької міської ради"	Комунальна	01987037	50049, м. Кривий Ріг, вул. Поперечна, 1а	Мудра Лариса Олександрівна	(0564) 65-31-62	piataja_doktor@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 7" Криворізької міської ради"	Комунальна	01985995	50089, м. Кривий Ріг, вул. Маршаківна	Стародубський Петро Аркадійович	(0564) 38-32-54	7likarnya@gmail.com	
Комунальне підприємство "Криворізька міська клінічна лікарня № 8" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986003	50082, м. Кривий Ріг, вул. Сергія Колячевського, буд. 55	Мельниченко Володимир Васильович	(0564)94-75-46	8likarnya@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 9" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986322	50031, м. Кривий Ріг, вул. Женецька, 6 "б"	Климович Олена Василівна	(0564)66-40-86	cardio9@ukrpost.ua	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 11" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986345	50026, м. Кривий Ріг, вул. Добролюбова, 6	Грищенко Ірина Олександрівна	(056)406-54-82 (056) 494-82-62	stat11@meta.ua	kml11.dp.ua
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 14" Криворізької міської ради"	Комунальна	01985972	50079, м. Кривий Ріг, вул. Матросова, 82	Онисьук Володимир Полікарпович	(056) 410-28-81	hospital14@i.ua	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 16" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986233	50053, м. Кривий Ріг, вул. Мусоргського, 32а	Криштопа Ігор Петрович	(0564)94-73-41	16gor_bol@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 17" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986351	50102, м. Кривий Ріг, вул. Каткова, 2	Чорновол Юрій Іванович	098 984 43 43	hospital17@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізька міська лікарня № 10" Криворізької міської ради"	Комунальна	01111977	50023, м. Кривий Ріг, вул. Вернадського, 141А	Семенів Володимир Миколайович	(056)408-32-27	bolngd.sekt@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська дитяча лікарня № 1" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986180	50000, м. Кривий Ріг, пл. Визволення, 2	Марцинюк Людмила Семенівна	(0564) 92-49-59	kids-hospital-1@i.ua	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад "Криворізька міська дитяча лікарня № 2" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986109	50103, м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 71	Гринько Оксана Григорівна	(067) 832-52-22, (0564) 71-66-34	kzmdl2dor@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська дитяча лікарня № 4" Криворізької міської ради"	Комунальна	02007259	50008, м. Кривий Ріг, вул. Володимира Великого, 33	Кізяковська Ірина Павлівна	(0564) 64-33-42	detstvo4@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізький міський клінічний пологовий будинок № 1" Криворізької міської ради"	Комунальна	20232055	50000, м. Кривий Ріг, пл. Визволення, 11	Васильєва Лариса Анатоліївна	(0564) 92-40-80	roddom1@i.ua	
Комунальний заклад "Криворізький перинатальний центр зі стаціонаром" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986244	50029, м. Кривий Ріг, вул. П. Феденка, б.1 Д	Бобровник Ніна Олександрівна	(0564) 53-11-23	krkrpc@i.ua	krpc.dp.ua
Комунальний заклад "Криворізька інфекційна лікарня № 1" Криворізької міської ради"	Комунальна	01986115	50027, м. Кривий Ріг, вул. Юрія Камінського, 5	Партоєва Олена Григорівна	(0564) 92-71-66	infecshn@ukr.net	
Комунальний заклад "Міжобласний центр медичної генетики і пренатальної діагностики ім. П.М. Веропотвеляна"	Комунальна	25843751	50000, м. Кривий Ріг, пл. Визволення, 3а	Веропотвелян Микола Петрович	(0564) 92-49-60	mgezaklad@gmail.com	
Комунальний заклад «Криворізька станція переливання крові "Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01986606	50051, м. Кривий Ріг, вул. Медична, 12	Скляр Ігор Федорович	(056) 462-01-71	kspk@ukrpost.ua	
Комунальний заклад «Криворізька станція швидкої медичної допомоги "Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	20205520	50051, м. Кривий Ріг, вул. Нікопольське шосе, 8	Бійовський Анастасій Михайлович	(0564) 407-14-79	ssmp2008@ukr.net	
Комунальне підприємство "Криворізький протитуберкульозний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985989	50037, м. Кривий Ріг, вул. Кемерівська, 35	Севенко Дмитро Вікторович	(056) 410-03-43	krivbass.tb@gmail.com	
Комунальне підприємство "Криворізький онкологічний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01986380	50048, м. Кривий Ріг, Дніпровське шосе, 41	Беккер Сергій Євгенійович	(0564) 72-33-41	onko@riad.com.ua	
Комунальне підприємство "Криворізький шкірно-венерологічний диспансер"	Комунальна	01986210	50071, м. Кривий Ріг, вул. Володимира Великого, 25	Кулешов Іван Васильович	(0564) 64-23-42 (067) 561-38-86	kuleshovKVD@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізький психоневрологічний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01986256	50012, м. Кривий Ріг, вул. Дишнінського, 27	Солонський В'ячеслав Миколайович	(0564) 94-72-10	pnckr@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізька міська поліклініка № 5" Криворізької міської ради"	Комунальна	35229886	50000, м. Кривий Ріг, пл. Визволення, 2/1	Клітний Олександр Григорович	(0564) 92-30-72	mse_krog@ukr.net	
Обласний комунальний заклад "Криворізький Центр профілактики та боротьби зі СНІДом"	Комунальна	24230526	50051, м. Кривий Ріг, вул. Нікопольське шосе, 4г	Кругленко Геннадій Леонідович	(056) 779-45-79	kratids@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 1" Криворізької міської ради"	Комунальна	37861828	50089, м. Кривий Ріг, вул. Маршаків, 1а	Косяк Наталя Володимирівна	(0564) 38 45 61, (067) 388-86-47	medcentr_1@i.ua	
Комунальне некомерційне							

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 2" Криворізької міської ради"	комунальна	37862093	50053, м. Кривий Ріг, вул. Мусоргського, 32а	Квятковська Світлана Октавна	(0564)51-04-89, (067) 493-08-59	zprmsd2@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 3" Криворізької міської ради"	комунальна	37861791	50031, м. Кривий Ріг, вул. Женецька, 6б	Пашковська Ліна Олександрівна	(098) 209 38 70 (056) 494-80-91	cpmsd3@ukrpost.ua cpmd03@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 4" Криворізької міської ради"	комунальна	37862114	50071, м. Кривий Ріг, вул. Володимира Великого, 21	Логінова Анжеліка Анаатоліївна	(067) 628-51-49	medcentr_4@ukr.net	krpmsd4.ucoz.ua
підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 5" Криворізької міської ради"	комунальна	37861807	50051, м. Кривий Ріг, вул. Криворіжстали, 2	Кузнцова Анастасія Олександрівна	(0564)10-32-28, (050) 720-62-73	cpmsd5kmr@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 6" Криворізької міської ради"	комунальна	37862109	50000, м. Кривий Ріг, пл. Визволення, 2	Семеніхіна Алла Іванівна	(097) 414 28 34	centr6@ukr.net	
підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги № 7" Криворізької міської ради"	комунальна	37862122	50102, м. Кривий Ріг, вул. Каткова, 2	Шумак Ольга Олександрівна	(056) 443-09-06	medcentr_7@i.ua kr.cpmsd7amb1@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна клінічна поліклініка № 1" Криворізької міської ради"	комунальна	01984518	50000, м. Кривий Ріг, пл. Визволення, 5	Боць Макар Іванович	(0564) 92-32-01	stomat1kr@meta.ua	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна клінічна поліклініка № 2" Криворізької міської ради"	комунальна	01986150	50006, м. Кривий Ріг, пр. Металургів, 12, прим. 101	Єрмаков Олег Анаатолійович	(0564)92-93-34	stomatologiya2@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна поліклініка № 3" Криворізької міської ради"	комунальна	01986015	50053, м. Кривий Ріг, вул. серж. Калангая, 4	Мамекін Ігор Миколайович	(056)494-81-25	kzstomat3@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна поліклініка № 4" Криворізької міської ради"	комунальна	01986204	50026, м. Кривий Ріг, вул. Поддєсти, 35	Сфіменко Микола Іванович	(056) 406-90-67	stomat-4@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна поліклініка № 5" Криворізької міської ради"	комунальна	05446367	50071, м. Кривий Ріг, вул. Володимира Великого, 21А	Субота Володимир Сергійович	(067) 569 -72- 67	stomat5kr@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна поліклініка № 6" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01988522	50079, м. Кривий Ріг, проммайданчик ВАТ "Північний ГЗК"	Карпов Василь Володимирович	(056) 409-85-45	stomatolog6@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізька міська стоматологічна поліклініка № 7" Криворізької міської ради"	комунальна	01984180	50055, м.Кривий Ріг, вул. Кокчетавська, 1	Ніконенко Дмитро Анаатолійович	(0564) 72-35-30	kzsp7.08@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізька міська дитяча стоматологічна поліклініка" Криворізької міської ради"	комунальна	01986144	50065, м. Кривий Ріг, вул. Віталія Магусевича, 39	Малеїна Любов Марківна	(0564) 71-10-53	kzDSP1@gmail.com	
Комунальний заклад "Криворізький спеціалізований будинок дитини" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01987014	50085, м. Кривий Ріг, бул. Маршала Василевського, 11а	Матвєєнко Олена Євгенівна	(0564)94-72-77	kidshouse@gmail.com	kidshouse.org.ua

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне підприємство "Криворізький дитячий кістково-туберкульозний санаторій № 1" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	01280036	50027, м. Кривий Ріг, пр. Гагаріна, 43а	Акіншева Наталія Іванівна	(056)462-01-64	dkts.sanatory@ukr.net	
Комунальне підприємство "Криворізький дитячий туберкульозний санаторій № 1" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	25532873	50038, м. Кривий Ріг, бул. Європейський, 14	Шихалєєва Ольга Іванівна	(0564)94-70-77	KRTubSan@i.ua	
Комунальне підприємство "Криворізький дитячий санаторій" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	01986279	50067, м. Кривий Ріг, вул. Гете, буд. 65	Гриценко Вікторія Олександрівна	(0564) 94-71-25	kardiosanatory@ukr.net	
Комунальний заклад "Криворізький Центр здоров'я" Криворізької міської ради	комунальна	01986538	50051, м. Кривий Ріг, вул. Криворізька, 2л	Вероєнко Лілія Олександрівна	(056)407-12-80	centr.zdorov2017@gmail.com	
м. Марганець							
Комунальний заклад "Марганецька центральна міська лікарня" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	01987327	53400, м. Марганець, вул. Паркова, 15	Каменєва Любов Василівна	(05665)6-06-04	2kzmcmltor@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Марганецький центр первинної медико-санітарної допомоги"	комунальна	37643585	53400, м. Марганець, вул. Паркова, 15	Чичика Ірина Миколаївна	(05665) 6-05-26, (096) 219 45 37	prtemm_mcmsd@ukr.net	
Комунальний заклад "Марганецька міська стоматологічна поліклініка" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	05446321	53407, м. Марганець, вул. Єдності, 92	Кручина Микола Олександрович	(050) 992 47 49	kzstomat@gmail.com	
м. Нікополь							
Комунальне підприємство "Нікопольська міська лікарня № 1" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	26238302	53210, м. Нікополь, вул. Краснодонська, буд. 2-а	Соломаха Олена Анатоліївна	(05662) 69-61-95	ngb1@i.ua	http://nml.at.ua/
Комунальне підприємство "Нікопольська міська лікарня № 4" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	25539007	53201, м. Нікополь, пр. Трубників, 50	Бредихіна Надія Олександрівна	(0566) 638-152	KZOZ4@i.ua	
Комунальне підприємство "Нікопольська дитяча міська лікарня" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	01987054	53210, м. Нікополь, вул. Станіславського, 18	Мальгін В'ячеслав Вікторович	(050) 970-61-14	kuozqgb@ukrpost.ua	
Комунальний заклад "Нікопольський пологовий будинок" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	01987215	53210, м. Нікополь, вул. Гагаріна, буд. 49 А	Білик Лідія Вячеславівна	(0566)68-70-00	nikopol.roddom@ukr.net	
Комунальне підприємство "Нікопольська міська психоневрологічна лікарня" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	03295846	53225, м. Нікополь, вул. Нікітіна, буд. 24	Бойко Олександр Віталійович	(0566)63 83 69	nikopolpn@gmail.com	
Комунальний заклад "Нікопольський медичний спеціалізований центр медико-соціальної реабілітації дітей" Дніпропетровської обласної ради	комунальна	01987244	53210, м. Нікополь, вул. Р. Кривченка, 20	Хмельєвська Ірина Володимирівна	(05662)2-12-05 (0566)-68-66-85	pryut@en.net.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Нікопольський центр первинної медико-санітарної допомоги" Нікопольської міської ради	комунальна	37837203	53201, м. Нікополь, пр. Трубників, 56/2	Горяна Валентина Вікторівна	(050) 96-49-271	kzncrmsd@gmail.com	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад "Нікопольська міська стоматологічна поліклініка" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01987089	53213 м. Нікополь, пр. Трубників 8	Гавриленко Вадим Валентинович	(098) 371-23-83	kuoz-nik-stomatologiya@ukrpost.ua	
Комунальне підприємство "Нікопольський дитячий санаторій" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	05494627	53201, м. Нікополь, вул. Гагаріна 76	Шупта Іван Володимирович	(0566)69-69-41	okz_nds@i.ua	
м. Новомосковськ							
Комунальний заклад "Новомосковська центральна міська лікарня"	комунальна	01987273	51200, м. Новомосковськ, вул. Суцькова, 40	Сіренко Наталія Геннадівна	(050) 985-98-54	ku_cgb@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Новомосковський міський центр первинної медико-санітарної допомоги"	комунальна	37734221	51200, м. Новомосковськ, вул. Суцькова, 40	Гінкога Леонід Володимирович	(05693) 7-16-24, (067) 912 -68 -90	novcentrpnmsd@ukr.net	
"Новомосковська міська стоматологічна поліклініка" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	05494656	51200, м. Новомосковськ, вул. Велика Ковалька, 26	Гуларова Наталія Володимирівна	(093) 077- 02 -10	kznmpr@ukr.net	
м. Павлоград							
Відділ охорони здоров'я Павлоградської міської ради	комунальна	26370125	51400, м. Павлоград, вул. Соборна, 115	Герасименко Олена Олександрівна	(0563)20-63-23	secretar.uoz@ukr.net	
Комунальний заклад "Павлоградська міська лікарня № 1" Павлоградської міської ради"	комунальна	01987402	51400, м. Павлоград, вул. Шевченка, будинок №63	Олійник Сергій Семенович	(0563)20-03-38	gorbolnica1@ukrpost.ua	
Комунальний заклад "Павлоградська міська лікарня № 4" Павлоградської міської ради"	комунальна	01984174	51409, м. Павлоград, вул. Дніпровська, 541	Павлов Андрій Ігорович	(067)570-77-11	PAVbolnichka4@gmail.com	
Комунальний заклад "Павлоградський протозойний будинок" Павлоградської міської ради"	комунальна	23066473	51400, м. Павлоград, вул. Шевченка, 102	Кудевола Наталія Олександрівна	(0563)20-05-45	kz roddom@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги м. Павлограда" Павлоградської міської ради"	комунальна	37735597	51400, м. Павлоград, вул. Соборна, 115	Дуднікова Олена Іванівна	(050)164-41-82, (050)164 -41 -82	crpmpr@ukr.net	
Комунальний заклад "Павлоградська стоматологічна поліклініка" Павлоградської міської ради"	комунальна	25538568	51400, м. Павлоград, вул. Соборна, 46	Старішко Микола Васильович	(099) 986-73-68	pvlstomatkad@ukr.net, pvlstomat@ukr.net	
м. Першотравенськ							
Комунальний заклад "Першотравенська центральна міська лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01987416	52801, м. Першотравенськ, вул. Шахтарської Слави, 1	Турчак Тамара Вікторівна	(05633) 5-22-35	miskalikama52800@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Першотравенський міський центр первинної медико-санітарної допомоги"	комунальна	37804885	52801, м. Першотравенськ, вул. Шахтарської Слави, 1	Ровенчук Любов Володимирівна	(05633)-5-17-33, (095) 710-55-36	pershikcentr@yandex.ua	
м. Покров							
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги Покровської міської ради" Дніпропетровської області"	комунальна	37691403	53300, м. Покров, вул. Медична, 19	Леонтєв Олексій Олександрович	(093)414-40-98	crpmso@gmail.com	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад "Центральна міська лікарня м.Покров" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01987563	53300, м.Покров, вул. Медична, 19	Шкіль Анастолій Петрович	(05667) 4-10-01	kadry.ocml@gmail.com	
м. Синельникове							
Комунальне некомерційне підприємство "Синельниківський центр первинної медико-санітарної допомоги" Синельниківської міської ради"	комунальна	01111701	52500, м.Синельникове, вул.Гагаріна, 3	Сачко Олена Ігорівна	(05663) 2-21-44, (050)361-24-02	01111701@mail.gov.ua	
м. Тернівка							
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги м. Тернівки" Тернівської міської ради	комунальна	37463503	51500, м. Тернівка, вул. Мажковського, буд. 22	Пічугова Світлана Олександрівна	(05662) 7-25-34, (050)182 -57- 48	ternovkacpmsp@ukr.net	
Комунальний заклад "Тернівська центральна міська лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01987445	51502, м. Тернівка, вул. Польова, буд.2	Крально Микола Маркович	(050) 564 -83 -28	ternivkacml@gmail.com	
Апосто́лівський р-он							
Комунальний заклад "Апосто́лівська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	комунальна	01987631	53800, м. Апосто́лове, вул. Медична, 63	Штефан Генадій Володимирович	(05656) 9-65-01	apostolmed@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Апосто́лівський центр первинної медико-санітарної допомоги" Апосто́лівської міської ради Апосто́лівського району Дніпропетровської області	комунальна	37836978	53802 м.Апосто́лове, вул.Медична, 63	Ларченко Микола Федорович	(05656) 9-65-17, (096) 773 -63 -41	apostolmed@i.ua	arcpmsd.at.ua
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги Грушівської сільської ради Дніпропетровської області"	Комунальна	40676055	53853, с.Токівське, вул. Верхня, 42	Готун Олександр Павлович	(066) 152-31-07	grushivkacpmsd@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Зеленодольський центр первинної медико-санітарної допомоги" Зеленодольської міської ради	Комунальна	13470061	53860, м. Зеленодольськ, вул. Спортивна, 2	Піскунова Лариса Володимирівна	(05655) 6-29-96, (067) 609 -67 -23	zelml53860@gmail.com	
Васильківський р-он							
Комунальний заклад "Васильківська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01987758	52600, с-ще Васильківка, вул. Крупської, 76	Дараган Аркадій Миколайович	(05639) 9-53-71	du000020@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство «Васильківський центр первинної медико-санітарної допомоги» Васильківської районної ради Дніпропетровської області	комунальна	37870916	52600, с-ще Васильківка, вул. Михайлівська, 76-в	Швайка Світлана Володимирівна	(05623) 9-53-03, (096) 646 -29 -98	statotdel2011@ukr.net	
В-Дніпропетровський р-он							
Комунальний заклад "Верхньодніпровська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01987913	51600, м.Верхньодніпровськ, вул. Гагаріна, 16	Голуб Олексій Вікторович	(05658) 3-21-19	hospital@vd.dp.ukrtel.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне некомерційне підприємство "Верхньодніпровський центр первинної медико-санітарної допомоги" Верхньодніпровської районної ради	комунальна	03767710	51600, м.Верхньодніпровськ, вул. Гагаріна, 16	Соколова Інна Анастоліївна	(05658) 3-21-19	vd_kz_verpmsd@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Верхівцевська міська лікарня" Верхньодніпровської районної ради	комунальна	01111753	51653, Верхньодніпровський район, м.Верхівцеве, вул. Покровська, 2	Венчиков Володимир Володимирович	(066)103-48-05	vuzlova@mail.ua	
Дніпропетровськ. р-он							
Комунальний заклад "Дніпропетровська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	03296202	52005, м. Слобожанське, вул. Василя Сухомлинського, 72	Гардєцька Лариса Володимирівна	(067) 636-91-18	derbiao@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Дніпровської районної ради Дніпропетровської області	Комунальна	37865549	52001, м. Підгородне вул. Шосейна, 90	Побігай Людмила Яківна	(067) 567 33 58	kzpm1@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медичної допомоги" Новоолександрівської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області	Комунальна	99011158	52070, с. Новоолександрівка, вул.Центральна, 46	Сотник Сергій Юрійович	719-92-01, (098) 579-52-30, (050) 698-76-25	novoaletpmsd@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги Сурьсько-Литовської сільської ради Дніпровського району Дніпропетровської області"	Комунальна	40359914	52064, с. Сурьско-Литовська, вул.Центральна, 7	Сиротенко Андрій Євгенович	(099) 099 -29 -21	SurIitmed@ukr.net	
Криворізький р-он							
Комунальний заклад "Криворізька центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01280800	53004, с. Новомайське, вул. Вишнева, 1а	Гринберг Діна Олександрівна	(067) 919-32-93	kerb@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Криворізький районний центр первинної медико-санітарної допомоги Криворізької районної ради Дніпропетровської області"	Комунальна	36721693	53003, с. Новомайське, вул. Вишнева, 1а	Лазорик Григорій Іванович	(067) 956-48-69	krpmsd@i.ua	
Криничанський р-он							
Комунальне некомерційне підприємство "Криничанський центр первинної медико-санітарної допомоги" Криничанської районної ради	Комунальна	37516942	52300, смт. Кринички, вул. Героїв Чорнобіля, 22	Здохленко Тетяна Іванівна	(0254) 9-22-00, (098) 223 -41 -71	krpmsd@i.ua	
Комунальний заклад "Криничанська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01988226	52300, смт Кринички, вул. Дзержинського, 22	Каграманян Арнодік Камойович	(05654) 9-12-45	krinrct@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Криничанської селищної ради	Комунальна		52300, смт. Кринички, вул. Героїв Чорнобілля, 22	Майборода Антоніна Олександрівна	(05654) 9-15-56	kprpmsdskst@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Божедарівський центр первинної медико-санітарної допомоги" Божедарівської селищної ради	Комунальна	41041939	52301, смт. Божедарівка, вул. Медична, 1	Ісмаїлова Наталя Володимирівна	(097) 266-84-17	bogcrpmsd@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медичної допомоги" Аулівської селищної ради	Комунальна	42272935	52310, смт. Аули, вул. Івана Сірка, 1	Алексєєнко Сергій Іванович	(096) 817-77-04	kpr_crpmsd_auly@i.ua	
Магдалинівський р-он							
Комунальний заклад "Магдалинівська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	01988315	51100, смт. Магдалинівка, вул. Прозорова, 1.	Гаркуша Валерій Володимирович	(05691) 2-43-46	magcrl.dor@yandex.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Магдалинівський районний центр первинної медико-санітарної допомоги" Магдалинівської районної ради Дніпропетровської області	Комунальна	37555384	51100, смт. Магдалинівка, вул. Прозорова, 1б	Кравченко Микола Іванович	(056291) 2-43-47, (58), (067)634-61-58	mcrpmsd@ukrpost.ua	
Межівський р-он							
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Межівської селищної ради	Комунальна	37908965	52900, смт. Межова, вул. Сонячна, буд. 12	Кравець Валерій Миколайович	(05630) 6-21-50 (095)130-30-57	mezhovacrpmisd@ukr.net	
Комунальний заклад "Межівська центральна районна лікарня" Межівської селищної ради	Комунальна	01988410	52900, смт. Межова, вул. Сонячна, буд. 12	Педченко Наталя Йосипівна	(05630) 6-25-34	crl_mezhova@ukr.net	
Нікопольський р-он							
Комунальний заклад "Нікопольська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	05494716	53207 м. Нікополь, вул. Первомайська 58	Палош Андрій Андрійович	(0566) 69-60-72	ncrl@nikopol.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Нікопольський районний центр первинної медико-санітарної допомоги"	Комунальна	37677525	53207, м. Нікополь вул. Першотравнева, буд.58 а	Келембет Юлія Павлівна	(0566) 69-60-59, (050)217-23-75	nr_crpmsd@ukr.net	
Новоомосковський р-он							
Комунальний заклад "Новоомосковська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	26137707	51208, м. Новоомосковськ, вул. Радянська, 238	Михайлюга Вадим Вікторович	(050) 608-48-25	novomercf@ukr.net	
Комунальний заклад "Перещепинська районна лікарня № 2" Дніпропетровської обласної ради	Комунальна	01988700	51220, м. Перещепине, вул. Шевченка, 28	Довганч Сергій Віталійович	(096) 098-17-17	kzprl2@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги"	Комунальна	37834197	51260, с. Вільне, вул. Червоних партизан, 37	Мазур Анатолій Васильович	(067) 726-66-60	samatapmsd@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Новомосковської районної ради"							
Комунальний заклад "Новомосковська районна стоматологічна поліклініка" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	20234929	51208, м. Новомосковськ, вул. Гетьманська, 238	Сидоренко Тетяна Борисівна	(05693) 7-72-33	nrsp2017@ukr.net	
Павлоградський р-он							
Комунальний заклад "Павлоградська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01988746	51400, м. Павлоград, вул. Плеханова, буд. 9	Гусарова Галина Михайлівна	(050) 572-83-69	pavlcrf@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Вербівської сільської ради	Комунальна	37735655	51400, м. Павлоград, вул. Плеханова, буд.9	Смеловська Любов Василівна	(05632) 6-16-71, (050) 215-90-80	pavlraicrpsmd@gmail.com	med.rda.dp.ua
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Вербівської сільської ради	Комунальна	41803699	51453, с. Вербики, вул. Матросова, 14	Кондрашок Лілія Віталіївна	(099) 079-64-67	lungu@meta.ua	
Петриківський р-он							
Комунальний заклад "Петриківська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01989600	51800, смт. Петриківка, пр. Петра Калнишевського, 56	Рудолов Віктор Іванович	(05634)2-25-39	petrikcrtb@bigmir.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Петриківський центр первинної медико-санітарної допомоги" Петриківської районної ради Дніпропетровської області	Комунальна	37320232	51800, смт. Петриківка, вул. Леніна, 56	Орел Сергій Юрійович	(05634)2-25-44,	Petrikcentr@i.ua	
Петропавлівський р-он							
Комунальний заклад "Петропавлівська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01988887	52700, смт. Петропавлівка, вул. Миру, 102	Третинко Віталій Миколайович	(05631)3-09-41	medcentr@ukr.net petropiao@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Петропавлівський центр первинної медико-санітарної допомоги" Петропавлівської районної ради	Комунальна	36725368	52700, смт. Петропавлівка, вул. Миру, 102	Калнін Леонід Борисович	(05631) 3-20-32(38), (099) 336-42-03	petropavlovka-cpmsd@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "Миколаївський центр первинної медико-санітарної допомоги" Миколаївської сільської ради	Комунальна	42069777	52744, с. Миколаївка, вул. Шкільна, 9	Мартиненко Вікторія Іванівна	(066) 936-34-09	mykolaivka.ambylatoria@ukr.net	
Покровський р-он							
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Покровської районної ради	Комунальна	37004278	53600, смт. Покровське, вул. Соборна, 118	Кочерга Ірина Миколаївна	(066) 930-11-72	ppmsd@ukrpost.ua	
Комунальний заклад "Покровська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01988953	53600, м. Покровське, вул. Дмитра Яворницького 121	Коломосьць Володимир Миколайович	(05638) 2-23-63	pokrovkacrfl@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
П'ятихатський р-он							
Комунальний заклад "П'ятихатська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01989088	52100, м. П'ятихатки, вул. Прокопенко, 13	Дрімко Наталя Олександрівна	(05651) 3-20-30	pyatmed@ukr.net	
Комунальне некомерційне підприємство "П'ятихатський районний центр первинної медико-санітарної допомоги" П'ятихатської районної ради Дніпропетровської області	Комунальна	36723286	52100, м. П'ятихатки, вул. Прокопенко, 12	Орехов Федір Ізотович	(096) 615-98-99	cpmsd_pyth@ukr.net	
Комунальний заклад "П'ятихатська районна лікарня"	Комунальна	01112014	52100, м. П'ятихатки, вул. Привокзальна, 344	Шахман Лідія Сергіївна	(098)353-09-05, (05651) 5-22-27	kzprl0111201@gmail.com	
Синельниківський р-он							
Комунальне некомерційне підприємство "Синельниківський центр первинної медико-санітарної допомоги" Синельниківської районної ради"	Комунальна	37741878	52500, м. Синельникове, вул. Гоголя, 19	Шарамок Інна Володимирівна	(05663)4-21-12, (067) 636-74-46	as001972@ukrpost.ua	
Комунальний заклад "Синельниківська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01989160	52500, м. Синельникове, вул. Миру, буд.52	Довгань Петро Васильович	(050)342-26-61	ctb@ukrpost.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медичної допомоги Ілларіонівської селищної ради Синельниківського району Дніпропетровської області"	Комунальна	42318513	52520, смт. Ілларіонове, вул. Янтарна, 10	Зотов Костянтин Володимирович	(099)569-15-59	pmdilariionove@ukr.net	
Солонянський р-он							
Комунальне некомерційне підприємство "Солонянський центр первинної медико-санітарної допомоги" Солонянської селищної ради Дніпропетровської області"	Комунальна	37916075	52400, смт. Солоне вул. Усенко, 13	Масалов Іван Миколайович(в.о.)	(05669)2-16-72, (05669) 2 36 88, (097) 618 -74 -89	solone.centri@yandex.ua	
Комунальне підприємство "Солонянська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	25771721	52400, смт. Солоне вул. Усенко, 13	Кучеренко Геннадій Борисович	(05669) 2-18-35	solone.ctl@gmail.com	solonectl.wordpress.com
Софіївський р-он							
Комунальний заклад "Софіївська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01989378	53100, смт. Софіївка, вул. Карпенка, 1	Лейченко Світлана Анастолівна	(05650) 2-93-75	KZSoferl@i.ua	
Комунальне некомерційне підприємство "Софіївський районний центр первинної медико-санітарної допомоги" Софіївської районної ради Дніпропетровської області	Комунальна	37789087	53100, смт. Софіївка, вул. Карпенка 1	Бідулько Тамара Володимирівна	(05650) 2-89-55, (067) 973 -01- 48	softcpmsd@ukr.net	
Томаківський р-он							
Комунальний заклад "Томаківська центральна районна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01989450	53500, смт. Томаківка, вул. Шосейна, 22	Магась Сергій Володимирович	(05668)3-16-79	tomctl@i.ua	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комуніальне некомерційне підприємство "Томаківський центр первинної медико-санітарної допомоги" Томаківської селищної ради	Комуніальна	36730425	53500, смт. Томаківка, вул. Шосейна, 22	Старостенко Ніна Григорівна	(05668)3-16-48, (096)217 63 23	tom_cpmsd@ukr.net	
Царичанський р-он							
Комуніальне некомерційне підприємство "Царичанський центр первинної медико-санітарної допомоги" Царичанської селищної ради	Комуніальна	37730625	51000, смт. Царичанка, вул. Кірова, 134 а	Дениско Наталія Валентинівна	(05690) 3-17-59, (05690) 3-27-19, (05690) 3-29-11, (066) 500 -75 -51	ts_CPMSD@ukrpost.ua	
Комуніальний заклад "Царичанська центральна районна лікарня" Дніпропетровської області ради"	Комуніальна	01989585	51000, смт. Царичанка, вул. Кірова, 134 а	Бровко Віктор Анатолійович	(05690) 3-10-71	tslik@ukrpost.ua	
Широківський р-он							
Комуніальний заклад "Широківська центральна районна лікарня" Дніпропетровської області ради"	Комуніальна	01989668	53700, смт. Широке, вул. Казбек, 17	Рак Олександр Петрович	(05657)2-93-96	shir_cr@mail.ua	
Комуніальне некомерційне підприємство "Широківський центр первинної медико-санітарної допомоги" Широківської районної ради	Комуніальна	36729598	53700, смт Широке, вул. Казбек, 17	Шишка Анна Анатоліївна	(05657) 2-93-77	shirok-pmsd@ukr.net	
Юр'ївський р-он							
Комуніальне некомерційне підприємство "Юр'ївський центр первинної медико – санітарної допомоги" Юр'ївської селищної ради Юр'ївського району Дніпропетровської області	Комуніальна	36877528	51300, смт. Юр'ївка, вул. Вишнева, 61	Трофимук Світлана Володимирівна	(05635) 5-16-05, 66, (095) 804 -51 -00	yurcpmsd2013@yandex.ua	
Комуніальний заклад "Юр'ївська центральна районна лікарня" Дніпропетровської області ради"	Комуніальна	20194934	51300, смт. Юр'ївка, вул. Вишнева, 61	Шума Микола Богданович	(05635)5-11-90	yur_cr@mail.ua	
Комуніальне унітарне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги" Варварівської сільської ради	Комуніальна	42527165	51326, с. Вербуватівка, вул. Центральна, 55а	Радомська Тетяна Юріївна	(050) 342-72-72	pmsdvar@ukr.net	
Області ЛПЗ							
Департамент охорони здоров'я Дніпропетровської області державної адміністрації	Комуніальна	33769381	49000, м.Дніпро, пр.О.Поля,2	Буляк Наталія Юріївна	(056)742-87-62	guoz@adm.dp.gov.ua	
"Дніпропетровська область клінічна лікарня імені І.І. Мечникова"	Комуніальна	01985423	49005, м. Дніпро, пл. Соборна, 14	Риженко Сергій Анатолійович	(095)235-35-35, 373-09-01	okbm@a-teleport.com	m.mechnikova.com
Комуніальний заклад "Дніпропетровська область дитяча клінічна лікарня"	Комуніальна	04543536	49100, м. Дніпро, вул.Космічна, 13	Хигрик Олександр Львович	(056)713-71-00	kzdodki@gmail.com	
Комуніальне підприємство "Дніпропетровський обласний госпіталь ветеранів війни"	Комуніальна	01985191	49005, м. Дніпро, пл. Соборна, 14	Мажара Олег Миколайович	(056)720-95-52	gospital@ua.fm	
Комуніальний заклад "Обласний госпіталь для ветеранів війни"	Комуніальна	33826456	52532, смт. Роздори, вул. Вилконкомівська, 9	Постолюв Юрій Михайлович	(067) 560-05-00	ogvv-rozdori@ukr.net	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальне підприємство "Дніпропетровський обласний перинатальний центр зі стаціонаром" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	21902497	49100, м. Дніпро, вул. Космічна, 17	Падалко Людмила Іванівна	(0562) 68-50-17	dmpb2@ukr.net	www.perinatacenter-dnpr.com, http://www.cps.org.ua/
Комунальне підприємство "Дніпропетровська клінічна психіатрична лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985400	49115, м. Дніпро, вул. Бехтерева, 1	Завалко Юрій Миколайович	(056) 753-41-41	dkpl@i.ua	
Комунальний заклад "Гейківська психоневрологічна лікарня" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01988120	53054, с. Гейківка	Жир Микола Іванович	(0564) 94-71-98	gopnl@ukr.net	
Комунальне підприємство "Дніпропетровська обласна клінічна офтальмологічна лікарня"	Комунальна	26508184	49005, м. Дніпро, пл. Соборна, 14	Сердюк Валерій Миколайович	(0562) 39-76-24	kzdokol@ukr.net	dokol.org.ua
Комунальний заклад "Дніпропетровський обласний клінічний центр кардіології та кардіохірургії" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02650995	49115, м. Дніпро, вул. Бехтерева, 1	Чухалова Ірина Віталіївна	(056)756-86-00	dneproblaid@gmail.com	aids.dp.ua
Комунальне підприємство "Дніпропетровський обласний клінічний центр кардіології та кардіохірургії" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985370	49070, м. Дніпро, вул. Князя Володимира Великого, 28	Лугова Олена Володимирівна	(056) 778-21-50	info.rdc@i.ua	
Комунальний заклад "Дніпропетровський обласний спеціалізований центр матері та дитини ім. проф. М. Ф. Руднева" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985050	49006, м. Дніпро, пр. Пушкіна, 26	Македонський Ігор Олександрович	(0562) 33-83-37	dgkb3rudnev@gmail.com	
Комунальне некомерційне підприємство "Центр первинної медико-санітарної допомоги Покровської міської ради Дніпропетровської області"	Комунальна	01988692	51291, с.Новотроїцьке, вул. Герасименко, 94	Чабаненко Ігор Павлович	(05693)4-47-50		
Комунальний вищий навчальний заклад "Дніпровський базовий медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02011158	49061, м.Дніпро, пр. Богдана Хмельницького, 23	Шарун Ігор Едуардович	(056) 745-43-41	okzdmmu@meta.ua, dbmk1870@gmail.com	med.cc.ua
Комунальний заклад вищої освіти "Кам'янський медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02011166	51931, м. Кам'янське, вул. Медична, 7	Тимченко Тетяна Миколаївна	(0569)53-56-84	dmy06@ukr.net	
Комунальний заклад вищої освіти "Криворізький медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02011143	50051, м.Кривий Ріг, вул. Медична, 14	Козенко Людмила Олексіївна	(056) 405-37-68	krtmedkol@ukr.net	krmk.in.ua
Комунальний заклад "Криворізьке училище підвищення кваліфікації та підготовки молодших медичних і фармацевтичних спеціалістів" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	21908212	50051, м. Кривий Ріг, вул. Вітчизни, 5	Мішуренко Олена Володимирівна	(056)462-03-83	kzkupkdog@gmail.com	
Комунальний вищий навчальний заклад "Нікопольський медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02011120	53211, м. Нікополь, вул. Херсонська, 5	Капітус Валентина Андріївна	(05662)5-05-36	nikmeduch@gmail.com	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад вищої освіти "Павлоградський медичний коледж" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02011137	51413, м. Павлоград, вул. Промислова, 13	Демиденко Володимир Іванович	050 653 28 25	med_uch@ukrpost.ua	pmu.dp.ua
Комунальний заклад "Центр післядипломної освіти молодших спеціалістів з медичною та фармацевтичною освітою"	Комунальна	19157023	49061, м. Дніпро, вул. Героїв Сталінграду, 23А	Чорна Наталя Олексівна	(056)370-72-66	kursy_med@ukr.net	kursy-med.jimdo.com
Комунальний заклад "Дніпропетровська обласна науково-медична бібліотека"	Комунальна	02012237	49044 м.Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 8	Конькова Наталя Віталівна	(056)722-23-24	dp.onmb@gmail.com	
Комунальний заклад "База спеціального медичного постачання" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	05555473	49000, м. Дніпро, вул. Старокодацька, б. 52, к. 331	Заць Оксана Андріївна	(056) 732-09-34	bazasmp@ukr.net	
Комунальне підприємство "Дніпропетровська обласна станція переливання крові"	Комунальна	01985434	49069, м.Дніпро, вул. Героїв Сталінграду, 17	Сердюк Антоніна Андріївна	(056)720-90-70	krvodospk@gmail.com	
Комунальне підприємство "Дніпропетровське обласне клінічне лікувально-профілактичне об'єднання "Фізіатрія" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985185	49115, м. Дніпро, вул. Бехтерева, 12	Бордюк Костянтин Дмитрович	(0562) 753-49-50, (067)633-82-24	oblphptis@ail.com	
Комунальний заклад "Клінічний онкологічний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	02007265	49055, м. Дніпро, вул. Гавриленка, 1	Балашова Ольга Іванівна	(056)720-97-01	kz-kod-dor@ukr.net	http://obl.onco.at.ua/
Комунальний заклад "Обласний шкірно-венерологічний диспансер"	Комунальна	01985417	49074, м. Дніпро, вул. Байкальська, 9-а	Франкенберг Аркадій Артурович	(0562)720-94-98	okvd_dp@ua.fm	
Комунальна установа "Дніпропетровський лікарсько-фізкультурний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01984027	49050, м. Дніпро, вул. Ярославського, 3-а	Дукач Лідія Михайлівна	(050) 340-10-96	dvfd@ukr.net	
Комунальне підприємство "Дніпропетровський наркологічний диспансер" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985251	49054, м. Дніпро, вул. Новосільна, 1	Біла Наталя Едуардівна	(056)373-84-81	oblharkoing@atlantis.dp.ua	
Комунальний заклад "Обласна стоматологічна поліклініка"	Комунальна	05494573	49069, м. Дніпро, вул. Михайла Грушевського, 65	Шевцов Віталій Григорович	(056) 744-10-70	ospdpr@ukr.net	
«Дніпропетровський обласний центр здоров'я	Комунальна	01985110	49101 м.Дніпро, пр.О.Поля, 14	Толчинська Алла Валеріївна	(056) 745-51-01	drhcentr@gmail.com	
Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи "Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	01985239	49005, м. Дніпро, пл. Соборна, 14	Войченко Валерій Володимирович	(056) 371-58-77	dnepri@sme.dp.ua	sme.dp.ua
Комунальний заклад "Дніпропетровське обласне патологоанатомічне бюро"	Комунальна	24987654	49005, м. Дніпро, пл.Соборна, 14	Корнілов Борис Юхимович	(0562)46-52-24	kzdpwab@ukr.net	
Комунальний заклад "Дніпропетровське обласне бюро судово-медичної експертизи" Дніпропетровської обласної ради"	Комунальна	13428538	49005, м.Дніпро, пл.Соборна, 14	Мартиненко Марина Вячеславівна	(056) 370-29-42	kzocmsdnepr@gmail.com	

Повна назва	Форма власності	Код ЄДРПОУ	Адреса	Керівник	Телефон керівника	e-mail	Сайт (за наявності)
Комунальний заклад «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф "Дніпропетровської обласної ради"»	Комунальна	26136949	49005, м. Дніпро, пл. Соборна, 14	Шевченко Радій Анатолійович	(0562) 47-07-74	rsmc@ukr.net	
Республіканські							
Державний заклад «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»	державна	2010681	49000, м. Дніпро, вул. Вернадського, 9	Перцева Тетяна Олексівна	31-22-51, (056) 713-52-57,	dsma@dsma.dp.ua	www.dsma.dp.ua
ВСП "Клініка медичної академії" ДЗ ДМА МОЗ України	державна	36960689	49038, м. Дніпро, вул. Пастера, 26	Барсуков Валерій Микитович	(056) 721-53-03	climika-dgma@yandex.ua	
Український державний НДІ медико-соціальних проблем інвалідності	державна	3191673	490027, м. Дніпро, пров. Ф.Макарецького, 1-а	Іпатов Анатолій Володимирович	(067) 567 26 30 (056) 744-86-26, (0562) 7 45-54-63	undimspr@i.ua	
Українська психіатрична лікарня з суворим наглядом	державна	1285973	49006, м. Дніпро, вул. Чичеріна, 101	Кушнір Анатолій Миколайович	(0562) 42-50-16, (056) 770-67-90	upbsn@optima.com.ua	
ДУ "Інститут гастроентерології НАМНУ"	державна		49074, м. Дніпро, пр. Слобожанський, 96	Степанов Юрій Миронович	(067) 727 -20 -40		
Дорожня клінічна лікарня станції Дніпропетровськ	державна		49047, м. Дніпро, вул. Кедріна, 55	Мунтян Сергій Олексійович	(050) 342 -12 -40		
ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Дніпропетровській області"	державна		49005, м. Дніпро, вул. Полгонна, 16	Шаповалов Дмитро Олександрович	(0562) 46-70-85		
Державна лікарня МВС України в м. Кривий Ріг	державна		50036, м. Кривий Ріг, вул. Одеська, 60	Іванько Володимир Петрович	(097) 779 -56 -17		
Український науково-дослідний інститут промислової медицини	державна	2011798	50096, м. Кривий Ріг, вул. Віноградова, 40	Ковальчук Тамара Антонівна	(067) 563 -63 -10	med@alba.dp.ua	
Приватні ЛІБ зі стаціонаром							
ЗАТ НМС "Клініка сімейної медицини"	приватна	32193145	м. Дніпро, вул. Горького, 16	Циков Андрій Валентинович	(056) 31-03-10		
"Клініка сучасної хірургії "Гарвіс"	приватна	23935503	м. Дніпро, вул. Батумська, 7а	Березницький Яків Соломонович	(0562) 35-10-20, (0562) 35-11-00	info@garvis.com.ua	
ВАТ "Клініка пластичної хірургії та косметології "Артмедика"	приватна	30720483	49006, м. Дніпро, вул. Свердлова, 65	Макачук Олександр Іванович	(056) 770-10-02	artmedica@optima.com.ua	
ТОВ "Клініка ендоскопічних технологій в репродуктивній медицині "Генезіс Дніпро"	приватна	35933738	49050, м. Дніпро, вул. Рибинська, 119-120	Перелигін Ігорь Веніаминович	(056) 370-13-23, (056) 370-13-24	ivp@gun.com.ua	

**Перелік пам'яток культурної спадщини національного значення Дніпропетровської області,
занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України**

№ п/п	Найменування пам'ятки	Датавання	Місцезнаходження (до перейменування вулиць)	Вид пам'ятки
<i>м. Дніпро</i>				
1.	Брянська (Миколаївська) церква (Дніпропетровський будинок органної та камерної музики)	1913 – 1915 рр.	м. Дніпро, просп. Калініна, 6б	пам'ятка архітектури, історії
2.	Будинок історичного музею імені Д. І. Яворницького	1905 р.	просп. К. Маркса, 16	пам'ятка історії
3.	Могила історика, археолога і етнографа Д. І. Яворницького	1940 р.	просп. К. Маркса, 16	пам'ятка історії
4.	Будинок, у якому жив і працював історик, археолог і етнограф Д. І. Яворницький	перша половина XX ст.	площа Шевченка, 5	пам'ятка історії
5.	Новобогородицька фортеця	1688 – 1711 рр	вул. Новгородська, парк	пам'ятка історії
<i>Апостолівський район</i>				
6.	Курганний могильник	III - I тисяч. до н. е.	с. Запорізьке, на захід від села на кладовищі	пам'ятка археології
7.	Курганний могильник	III - I тисяч. до н. е.	с. Слов'янка, на схід від північної околиці села	пам'ятка археології
<i>Дніпропетровський район</i>				
8.	Фортеця Кодак	1635 – 1711 рр	с. Старі Кодаки	пам'ятка історії
<i>Криворізький район</i>				
9.	Курганний могильник	III - I тисяч. до н. е.	с. Веселий Кут, на південний захід від села	пам'ятка археології
10.	Курганний могильник "Бабина Могила"	-	с. Кам'яне Поле, на південний схід від села	пам'ятка археології
<i>Нікопольський район</i>				
11.	Могила кошового отамана Івана Сірка	1680 р., перенесена у 1967 р.	с. Капулівка, на північ від села	пам'ятка історії
12.	Курган "Нечаєва-Гегелина Могила"	середина I тисяч. до н. е.	с. Лебединське, на північний схід від села	пам'ятка археології
13.	Курган "Орлова Могила"	середина I тисяч. до н. е.	с. Лебединське, на південний схід від села	пам'ятка археології
<i>Петриківський район</i>				
14.	Курган	III - I тисяч. до н. е.	с. Лобойківка, біля о. Царі-Камиші	пам'ятка археології
<i>Солонянський район</i>				
15.	Городище	II - IV тисяч. до н. е.	с. Башмачка, балка Башмачка	пам'ятка археології
16.	Курган	III - I тисяч. до н. е.	с. Безбородькове	пам'ятка археології
17.	Місце загибелі киявського князя Святослава Ігоровича	945 – 972 рр.	с. Микільське-на-Дніпрі	пам'ятка історії
18.	Курганний могильник "Могила Чекерезка"	III - I тисяч. до н. е.	с. Томаківка, на південний схід від села	пам'ятка археології
<i>Софіївський район</i>				
19.	Курганний могильник	III - I тисяч. до н. е.	с. Мар'ївка, на північний захід від Макартівського водосховища	пам'ятка археології
20.	Курганний могильник	III - I тисяч. до н. е.	с. Петропавлівка, 3,5 км на схід від південно-східної околиці села	пам'ятка археології
<i>Царичанський район</i>				
21.	Споруди Української укріпленої лінії - бастиони (2) і польові укріплення між ними	початок XVIII ст.	с. Залелія, на північний захід від села	пам'ятка історії
22.	Споруди Української укріпленої лінії - земляні вали укріплення (редутти)	початок XVIII ст.	с. Мотилів, вул. Берегова, кладовище	пам'ятка історії
23.	Споруди Української укріпленої лінії - земляний вал укріплення	початок XVIII ст.	с. Тарасівка, на схід від села	пам'ятка історії
<i>Шароківський район</i>				
24.	Курган	III - I тисяч. до н. е.	с. Радевичеве, на північний схід від центру села	пам'ятка археології

**Центри надання адміністративних послуг Дніпропетровської області
(станом на 01.01.2018 р.)**

Назва територіального органу	Назва ЦНАП	Адреса ЦНАП	Телефони ЦНАП
Головне управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Дніпровської міської ради (далі – ЦНАП); Відділ ЦНАП «Правобережний»	49000, м. Дніпро, пр. Дмитра Яворницького (Карла Маркса), 75, 1 поверх, кімн. 105	Телефони: (056) 745-30-26; Email: dnepr-cnap@ukr.net
Відділ у Апостолівському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Апостолівської районної державної адміністрації	53802, м. Апостолове, вул. Набережна 18 (перший поверх райдержадміністрації, каб. №4)	тел: (05656) 9 42 76 E-mail: apostolove@ukr.net
	Центр надання адміністративних послуг при виконавчому комітеті Апостолівської міської ради	53802, м. Апостолове, вул. Визволення, 31 А (перший поверх)	тел: (05656) 9 58 28 E-mail: apostolove_cnap@ukr.net
Відділ у Васильківському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Васильківського району	52600, смт. Васильківка, вул. Партизанська, 150, 2 поверх, кабінет №18	тел. (05639) 9-20-87; факс: (05639) 9-20-87 E-mail: adminvasilkovka@ukr.net
Відділ у Верхньодніпровському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Верхньодніпровської районної державної адміністрації	51600, м. Верхньодніпровськ, пр. Шевченко, 21, каб.110	тел.(05658) 6-00-10; E-mail: vdcnap@ukr.net
	Центр надання адміністративних послуг «Муніципальний центр послуг м. Вільногірськ»	51700, м. Вільногірськ, вул. ім. Варена, 15,	(05653) 5 15 14, (05653) 5 15 86, cnap.vilnogirsk@gmail.com
Відділ у Дніпровському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Дніпропетровської районної державної адміністрації	смт.Слобожанське, вул.Теплична, 19	тел.(056) 753-90-83 E-mail: ctntn_ap@ukr.net
Відділ у Криворізькому районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр адміністративних послуг «Віза» виконавчого комітету Криворізької міської ради	площа Молодіжна, 1, м. Кривий Ріг, 50101	тел.: гаряча лінія 0-800-500-459 тел./факс: (0564) 92-13-61 E-mail: viza@kr.gov.ua
	Центр надання адміністративних послуг Криворізької районної державної адміністрації	вул. Кобилянського, буд.152, м. Кривий Ріг, 50002	тел./факс (0564)26-08-11 E-mail: dozvil11@ukr.net
Відділ у Криничанському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Криничанської районної державної адміністрації	смт. Кринички, вул. Центральна, 13	тел. (05654)9-17-46
Відділ у Магдалинівському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Магдалинівської райдержадміністрації	51100, смт. Магдалинівка, вул. Центральна, 46	тел.(05691) 2-12-63 E-mail: magdalynivka_dn@dazru.gov.ua
Відділ у Межівському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Межівської селищної ради	52900, смт. Межова, вул. Грушевського, 4	тел. (05630) 62-4-63 E-mail: cnap2018@meta.ua
	Центр надання адміністративних послуг Межівської районної державної адміністрації	52900, смт. Межова, вул. Грушевського, 7 (будівля Ощадбанку)	тел.: (05630) 60-4-73 факс: 60-4-73 E-mail: ifbereza@gmail.com.
Відділ у Нікопольському районі Міськрайонного управління у Нікопольському районі та м.Нікополі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Нікопольської районної державної адміністрації	53200, м. Нікополь, вул. Шевченка, 130, 1-й поверх	05662) 4-19-77; E-mail: cnap_nikrda@ukr.net
	Центр надання адміністративних послуг міста Марганця	53407, м. Марганець, вул. Єдності, 29-а	(05665) 2-10-26; E-mail: mn-centr@i.ua
	Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Покровської міської ради	53300, м. Покров, вул.Центральна, 48, 1-й поверх	(05667) 4-20-31; E-mail: clochkovskaya.inna@ukr.net
Відділ у Новомосковському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Новомосковської міської ради	51200, м. Новомосковськ, вул. Калнишевського, 1	Тел:(05693)7-81-06, E-mail: cras_nov@meta.ua
	Центр надання адміністративних послуг Новомосковської районної державної адміністрації	51200, м. Новомосковськ, вул. Шевченка, 7, 1 поверх	Телефон: (05693) 7-86-90, E-mail: cnap_novrda@i.ua

Назва територіального органу	Назва ЦНАП	Адреса ЦНАП	Телефони ЦНАП
Відділ у Павлоградському районі міськрайонного управління у Павлоградському, Юр'ївському районах та м. Павлограді Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Відділ (Центр) надання адміністративних послуг виконавчого комітету Тернівської міської ради	51502, м. Тернівка, вул. Дніпровська, 11	(05636) 7-32-18, E-mail: adm.poslugy.ternivka@gmail.com
	Центр надання адміністративних послуг Павлоградської районної державної адміністрації	51400, м. Павлоград, вул. Центральна, 98	Тел.(05632)6-14-88, E-mail: dozvilpg@gmail.com
	Відділ «Центр надання адміністративних послуг» виконавчого комітету Вербківської сільської ради Павлоградського району Дніпропетровської області	51453, Павлоградський р-н, село Вербки, вул. Матросова, 26	тел.: 05632-5-81-30 E-mail: verbkicnarp@ukr.net
	Центр надання адміністративних послуг Виконавчого комітету Богданівської сільської ради	51464, с. Богданівка, вул. Українська.,35А	тел.: 05632-00-9-45 E-mail: BVNAP@ukr.net
Відділ у Петропавлівському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Петропавлівської державної адміністрації	смт. Петропавлівка, вул. Героїв України,62	тел..05631 3-13-67, E-mail: petropavl.-rn.dp.gov.ua
	Центр надання адміністративних послуг Першотравенської міської ради	м. Першотравенськ, вул.Шахтарської Слави,30	тел 05633 5-32-02, E-mail: cnap.perh@gmail.ua
Відділ у Петриківському районі міськрайонного управління у Петриківському районі та м. Кам'янське Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг «Єдність»	51800, смт. Петриківка, пр.Петра Калнишевського 69, каб.203	тел.: (05634) 2-27-69
Відділ у Покровському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Покровської райдержадміністрації	смт. Покровське, вул. Дмитра Яворницького, 6.119	(05638) 5-00-37
Відділ у П'ятихатському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг П'ятихатської райдержадміністрації	52100, м. П'ятихатки, вул. адова, 104	тел.: (05651) 3-07-37 (05651) 3-07-28 E-mail: d_adm@ukr.net d_admin@ro.ru
	Центр надання адміністративних послуг Жовтоводської міської ради	м. Жовті Води, бульв. Свободи, 56	(05652) 2-32-85 E-mail: zajats67@ukr.net
Відділ Держгеокадастру у Синельниківському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	ЦНАП Синельниківської міської ради	52500, м.Синельникове, вул. Богми,3-а	т.(05658) 6-00-10; E-mail: vdcnarp@ukr.net
	ЦНАП Синельниківської райдержадміністрації	52500, м.Синельникове, вул. Богми,3-а	тел./факс (05663) 4-37-94, E-mail: tsnapstray@ukr.net
Відділ у Солонянському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг виконкому Олександропільської сільської ради Солонянського району	52423, Солонянський район, с. Олександропіль, вул. Гагаріна, 74	тел./факс (05669) 92-2-41 E-mail: oleksandropilska@ukr.net
	Центр надання адміністративних послуг Солонянської райдержадміністрації	52400,смт. Солоне, вул. Гагаріна, 20	т.(05669)3-02-34; Факс: 2- 10-86
Відділ у Софіївському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг в Софіївському районі	53100, Софіївський район, смт Софіївка, вул. Незалежності,58	тел.(05650) 2-86-75; факс: (05650) 2-86-75 E-mail: sofiiivka_dn@dazru.gov.ua
Відділ у Томаківському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Томаківської райдержадміністрації	53500, Томаківський район, смт. Томаківка, вул. Лесі Українки,41	тел.(05668) 3-14-69 E-mail: tomak_ac@ukr.net
Відділ у Царичанському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг «Альтернатива»	51000, Царичанський район, смт. Царичанка, вул. Театральна, 17, каб.309	тел. (05690) 3-26-81, факс (05690) 3-26-81
Відділ у Широківському районі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Широківської районної державної адміністрації	53700, Широківський район, смт. Широке, вул. Соборна, 107 (1 поверх)	тел./факс (05657) 2-93-62 E-mail: adm_dc_shiroke@ukr.net
Відділ в Юр'ївському районі міськрайонного управління у Павлоградському, Юр'ївському районах та м.Павлограді Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Юр'ївської райдержадміністрації	51300, Юр'ївський р-н, смт. Юр'ївка, вул. Центральна, 114	тел. (05635) 5-15-61, факс (05635) 5-17-01 E-mail: doz.center@yandex.ua

Назва територіального органу	Назва ЦНАП	Адреса ЦНАП	Телефони ЦНАП
Відділ у м. Дніпро Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Дніпровської міської ради (далі – ЦНАП); Відділ ЦНАП «Правобережний»	49000, м. Дніпро, просп. Дмитра Яворницького, 75, 1 поверх, кімн. 105	тел: (056) 745-30-26; E-mail: dnepr-cnap@ukr.net
	Центр надання адміністративних послуг Дніпровської міської ради (далі – ЦНАП); Відділ ЦНАП «Лівобережний»	49081, м. Дніпро, просп. Слобожанський, 31Д	тел: (099) 602-10-02, (068) 237-52-76; E-mail: dnepr-cnap@ukr.net
Відділ у м. Кам'янське міськрайонного управління у Петриківському районі та м. Кам'янське Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг м. Кам'янське «Міський центр муніципальних послуг»	51931, м. Кам'янське, проспект Василя Стуса, 10/12 (Заводський район); 51900, м. Кам'янське, проспект Перемоги, будівля № 63 (Дніпровський район); 51900, м. Кам'янське, вулиця Затиша, будівля № 3. (Південний район)	Заводський район: CALL-центр (05692) 2-61-50, 2-73-03 e-mail: dmprr@dndz.gov.ua Дніпровський район: CALL-центр (05692) 2-61-50, 2-73-03 e-mail: dmprr@dndz.gov.ua Південний район: CALL-центр (05692) 2-61-50, 2-73-03 e-mail: dmprr@dndz.gov.ua
Відділ у м. Нікополі Міськрайонного управління у Нікопольському районі та м. Нікополі Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Відділ «Центр надання адміністративних послуг м. Нікополя»	53200, м. Нікополь вул. Електрометалургів, 3,	(05662) 5-15-36, e-mail: nikopol.admin@ukr.net
Відділ у м. Павлограді міськрайонного управління у Павлоградському, Юр'ївському районах та м. Павлоград Головного управління Держгеокадастру у Дніпропетровській області	Центр надання адміністративних послуг Павлоградської міської ради	51400, м. Павлоград, вул. Шевченко, 132	тел: (05632)6-48-86, (05632)6-35-86; e-mail: pavladmin@meta.ua

Інституційно-організаційна спроможність ЦНАПів Дніпропетровської області

Назва центру (у тому числі територіальних центрів/відділень місць для роботи адміністраторів центру)	Інформація про державні реєстри, інформаційні бази (системи) даних, до яких підключені робочі місця адміністраторів центрів					Надання у приміщенні центру супутніх послуг	Електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), "Мобільний офіс ЦНАП" -автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП (унікальний кейс з комплексом портативної техніки для обслуговування "особливого" категорії споживачів послуг), SMS-повідомлення
	Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (так/ні)	Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (так/ні)	Єдиний державний реєстр демографічний реєстр (так/ні)	Державний земельний кадастр (так/ні)	Інші реєстри та бази даних, до яких має доступ адміністратор центру		
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Вільногірської міської ради	так	так	ні	ні	Програмно-технічний комплекс "Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області", модуль забезпечення «Електронне самоврядування», розпорядник - Дніпровська міська рада	Виготовлення копій документів, банківські послуги	Електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), "Мобільний офіс ЦНАП" -автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП (унікальний кейс з комплексом портативної техніки для обслуговування "особливого" категорії споживачів послуг), SMS-повідомлення
Центр надання адміністративних послуг міста Дніпра: Відділ ЦНАП "Правобережний"	так	так	ні	так	Програмно-технічний комплекс "Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області", модуль забезпечення «Електронне самоврядування», розпорядник - Дніпровська міська рада	-	Електронна черга, електронний документообіг, попередній запис на прийом через мережу Інтернет, онлайн-консультування, замовлення 33 видів адмін послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), "Мобільний офіс ЦНАП" - автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП (унікальний кейс з комплексом портативної техніки для обслуговування "особливого" категорії споживачів послуг), SMS-повідомлення
Відділ ЦНАП "Лівобережний"	так	так	так	так	Програмно-технічний комплекс "Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області", модуль забезпечення «Електронне самоврядування», розпорядник - Дніпровська міська рада	Банківські термінали, банківське обслуговування, ламінування, ксерокопіювання документів, продаж канцелярських товарів (у приміщенні торговельного центру)	Електронна черга, електронний документообіг, попередній запис на прийом через мережу Інтернет, онлайн-консультування, замовлення 33 видів адмін послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), SMS-повідомлення
Віддалене робоче місце адміністратора в мкр. Гаромське	так	так	ні	ні	Програмно-технічний комплекс "Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області", модуль забезпечення «Електронне самоврядування», розпорядник - Дніпровська міська рада	-	Електронна черга, електронний документообіг, попередній запис на прийом через мережу Інтернет, онлайн-консультування, замовлення 33 видів адмін послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), SMS-повідомлення
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Жовтводської міської ради	так	так	ні	ні	Програмно-технічний комплекс "Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області"	-	Електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), "Мобільний офіс ЦНАП" - автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП (унікальний кейс з комплексом портативної техніки для обслуговування "особливого" категорії споживачів послуг), SMS-повідомлення
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Кам'янської міської ради	так	так	так	так	Програмно-технічний комплекс "Регіональний віртуальний офіс електронних адміністративних послуг Дніпропетровської області"	Бланківські послуги, виготовлення копій документів, ламінування, фотографування, продаж	Електронна черга, електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), електронна система оцінки якості обслуговування, IP-телефонія, надвиділка оплата послуг за технологією fastCNP (Інтернет-банкінг), GoogleMap, GoogleSearch сервіси, "Мобільний офіс ЦНАП" - автоматизоване робоче місце адміністратора

									канцелярських товарів, банківські термінали оплати послуг	ЦНАП (2 унікальних кейси з комплектом портативної техніки для обслуговування "особливої" категорії споживачів послуг), робоче місце для самообслуговування суб'єктів звернення міста для користування електронними сервісами, ЦНАП-SQS, SMS-повідомлення
Територіальний підрозділ Центру надання адміністративних послуг у Дніпровському районі м. Кам'янець	так	так	так	ні	ні	ні	ні	так	Виготовлення копій документів, банківський термінал оплати послуг	Електронна черга, електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), електронна система оцінки якості обслуговування, IP-телефонія, надшвидка оплата послуг за технологією fastCNAP (Інтернет-банкінг), GoogleMap, GoogleSearch сервіси, SMS-повідомлення
Територіальний підрозділ Центру надання адміністративних послуг у Південному районі м. Кам'янець	так	так	так	ні	ні	ні	ні	так	Банківський термінал оплати послуг	Електронна черга, електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), електронна система оцінки якості обслуговування, IP-телефонія, надшвидка оплата послуг за технологією fastCNAP (Інтернет-банкінг), GoogleMap, GoogleSearch сервіси, SMS-повідомлення
Віддалене робоче місце адміністратора в смт. Карнаухівка	так	так	так	ні	ні	ні	ні	так	-	Замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), електронний документообіг, надшвидка оплата послуг за технологією fastCNAP (Інтернет-банкінг), SMS-повідомлення
Центр адміністративних послуг "ВІЗА" виконавчого комітету Криворізької міської ради	так	так	так	так	так	так	так	так	Виготовлення копій документів, ламнування, продаж канцелярських товарів, банківські послуги, послуги поштампу	Електронна черга, попередній запис на прийом через мережу Інтернет, адміністративних послуг в електронному вигляді, електронний документообіг, інформаційний вісник, інтерактивне опитування "Активний громадянин", інтерактивні інструкції "Інтерактивний гід", "Мобільний офіс ЦНАП" - автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП (2 унікальних кейси з комплектом портативної техніки для обслуговування "особливої" категорії споживачів послуг), Skure- зв'язок (консультації з відділами ресесрації міста проживання громадян в Центрі), робоче місце для самообслуговування суб'єктів звернення міста для користування електронними сервісами, "Мобільний офіс ЦНАП" на колесах" - автомобіль-трансформер для обслуговування мешканців віддалених територій м. Кривого Рогу, мобільний додаток Центру адміністративних послуг "Віза", послуги "Еквайринг" пос-термінал, SMS-повідомлення
Територіальні підрозділи Центру адміністративних послуг "ВІЗА" виконавчого комітету Криворізької міської ради	так	так	так	ні	так	ні	ні	так	-	Електронна черга, попередній запис на прийом через мережу Інтернет, отримання адміністративних послуг в електронному вигляді, електронний документообіг, інформаційний вісник, інтерактивне опитування "Активний громадянин", інформаційна інструкція "Інтерактивний гід", "Мобільний офіс ЦНАП" - автоматизоване робоче місце адміністратора ЦНАП (2 унікальних кейси з комплектом портативної техніки для обслуговування "особливої" категорії споживачів послуг), Skure- зв'язок (консультації з відділами ресесрації міста проживання громадян в Центрі), робоче місце відвідувача (само-обслуговування), мобільний додаток Центру адміністративних послуг "Віза", 2 унікальних автомобіля-трансформери, що перетворюються у модульні офіси, один з яких має обладнання дах зі супутниковою станцією, SMS-повідомлення
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Марганецької міської ради	так	так	так	ні	ні	ні	ні	так	-	Електронний документообіг, онлайн-консультування, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), SMS-повідомлення
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Нікопольської міської ради	так	так	так	ні	так	ні	ні	так	-	Електронний документообіг, замовлення послуг в on-line режимі (Віртуальний офіс, iGov.org.ua), SMS-повідомлення

Адміністративні послуги, надані ЦНАПами Дніпропетровської області станом на 01.01.2019 р.

Назва центру (у тому числі територіальних підрозділів центру/ віддалених місць для роботи адміністраторів центру)	Загальна кількість адміністративних послуг, надання яких запроваджено через центр	з них послуг:				Кількість послуг, наданих через центр:	
		обласної території	районної території	міської/селищної ради	територіальних органів ЦОВВ	з початку року	в середньому за місяць
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Вільногірської міської ради	148	0	0	70	78	862	287
Центр надання адміністративних послуг міста Дніпра. Відділ ЦНАП "Правобережний"	201	19	0	62	120	50245	16748
Відділ ЦНАП "Лівобережний"							
Віддалене робоче місце адміністратора в мкр. Гаромське	170	0	0	76	94	2579	860
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Жовтківської міської ради							
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Кам'янської міської ради							
Територіальний підрозділ Центру надання адміністративних послуг у Дніпровському районі м. Кам'янське	291	0	0	169	122	45788	15263
Територіальний підрозділ Центру надання адміністративних послуг у Південному районі м. Кам'янське							
Віддалене робоче місце адміністратора в смт. Карнаухівка							
Центр адміністративних послуг "ВІЗА" виконавчого комітету Криворізької міської ради	290	0	0	173	117	86612	28871
Територіальні підрозділи Центру адміністративних послуг "ВІЗА" виконавчого комітету Криворізької міської ради							
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Марганецької міської ради	179	0	0	127	52	638	213
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Нікопольської міської ради	121	0	0	50	71	6948	2316
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Новомосковської міської ради	146	0	0	64	82	2551	850
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Павлоградської міської ради	126	0	0	97	29	7736	2579
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Першотравенської міської ради	115	0	0	41	74	7740	2580
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Покровської міської ради							
Віддалене робоче місце адміністратора в м. Покров	151	0	0	77	74	1936	645
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Синельниківської міської ради	97	0	0	62	35	1376	459
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Тернівської міської ради	226	0	0	152	74	9041	3014
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Апостолівської міської ради Апостолівського району	162	0	0	71	91	2466	822
Відділ (центр) надання адміністративних послуг виконавчого комітету Зеленодольської міської ради Апостолівського району	103	0	11 (соціальні послуги)	59	33	1869	623
Віддалене робоче місце адміністратора в с. Велика Костромка							
Віддалене робоче місце адміністратора в с. Мар'янське							
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Слобожанської селищної ради Дніпровського району	171	0	4 (відділ архітектури)	140	27	351	117
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Сурсько-Литовської сільської ради Дніпровського району	90	0	0	73	17	1233	411
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Новоолександрівської сільської ради Дніпровського району	125	0	6 (соціальні послуги)	111	8	1780	593
Відділ (центр) надання адміністративних послуг виконавчого комітету Межівської селищної ради Межівського району	145	0	0	62	83	4936	1645

Назва центру (у тому числі територіальних підрозділів центру/ віддалених місць для роботи адміністраторів центру)	Загальна кількість адміністративних послуг, надання яких запроваджено через центр	з них послуг:				Кількість послуг, наданих через центр:	
		обласної державної інфраструктури	районної державної інфраструктури	міської/селищної ради	територіальних органів ЦОВВ	з початку року	в середньому за місяць
Віддалене робоче місце адміністратора в с. Веселе	15	0	0	10	5		
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Богданівської сільської ради Павлоградського району	92	0	4 (відділ архітектури)	19	69	556	185
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Вербківської сільської ради Павлоградського району	125	0	4 (відділ архітектури)	102	19	1663	554
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Вакулівської сільської ради Софіївського району	63	0	0	63	0	876	292
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Ляшківської сільської ради Царичанського району	45	0	0	45	0	245	82
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Могилівської сільської ради Царичанського району	60	0	0	60	0	711	237
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Іверської сільської ради Солонянського району	40	0	0	40	0	214	71
Центр надання адміністративних послуг виконавчого комітету Олександропільської сільської ради Солонянського району	119	0	22 (соціальні послуги, відділ архітектури)	83	14	351	117
Центр надання адміністративних послуг Апостолівської районної державної адміністрації	52	0	40	0	12	3548	1183
Центр надання адміністративних послуг Васильківської районної державної адміністрації	118	0	34	0	84	1050	350
Центр надання адміністративних послуг Верхньодніпровської районної державної адміністрації	119	0	35	0	84	1406	469
Центр надання адміністративних послуг Дніпровської районної державної адміністрації	116	0	35	5 (відділ архітектури)	76	3000	1000
Центр надання адміністративних послуг Криворівської районної державної адміністрації	114	0	37	0	77	1991	664
Центр надання адміністративних послуг Криничанської районної державної адміністрації	60	0	32	0	28	3168	1056
Центр надання адміністративних послуг Магдалинівської районної державної адміністрації	51	0	28	0	23	4376	1459
Центр надання адміністративних послуг Межівської районної державної адміністрації	116	0	36	0	80	3774	1258
Центр надання адміністративних послуг Нікопольської районної державної адміністрації	38	0	20	0	18	3033	1011
Центр надання адміністративних послуг Новомосковської районної державної адміністрації	108	0	24	0	84	2707	902
Центр надання адміністративних послуг Павлоградської районної державної адміністрації	105	0	36	0	69	1071	357
Центр надання адміністративних послуг Петриківської районної державної адміністрації	52	0	36	0	16	1500	500
Центр надання адміністративних послуг Петропавлівської районної державної адміністрації	135	0	52	0	83	2283	761
Центр надання адміністративних послуг Покровської районної державної адміністрації	44	0	18	0	26	1407	469
Центр надання адміністративних послуг П'ятихатської районної державної адміністрації	26	0	14	0	12	1569	523
Центр надання адміністративних послуг Синельниківської районної державної адміністрації	108	0	40	0	68	6037	2012
Центр надання адміністративних послуг Солонянської районної державної адміністрації	84	0	14	0	70	1314	438
Центр надання адміністративних послуг Софіївської районної державної адміністрації	114	0	38	0	76	501	167

ДОДАТОК 7

Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП України за 2015 – 2019 рр.

Рік	ВВП, млрд. грн.	Доходи місцевих бюджетів, млрд. грн.	Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, %
2015	1979458,0	281728,7	14,23
2016	2383182,0	351881,0	14,77
2017	2982920,0	485441,3	16,27
2018	3558706,0	567630,3	15,95
2019 (прогноз)	3462620,9	550417,8	15,90

ДОДАТОК 8

Рівень залежності доходів місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів
з Державного бюджету

Рік	Доходи місцевих бюджетів, млн. грн	Доходи місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів, млн. грн.	Міжбюджетні трансфери з Державного бюджету, млн. грн.	Частка власних доходів місцевих бюджетів, %	Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів. %
2014	362302,9	231702	130600,9	63,95	36,05
2015	294460,2	120480,2	173980,0	40,92	59,08
2016	366143,1	170747,8	195395,3	46,63	53,37
2017	502098,3	229495,4	272602,9	45,71	54,29
2018	567630,3	268730,3	298900,0	47,34	52,66
2019 (прогноз)	550417,8	273689,3	276728,5	49,72	50,28

ДОДАТОК 9

Зміна частки власних доходів у загальній сумі місцевих бюджетів
Дніпропетровської області

Рік	Разом доходів місцевих бюджетів, млн.грн.	Власні доходи місцевих бюджетів, млн.грн.	Міжбюдже- тні трансфери, млн.грн.	у т.ч. :		Частка власних доходів у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %	Частка міжбюджет- них трансфер- тів у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %.	у т.ч. частка	
				дотації	субвенції			дотацій у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %	субвенцій у загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %
2015	26 372,77	13 203,37	13 169,40	161,61	13 007,78	50,06	49,94	0,61	49,32
2016	32 468,21	17 944,68	14 523,53	295,91	14 227,63	55,26	44,73	0,91	43,82
2017	43 414,16	23266,36	20147,80	1321,73	18826,07	53,59	46,41	3,04	43,36

Доходи регіонів України у 2015 – 2017 рр., млн. грн.

Регіон	2015	2016	2017	Рейтинг по 2017 р.
Україна	294460,2	366143,1	502098,3	
Київ	31654,0	38687,2	48765,1	1
Дніпропетровська	26372,8	32471,2	43419,2	2
Львівська	18454,1	23347,6	32088,4	3
Харківська	18452,3	22913,8	31162,1	4
Одеська	16507,6	20780,0	29215,6	5
Київська	13610,2	17448,0	26078,6	6
Донецька	16590,2	17990,7	25823,7	7
Запорізька	12702,6	16715,4	22271,3	8
Вінницька	11268,7	14304,4	20615,1	9
Полтавська	11077,4	14699,6	20215,0	10
Івано-Франківська	9785,3	12314,6	16992,9	11
Хмельницька	9248,1	11528,0	16168,3	12
Черкаська	8899,0	11497,9	16044,5	13
Житомирська	8928,5	11219,5	15634,2	14
Рівненська	8577,9	10439,5	14868,3	15
Закарпатська	8433,1	10122,2	14011,3	16
Волинська	7945,4	9523,2	13628,0	17
Сумська	7863,7	10372,4	13956,6	18
Миколаївська	8082,7	9932,4	13348,2	19
Чернігівська	7194,5	9134,3	13100,2	20
Тернопільська	7227,3	9347,2	12632,2	21
Кіровоградська	7039,9	8810,7	12125,8	22
Херсонська	7018,7	8564,0	11672,0	23
Чернівецька	6098,9	7625,6	10228,3	24
Луганська	5427,6	6353,8	8033,4	25
Автономна Республіка Крим	-	-	-	26
Севастополь	-	-	-	27

Динаміка податкових надходжень у місцеві бюджети Дніпропетровської області

Показник	2015		2018	
	Сума надходжень, млн. грн	Частка, %	Сума надходжень, млн. грн	Частка, %
Податкові надходження, у т.ч.:	11841,47	100	24922,77	100,00
Податки на доходи, податки на прибуток, у т.ч. податок на доходи фізичних осіб	6932,67	58,55	15983,79	64,13
податок на прибуток підприємств	5994,71	50,62	14233,38	57,11
податки на власність	937,95	7,92	1750,41	7,02
податки на власність	0,16	0,00	0	0
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів, у т.ч.:	685,69	5,79	775,21	3,11
рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	1,02	0,01	1,32	0,01
рентна плата за спеціальне використання води	90,54	0,76	112,67	0,45
рентна плата за користування надрами	594,03	5,02	661,08	2,65
плата за використання інших природних ресурсів	0,10	0,00	0,14	0,00
Внутрішні податки на товари та послуги, у т.ч.:	635,65	5,37	1098,01	4,41
акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)		0,00	116,77	0,47
акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)		0,00	478,59	1,92
акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів	635,65	5,37	502,65	2,02
Місцеві податки і збори	3220,18	27,19	6419,56	25,76
податок на майно	2352,73	19,87	4075,94	16,35
у т.ч.: земельний податок та орендна плата за землю	2257,92	19,07	3721,18	14,93
транспортний податок з фізичних осіб	42,95	0,36	26,28	0,11
транспортний податок з юридичних осіб	5,67	0,05	10,49	0,04
збір за місця для паркування транспортних засобів	6,57	0,06	10,70	0,04
туристичний збір	1,30	0,01	2,50	0,01
єдиний податок	863,83	7,29	2330,42	9,35
Інші податки та збори	367,12	3,10	646,15	2,59
з них екологічний податок	366,74	3,10	400,68	1,61
у т.ч. надходження від викидів забруднюючих речовин в атм			156,00	0,98

**Рейтинг територіальних громад Дніпропетровської області
за рівнем наповнюваності місцевих бюджетів у 2018 р., тис. грн.**

Назва місцевого бюджету	Всього доходів місцевих бюджетів	Доходи загального фонду	Доходи спеціального фонду	Питома вага доходів спеціального фонду у доходах бюджету, %
м. ДНІПРО	814144,02	8123063,95	18376,29	0,23
м.КРИВИЙ РІГ	384183,71	3781582,06	60255,06	1,57
м.КАМ'ЯНСЬКЕ	123151,43	1221488,97	10025,30	0,81
м.НІКОПОЛЬ	56820,66	565560,53	2646,06	0,47
м.ПАВЛОГРАД	43274,81	431986,13	761,94	0,18
отг.СЛОБОЖАНСЬКЕ	30711,43	306995,80	118,49	0,04
м.НОВОМОСКОВСЬК	23565,06	235552,90	97,69	0,04
м.ПОКРОВ	19427,71	193863,11	413,97	0,21
м.ЖОВТІ ВОДИ	15648,36	156180,47	303,16	0,19
м.ТЕРНІВКА	13646,85	135891,89	576,62	0,42
м.ПЕРШОТРАВЕНСЬК	12941,70	129406,63	10,37	0,01
м.МАРГАНЕЦЬ	12247,92	122434,29	44,96	0,04
отг.ВЕРБКІВСЬКА/с.ВЕРБКИ	12067,50	119333,52	1341,46	1,11
м.ВІЛЬНОГІРСЬК	10583,87	105732,41	106,30	0,10
отг.БОГДАНІВСЬКА/с.БОГДАНІВКА	10488,52	102842,08	2043,08	1,95
м.СИНЕЛЬНИКОВЕ	9603,57	95974,26	61,43	0,06
отг.АПОСТОЛОВЕ	8113,18	81110,13	21,67	0,03
отг.НОВООЛЕКСАНДРІВСЬКА/ с.НОВООЛЕКСАНДРІВКА	8080,01	78513,71	2286,38	2,83
отг.ЗЕЛЕНОДОЛЬСЬК	7397,03	61122,44	12847,87	17,37
отг. с. Троїцьке	6861,16	68364,07	247,50	0,36
отг. м. Верхньодніпровськ	6794,30	67900,48	42,53	0,06
отг.СОЛОНЕ	6315,95	63126,98	32,54	0,05
отг.ПОКРОВСЬКЕ	6076,00	60755,71	4,29	0,01
отг. смт Межова	5896,92	58954,04	15,18	0,03
отг.ГРЕЧАНОПОДІВСЬКА/ с.ГРЕЧАНИ ПОДИ	5867,07	52030,84	6639,89	11,32
отг.ТОМАКІВКА	5816,08	58141,19	19,66	0,03
отг. с. Миколаївка	5785,72	57258,92	598,25	1,03
отг.ЦАРИЧАНКА	4946,27	49437,24	25,42	0,05
отг.ВАСИЛЬКІВКА	4790,46	47888,90	15,73	0,03
отг. с. Раївка	4579,93	45776,13	23,13	0,05
отг. с. Карпівка	4125,71	25394,40	15862,75	38,45
отг. с. Першотравневе	3817,38	38153,62	20,21	0,05
отг.НОВОЛАТІВСЬКА/с.НОВОЛАТІВКА	3769,42	30279,67	7414,54	19,67
отг.СОФІВКА	3755,09	37537,92	13,01	0,03
отг.КРИНИЧКИ	3643,13	36420,28	11,02	0,03
отг. смт Червоногригорівка	3595,49	35855,70	99,23	0,28
отг. смт Широке	3510,38	35090,47	13,35	0,04
отг. смт Петрівка	3097,62	30962,88	13,28	0,04
отг. смт Юр'ївка	2842,68	28409,09	17,68	0,06
отг. с. Зайцеве	2437,10	24353,15	17,82	0,07
отг. смт Іларіонове	2430,84	24305,61	2,81	0,01
отг.БОЖЕДАРІВСЬКА	2234,84	22340,08	8,28	0,04
отг. с. Межиріч	2179,35	21787,36	6,12	0,03
отг. смт Славгород	1900,73	19006,96	0,33	0,00
отг. с. Саксагань	1829,16	18282,92	8,72	0,05
отг.НОВОПАВЛІВСЬКА/с.НОВОПАВЛІВКА	1694,80	16943,93	4,04	0,02
отг.МОГИЛІВСЬКА/с.МОГИЛІВ	1642,58	16425,00	0,81	0,00
отг.АУЛИ	1601,18	15978,43	33,39	0,21
отг. с. Миколаївка	1595,61	15948,04	8,10	0,05
отг. с-ще Девладове	1548,72	15472,38	14,84	0,10
отг. с. Любимівка	1522,33	13977,94	1245,34	8,18
отг.СВЯТОВАСИЛІВСЬКА/с-ще СВЯТОВАСИЛІВКА	1503,74	15035,78	1,58	0,01
отг. с-ще Українське	1457,67	14576,68	0,03	0,00
отг.ВЕЛИКОМИХАЙЛІВСЬКА/с.ВЕЛИКОМИХАЙЛІВКА	1380,06	13800,34	0,23	0,00
отг.ЧКАЛОВСЬКА/с.ЧКАЛОВЕ	1363,91	13633,93	5,18	0,04
отг.ВАРВАРІВСЬКА/с-ще ВАРВАРІВКА	1363,61	13617,28	18,82	0,14
отг.НОВОПОКРОВКА	1282,21	12819,31	2,75	0,02
отг. с. Лошкарівка	1265,07	12649,13	1,57	0,01
отг.СУРСЬКО-ЛИТОВСЬКА/с.СУРСЬКО-ЛИТОВСЬКЕ	1189,78	11888,98	8,77	0,07
отг.МАЛОМИХАЙЛІВСЬКА/ с.МАЛОМИХАЙЛІВКА	1188,31	11882,99	0,13	0,00
отг.РОЗДОРИ	1167,89	11678,32	0,63	0,01
отг.ВАКУЛІВСЬКА/с.ВАКУЛОВЕ	1111,15	11110,40	1,13	0,01
отг.ЛИХІВКА	1074,86	10748,20	0,37	0,00
отг.ГРУШІВСЬКА/с. ГРУШІВКА	1012,58	10117,66	8,10	0,08
отг.МИРІВСЬКА/с.-ще МИРОВЕ	999,35	9767,53	225,95	2,26
отг. с. Китайгород	867,40	8673,58	0,45	0,01
отг.НИВО-ТРУДІВСЬКА/ с.НИВА ТРУДОВА	852,30	8483,60	39,44	0,46
отг.ВИШНЕВЕ	821,62	8211,73	4,50	0,05
отг.ЛЯШКІВСЬКА/ с.ЛЯШКІВКА	580,61	5805,22	0,90	0,02

Рейтинг територіальних громад Дніпропетровської області за рівнем питомої ваги доходів спеціального фонду в загальній сумі місцевих бюджетів у 2018 р., тис. грн.

Назва місцевого бюджету	Всього доходів місцевих бюджетів	Доходи загального фонду	Доходи спеціального фонду	Питома вага доходів спеціального фонду у доходах бюджету, %
отг. с. Карлівка	41257,15	25394,40	15862,75	38,45
отг.НОВОЛАТІВСЬКА	37694,21	30279,67	7414,54	19,67
отг.ЗЕЛЕНОДОЛЬСЬК	73970,31	61122,44	12847,87	17,37
отг.ГРЕЧАНОПОДІВСЬКА	58670,73	52030,84	6639,89	11,32
отг. с. Любимівка	15223,28	13977,94	1245,34	8,18
отг.НОВООЛЕКСАНДРІВСЬКА	80800,09	78513,71	2286,38	2,83
отг.МИРІВСЬКА	9993,48	9767,53	225,95	2,26
отг.БОГДАНІВСЬКА/ КРИВИЙ РІГ	104885,16	102842,08	2043,08	1,95
отг.ВЕРБКІВСЬКА	3841837,12	3781582,06	60255,06	1,57
отг. с. Миколаївка	120674,98	119333,52	1341,46	1,11
отг. с. Троїцьке	57857,18	57258,92	598,25	1,03
отг. с.мт Червоногригорівка	1231514,27	1221488,97	10025,30	0,81
отг.НІКОПОЛЬ	568206,59	565560,53	2646,06	0,47
отг.НИВО-ТРУДІВСЬКА	8523,04	8483,60	39,44	0,46
отг.ТЕРНІВКА	136468,51	135891,89	576,62	0,42
отг. с. Троїцьке	68611,56	68364,07	247,50	0,36
отг. с.мт Червоногригорівка	35954,93	35855,70	99,23	0,28
отг.ДНІПРО	8141440,24	8123063,95	18376,29	0,23
отг.ПОКРОВ	194277,08	193863,11	413,97	0,21
отг.АУЛИ	16011,82	15978,43	33,39	0,21
отг.ЖОВТІ ВОДИ	156483,62	156180,47	303,16	0,19
отг.ПАВЛОГРАД	432748,07	431986,13	761,94	0,18
отг.ВАРВАРІВСЬКА	13636,10	13617,28	18,82	0,14
отг.ВІЛЬНОГІРСЬК	105838,71	105732,41	106,30	0,10
отг. с-ще Девладове	15487,22	15472,38	14,84	0,10
отг.ГРУШІВСЬКА	10125,76	10117,66	8,10	0,08
отг.СУРСЬКО-ЛИТОВСЬКА	11897,76	11888,98	8,77	0,07
отг. с. Зайцеве	24370,96	24353,15	17,82	0,07
отг.СИНЕЛЬНИКОВЕ	96035,69	95974,26	61,43	0,06
отг. м. Верхньодніпровськ	67943,01	67900,48	42,53	0,06
отг. с.мт Юр'ївка	28426,76	28409,09	17,68	0,06
отг.ВИШНЕВЕ	8216,23	8211,73	4,50	0,05
отг. с. Першотравневе	38173,83	38153,62	20,21	0,05
отг.СОЛОНЕ	63159,52	63126,98	32,54	0,05
отг.ЦАРИЧАНКА	49462,66	49437,24	25,42	0,05
отг. с. Миколаївка	15956,13	15948,04	8,10	0,05
отг. с. Раївка	45799,26	45776,13	23,13	0,05
отг. с. Сакагань	18291,64	18282,92	8,72	0,05
отг. с.мт Петриківка	30976,15	30962,88	13,28	0,04
отг.НОВОМОСКОВСЬК	235650,59	235552,90	97,69	0,04
отг.СЛОБОЖАНСЬКЕ	307114,30	306995,80	118,49	0,04
отг. с.мт Широке	35103,82	35090,47	13,35	0,04
отг.ЧКАЛОВСЬКА	13639,11	13633,93	5,18	0,04
отг.БОЖЕДАРІВСЬКА	22348,36	22340,08	8,28	0,04
отг.МАРГАНЕЦЬ	122479,25	122434,29	44,96	0,04
отг.СОФІЇВКА	37550,93	37537,92	13,01	0,03
отг.ТОМАКІВКА	58160,85	58141,19	19,66	0,03
отг.ВАСИЛЬКІВКА	47904,63	47888,90	15,73	0,03
отг.КРИНИЧКИ	36431,30	36420,28	11,02	0,03
отг. с. Межиріч	21793,48	21787,36	6,12	0,03
отг.АПОСТОЛОВЕ	81131,80	81110,13	21,67	0,03
отг. с.мт Межова	58969,21	58954,04	15,18	0,03
отг.НОВОПАВЛІВСЬКА	16947,97	16943,93	4,04	0,02
отг.НОВОПОКРОВКА	12822,06	12819,31	2,75	0,02
отг.ЛЯШКІВСЬКА	5806,13	5805,22	0,90	0,02
отг. с. Лошкарівка	12650,70	12649,13	1,57	0,01
отг. с.мт Іларіонове	24308,42	24305,61	2,81	0,01
отг.СВЯТОВАСИЛІВСЬКА	15037,37	15035,78	1,58	0,01
отг.ВАКУЛІВСЬКА	11111,53	11110,40	1,13	0,01
отг.ПЕРШОТРАВЕНСЬК	129416,99	129406,63	10,37	0,01
отг.ПОКРОВСЬКЕ	60760,00	60755,71	4,29	0,01
отг.РОЗДОРИ	11678,94	11678,32	0,63	0,01
отг. с. Китайгород	8674,03	8673,58	0,45	0,01
отг.МОГИЛІВСЬКА	16425,80	16425,00	0,81	0,00
отг.ЛИХІВКА	10748,57	10748,20	0,37	0,00
отг. с.мт Славгород	19007,30	19006,96	0,33	0,00
отг.ВЕЛИКОМИХАЙЛІВСЬКА	13800,57	13800,34	0,23	0,00
отг.МАЛОМИХАЙЛІВСЬКА	11883,11	11882,99	0,13	0,00
отг. с-ще Українське	14576,71	14576,68	0,03	0,00

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Авторський колектив:

Бобровська Олена Юріївна
Серьогін Сергій Михайлович
Бородін Євгеній Іванович
Каховська Олена Володимирівна
Кіреєва Ольга Борисівна
Крушельницька Таїсія Анатоліївна
Липовська Наталія Анатоліївна
Маматова Тетяна Валеріївна
Матвеєва Ольга Юріївна
Молоканова Валентина Василівна
Огданський Кирило Миколайович
Псарьов Олексій Сергійович
Савостенко Тетяна Олександрівна
Чикаренко Ірина Аркадіївна
Чикаренко Олексій Олександрович
Шевченко Лілія Гранітівна
Щербаков Павло Семенович

СТАН І НОВІ МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Монографія

Комп'ютерний оригінал-макет О. В. Вишневська

Здано на складання 20.10.2019. Підписано до друку 29.10.2019.
Формат 60*84/16. Папір офісний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 16,05. Обл.-вид. арк. 17,00. Тираж 100 пр. Зам. № 10/134.

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентіві України
Україна, 49044, Дніпро, вул. Гоголя, 29.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру Серія ДК № 1743 від 06.04.2004.

Віддруковано з оригінал-макета ПП «Монолит»
49038, м. Дніпро, вул. Ярослава Мудрого, 56, тел.: +38(056) 735-98-87.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 273 від 08.12.2000.